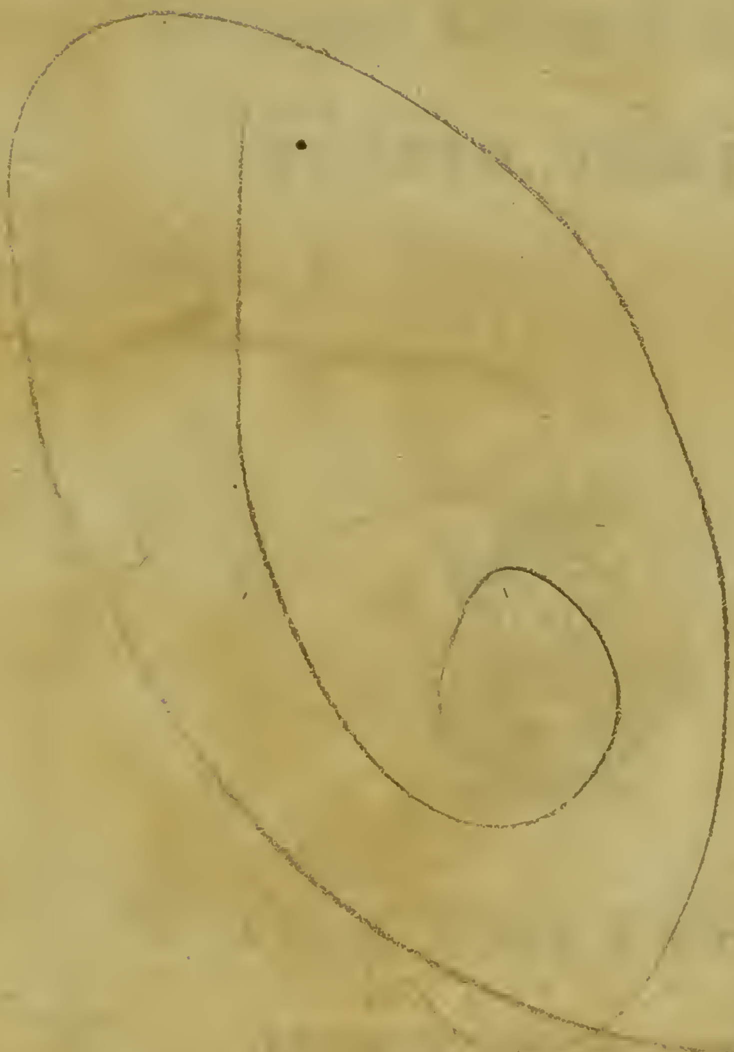
41393/B/1 Vol.2
E.XV 18/a

26-434-6



ANDREAE PIQUERII
ARCHIATRI
PRAXIS MEDICA.
Ad usum Scholae Valentinae.

EDITIO TERTIA.

PARS POSTERIOR.

MATRITI MDCCLXXXIX.
APUD VIDUAM JOACHIMI IBARRA.
CUM PRIVILEGIO.

Cujus rei non est certa notitia, ejus opinio certum reperire remedium non potest: verumque est ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientia (a)...Interest enim, fatigatio morbum, an sitis, an frigus, an calor; an vigilia, an fames fecerit; an cibi vinique abundantia, an intemperantia libidinis (b).

(a) Cels. *de Medic. lib.* 1. *Praef. pag.* 13. (b) Cels. *ibid. pag.* 14.

Cautè cum remediis, veluti videntur innoxiis mercari expedit, cum inconcusum maneat quamplures esse aegritudines solis naturae viribus judicandas... Ratum enim manet apud viros primi subsellii, naturam esse optimam morborum medicatricem & frequentiores affectus ipsi commissos sponte sanari..... Hinc patet quantum à scopo deflectant, qui simpliciora despicientes, atque nauseosis Arabumo pinionibus inhaerentes intempestivo remediorum apparatu salubriora evertunt naturae conamina, & tralatitia saepius remedia ad artis fastuosae normam revocant: vae misellis aegris! ni natura victrix morbum & praepostera adminicula superet (c).

(c) Lieutaud. *Synop. univ. Prax. med. Proem. pag. X.*

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

IN-

INDEX CAPITUM.

LIBER TERTIUS.

De Morbis infimi ventris.

CAP. I. De Cardialgia. Pag. 1.
CAP. II. De Appetentia vitiata. 14.
CAP. III. De Cruditate ventriculi. 27.
CAP. IV. De Phlegmone ventriculi. 39.
CAP. V. De Reliquis ventriculi affectionibus. 52,
CAP. VI. De Cholera. 70.
CAP. VII. De Lienteria. 81.
CAP. VIII. De Dysenteria. 92.
CAP. IX. De Diarrhoea. 107.
CAP. X. De Dolore colico-iliaco. 119.
CAP. XI. De Jecoris inflammatione. 140.
CAP. XII. De Morbo regio. 151.
CAP. XIII. De Morbis lienis: signanter de Scorbuto. 163.
CAp. XIV. De Lumbricis. 180.
CAP. XV. De Cachexia & Hydrope. 189.
CAP. XVI. De Morbis renum, & vesicae. 210.
CAP. XVII. De Morbis uteri. 237.
CAP. XVIII. De Affectionibus arthritico-rheumaticis. 260.

HAEC

HAEC sola naturae placuerat esse remedia parata vulgo inventu facilia, ac sine impendio, & quibus vivimus. Postea fraudes hominum & ingeniorum capturae officinas invenere istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio aestimantur: ulcerique parvo medicina à rubro mari imputatur: cum remedia vera quotidie pauperimus quisque coenet (a).

(a) Plin. *Hist. Nat. lib.* 24. *cap.* 1.

Itaque hercule in hac artium sola evenit, ut cuicumque Medicum se professo statim credatur, cùm sit periculum in nullo mendacio majus (b).

(b) *Idem Hist. Natur. lib.* 29. *cap.* 1.

LI-

LIBER TERTIUS.

DE MORBIS INFIMI VENTRIS.

CAPUT I.

DE CARDIALGIA.

C*Ardias* apud Graecos cor, itemque os superius ventriculi significat, seu quod magnus sit hujus cum corde consensus, vel quod eo affecto damnum facilè cordi communicetur. Igitur dolor superioris orificii ventriculi *Cardialgia*: ejusdem partis morsus aut erosio *cardiogmos*: calor autem vehemens stomachi *causon* à quibusdam nominatur; sed harum vocum distinctio nimium subtilis confusionem potius quam perspicuitatem parit, praesertim cum invaluerit usus eas omnes affectiones sub uno *Cardialgiae* nomine significandi(a). Est ergo *Cardialgia*: *tristis & molestus oris superioris ventriculi sensus, nunc dolore, nunc morsu, perpetuò autem anxietate, viriumque impotentia conjunctus.* Discimus hinc, non omnem ventriculi dolorem cardialgiam esse, sed eum dumtaxat, qui angoribus, mor-

 si-

(a) Vide Foesium *Oeconom. Hipp. verb.* καρδιαλγια, *pag.* 305. Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *sec.* 2. *cap.* 15. & 16. *pag.* 408. *seq.*

sibus, moerore, aliisque hujusmodi malis comitatur. Cardialgia symptoma est in actione depravata, sensus tactus, etenim morsus, angor, anxietas, aliaque id genus incommoda species doloris sunt (a). Morbus hujus symptomatis generator rarò est soluta unitas, saepe intemperies, nam dolorem omnem ab unionis partium solutione pendere certum non est, ut in Pathologia vidimus (b). Ergo intemperies in qualitatibus, & in ipsa partium vitiata substantia consistens cardialgiae parens esse solet. Calor cum siccitate frequenter, frigiditas, aliaeque qualitates rarenter admodum cardialgiam inducere consuevere. Sed longè frequentissima est hujus symptomatis causa intemperies ex vitiata substantia ventriculi, ea enim certo modo corrupta aut lacessita dolorem anxietatemque inducit. Pars affecta est orificium superius ventriculi, quod necessario in hoc morbo affectum esse oportet, etsi ei vitium ex aliis partibus tum vicinis ut hepate, liene, intestinis: tum distantibus, ut pulmonibus, cerebro, nervis, communicari possit. Cardialgia, praeter communes omnium morborum differentias, id peculiare habet, ut interdum benigna, saepe maligna esse soleat; unde fit, ut modo facilè solubilis, frequentissimè autem difficillimam, ac non rarò exitialem habeat terminationem. Habet etiam hic locum divisio cardialgiae in eam, qua os ventriculi primariò afficitur, aut ob vitium hepatis; fieri enim solet, ut jecore bile repleto, & supra modum calefacto, os ventriculi sibi propinquitate consentiens afficiat, & dolere, aut angi cogat, quod velim notent tirones, quoniam acutis morbis cardialgia succedens plerumque ex hepatis phlogosi, bilisque redundantia procedit.

Inter causas occasionales cardialgiae plethora non infimum locum obtinet, cum venarum repletio in ventriculo, praesertim circa ejus os superius, hoc malum accersere soleat. Hinc foeminae instantibus menstruis, aut iisdem quavis de causa deficientibus: viri narium haemorragia, aut san-

(a) *Vide Patholog. nostr. tract.* 3. *prop.* 13. *n.* 62.

(b) *Vide Patholog. nostr. loco proximè citato.*

sanguinis excretione per haemorroides ex diversis intervallis tentati: itemque omnes quibus viscera infimi ventris debilia sunt atque sanguinis copia supra vires gravantur, huic malo admodum proclives sunt. Obstructio non rarò cardialgiam accersit; ita fit, ut foeminae *chlorosi* laborantes: quicumque cruditatibus, calore, & acrimonia conjunctis infarcti sunt, itemque flatibus & vaporibus vexantur, aut pituitam intra septum transversum & ventrem colligunt (a), cardialgia nullo negotio affligi soleant. Sed omnium maximè ad hanc affectionem producendam facit diathesis, qua humor ventriculi vitiatus, certa corruptionis & acrimoniae forma suscepta, naturam lacessendo infestat. Qui hepatis & lienis morbis: scorbuto, atra bile, sero acri vexantur: inflammatione seu phlogosi stomachi correpti: arthriticis, podagricis, erysipelatosis, exanthematicis humoribus foedantur, materia intus conversa, facillimè in cardialgiam incidunt. Inter causas efficientes aer praecipuum locum obtinet, interdum manifestis qualitatibus, saepe occulta vi hunc morbum producens. Igitur frigore repentè suscepto post corporis aestum, aut calore summo per aestatem, cardialgiam nasci, in proclivi est. At per certas temporum constitutiones homines huic morbo proniores esse, ex Hippocrate discimus, propriaque experientia compertum habemus (b). Diaeta, si quid aliud, huic malo producendo confert. Cibi acres, ut capsicum, caepa, allia: cibi itidem corrupti in acidam aut putridam indolem degeneres: vinum, omniumque potuum spirituosorum ingurgitatio: venena, aliaque id genus ingesta mirum quantum huic morbo movendo conferant. Animi pathemata, iram praesertim, & moerorem diuturnum, cardialgiam, aliasque stomachi affectiones post se trahere, communi certaque experientia innotuit; ita enim comparati sumus, ut animi affectiones, inter alia corporis damna, ea potissimùm inferant quae sthomachum partesque vicinas laedunt, quod jampridem monuit Galenus, & postmodum

A 2 pro-

(a) Vide Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 54. (b) Vide Hipp. *lib.* 5. *Epidem. text.* 86.

propria observatione Baglivius & Hoffmanus confirmarunt (a).

Cardialgia pueros juvenesque magis quam senes, foeminas magis quam viros, aestate potius quam hyeme invadere solet. Interdum ex se incipit, saepe aliorum morborum consentanea est. Quocumque autem modo ingruat, haec aeger patitur. Dolet superius orificium ventriculi, modo in regione anteriori, quam scrobiculum cordis appellant, modò in posteriori juxta ultimas dorsi vertebras. Nec rarum est in utraque parte dolorem sentiri. Quandoque dolor acutus & vehemens, interdum lentus & obtusus, non raro molestia adest potius quam dolor. Perpetuò hoc malum comitatur anxietas, inquietudo, jactatio, animi angor, respirationis angustia circa diaphragma: pulsus parvi sunt, obscuri, inordinati: febris aliquando expers videtur aeger, sed reipsa febricitat, seu quod universum corpus afficiatur, seu sola pars dolens febrilem calorem contineat. Ardor praeterea, aestus, morsus, irritatio molestant, itemque inanis vomendi conatus, ructus, inflatio. Crescente morbo omnia haec augentur, interimque aeger vigilat: febris, si forte prius occulta esset, manifesta fit: sitis supervenit: lingua sicca, anxietas, morsusque intolerabilis: pulsus nimium debiles: inquietudo maxima: mentis vacillatio: extremorum frigus: sudor inanis: animi desperatio. Quod si malum eo usque increscat, ut aegrum ad interitum ducat, sudores fiunt frigidi: vires labascunt: omnium actionum inertia: pulsus parvissimi, debilissimi: interdum convulsio: plerumque syncops: mors. Dum verò aegritudine in statu constituta sudor accedit blandus per universum corpus, pulsus vividiores, somnus, respiratio libera, quies, aliorumque symptomatum diminutio, salus spectanda est. Cardialgia morbus est celer, acutus, periculosus. Etsi interdum aegri citò ex hoc malo sublevati sunt, non tamen fidendum experti novimus, & ex

be-

(a) Galen. *de Caus. sympt. lib.* 2. *cap.* 5. Bagliv. *Prax. Med. lib.* 1. *cap.* 14. §. 3. *pag.* 92. Hoffm. *Medic. Ration. system. de haemorrag. & dolorib. sec.* 2. *cap.* 2. §. 13. *pag.* 259.

benigno atque miti malignum fieri, saepe vidimus. Nec novum est aegrum sanatum, facilè levissimis de causis iterùm affici ob indolem morbi facilè revertentis.

Curatio ita instituenda est, ut citò auxilia praestemus, nisi enim malum sub initiis leniatur, celeriter necat. Venae sectio in cardialgia ex vi morbi locum non habet, etenim os superius ventriculi hoc remedii genere laeditur. Ex accidenti, ut ajunt, congruere potest, quoties suppresa aliqua evacuatio initium aut fomitem morbo dederit. Purgatio hic noxia est, quemadmodum in omnibus doloribus partium interiorum, ubi ardor & aestus ipsos comitantur. Cavendum quam maximè ab emeticis, incipiente morbo, convulsiones namque post se trahere solent. At cum vi naturae, & Medici ope malum remissum fuerit, membraque laxata, opportunum est vomitorium ritè praescriptum. Ergo oleum amygdalarum dulcium recentissimè extractum: aqua simplex frigida saepius propinata, aut modico aceto, vel spiritu dulci nitri acidula facta, longè praestantissima remedia sunt. Mixtura ex aquis buglossae, borraginis, graminis, endiviae cum syrupo viperinae, acetosae, aut intybi, additis pulveribus nitri, matris perlarum, cornu cervi ex arte praeparatis, identidem praescripta, ex usu esse consuevit. Prosunt per externa semicupium, lintea aqua & aceto (poscam vocant) madefacta & ventriculi regioni applicata, itemque vivorum animalium omenta, aliaque id genus medicamina satis nota. Clysteres ex aqua, oleo, & saccharo utiles sunt, & iterari pro re nata possunt. Nec spernendum Alexandri Tralliani remedium: »Panis scilicet ex aqua frigida... nihil enim »adeo ipsis confert, ut si non tardè cibum capiant, sed »circiter tertiam horam, aut quartam panem ex tepido »aut frigida aqua sumant (a). Quibusdam consului cum fructu, ut panem dulciarium (vulgò vizcochos) aqua frigida imbibitum sumerent. »Experientia etiam crebriori didici»mus (verba sunt Hoffmani) in hoc atroci affectu, si à bile »nimis calida obortus fuerit, solam aquam puram & fri»gi-

(a) Alexand. Trallian. *lib. 7. cap. 12. pag.* 277.

„gidam per vices usque ad mensuram dimidiam, vel ultra „haustam, tecto bene corpore, & imposito stomachali re„gioni calido fomento insigniter profuisse, ac subsequuto su„dore per universum corpus dolorem summo cum levami„ne discussum... Sub hoc statu magnopere cavendum est „nè Medicus calidas essentias stomachales vel carminativas „porrigat, neque crebriori calidorum infusorum usu aegrum „maceret, quippe haec omnia dolorem magis augent quam „minuunt (a).„ Mihi ergo non probantur medicamenta calida & spirituosa, quae Neoterici aliqui, sed praesertim Antonius de Haen, pro cardialgia cronica nimium laudant (b); familiare enim est huic auctori alias commendando, suas curationes & formulas remediorum intemperanter extollere. Frictiones crurum, brachiorum, imò & spinae, modicae tamen nec vehementes, sed saepius iteratae, solatium in hoc malo inferre consueverunt. Laudant aliqui roborantia ex cinnamomo, absinthio, camomilla, melissa, conflata, & sub forma tincturae, essentiae, elixiris praescribunt, quibus ad nauseam usque repleta sunt nostrorum temporum pharmacopolia. Nec desunt qui grana piperis integra, imo & sinapi interius assumenda praescribant (c). Sed si unquam alias hic locum habet Plinii observatio, ex Arabia scilicet & India, magna pompa, multa medicaminum genera adsportari, cùm remedia vera quotidie pauperrimus quisque cenet (d). Interim tamen iis, qui cardialgiae proclives sunt, suadendum est, ut aerem frigidum & ventilatione depuratum hauriant, fugiant solera, levique veste ac molli & usu priori detrita contegantur, motus nimios vitent, cibosque capiant ex infirmissima materia, ut nutriant, non onerent. Certè haec omnia ritè & religiosè observare in hoc morbo plus valet quam multiplex decantata pharmacorum farrago.

(a) Hoffm. *Medic. Ration. system. de haemorr. & dolorib. sec. 2. cap. 2.* §. 3. & 5.

(b) Anton. de Haen. *tom.* 3. *part.* 6. *cap.* 1. *pag.* 6. & *seq.*

(c) *Vide Medic. Uratislav. Histor. morb. ann.* 1702. *pag.* 360.

(d) Plin. *Histor. Natur. lib.* 24. *cap.* 1.

APHO-

APHORISMI.

I.

In febribus circa ventrem aestus vehemens & oris ventriculi dolor, malum (a).

Duplex genus febrium cardialgiam accersere solent, scilicèt ardens, & tertiana. Si febris ardentis fomes os ventriculi superius occupet, ibique aestum & dolorem inducat, dispositionem erysipelatosam, aut phlegmonosam adesse censendum, quod malum esse, saepeque lethale, novimus. Hunc aegrorum statum graphicè depinxit Hippocrates in prognosticis, nosque ex ejus mente anxietates, jactationes, implaciditatem, quibus cardialgici vexari solent, longè explicuimus (b). Sub hoc statu nitrum multa aqua dilutum, spiritus nitri dulcis guttulae aliquot in jusculo pulli gallinacei ex herbis refrigerantibus portulaca, acetosa, borragine, aliisque hujusmodi, prodesse consueverunt. In tertianis subaccessionum initiis cardialgia ingruit, quae cortice peruviano certò profligatur. Dandus tamen hic cortex est citò, neque aliis spectatis accessionibus; qui enim corpus evacuando moras traxerunt, malum postea viderunt in lethalem syncopem converti. Legendus Mortonus, qui de cardialgia febrium intermittentium corticae kinae fugata egregiè tractavit.

II.

Stomachi dolor & pulsus hypocondriorum febre extincta, malum denuntiant, idque cum alias, tum in sudatiuncula (c).

In inflammationibus partium vicinarum diaphragmati, & ori ventriculi superiori, febris in *lypiriam* verti solet, non quod ipsa deficiat, sed quod refrigeretur aeger per exterio-

(a) Hip. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 62.

(b) Hip. *lib. Progn. sec.* 1. *sent.* 15. *Vide Illustr. nostr. ad hunc locum pag.* 41. *& seq.*

(c) Hip. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 13.

riora, cardialgia cum dolore & aestu interiora occupante. Ergo, si imminuta febre inflammatoria, stomachi dolor & pulsus hypocondriorum maneat, summum est aegri discrimen, multoque magis si sudatiuncula haec omnia comitetur. Quid tum agendum, quidve de extremarum partium frigiditate sentiendum, longè discussimus in tractatu de febribus lingua vernacula (a).

III.

Dolorificum cardias, id est, oris ventriculi malum, *aetate jam grandi, crebro revertens, repentinam mortem ostendit* (b).

In senibus cardialgiam crebro revertentem, tum demum corde in consensum tracto, subita & lethali syncope vitam extinguere non una tantum vice observavimus.

IV.

In lumborum dolore praegrandi quae inde veniunt cardialgiae signa sunt hemorroica, aut etiam antegressa (c).

Dum sanguinis excretio imminet seu per haemorroides in viris, seu per uterum in mulieribus, solemne est antecedere cardialgiam cum lumborum dolore. Sub hoc casu nihil tentandum, quod sanguinem fluxurum avertere possit, quin potius frictionibus & lavationibus partium inferiorum natura, quo ipsa vergere vult, est ducenda.

V.

Lumborum dolor cardialgico cum excreatione violenta nonnihil praesefert convulsificum (d).

Sputatio copiosa in cardialgia saepesaepius atram bilem in hypocondriis subesse testatur, quam etsi interdum convulsiones sequantur, ut plurimum tamen, nisi error comi-

(a) *Tract. de Febrib. cap.* 4. §. 6. *pag.* 49.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 16.

(c) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 12. *sent.* 8.

(d) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 12. *sent.* 15.

mitatur, non succedere cernimus, sed potius irritos vomendi conatus, ut optimè notat Duretus (a). Oportet ergo neque sputationem prohibere, nec vomitum violenter excitare, quicumque enim conatus, etsi levissimi nocent. Ergo quae bilem atram corrigunt, & ab ea inductas agitationes leniunt, & sedant, hic prosunt. Videnda quae attulimus agentes de melancholia.

VI.

A cardialgia cum torminibus ventris ferae prorumpunt (b).

Perpetuum non est cardialgiam cum torminibus à lumbricis nasci, sed interdum animalcula haec tale malum induxisse fidis observationibus constat (c). Igitur caetera inspicienda, quae lumbricorum praesentiam monstrare solent, quibus si cardialgia jungatur, non modo aegritudinis indicium, sed & curationis norma demonstratur.

VII.

Non febricitanti appetitus dejectus, oris ventriculi morsus, & tenebricosa vertigo, & os amarescens sursum purgante opus esse indicat (d).

Hanc sententiam de vertigine loquentem libro primo hujus operis explicavimus. Nunc quatenus agit de morsu oris ventriculi expendenda est. Igitur concurrentibus omnibus phoenomenis in textu propositis, si aeger ad vomitum proclivis sit, nullum praestantius remedium emetico medicamento est, ut in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica monstravimus (e). At si bilis atra viscera occupet, aut occulta febris, vel inflammatio, aut phlogosis adsit, vomitorium periculosissimum est. " Maximè omnium, in-" quit Junckerus, evitandus est error ille gravissimus, ubi

 " in

(a) Duret. *loco supra citat. pag.* 185.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 15.

(c) Vide Bonet *Sepulchret. volum.* 3. *pag.* 527. Sauvages. *Nosolog. Method. clas.* 7. *num.* 20. *tom.* 3. *part.* 1. *pag.* 129.

(d) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 17.

(e) *Vide Ilustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 1. *sent.* 15. *pag.* 41.

»in cardialgia symptomatica, nempè passionibus hypocondriacis & hystericis vomitoria praescribuntur: hac enim ratione delirium, imò maniam induci observatum est (a).»

VIII.

Stomachus propter phlebotomiam est debilis (b).

Cauti sint tirones, dum os ventriculi aegrotat, in sanguine extrahendo, mirum enim quantum haec pars à venae sectione debilitatur. Egregia hac de re consilia dedit Galenus. »Si quis febricitet, inquit, & adsit plethorica dispositio, verùm ex recentibus cruditatibus sit, ac morsum sentiat afflictumque os ventriculi, vel si etiam humorem aliquem malum evomuerit, & in hujus transitu non parùm fuerit offensus, adeo ut graviter se habeat atque anxiè: numquid hic ad febrem respicientes solam multitudinem evacuare tentavimus (quod alioquin sine molestia faceremus), an prius ori ventriculi providebimus, ac deinde postquam circa hoc benè se habuerit, quam contigerit totius corporis evacuationem faciemus? Mihi quidem ita faciendum videtur. Multos itaque saepius vidi qui ita affecti erant quosdam interiisse, nonnullos ad extremum periculi fuisse perductos, cùm Medici eos evacuare tentassent, antequam os ventriculi corroborassent (c).» Quod si sanguinis aliqua suppresio fomitem morbo dederit, vena secari potest, ita tamen ut parcè admodum cruor educatur, & ventriculi habeatur cura maxima. Videndus utique Heredia noster, qui hanc spartam optimè attigit (d).

IX.

Frequentissimum est ejus (stomachi) *malum quod resolvitur: neque ulla re magis aut afficitur, aut corpus afficit* (e).

In

(a) Junck. *Conspec. Medic. Pract. tab.* 105. *pag.* 828.

(b) Avicen. *lib.* 1. *Fen.* 4. *cap.* 20. *pag.* 78.

(c) Galen. *de Arte Curat. ad Glaucon. lib.* 1. *cap.* 14.

(d) Hered. *de Morb. acut. sec.* 6. *disp. unica*, *cap.* 3. *pag.* 153. *seq.*

(e) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 205.

In libro primo hujus operis agentes de paralysi diximus, nervorum resolutionem non modo membra motui destinata, sed & viscera interdum occupare, quorum functiones ejus morbi vi aut prorsus abolentur, aut à suo robore deficiunt. Stomachi resolutionem hic adducimus, quoniam ex cardialgia, praesertim improvidè tractata, in eam fieri solet transitus, dum scilicèt stomachi sensus stupet ob nervorum resolutionem. Hujus affectionis meminit Avicenna (a), eam Sennertus perspicuè describit (b), ac demum Sauvages cardialgiam paralyticam appellat (c). Sed Celsus omnium optimè hoc mali genus his verbis explicuit: „Vulgatissimum verò pessimumque stomachi vitium est resolutio, id est, cum cibi non tenax est, soletque desinere ali corpus, ac sic tabe consumi (d).„ Memini me vidisse aegros qui, nulla data occasione, sine ullo tumoris aut alterius morbi signo, cibum omnem revomentes tabidi interiere, quod malum ex ventriculi resolutione nasci, consentaneum est. Difficillima, fateor, est hujus morbi curatio; sed quod Celsus consulit proponere non gravabor. „Huic generi, inquit, inutilissimum balneum est. Lectiones, exercitationesque superioris partis necessariae, item unctiones fricationesque: hinc perfundi frigida atque in eadem natare, canalibus ejusdem subjicere etiam stomachum ipsum, & magis etiam à scapulis id quod contra stomachum est... Cibi quoque assumendi sunt frigidi, qui potius difficulter coquuntur quam facilè vitiantur.... Potui quidem aptissimum est vinum frigidum... Si cibus non continetur danda aqua, & eliciendus plenior vomitus est, iterumque dandus cibus, & tum admovendae duobus infra stomachum digitis cucurbitae, ibique duabus, aut tribus horis continendae sunt (e)."

(a) Avicen. *lib.* 3. *Fen.* 13. *tract.* 1. *cap.* 16. *pag.* 286.

(b) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *sec.* 2. *cap.* 15. *pag.* 408.

(c) De Sauvages *Gener. morb. clas.* 7. *num. XX. pag.* 127.

(d) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 207.

(e) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 5. *pag.* 207.

X.

Regionem ventriculi nonnumquam & paulò inferiorem dolor haud mitior quam in passione colica iliacave primùm obsidet, quem vomitiones sequuntur enormes nunc viridis materiae; nunc verò flavae. His accedit (quod saepe observavi) major animi dejectio desperatioque quam in alio morbo quocumque (a).

Experientissimus Sidenhamius fideli observatione adnotavit in foeminis hystericis & viris hypocondriacis fieri dolorem acerbissimum in regione ventriculi juxta cordis scrobiculum, saepè humoris viridis per vomitum rejectione comitatum, qui tamen nec per venae sectionem, nec emetica, aut purgantia, neque aliud quodvis evacuationis genus tolli patitur, sed per anodina & ex opio parata medicamenta. Ataxia nimia spirituum cum acrimonia conjuncta hunc morbum creans agitationes ullas minimè tolerat, quin potius ipse per methodum Sydenhami malum hoc non semel extinctum conspexi.

XI.

Propterea sanè in hoc loco anxietatem ex calida obortam frigida sedat.... Propterea sanè & in animi deliquiis frigidam extremis partibus affundere prodest (b).

De frigidae perfusione in tollenda extremarum partium frigiditate, dum interiora aestuant in febribus, loquuti sumus in tractatu de febribus lingua vernacula conscripto (c). At remedium, quod hic praescribit Hippocrates ad anxietatem ex oris ventriculi affectione natam, magnum esse pro cardialgicis praesidium novimus, dum experti sumus, pedes manusque, itemque faciem frigida aqua perfundere in his morbis profuisse. "Cujus exempli occasione, inquit Mar-»cianus, non praetereundum est, hoc remedium frigidae »aspersionis extremorum prae aliis omnibus praesentaneum »esse

(a) Sydenham *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 7. *pag.* 42.

(b) Hipp. *de Humid. usu*, *vers.* 45.

(c) *Vide tract. de Febr. c.* 4. §.6. *p.*49.

„esse pro anxietate tollenda, quod à Rasi capite de cardial-„gia ego ipse edoctus saepius felicissimè expertus sum, po-„tissimum verò si ab oris ventriculi affectione dependet, „cui etiam frigida in potu prodesse poterit (a)."

XII.

Anxietatem, oscitationem, horrorem, vinum par pari aqua potum solvit morbum (b).

Sunt qui, aestatis praesertim tempore, anxietate facillimè corripiuntur ob bilis circa os ventriculi excandescentiam, quam aqua vino permixta mirificè sedat. Neque perpetuò aquam aequa portione cum vino miscere expedit, confert enim interdum sub pauca vini quantitate multum aquae perfundere, quod iis maximè convenit quibus hepar calidius & bile repletum cardialgiam & anxietatem producit. Hieronymus Pardo Pincianus integrum librum elegantem satis nec ineruditum de hoc Hippocratis aphorismo conscripsit, quem si tirones legant, laboris non poenitebit.

XIII.

Quibus inter ventriculum & septum transversum pituita includitur & dolorem affert, non habens viam ad alterutrum ventrem: is per venas in vesicam pituita versa solvitur morbus (c).

Hypocondriacis, languentibus, & stomacho debilibus solemne est pituitam sensim coacervari circa os ventriculi, in omento, parte cava hepatis, liene, aliisque particulis propè stomachum & septum transversum subjacentibus, seu ex ciborum reliquis incoctis, sed ex destillatione à capite ibi cumuletur. Quocumque autem modo id fiat, per tempus solet quiescere sine notabili noxa, cùm vero excalefacta, agitata, aut acris reddita nimium commovetur, do-

(a) Marcian. *Com. in lib. Hipp. de Humid. usu, vers. 42. pag.* 128.

(b) Hipp. *lib. 7. Aphor. sent.* 56.

(c) Hipp. *lib. 7. Aphor. sent.* 54.

dolorem in dictis partibus producere solet non rarò cardialgiam aemulantem. Igitur per oleosa blanda tentanda est purgatio seu per vomitum seu per alvi fluxum, quibus pituita expurgetur. Quod si eos motus natura renuat, ad urinae vias materiam esse ducendam, optimo consilio monet Hippocrates. Sunt qui nimis anxiè inquirentes vias per quas humor ducendus sit, hunc aphorismum parvi aestimant, sed natura invenit sibi vias Medicis quantumvis solertissimis ignotas, atque turpe est, quod veris constat observationibus in dubium vertere, quod modum, quo natura operatur, ignoremus. Optimè Gorterus: "Diutissimè, inquit, hic „haerere posse pituitam sine ullo dolore, & sine mutatio„ne coloris in facie, aliquoties observavi, tandem verò sen„sim acriore facta pituita dolor generabatur.... Talem nunc „collectionem pituitae observavit auctor curatam fuisse per „urinam multam, quod verum esse nos quoque experti su„mus, etiamsi multi negant viam (a)."

CAPUT II.

De Appetentia vitiata.

CUM animalia perpetuò dissipentur, & continua reparatione indigeant, natura eis appetitum ciborum indidit, quo versus alimenta feruntur ad sui conservationem necessaria, ut in Phisiologia longè monstravimus (b). Cum verò morborum vi appetitus à statu naturali deflectit, vitiata oritur appetentia, quae est: *Inordinatus & inversus appetitionis modus, quo natura in cibis appetendis à statu propriae conservationis recedit.* Igitur appetentia vitiata symptoma est facultatis animalis sensitivae (c). Morbus hujus symptomatis generator multiplex & varius esse solet, nam etsi intemperies id producat, modò quae in qualita-

(a) Gorter. *Medic. Hipp. lib. 7. aphor. 54. pag. 490.*

(b) *Vide Phisiolog. nostr. tract. 6. prop. 45. num. 178. & seq.*

(c) *Vide Phisiolog. nostr. loco proximè citato.*

tatibus, saepè quae in vitiata partium substantia consistit (a), tamen multiplici & ineffabili vitio laedi solet temperies, atque adeo multae diversaeque sunt laesae appetitionis formae (b). Pars primario affecta est orificium superius ventriculi: quae autem malum huic orificio communicare possunt, plurimae sunt. In primis hepar, lien, intestina, ceterae in abdomine contentae partes ob vicinitatem: deinde cerebrum ob nervorum necessarium usum ad sensum & appetitum eliciendum: pulmones, cor, septum transversum ob summum quem habent cum ore superiori ventriculi consensum: ipse corporis habitus, omnesque demum ejus partes male affectae appetitionem ciborum vitiare possunt; ita enim comparati sumus, ut ventriculus officium praestet toti corpori, atque adeo universum corpus naturae lege cum ventriculo mirificè consentiat. Vitiata appetentia tripartito dividitur: alia enim ex toto aboletur, alia minuitur, alia demùm depravatur. Quid sit appetentia abolita, & diminuta, omnes norunt. Depravata autem fit cum vel nimium appetit homo, vel in res alienas atque naturae contrarias ejus appetitus fertur. Considerari etiam debet vitiata appetentia, in qua solus appetitus vitiosè afficitur, aut etiam sensus cum eo conjunctus, vehementius namque malum hoc quam illud monstrare solet (c). Igitur dum deficere incipit appetitio ciborum graecè novo vocabulo *dysorexia*, latinè *appetitus deficiens*, *imminutus*: sublata prorsus appetentia à veteribus Graecis *anorexia*, à Latinis *inappetentia*: quod si aeger non modò cibos non appetat, quin potius horreat & aversetur, graecè *apositia*, latinè *cibi fastidium* vocari solet. Appetentia depravata, qua aeger cibos nimium appetit, graecè *bulimus*, latinè *vehemens fames*: cum nimiae appetitioni accedit ingestorum vomitus à quibusdam Graecis *phagedena* (d), aliis *orexis chynodes*, à Latinis *appetentia canina*: quod si appetitus in res extraneas & incongruentes feratur grae-

(a) *Vide Pathολog. nostr. tract.* 1. *prop.* 2. *num.* 9. *seq.*

(b) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 46. *n.* 179.

(c) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 46. *n.* 179.

(d) Vide Coeli Aurel. *Morb. chron. lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 446.

graecè *malacia*, à Latinis generali depravatae appetitionis nomine significatur. Haec omnia, etsi importuna fortasse videri possint, tamen placuit perspicuè proponere, ut tirones in librorum lectione diversos appetitionis modos per distincta vocabula singulis imposita distinguere valeant.

Inter causas occasionales plethora varios inappetentiae gradus inducere potest: tollit enim naturae indigentiam, supplet alimentorum defectum, naturamque gravando ejus vires minuit, nec rarò obruit. Ipse attente observavi, defectum appetentiae ciborum in plethoricis plus valere ad agnoscendum discrimen, quod ex nimia plenitudine imminet, quam pulsus aliorumque signorum explorationem. Hinc qui sanguinem fundere solent, si solita evacuatio supprimatur: heluones, potatores, aliique id genus homines, dum sani sunt, parùm cibos appetunt; cùm aegrotant, in cibi fastidium facilè delabuntur. Obstructio appetitum extinguit, primùm quia natura in humoribus crudis coquendis & digerendis vires suas exerens cibos plerumque aversatur. Deinde quia per humores obstruentes occlusis viis liber extremarum partium cum ventriculo consensus intercluditur. Non aequè causae istae occasionales ad augendum appetitum concurrunt, nisi accedat diathesis, quae praecipua est omnium laesarum appetitionum occasionalis causa. Fatendum itaque, ineffabilem esse modum quo natura diversis & praeternaturalibus appetitionum formis laedi solet, quod soli diathesi determinatè laedenti, at incomprehensibili tribuendum. Quis porrò explicet mirabiles appetitiones mulierum utero gerentium, dum carbones, gipsum, imo & putidissima quaeque interdum appetunt? Cur febricitantes ferè omnes appetitu statim priventur? Cur etiam agrotantium aliqui rara & obsoleta appetant, quae ipsis oblata saepè salutem attulerunt? Cur denique ita quandoque erigitur appetitus, ut continuò cibos assumere oporteat eosque vomendo iterum ciborum sumptionem repetere, quidam cogantur? Haec & plura alia phoenomena circa appetitum in praxi observare omnibus conceditur, ea perspicuè intelligere nemini datum est. Id unicè scimus, nativum humorem ventriculi tam variis modis immutari, ut varias atque

diversas acquirat diatheses, quibus distinctae respondent variarum appetitionum formae. Inter causas efficientes aër maximum locum habet ad appetitum laedendum. Ex vero notavit Hippocrates, certa anni constitutione aegros à cibis non abhorruisse, quin potius ad alimenta sumenda fuisse promptos (a). Alia autem constitutione monet omnium signorum pessimum fuisse ciborum fastidium, paucissimi enim evaserunt ex iis qui cibos aversabantur (b). Quinimo determinatis anni temporibus juxta aëris indolem variat appetitus, ut hyeme melius quam aestate cibos appetamus, atque sereno coelo melius quam humido. Diaetam juxta rerum varietatem modo appetentiam tollere, modò augere nemo non intelligit. Nimia ciborum vinique repletio: pinguia alimenta diutius usitata: immodicae exercitationes tum corporis, cum maxime mentis: otium, appetitionem tollere consueverunt. At nimius acidorum usus: olera, prasertim frigida, ut intubus: lactuca: acetum: aqua frigida, aliaque id genus multa appetitum excitare apta nataque sunt. Pathematum animi vis in appetitione ciborum immutanda adeo vehemens est, ut plurimi visi sint probè appetentes, quibus ex subita animi passione appetentia prorsus extincta sit.

Appetentia diminuta, abolita, aut nimium aucta ex se ipsis facilè innotescunt, neque aliis indigent signis, ut promptè agnoscantur; effectus tamen harum affectionum coasectarios Medici intelligere debent. Igitur inappetentiam incipientem, si tamen ulteriores vires habitura est, comitantur implaciditas, animi dejectio, interdum sitis & ardor: quandoque sine siti: lingua vitiata: febricula saepe occulta: gravitas stomachi totiusque corporis: interdum nausea & vomitus. Si ad summum inappetentia accesserit, praeter haec omnia corpus consumitur: vires languent, ut difficilis sit reparationi locus: hinc hydropes, tabes, cachexiae, nullumque leve malum timeri in longa appetentiae amissione potest. Quod si post ciborum fastidia appetitus denuò excitari incipiat, ut aegri ad ea, quae offeruntur,

C be-

(a) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sect.* 1. *vers.* 49. | (b) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sect.* 2. *text.* 9.

benè se habeant, aut ex imbecillitate robur suscipiant, in sanitatem tendere tenendum est. Jam verò cum inappetentia magnum malum sit, nimia tamen ciborum appetitio pejor est, ipsa namque diu vigente non modo corpus non alitur, sed ferè contabescit: neque rarum est, post nimias atque morbosas appetitiones aegros animo linqui, & tunc demum in syncopem incidere. Itaque sic ferè incidit, ut in bulimo primum aegri instanter cibos expetant, post appetentia destituantur, deinde deficiant animo. Ad haec decolores sunt, torquentur stomacho, refrigerantur corde & extremis partibus, pulsusque admodum obscuros habent. Facies eisdem intumescit, quandoque albicat, saepe fusco & lurido colore tingitur. Modo sitiunt, aestuant, extenuantur: rarò sine siti. Quocumque autem modo id fiat, omnibus nimium esurientibus commune est suctionem vehementissimam in ventriculo sentire, quam maxima sequitur appetentia. Cum animus deficit simulque concidit spiritus, & extrema refrigescunt, mors in propinquo est, quod infortunium quibusdam in locis desertis, aut in balneo, auxilii facultate destitutis miserè advenire consuevit. In fame canina haec omnia contingunt, quibus accedit vomitus, ita tamen ut vehemens edendi cupiditas à cibis ad vomitum, & à vomitu ad cibos aegros, more canum, subinde reddere cogat: sed non potens ventriculus famem sustinere, homo prius multa copiosè vorare, nec potens devorata sustinere, celeriter vomere cogitur; quod mali genus altum soporem intestinorum levitatem, hydropem, atrophiam, ipsamque demum necem inferre solet. Inappetentia familiaris est senibus, à morbo convalescentibus, otio vinoque deditis, sicut appetitio nimia congruit pueris, juvenibus, & quovis modo exercitatis. Idque non omittendum, foeminas utero gerentes depravata appetentia, quam *malatiam* vocant, prae caeteris tentari, maximè circa quadragesimum à conceptu diem quae saepe ad quartum usque mensem durat.

Inappetentia, si recens sit neque nimium stabilis, non magnam pro curatione opem postulat, viribus enim naturae optima diaeta tractata corrigi solet, ut Medicos non nimis officiosos esse oporteat in medicamentis exhibendis

pro

pro inappetentia tollenda. Generaliter autem qui similí affectione laborant, aëre frigido exercitationibus sub dio instituto suscepto, corporis ablutione, & frequenti indusiorum mutatione juvari solent, praesertim si quies animi & moderatus somnus accedant. Cibi refrigerantes ex aceto, ut lactuca, cichoreum, portulaca, borrago, fructus horaei, ut fragae, mora, & pira: potus ex posca, aut aqua frigida: vinum abundè dilutum, mirum quantum appetitum ferè extinctum revocent. Purgantia medicamenta rarò hic prossunt; sed amara temperata, ut cichoreum, taraxacum, absinthium, agrimonia, itemque aperientia vegetabilia (saponacea nunc vocant), ut buglosum, intubus, gramen, viperina, pimpinela in decocto, aut alia convenienti forma praescripta multùm valent. In immodico autem appetitu ea praescribenda sunt quae morsum ventriculi & humoris nativi acrimoniam obtundunt. Alimenta pinguia, oleosa, ut jura carnis vervecinae & suillae, pultes cum melle, mulso, aut butyro, aut adipe: in summa quaecumque appetentiam avertunt & satietatem inducunt, ea hic tamquam conferentia à Medicis adducuntur. Hinc aegris exhibent cibos stabiles & non facilè corruptibiles, coctu enim difficilia facilius ferunt, quandoquidem humor ipsis acris mordaxque est. Sed fateri oportet, haec omnia, etsi à probatissimis auctoribus praescribantur, saepe malum non extinxisse, quin potius vires, eundo, acquirendo aegrotantes letho commisisse. Ergo Medicus in his affectionibus curandis animum intendere debet in morbos horum symptomatum generatores, atque attentè inspicere expedit, nunc in appetentiae vitiis lateat acrimonia scorbutica, aut atrae bilis, vel verminosa, seu alio quovis modo corpori inimica, iis namque corrigendis dedita opera incumbendum.

APHORISMI.

I.

Ut plurimum omnes qui malè habent, circa principia quidem benè comedentes & nihil proficientes, ad finem rursus cibum

non appetunt. Qui verò circa initia quidem cibum omninò non appetunt, postea autem bene appetunt, melius liberantur (a).

Seu in morborum initiis, seu in convalescentibus à morbis observentur quae ab Hippocrate hic traduntur, vera quivis esse deprehendet. Ex hac sententia discimus, appetentiam ciborum non perpetuò bonum esse signum, ut Baglivius contendit asserens *in omnibus morbis, si viget appetitus, bonum esse*, quamquam auctor hic, pro more suo, mutata sententia illicò statuat, appetitum ingentem repentè excitatum in acutis, & aliquando in chronicis post magnam inappetentiam, nulla praecedente bona crisi, aut alio bono signo, mortem postridie venturam indicare (b). Melius ratiocinatur Alpinus: "Cognoscenda enim, inquit, optima „appetentia, cum saepius in ipsa judicanda plures decipian„tur, vitiatam ac exitialem bonam putantes. Bona autem „est quae naturalis est, quaeque fit à causa naturali, quip„pe à penuriae sensu: quandoque aegroti videntur benè „appetere, ipsorumque creditur appetentia optima, propter„ea quod cibum avidè appetant & assumant, quae tamen „in multis moribundis saepius observatur... Hinc plures „priusquam moriantur, cibum avidè postulant ac assu„munt (c)." In febribus longis erraticis, & hydropicis famem circa mortem excitatam me observasse memini.

II.

In omni morbo mente valere, & bene se habere ad ea, quae offeruntur, bonum est: contrarium verò malum (d).

Ægrum ad sumenda alimenta, & alia quae offeruntur, paratum esse, in omni morbo bonum est, sed non illicò fausto omine procedunt omnia, cùm in cibis accipiendis mira soleat esse varietas. Igitur omni ope incumbendum, quo-

(a) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent* 32.
(b) Bagliv. *Praxeos Med. lib.* 1. *c.* 9. *de Inappet.* §. 1. *pag.* 46.
(c) Prosp. Alpin. *de Praesag. vita & mort. aegrotant. lib.* 4. *c.* 14. *pag.* 268.
(d) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 33.

quocumque morbo afficiatur aeger, ut eam conservemus dispositionem, qua bene se habeat, ad ea, quae offeruntur, suscipienda, quod fiet ventriculum minimè gravando aut nimiis cibis, aut multis potationibus, vel quod pejus multo est, multa atque improvida medicamentorum copia, iis enim languet ventriculus, & ulterius ad ea quae offeruntur malè se habet.

III.

In morbo diuturno appetitus prostratus, & meracae dejectiones malum (a).

Appetitus prostratus in diuturnis morbis, aut malè affectum os ventriculi vitio quidem radicato & fortè inemendabili, aut virium exsolutionem significat: utrumque autem malum esse quivis intelligit. Ergo in morbis diuturnis appetitus prostratus non eodem modo corrigendus, nam si ex stomachi labe proveniat, ei occurrendum per medicamenta appropriata parcè admodum praescripta. Quod si ex virium imbecillitate inappetentia nascatur, solis restaurantibus & reficientibus auxiliis amoveri potest.

IV.

Paulò deterior potus & cibus, jucundior autem, eligendus potius, quam meliores quidem, sed ingratiores (b).

Jucundos, etsi non ita bonos, praeferendos esse cibos ingratis, ex ipsa natura didicimus, quae rebus jucundis delectatur, & delectatione vividior fit. Sed curandum, ut alimenta suavia quidem, & gustu grata non multo pejora sint injucundis, tunc enim ea aegrotis appetitus & delectationis gratia permittere non Medici, sed pessimi adulatoris officium est. Optimè Vallesius noster; »Gratificandum, inquit, aegrotanti »quoad fieri possit cibis & potibus... Et suavitate aliquid »condonare, etsi alioqui videatur non valdè expediens. Certè his praeceptis non ad dicta, sed ad lucrum, caveant »au-

(a) Hipp. *lib. 7. Aphor. sent. 6.* | (b) Hipp. *lib. 2. Aphor. sent. 38.*

„autem hortor nè plus satis utantur, & plurimum suis „commodis studentes, eorum, qui se illis crediderunt, sa-„lutem spernant... Nam quod insigniter possit laedere, „aut quod inferre noxam, quae non facilè emendetur, nulli „debent concedere (a).„ Videndus utique Galenus, qui ex mente Hippocratis omnium optimè quomodo aegris gratificandum sit, non solum in cibo & potu, sed in multis aliis, quae ab ipsis appetuntur, exponit (b).

V.

Quoscumque cibos, aut absonia, aut potus aegroti concupiscant, exhibeto, si non corpori damnum inde accesurum est(c).

Optimum quidem, & ad recuperandam sanitatem commodissimum praeceptum in hac sententia proponit Hippocrates, si modò ad debitam normam reducatur. Igitur attentè inspiciendum, an ciborum appetitus, dum Medico incongruens videtur, ex ipsa naturae vi, an ex morbo eam irritante proveniat; in primo enim aegro gratificandum, in alio minimè. Quaecumque autem natura appetit pro sui conservatione, etsi insolita & incongruentia videantur, auxilio ei esse solent; quae autem appetiuntur vi morbi in destructionem potius quam conservationem naturam ferunt. Hoc monitum ejusque intelligendi rationem satis in Physiologia explicavimus (d).

VI.

Ex cibis ac potibus qui commodissimi sunt corpori, ac maximè sufficientes & ad alimentum & ad sanitatem, ex his ipsis etiam, ubi quis ipsis non in tempore utatur aut pluribus quam tempestivum est, & morbi, & ex morbis mortes fiunt (e).

Misera canina fame laboratium conditio, qui copiosiora

(a) Vallest. *Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. tex. 7. pag.* 324.
(b) Gal. *Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. tex.* 8.
(c) Hipp. *de Affect. sec. 2. vers.* 147.
(d) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 1. *prop.* 4. *num.* 18. Vide etiam Feijoó. *Theat. Crit. tom.* 8. *disc.* 10. *num.* 115. *seq.*
(e) Hipp. *de Affect. sec.* 2. *v.* 200.

ra quam par est alimenta sumentes tum demum fame pereunt. Igitur copiosum & ex se utile alimentum, ob vitium corporis in pravam naturam conversum, & morbos & mortem infert. Ex vero Hippocrates; „Fames, inquit, magnam „vim habet in naturam hominis & sanandi & debilitandi & „occidendi (a)... Fames enim naturae modum excedens no„cet (b)... Corpora namque siccat (c).„ Hinc famelici dum alimenta vorare coguntur, malum inde recipiunt, tum quod natura vi morbi ad plures assumendos cibos excitatur, cùm etiam quia non potens eos subigere noxam inferunt.

VII.

Ubi fames laborandum non est (d).

Inediam non diu toleratam magnis morbis quandoque esse remedium, dilucidè monstravit Hoffmanus in dissertatione hac de re edita. Attamen non ubique praescribendam inediam experientia rerum magistra docemur. Hippocrates, quibus inedia conferat, in Aphorismis exposuit: quibus verò damna inferat, longè explicat in libro de veteri medicina, ubi inter alia haec loquitur: „Mox ubi tempus „(prandendi) praeterierit, statim impotentia vehemens, tre„mor, animi deliquium, postea oculi pallidi, urina crassa „& calida, os amarum, & viscera pendere ipsis videntur, „vertigo, iracundia, tristitia, &c. (e).„ Suntqui, non modo plurium dierum sed mensium, abstinentiam ciborum omnimodam sustinuere, quorum exempla ex multis auctoribus cumulavit Sennertus (f). Sed multa fabulosa his de rebus narrari, multa etiam non benè observata, aliqua etiam dolosè conficta, tenendum. Extat inter disputationes pathologicas curis Halleri editas discussio quorumdam figmentorum circa longas abstinentias lectu non injucunda (g). Interea

(a) Hippoc. *de Veteri Medicina, vers.* 124.

(b) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 4.

(c) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 59.

(d) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 16.

(e) Hipp. *de Veteri Medic. v.* 157.

(f) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *sec.* 2. *cap.* 2. *pag.* 383.

(g) Haller. *Disput. Patholog. tom.* 3. *disc.* 1.

ea certum est, laborem omnem tum corporis, cum praecipuè mentis, fame vigente, fugiendum, primum quia fames corpora exsiccat & calefacit; deinde quia labor eosdem effectus producendo hominem ad syncopem disponit. Falluntur qui credunt, famem ab acidis perpetuò excitari, ut in Physiologia monstravimus (a); sed multo magis falluntur qui famem omnem à frigiditate deducunt, cum atra bilis, humor calidissimus, famem indomabilem excitare soleat. Videndus itaque ex Graecis Trallianus, & ex nostris Lupejus, Medicus Turiasonensis, qui hoc argumento perspicuè tractarunt (b).

VIII.

Famem vini potio solvit (c).

Vino nimium dediti, dum valetudine fruuntur, parùm famelici esse solent, imò & saepesaepius cibos aversantur. Sed ubi fames morbosa viget, vini potione extinguitur. Non propterea consulendum est, ut aegri multum potent, nam praeterquamquod rationi consonum non est, mille trahit mala insanabilia. Igitur qui jejuni meracum vinum potant, aut aquam ardentem, cum ipsa fame vitam extinguunu. In canina appetentia laudat Tozzius vinum, cui salvia melisa, abrotanum, aut chamemaelum incocta sint: deinceps oleum anisi ad quatuor aut quinque guttas cum saccharo exhibitum omnem famem mirabiliter sedare affirmat (d). Sed ulterioribus observationibus veritas assertionis firmanda,

IX.

At revera hujusmodi febres, quantum observare licuit, fuere magis famelicae quam siticulosae (e).

Quan-

(a) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 46. *n.* 179.

(b) Vide Alex. Tral. *lib.* 7. *cap.* 5. Lupej. *Adnotat. in opera Gal. pag.* 79. *&* 87. Vide etiam Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *sec.* 2. *cap.* 4. *quaest.* 1. *pag.* 391.

(c) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 21.

(d) Tozz. *Comm. in lib.* 2. *Aphor. Hipp. sent.* 21. *pag.* 101.

(e) Ramazzinus *Constit. Epidem. anno* 1690. *n.* 10. *pag.* 116.

Quantam vim habeat aer ad famem, sitim, aliaque omnia mala inducenda, ex antea dictis intelligimus, sed ex praesenti sententia egregiè confirmatur: „Fuit & aliquando (inquit Forestus) morbus epidemicus Saragusae, quem & famem appellabant, cum omnes ex eo correpti saturati non „poterant (a).„

X.

Innotuit igitur non bulimum, sed bestiam fuisse quae ad cibum sumendum compelleret, omniaque consumeret (b).

Loquitur Trallianus de foemina, quae cum multa sumeret alimenta omniaque concoqueret, numquam saturari poterat. Facta igitur evacuatione ex hiera vermem projecit, qui longitudine plusquam duodecim cubitos superabat. Infinitae propemodum sunt apud auctores observationes de fame summa à vermibus inducta (c), iisque rejectis sanata, in hoc casu omnia quae adversus vermes probantur remedia, fami tollendae ex usu esse possunt. Ego autem quibuscumque aliis praeponerem usum corticis peruviani, quem in febre epidemica fame & vermibus comitata laudat Ramazzinus, atque in lumbricis puerorum enecandis feliciter cesisse commemorat (d). Igitur decoctum amarum pharmacopoee Bateanae sine purgantibus (purgantia enim omnia in fame noxia sunt) cortice κinae ad unciam immixto omnia superare remedia verisimile est.

XI.

Prostratio appetitus ex laesione nervorum sextae conjugationis à cerebro venientis difficulter curatur (e).

(a) Forest. *lib.* 21. *observ.* 28. *pag.* 351. Vide Sauvages *clas. VIII.* §. 8. *n.* 6. *pag.* 328.

(b) Alex. Trall. *lib.* 7. *cap.* 6. *pag.* 262.

(c) Vide Galen. *de Teriaca ad Pisonem*, *cap.* 15. Forest. *loco proxim. cit.* Sauvages *Gener. & spec. morb. clas.* 8. *num. VIII. pag.* 326. Rodriguez *de Affect. lib.* 3. *cap.* 4. *pag.* 347.

(d) Ramazz. *Controv. Epidem. anno* 1690. *n.* 11. *pag.* 116. *& seq.*

(e) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1. *sec.* 2. *cap.* 1. *pag.* 382.

Qui sextae conjugationis nervi à veteribus habebantur, ad octavum par referunt Neoterici (a). Ergo seu resolvantur, seu convulsione afficiantur, appetitum ciborum, sensum oris ventriculi obtundendo, extinguunt. In destillationibus à capite, itemque in nervorum affectibus talis conspicitur inappetentia fermè immedicabilis, parcè paucisque remediis tractanda.

XII.

Appetunt (mulieres gravidae) *sub hoc affectu* (malacia) *acida maximè acerbaque: aliquando verò acria, sicut nonnumquam vel terram cimoliam, vel testas, vel extinctos carbones, taleque aliquod alienum edulium. Porrò si afficiuntur earum pleraque usque ad secundum & tertium mensem* (b).

Mirabilis naturae vis, si unquam alias, in appetitu ciborum conspicitur. Sunt qui benè valentes à certis cibis usque adeo abhorrent, ut vel odore interdum, nè dicam gustatu in enormes vomitus adigantur. Cujus rei exemplum aliquod nemo est qui in promptu non habeat; attamen Sennertus plurimas harum aversionum cumulavit observationes non injucundas (c). Ex adverso, vi morbi quandoque fertur appetitus in res vitiosissimas, ut in aphorismo proponitur, de cujus varietate videndus Sauvages (d). Minimè autem haec confundenda appetitio cum vehementi conatu, quo interdum aegri in fructus horaeos, olera, legumina, & id genus alia feruntur, nam solent hi esse naturae sibi convenientia appetentis conamina, saepe in bonum tendentia. Adde, fructus horaeos, & olera, etsi à ganeonibus vulgò pro alimentis habeantur insalubribus, reipsa esse saluberrima, magnoque errore & Medicos & aegrotantes, imo & ipsos sanos falli summo omnium detrimento. Videndus Vanswietenius, qui communem hunc errorem validè & verè refutat (e).

(a) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 6. *n.* 29. *sec.* 2. *cap.* 3. *pag.* 389.
(b) Gal. *de Sympt. caus. cap.* 7.
(c) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 1.
(d) Sauvag. *clas. VIII.* §. *VII. p.* 315.
(e) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 614. & 109. *pag.* 479.

CA-

CAPUT III.

De Cruditate ventriculi.

NEcessitas humorum & alimentorum in animalibus ad nutritionem & conservationem sat longè in Physiologia demonstrata est, eumque in finem institutam esse à natura ciborum in ventriculo coctionem ibidem satis ostendimus docentes, ingesta in ventriculo alterari & immutari, ut adquirat rudimenta naturae animalis, cui sustinendae destinantur (a). Dum verò morborum vi natura corrumpitur, nec potest juxta sanitatis leges mutare ingesta, cruditas inde oritur multorum malorum seges. Igitur sublata prorsus cibos coquendi actio *apepsia*: longior quam par est mora in coquendo, aut imperfecta ciborum alteratio, ut alimentum semicrudum maneat *bradipesia*: cum cibus corrumpitur, & aliam quam pro naturae instituto indolem suscipit *dispepsia* graecè dicitur. Latini uno *cruditatis* vocabulo haec omnia vitia comprehendere sòlent. Est ergo cruditas: *Praeternaturalis alimentorum in ventriculo alteratio*, *qua vel non immutantur prout oportet*, *aut in diversam quam pro naturae instituto indolem convertuntur*. Cruditas symptoma est actionis laesae facultatis concoctricis, modò enim ad abolitam aut diminutam, modò ad depravatam coctionem pertinet. Morbus hujus symptomatis generator est interdum organi vitium, saepe intemperies, raròsoluta unitas. Vulnera, ulcera, aphtas coctionem alimentorum invertere, notissimum est. Tumores, scirrhum, phlegmonem, vitiatam conformationem, debitam ventriculi actionem circa alimenta turbare, indubitatum prorsus est; fieri enim non potest, ut, laesa conformatione & unitate partium, earum functiones non laedantur. Sed frequentissima horum symptomatum causa est intemperies, atque adeo in iis, qui ita laborant, sedulò inquirat Medicus an organi vitium, soluta unitas, aut intemperies haec mala foveat; neque ignorare oportet, non

D2

(a) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 14. *&* 15.

non modo intemperiem, quae in qualitatibus consistit, vitiare actionem, sed eam praecipuè id efficere, quae in ipsa substantia partium constituitur: nam cum certum omninò sit, ut in Physiologia vidimus (a), nativum ventriculi humorem quem *gastricum* vocant, plurimum ad concoquendos cibos facere, si fortè ejus vis deficiat, languescat, aut à propria natura recedat, necesse est, ejus operationes indebitè exerceri debere. Pars primario affecta, etsi ventriculus esse debeat, tamen damnum ei communicari potest ex aliis partibus mutuam operam in concoquendis cibis conferentibus. Sic non rarò fit, ut ob vitium hepatis, lienis, diaphragmatis, nervorum, aliarumque partium stomacho vicinarum cruditas oriatur, quod benè notent tirones, ut vitium hoc juxta partis affectae indolem emendare possint. Sanè cruditas omnes suscipit differentias caeteris morbis communes, ipsi tamen proprium est diversis modis laedere, nam alia est superficiaria, ea scilicet quae subitò nulla praecedente noxa advenit ob aëris vim, dietae errores, aut animi pathemata, subvertitur namque his causis interdum stomachus, ac repente in cruditatem incidit nec multùm durabilem nec difficulter solvendam. Alia est cruditas radicata seu in habitum versa, cum scilicet vitiato, aut corrupto humore nativo ventriculi, ingesta tardè concoquuntur, quod *imbecillitatis* nomine à quibusdam indigitatur; aut in pravam indolem commutantur, ita tamen ut malum pertinax sit ferèque perpetuò quibuscumque susceptis cibis molestare soleat. Familiaris est haec cruditas hypocondriacis, melancholicis, scorbuticis, hystericis, cachecticis, iisque demùm qui longis morbis consumpti vires ventriculi concoquentes aut amiserunt, aut prorsus labefactarunt. Dividi etiam solet cruditas, ea scilicet qua alimenta in alienam indolem convertuntur, in acidam, & nidorosam. Prima est qua ingesta omnia, cujuscumque demum indolis ea fuerint, in acidum convertuntur, propriaque est eorum qui atra bile aut phlogosi partium coctioni dicatarum

(a) *Vide Phisiolog. nostr. loco supra citata.*

rum vexantur. Altera est qua alimenta in nidorosam indolem transmutantur. Huc referuntur variae ciborum in ventriculo putrilagines, cùm in fumosam, virosam, olentem, aquosam, mucilaginosam, aliasque id genus mutationes transeunt, quae vario modo corrupti humoris ventriculi soboles sunt.

Ex causis occasionalibus plethora ad cruditatem disponit, ea praesertim quae sanguinis copiam juxta ventriculum, hypocondria, intestina, aliasque partes vicinas cumulat. Ita fit ut gravidae mulieres, & quibus menstrua sunt suppressa, viri itidem, quibus fluxus consuetus sanguinis per nares, aut haemorrhoides cohibetur, magnas cruditates patiantur. Obstructio ad cruditates generandas plurimùm confert, tum quia vias occludendo alimenti distributionem impedit, cujus mora in ventriculo ad corruptionem facit, cùm praecipuè quoniam alimenta humorum obstruentium vitiatam indolem facilè suscipiunt, ut ex vero dixerit Hippocrates: »Impura corpora quo quis magis nutriverit, eò magis laedet (a).» Hinc foeminae chlorosi laborantes, itemque cachectici, hydropici, icterici, febribus intermittentibus, mesentericis, aliisque hujusmodi malis correpti in cruditates incidunt molestissimas. Optime Hippocrates: »Si quis, inquit, febricitanti cibum det, sicut sano robur, aegrotanti morbus fit (b).» Diathesis vitiata humorum ventriculi, caeterarumque partium coctioni inservientium cruditates tenacissimas fovere solet. Scorbutici, melancholici, atra bile vexati, febribus quibuscumque sed praesertim mali moris correpti ex prava diathesi cruditatibus fermè continuis molestantur. Propterea dum ciborum cruditas nimis viget, diathesim partium interiorum accuratè contemplari oportet, attenteque inquirere expedit, num humor nativus partium coctioni dicatarum in acidam, alcalinam, putrem, aqueam, aut nidorosam vergat naturam, omnesque diatheseos formulas sedulo investigando, quaenam demum ea sit quae superet & cruditates foveat, quivis inveniet. Helmontius primùm, deinde Sylvius de Le-

(a) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 10. | (b) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 65.

Leboe hypotheses finxerunt circa causas cruditatis ciborum in ventriculo, sed vanas & sua sponte corruentes, ut in Physiologia longè monstravimus, docentes quid sentiendum de acidi generatione & de reliquis cruditatum speciebus (a). Inter causas efficientes aër mirificè cruditates generat, videmus enim summas in ventriculo mutationes tum in appetendis, tum in coquendis cibis juxta varias anni tempestates temporumque constitutiones. Qui per loca nivosa ambulant, aut locis humidis somnum capiunt, itemque frigus insolitum suscipientes, maximè excalefacto corpore, vel qui in magnis aestibus aestivo tempore nimium incalescunt, appetitui vitiato primum, deinde ciborum cruditatibus & corruptionibus subesse, frequenti rerum eventu experimur. Diaeta ex cibis pravi succi, aut fortioribus quam pro naturae vi, exercitationibus tum corporis, tum mentis nimium auctis, ex immodica venere, aliisque erroribus malè gubernata, cruditates summè noxias inducere consuevit. Animi pathemata functionesomnes stomachi turbare, superius agentes de appetitu vitiato vidimus, sed ad cruditates generandas maximè conferre, quotidiana experientia noscimus, etenim sanis benè comedentibus atque optimè cibos subigentibus, accepto rei tristis animumque consternantis nuntio, subitò concidit appetitus, languescit stomachus, atque cruditates pessimae inde eveniunt.

Cruditas pueros & senes magis quam juvenes, foeminas magis quam viros, debiles potius quam robustos, otio viventes quam exercitatos, aestate quam hyeme, adoritur. Scire autem expedit, cruditatem superficialem & extemporaneam ex ipsa aegrotantis relatione satis cognosci posse, atque bona dieta, abstinentia, & prudenti consilio paucissimis remediis duorum aut trium dierum intervallo sanari; at cum secus fiat in cruditate longa & habituali, proinde ejus phoenomena recensere est necesse. Igitur cum stomachi facultas ad coquendos cibos deficit, aut quovis modo depravatur, non statim cessat appetitus, sed modò per-

(a) *Vide Phisislog. nostr. tract.* 3. *prop.* 16. *n.* 82. *pag.* 143.

permanet, modò augetur, interdum per intervalla mutationes suscipit, sed substante cruditate alacritas deficit, animique abjectio adest, salivam effundunt aegri, & nausea atque vomitibus fatigantur. Dum ventriculus vacuus est, dolet: cibo autem sumpto, inflatio, anxietas, torpor membrorum & impotentia, capitis gravitas, flatus, ructus, rugitus, oris insuavitas, interdum cum amaritudine sitis. Crescente malo tristitia advenit, carnis incrementum minimè cibis assumptis respondet, nec floridus corporis color adest, sed pallidus, praesertim in facie. Omnia tum gravatim ferunt, jactantur, impatientes, iracundi, vertiginosi, animo inconstante redduntur. Interea non perpetuò febricitant, sed calor in volis manuum & plantis pedum, imo & aestuationes in facie inter coquendos cibos molestant. Eo ipso tempore ructus adesse consuevere acidi acres cum asperitate, aut nidorosi, graveolentes, fumosi, amarulenti, multisque aliis formis ingratissimi. Malo autem ad summum apicem evecto, praeter jam dicta, visus hebetatur, caput gravatur, aures sonant, membra torpent, crura & brachia leviter resolvuntur: palpitatio in precordiis: dolor in dorso juxta scapulas: pituitae, aquae, aut bilis vomitus: vigilia: somni turbati: macies: facilè irascentes: nonnumquam melancholici. Affectio haec si haereditario fomite á principiis generationis oriatur, aut altas nimium radices egerit, vitiataque vel corrupta sunt viscera, ferè commoritur, atque per longum tempus durans alios in tabem, alios in hydropem, ileum, choleram, aliosque hujusmodi morbos, alios denique in febres mali moris saepeque lethales adduci. Quod si animi alacritas, delectatio, conveniens carnis incrementum, floridus corporis color sensim superveniant, neque aeger escas odit & abominatur, sed cibos memoria repetendo vehementer appetat, salus tunc speranda est. Ea tamen est hujus mali conditio, ut levissimis erroribus facilè redeat.

Cruditas repentè nullo praecedente morbo oborta postulat quietem, abstinentiam cibi & laboris, & tempori atque naturae potius quam medicamentis committenda; qui enim pharmacis purgantibus, stomachicis, roborantibus usi sunt, tam longè abest ut cruditatem sustulerint, quin potius na-

naturam irritando eam auxerint, aliaque mala produxerint, etenim febres, anxietates, angores, aliaque id genus incommoda ex horum medicamentorum usu supervenire experti novimus. Hinc tirones considerent velim, quae specioso stomachicorum titulo ornantur medicamina nihil minus efficere quam stomacho aegrotanti succurrere, calefaciunt enim supra modum ea omnia, neque nimius calor stomacho favet, imo ipsum magis languidum reddit. Si quid ergo in cruditatibus extemporaneis praescribendum, debet id esse temperatae virtutis, moderatissima adstrictione praeditum. Syrupus rosarum viridium, miva, ut vocant, cidoniorum, tartari cremor, infusum herbae the, aliaque similia ex usu esse possunt. Clysteres ad materiam coctam, inferius ducendam prodesse solent. Neque omittendum, exterius apposita remedia magno fuisse praesidio. Sic emplastrum ex mastiche ori ventriculi appositum: unctionem ex oleis absinthi, cidoniorum, menthae: animalia exenterata & stómacho imposita, ut columbae, catuli, aliqua hujusmodi interdum profuisse, observationibus fidis constat. Jam verò in cruditate habituali, ante omnia, accurata diligentia inquirenda viscerum constitutio, temperies, status: num acrimonia lateat atrae bilis, scorbutica, erysipelatosa, ut per appropriata remedia cuivis damno medela paretur, quam inferius in singulis morborum harum partium tractationibus exponemus. Interea in omni cruditate ventriculo prospiciendum, quod fiet ipsum cibis & potibus non nimium onerando, alimentis etiam ejus viribus proportionatis, exercitatione, si fieri potest, modica, haustibus aquae frigidae inter edendum, ea enim omnia stomacho languenti prodesse notum est. »Prodest (inquit Celsus) adversus tardam »concoctionem clarè legere, deinde ambulare, tum vel un»gi, vel lavari, assiduè vinum frigidum bibere, & post ci»bum magnam potionem, sed ut supra dixi per syphonem: »deinde omnes potiones aqua frigida includere (a).... Ubi »expletus est, aliquis, facilius concoquit, si quid assump»sit,

(a) Cels. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 8. *pag.* 83.

„sit, potione aquae frigidae includit, tum paulisper invi-„gilat, deinde bene dormit. Si quis interdiu se implevit, „post cibum neque frigori, neque aestui, neque labori se „debet committere: neque enim tam facilè haec inani cor-„pore quam repleto nocent (a)."

APHORISMI.

I.

Concocta purgare & movere oportet non cruda, neque in principiis nisi turgeant. Plurima verò non turgent (b).

Mirum! quantum haec Hippocratis doctrina Medicorum ingenia torserit, cùm in scholis variis sensibus exagitata, in varias sententias easque diversissimas adduxerit artis Professores. Sed cum non tam laboraverint Scholastici in veritate per accuratas observationes inquirenda, quam in mente Galeni elucidanda, aliorumque veterum qui Hippocratis sensum intellexisse creduntur; proinde eorum disputationes, rixas, contentiones omittentes, quod experientiae consonum est unicè sequimur. Igitur verissima est Hippocratis sententia non modò in morbis acutis, sed in chronicis. De cruditate in morbis acutis & de legibus observandis in eorum curatione egimus in Pathologia (c). At de cruditate ventriculi humoribusque crudis in prima regione, ut ajunt, hic loquutum esse Hippocratem, testis est Galenus, qui ita loquitur: „Dejectio in talibus (id est, ubi crudi humores in „primis venis sint) tormina & rosiones creat, animique „deliquia, cum eo quod nec notatu quippiam dignum edu-„cit, quando crudi omnes succi, pigri atque ad motum „inepti propter crassitudinem, frigiditatemque sunt. Quo fit, „ut etiam omnes angustas vias obstruant, per quas id, quod „medicamentum dejecit, ferri ad alvum debeat: itaque nec „ipsi educantur, & alii sint impedimento. Id quod sanè

(a) Cels. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 2. *p.* 24.
(b) Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 22.
(c) *Vide Patholog. nostr. trac.* 1. *prop.* 4. *n.* 14. *pag.* 425. *seq.*

» Hippocrates illo oraculo praecavit, quo brevissimè praeci-» pit: *concocta medicamento tentanda esse, non cruda* (a).” Generalis fuit vetustissimorum Medicinae Principum, qui artem solidis observationibus stabilitam reliquere, consensus, crudos humores non esse purgandos, neque cruditates medicamentis purgantibus sanari, quod benè notent, velim, qui aegros ventriculo debiles nec cibos benè coquentes iteratis purgationibus conficiunt, quibus cruditates adeò non auferunt, ut augeant.

II.

Cùm sit autem minimè crudo sanguis mittendus, tamen nê id quidem perpetuum est, neque enim semper concoctionem res spectat (b).

Vidimus, agentes de cardialgia, quid agendum circa venae sectionem praesente cruditate ventriculi. Sed Celsus in hac sententia duo tradit praecepta practica: alterum, crudo, hoc est, cruditate laboranti sanguinem non esse extrahendum: alterum, praesente cruditate quandoque necessariam esse venae sectionem. “Si etiam dolor (inquit Hollerius) con-» junctus est (loquitur de ventriculo imbecillo nec ritè ci-» bos concoquente) in primis phlebotomia ex interna bra-» chii convenit. Perseverante malo ex utraque basilica, & » hoc magis si gravis dolor est, si repentinus, si difficilis » ructus, spiritus, si febris est, si dolor in dorsum & sca-» pulas extenditur, sanguis detrahendus (c).» Quod si consueta sanguinis evacuatio suppressa his omnibus accedat, sanguis cum fructu mitti potest. De caetero, non video quomodo in cruditate sanguis extrahi possit sine magno aegrotantis incommodo. “Nulli talium, hoc est, maxima succo-» rum crudorum copia laborantium, sanguis mitti, inquit » Galenus, sine maximo dispendio solet, cum tamen vacua-» tionem desiderent: verùm nec sanguinis missionem, nec » pur-

---

(a) Galen. *lib.* 4. *de Sanit. tuenda, cap.* 5. *pag.* 79.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 10.

(c) Holler. *de Morb. intern. lib.* 1. *cap.* 32. *pag.* 308.

„purgationem sustinent, utpotè quos sine his syncope subitò adoritur (a)."

III.

Quaenam igitur est ratio talibus, hoc est, cruditatibus ventriculi vexatis, *medendi, qui cum vacuari postulent, vacuantia praesidia non ferunt? Sanè nullam aliam his idoneam vacuationem inveni praeter eam, quae ex frictione parabatur* (b).

Frictiones partium extremarum, imò & totius spinae à vertice capitis usque ad coxigem, saepius iterata summè utiles esse in cruditate habituali ventriculi expertus affirmo. „Certus est etiam (inquit Arbuthnotus) prout continua me „docuit experientia, extremitates doloribus corripi, quibus „infirmi plurimùm sublevantur ex ingenti ventorum copia, „quae ex stomacho ob harum partium frictionem erum„pit (c)." Frictionum usum minimè contemnendum in variis morbis, qua latè patet, longè exposuit Galenus in libris de sanitate tuenda.

IV.

Ventris torpor omnium confusio (d).

Vis ventriculi effoeta, aut corrupta, quam Hippocrates torporem appellat, duobus modis turbat universum corpus. Primùm, quia ob debilitatem alimentum incoctum seu semicrudum, tum ipsum ventriculum, tum partes ei vicinas crudis impurisque succis replet, earumque functiones impedit: tum quia caeterae corporis particulae alimento crudo infarctae in cachexiam demùm incidunt, unde fit:- „Ut qui sthomacium infirmum habent, eos pallor, mat„cies, precordiorum dolor, nausea & nolentium vomitus, „in jejuno dolor capitis perpetuò ferè comitetur (e)." Deinde, quia humore nativo ventriculi corrupto aut quavis acri-

 mo-

(a) Galen. *Meth. medendi, lib.* 12. *cap.* 3.
(b) Galen. *Meth. medendi, lib.* 12. *cap.* 3.
(c) Arbuthn. *Specim. effect. aëer. cap.* 2. §. *XVI. pag.* 72.
(d) Hipp. *lib.* 6. *Epid. sec.* 3. *vers.* 1.
(e) Cels. *de Medic. lib.* 1. *c.* 8. *p.* 38.

monia vitiato, propriam indolem cibis inter coquendum communicat, unde acrimoniae variae species in universo corpore atque etiam in sanguine generantur. »Quapropter (in»quit Galenus) in venae sectionibus numquam videbis in hu»jusmodi hominibus rubrum sanguinem profluere, sed alio »colore, prout eum appellare quis velit, infecto. Sed illicò »etiam malè olet, & si homo jam pridem evacuatus non »sit, ater etiam sanguis secta vena profundetur, habebitque »aliam alias in crassitudine ac tenuitate consistentiam, ut »modò serosus & tenuior, modò crassior, ut etiam inter»dum adeo crassus ac niger, ut liquidam imitari picem vi»deatur (a).»

V.

Utilis verò (vomitus) *plenis & biliosis omnibus, si vel nimium se replerunt, vel parum concoxerunt, nam sive plus est quam quod concoqui possit, periclitari nè corrumpatur non oportet: sive jam corruptum est, nihil commodius est quam id, qua via primùm expelli potest, ejicere. Itaque ubi amari ructus cum dolore & gravitate praecordiorum sunt, ad hunc protinus confugiendum est* (b).

Monuit Hippocrates, morbos ea parte qua proximi sunt educendos esse, &, qua parte singulis exitus quam proximus est, extrahendos (c). In Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (d) monstravimus, in affectionibus oris ventriculi cum pravorum succorum copia nullum praestantius esse remedium quam vomitorium, ipsaque natura duce, id non semel in praxi vidimus. Praeferunt aliqui purgantia in ventriculi cruditatibus ad humores superfluos extrahendos, sed fideliter observavi, plus damni quam utilitatis ex eidem comparari. Neque emetica, nec cathartica radicem mali aufferunt in habituali & antiqua cruditate, quoniam vitiatum nativum humorem ventriculi, in quo radix morbi consistit, non educunt; sed etsi producta tantùm morbosa, seu ci-

(a) Gal. *Com.* 4. *in lib.* 6. *Epidem. Hipp. sent.* 25.
(b) Cels. *de Medic. lib.* 1. *c.* 3. *p.* 29.
(c) Hipp. *de Locis in hom. vers.* 285.
(e) *Vide Ilustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 1. *text.* 15. *pag.* 41.

cibos incoctos & gravantes expellere animus tantùm sit, id citò atque tutissimè efficit vomitorium: cum magno discrimine catharticum. Hippocrates observatione ductus enumerans morbos, in quibus medicamenta cathartica noxia sunt, sigillatim ventris cruditatem designat (a). Videndus Martianus, qui sui temporis Medicos ad cathartica exhibenda nimium proclives merito reprehendit, & Hippocratis doctrinam, veris observationibus practicis suffultam esse nervosè contendit (b).

VII.

Qui calido ventrículo sunt, ii frigidam carnem habent, gracilesque sunt, iidem venosi, iracundioresque sunt (c).

Cum ventriculus debilis cibos tardè concoquit, aut inter coquendum corrumpit, multum refert disquirere num calor nimius viscera occupet, necne, nam etsi malum hoc numquam à vera frigiditate oriatur, ut in Phisiologia vidimus (d), tamen an major vel minor calor vigeat, probè attendendum. Cruditatem nidorosam cum calore conjungi norunt omnes; at acidam saepe ex eodem vitio nasci, alibi monstravimus (e). Discimus hinc, numquam ventriculi imbecillitatem calidis medicamentis rectè tractari, iis enim in febres hecticas, ileum, hydropem, imò interdum in saevissimas convulsiones incidere observavimus. Neque nimium refrigerantia praescribenda, nullum enim excessum ventriculus debilis ferre potest, quamquam frigida ritè praescripta multò magis ventriculo debili accomodata sint quam calida. Quod in praesenti sententia inquit Hippocrates, id verum esse deprehendi, cum ii qui ventriculo sunt calido, extrema corporis facilè frigescentia habeant, & in iram sint maximè proclives, ut non à verò aberrare credamus eos: „Qui arbitrantur in ventriculis calidioribus nativum calo„rem in profundum refugere, & extimas partes deserere, „ac

(a) Hipp. *de Victus ratione in acut. sec.* 4. *vers.* 396.

(b) Marcian. *Com. ad locum proxim. cit. Hipp. pag.* 415.

(c) Hipp. *lib.* 6. *Epid. sec.* 4. *text.* 25.

(d) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 21. *n.* 96.

(e) *Vide Physiol. loc. cit.*

„ac proinde hominum carnes frigidas reddi: at hujusmodi „caloris motiones pro ratione temporum regionumque fiunt, „itemque pro aeris statu, praeterea verò pro vigiliis ac som- „nis, atque etiam animi perturbationibus, ut moeroribus, „timoribus, & corporis, atque animi voluptatibus varian- „tur (a)."

VII.

Qui crudum sine praecordiorum dolore ructat, is ex intervallo aquam frigidam bibere (debet) (b).

Rarò cruditas habitualis sine vitiato intus humore molestat, qui aut atrae bilis naturam participat, aut ad eam proximè accedit, etenim in ventriculo calido congesti humores incocti, seu biliosi seu pituitosi, nullo negotio in atram bilem transeunt (c). Igitur aquam frigidam ex intervallis bibere talibus prodesse, experimentis cognovi. Fateor, non ante prandium esse bibendum iis qui ob ventriculi imbecillis calorem siti & oris amaritudine, forte etiam cibi fastidio, vexantur, etenim sitim tolerare oportet, neque bibere nisi post assumptum cibum: qui enim aliter se gerunt, praeterquamquod eas molestias non vitant, ventriculum longe languidiorem reddunt. Optimum est Vallesii nostri consilium: „Si dari debeat aegroto (inquit) ad voluptatem frigida, „nè tamen ita detur, ut parere possit noxam magnam at- „que fostasse inemendabilem, ut, hoc delitiosissimo tem- „pore, quale numquam viderat Hispania, scimus, multis ni- „vis usu contigisse... Faciat Deus ut ab his expediti ad vir- „tutem pristinam, qua aliis omnibus gentibus quondam „fuerunt admirationi, convertantur (d)."

VIII.

A multo tempore consueta, etiam si fuerint deteriora, insuetis mi-

(a) Vide Gal. *Com. 4. in lib. 6. Epid. Hipp. text. 25.*

(b) Cels. *de Medic. lib. 1. cap. 2. pag. 22.*

(c) *Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 21. n. 94.*

(d) Valles *Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 4. text. 7. pag. 324.*

minus turbare solent. Oportet igitur etiam ad insolita mutare (b).

Etsi hic loquatur Hippocrates de omnium rerum usu, quas Medici nonnaturales appellant, & ad diaetam propriè spectare videntur, praecipue tamen hoc praeceptum ad cibos potusque pertinere tenendum est, multò enim melius concoquuntur naturaeque adaptantur ea ciborum genera, quibus homo assuetus est, quam insueta. Ergo quivis in hoc negotio vires suas experiatur, versetque diu, quae alimenta recipere aut ferre recuset propria natura; id enim omnium praeceptorum maximum est, ut quilibet iis utatur cibis, cujuscumque demum indolis ii fuerint, quos suum stomachum aptè recipere, beneque concoquere noverit. Est etiam pro concoctione juvanda magnum auxilium ad insueta alimenta interdum, providè tamen, transire; juvat enim varietas naturam in cibis, non minus quam rerum diversitas animum oblectat, atque fastidium creare solet eorumdem alimentorum non interrupta continuatio. Fortè id attendens Araeteus inquit: »In aliis morbis post curationem diaeta ad robur & vires corporis, bona concoctio »est: stomachi affectibus laborantibus solis haec vitiosa est... »Multò verò magis proficit aegrotantibus, si gratificetur & »puriter omnia faciat, ac cupiditatibus eorum indulgeat Medicus in rebus, quae non magnopere laedunt (b).»

CAPUT IV.

De Phlegmone ventriculi.

PHlegmon ventriculi, cum morbus frequens sit, parùm à Medicis pertractatur, ut bene advertit Hoffmanus in dissertatione, hac de re edita; quamquam fateri oportet, Rodriguezium nostrum de hac affectione satis accuratè tractas-

(a) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 50.

(b) Araet. *de Curat. morb. diuturn. lib.* 2. *cap.* 6. *pag.* 131.

tasse. Igitur phlegmon ventriculi est: *Inflammatio tunicarum ventriculi celeris & acuta febre gravissimisque symptomatibus stipata.* Morbus est sub triplici genere intemperiei, organi vitiati, & unitatis solutae, comprehensus, ut omnium fermè inflammationum indoles est, ita tamen ut perpetuò intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, sed quae in ipsa partium substantia corrupta consistit, vitiata sit: organi autem & unitatis laesio interdum tantùm cum inflammatione conjugatur. Ergo si inflammatio fuerit merè phlogistica, intemperies tantùm vitiari solet; quod si tumor simul adsit, & organum & unitas necessario laeduntur, ut in Pathologia monstravimus (a). Pars affecta est ventriculus, sed in ejus examine curandum, nè error incidat, fieri enim solet, ut abdomen, qua parte ventriculo respondet, phlegmone correptum stomachi inflammationem mentiatur, ut ex vero notat Fernelius (b), sed ex historia morbi inferius tradenda harum affectionum discrimen innotescet. Inter differentias hujus morbi notabilis ea est quoe desumitur à vehementia affectionis, nam cum haec fuerit gravis atque vehemens febrem eam procreat quam Graeci *lypiriam* vocant, cujus vi interna uruntur, externa algent, & aegri siti confecti pereunt (c). Hujus febris absentia, itemque symptomata mitiora morbum non ita gravem comitantur, quamquam nulla sit inflammatio ventriculi levis & periculo vacans. Alia est hujus morbi differentia quae desumitur ex inflammationis indole, modò enim erysipelatosa, modò phlegmonosa, non rarò merè phlogistica esse consuevit.

Si unquam alias, hic in conspectum veniunt omnium morborum occasionales causae plethora, obstructio, & diathesis, nimia enim sanguinis repletio in ventriculo, hepate, liene, diaphragmate inflammationem facillimè creat in his, qui haemorrhoidas patiuntur, aut quovis modò nimiam sanguinis copiam in his partibus haerentem colligunt. Obstructio ansam in-

(a) *Vide Pathol. nostr. tract.* 1. *prop.* 2. *n.* 10.

(b) Vide Fernel. *de Part. morb. lib.* 6. *cap.* 2. *pag.* 277.

(c) Vide Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 48. & *lib.* 7. *sent.* 72. Vide etiam Cels. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 4. *pag.* 51. & *cap.* 6. *pag.* 55.

inflammationi praebet, quatenus sanguis detentus in visceribus nec exitum facilem inveniens nullo negotio putrescit, & calorem phlogisticum concipit. Sed diathesis, quemadmodum omnium inflammationum comes est indivulsa, sic speciali modo in singulis laedit, ut verum omnino sit, nullam esse inflammationem quae determinata diathesi non sit comitata, usque adeo ut plethora & obstructio ex se ipsis sine diathesi nullam fortè inflammationem in humano corpore efficiant (a). Ex hac diathesi fit, ut in ventriculi inflammationes facilè incidant ii, quibus nativus stomachi humor acris est, atra bile, labe scorbutica, biliosa, in putredinem vergente, aut in nimiam *alkalinam* indolem prona, infectus. In eundem morbum incidunt etiam ii, quibus hepar, lien, intestina, aliaeque partes vicinae longa phlogosi affectae tùm demum eam ventriculo communicant. Nec solùm ex partium vicinarum affectionibus, sed ex cerebri, imò & totius corporis vitio ventriculum quandoque inflammari, undique ad ipsum confluentibus humoribus, seu ex disgregationibus, seu ex mala crisi, extra naturae ordinem commotis, fidis observationibus constat. Inter causas efficientes aer plurimum facit ad ventriculi inflammationem inducendam tum manifestis qualitatibus, cùm praecipuè occulta vi internum hujus partis humorem corrumpens. Æstate potius quam hyeme hunc morbum fieri, expertum est. Certis autem temporum constitutionibus ventriculum offendi nulloque negotio inflammari, palam est omnibus, qui in constitutionibus epidemicis observandis operam collocant. Sed diaeta huic morbo producendo potius quam aliis maximè conducit, etenim cibi & potus nimium calidi, acres, veneno similes, imò & ipsa venena, cum proximè ventriculum attingant, facilè ipsum inflammare possunt. Nimius etiam atque improvidus potuum frigidorum usus seu constringendo, seu condensando & obstruendo, seu sanguinem in ea parte violenter detinendo, more rerum omnium frigidorum, ex accidenti, ut ajunt, inflammationem ventriculi

(a) *Vide Patholog. nostr. tract. 2. prop. 8. n. 36.*

saepè induxisse, notum est. Sed animi pathemata, iram praesertim subitumque terrorem, hoc malum producere, saepe observatum, neque ignotum esse debet iis, qui animi pathemata praecipuas vires in partibus stomacho vicinis exerere, norunt.

Quamquam inflammatio ventriculi quamcumque aetatem, sexum, anni tempus consequitur, potius tamen aestate & autumno quàm vere & hyeme, senes & pueros minus quam juvenes, viros magis quam foeminas invadere solet. Sub initiis rigor, febris acuta tepore quodam exterius fallens: pulsus parvi, celeres, densi: lingua albescens, aut cum virore pallida: dolor in regione stomachi interdum tactu, saepe ex aegrotantis sensu & relatione perceptibilis. Interea sitis adest, jactatio, capitis nutatio, somnus parvus & in suscitatione facilis, hallucinatio, hebetudo: ventris inflatio, vomitus. Crescente morbo extrema cum torpore frigent: pulsus parvi, inanes, obscuri, deficientes: oculorum hebetudo: vigiliae, animi abjectio, ut Celius Aurelianus ait, cum desponsione (a): sudor: nonnumquam faucium inflammatio. Remittunt ad tempus haec mala, mox verò cum impetu repetunt, suumque resumunt impetum. Morbo ad summum statum evecto, supradicta omnia cum vehementia consistunt. Deinde sudor crassus, glutinosus, malè olens per totum corpus, sed praesertim circa caput & frontem: extrema frigida cum interno aestu: rara loquutio ac tremula: respiratio parva cum anhelitu: facies palida: oculi concavi: lingua arida, nigra, sitis inexhausta: virium imbecillitas: pulsus languidi. Quibusdam sensibus integris: plurimis verò cum deliramentis mors, quae multò certius supervenit, si aeger involuntariè illacrymat: si cibi aut potus sonitum in ventriculo excitent: si alimenta omnia prorsus recuset, aut in accipiendis cibis vel potibus cochlearia, vel poculorum labra mordeat: si venter liquidis nimium fluat excrementis. Affectio haeacutissi ma est, & se ptem diebus, ut plurimum, cursu m suum absolvit, saepissimè in mortem, raro in salutem tendit.

(a) Cel. Aurel. *acut. morb. lib.* 2. *cap.* 32. *pag.* 148.

dit. Quandoque tamen, etsi non admodum frequenter, aegros ex hoc morbo evasisse constat, quod cùm fit, pulsus resurgit, corporis frigus fungitur, difficultas respirationis minuitur, animus quadam securitate erigitur, somnus altior veluti post laborem dormientium, virium post sumptionem cibi reparatio, quae omnia simul concurrentia salutem promittunt.

Inflammatio ventriculi diversam postulat à caeteris inflammationibus curationem, neque enim multas, nec copiosas tolerat sanguinis evacuationes. Certè si haemorrhoides, aut quaevis alia sanguinis evacuatio suppressa, ira, aut partium vicinarum repletio fomitem morbo dederint, sanguis ex brachio tutò extrahi potest, quin tamen multus educatur, quoniam ventriculus venae sectionibus saepe laeditur. Nusquam severiori judicio observanda sunt quae de cibandis aegris acuto morbo laborantibus tradit Hippocrates libro primo Aphorismorum, quia victum tenuissimum vix ferre stomachus inflammatus potest. Ergo ex intervallis juxta virium statum dare oportet jusculum ex carne vitulina cum pullo gallinaceo, additis borragine, bugloso, intybo, &c. Potus etiam nimius ventriculum gravando noxius est, qui tamen sub pauca quantitate nec calidus nec frigidus exhibendus, quaelibet enim notabilis alteratio inflammato ventriculo adversa est. Nitrum, quod aliis inflammationibus praesidio esse solet, hic nullius usus est, quippe injucundum, & vellicatione importunum esse deprehenditur. Diluentia, temperantia, absorventia, modicè praescripta, utilia esse consuevere. Aqua lactis destillata, florum papaveris rubri, graminis, vel horum vegetabilium decocta, addictis cornu cervi, aut eboris rasuris, & id genus alia, cum fructu usurpantur. Fugienda omninò sunt vomitoria, purgantia, & quaevis alia medicamina naturam nimium commoventia. Exterius apponere juvat remedia temperantia & resolventia. "Ego quidem (inquit Hoffmanus) magno cum fructu „multoties tepidè tantùm applicari jussi vesicam lacte, cum „floribus emollientibus, & croco decocto plenam (a).„ Lini-

(a) Hoffm. *de Febrib. sec. 2. cap. 3. §. 4. pag.* 121.

nimenta ex oleo amygdalarum dulcium, aceto rosaceo, pauxillo camphorae adjecto, optima sunt; sed omentum vervecinum recens extractum, calidè admotum, eximii est in hoc morbo usus.

APHORISMI.

I.

Quibus inflammatum est septum transversum, hi convulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus os ventriculi, syncope: quibus jecur, atrophiae: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, urinae suppressioni (a).

Quibus stomachus inflammatur, si debiles sunt corde, in syncopam facillimè incidunt: si autem capite imbecilli fuerint, convulsionibus, aliisque cerebri morbis tentantur, ut aliis satis monstravimus (b).

II.

Una salus tum pleuriticis, tum peripneumonicis, adde etiam synanchicis, id est, qui angina laborant, est ipsum virium robur. Nam secus verò & quibus vel jecur, vel ventriculum phlegmon obsidet, nam quod ad phlegmonem, quae in his est partibus, spectat, minimè planè est cibandum; quod ad virium infirmitatem, utique saepe: ita necessariò aut vires resolventur, aut phlegmon augebitur (c).

In hoc morbo ea adest malorum implicatio, quae Medicum ab agendo deterret, vix enim quidquam ex una parte juvat quod ex alia non noceat. Igitur cum inflammatio evacuationem atque inanitionem postulet, ut fermè inediam praescribere necessarium sit, vires autem in hac affectione perpetuò debiles sui reparationem per alimenta expostulent, ita se Medicum gerere oportet, ut urgentiori, scilicet viribus sustinendis occurat, plegmone interim, quantum fieri possit, non neglecto.

(a) Gal. *de Pulsibus ad tirones*, c. 11.

(b) *Vide quae diximus de Epileps. & syncope.*

(c) Gal. *Meth. medend. lib.* 10. *cap.* 5.

III.

Ira gravis saepe funestae inflammationis mater, quando mox post eam cibus, praesertim minus salubris & difficilioris digestionis ingeritur, aut frigidus potus ingurgitatur (a).

Certè inter prandendum animi quaevis commotio mala esse consuevit, sed praesertim ira, quae spiritus nimium exagitat; atque, ut jam vidimus, animi pathemata omnia maxime in ventriculo tragoediam exerunt. Potus nimium frigidus post iram inflammationem in ventriculo creare potest, sed multò citiùs ac vehementius id efficit vinum, quod post iram instar veneni est. Plures hic adducit Hoffmanus observationes de his qui ex vini potu in ventriculi inflammationes inciderunt (b). Qui ergo ventriculi affectionibus obnoxii sunt, caveant omni cura nimium vini usum, facilè enim iis inflammatur ventriculus, atque celeriter ex eo morbo intereunt.

IV.

Medici morbum (inflammationem ventriculi) *colicam esse autumantes carminativa cum anodinis dederunt. Perseverarunt autem anxietates praecordiorum cum maxima inquietudine per totum morbi decursum, intervenerunt subinde convulsivi quidam motus cum magno tremore, &c.* (c).

Quae à Medicis carminativa & digestiva vocantur, improvidè, ut saepe fit, assumpta, pessima, mala excitare apta nataque sunt, stomachum namque irritant & calefaciendo inflammant. » Facilè patet (inquit Vanswietenius) » quanta malorum exacerbatio debeat fieri dum stomachi- » cis vulgò dictis remediis (quae solent ferè laudari spiri- » tuosa, amara, aromatica acria, & in frigidis ventriculi » morbis pulchrum usum habent) imperiti hunc morbum » aggrediuntur. Longè adhuc pejus cum miseris aegris agi- » tur, si Medici fallaci illa & periculosa regula utantur: *vo-* » *mi-*

(a) Hoffm. *de Febrib. sec. 2. cap. 3. pag.* 122.

(b) Hoffm. *loc. prox. citat. & dissert. de Inflam. vent. &c. tom. 6. pag.* 122.

(c) Hoffm. *de Febrib. sec. 2. cap. 3. observ. 5. pag.* 124.

mitus vomitu curatur, *&c.* (a). Nec solum inflammato ventriculo, sed in ejus dolore, anxietate, cruditate habituali noxia sunt quae vulgo stomachica, digestiva, carminativa vocantur. Neque magni usus esse saponem venenum in his affectionibus, vel ipsi medicaminis laudatores experti agnovere.

V.

A nimio acri irritatur inflammatus ventriculus, *&* *augentur omnia mala*: *ideo haec remedia* (potus diluentes addito nitro, melle, rob sambuci &c.) *licèt merito laudentur optima in curatione inflammationis*, *vix audemus dare*, *vel tantùm adeo diluta*, *ut oculus non laederetur ab iis instillatis* (b).

Ventriculus inflammatus paucissima medicamina sustinet, eaque mollissima & exigua dosi ex intervallis propinata. Nec solum in acuta inflammatione id tenendum, sed in quovis alio casu, ubi aestus, irritatio, & excandescentia quovis modo vigent. »Salia neutra eaque amaricantia... ad deducen»dos efficaciter & sine molestia per alvum vitiosos humores »egregia, tali in casu, ubi primae viae spasticis stricturis »tenentur, neutiquam sunt proficua, ut potius noxam pos»sint inferre & gravissimam & praesentissimam (c).»

VI.

Atque videtur quidem in ipso (ventriculo) *inflammatio esse*: *sanguis autem in parte inflammata contentus & crassior & magis melancholicus*, *&c.* (d).

Duplex inflammationis genus quamvis corporis partem, sed praecipuè ventriculum infestare solet, acuta scilicet, qualem hactenus descripsimus, & lenta atque longa, de qua hic loquitur Galenus. Morbus, quem ex Medicis plures *hypocondriacum* vocant, reipsa nihil aliud est, quam phlogosis seu

(a) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 954. *pag.* 148.

(b) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 954. *pag.* 148.

(c) Hoffm. *de Febrib. sec.* 2. *cap.* 3. *observ.* 6. *pag.* 125.

(d) Gal. *de Locis affect. lib.* 3. *cap.* 7.

seu inflammatio lenta ventriculi à principiis generationis, aut à causis aliundè advenientibus concepta. Scio, Neotericos scriptores multa eaque nova tradere de affectione hypocondriaca, sed ex hypothesi potius quam veris observationibus eorum dogmata derivari, cuique ea accuratè perpendenti notum est. Veteres Medici pauca sigillatim de hoc morbo tradidere, fortè quia ipsum non tamquam aliis diversum contemplati sunt. At reipsa, si symptomatum ab hac affectione nascentium congeriem spectemus, nihil aliud profectò quàm functionum ventriculi primum, deinde, per vicinitatem, intestinorum, caeterarumque proximarum partium laessionem ex lenta inflammatione ortam, comperiemus. Sed quoniam vetustissimus Medicus juxtaque experientissimus Diocles, Hippocrati fermè coaevus, hoc malum accuratissimè descripsit, placet hic in tironum gratiam ejus verba adducere: » Porrò alius oritur à ventriculo morbus, » qui supra propositis non dissimilis est, nominaturque ab » aliis melancholicus, ab aliis flatuosus: quem sumpto cibo, » maximè coctu difficili & caustico, sputum humidum, » idemque multùm comitatur: item ructus acidus, flatus, » aestus in hypocondriis, fluctuatio non illicò, sed quum » retinuerint, interdum ventriculi quoque vehementes dolo» res, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt: concoctis » deinde cibis quiescunt, mox aliis ingestis eadem rursus re» vertuntur accidentia, quae interdum jejunos, interdum etiam » à coena molestant, atque evomunt crudos cibos, & phleg» mata subamara, & calida, & acida: adeo ut dentes torpedi» ne afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim aetate » eveniunt. Utcumque tamen acciderint, omnibus in tem» pus producuntur. Caeterùm flatuosas vocatas suspicandum » est, plus caloris quam decet habere in his venis, quae » alimentum à ventriculo excipiunt, sanguinemque in ipsis » crassiorem factum. Quippe constat, has venas esse obs» tructas vel hoc argumento, quod alimentum corpori non » distribuitur, sed in ventriculo manet incoctum quum ip» sum meatus prius susciperent, magnamque ipsius partem » in imum ventrem excernant, tum quod postero die vo» mitu rejiciatur, utpote non digestis per corpus cibis. Sed

» quod

„quod calor id, quod secundum naturam est, excedat, fa-„cillimè intelliges tum ab aestu, qui ipsis accidit, tum ab „his, quae ingeruntur: siquidem juvari videntur à refrige-„rantibus cibis, qui videlicet calorem refrigerare extingue-„reque solent. Ajunt autem nonnulli, os ventriculi, quod in-„testinis continuatur, in hujusmodi passionibus inflammari, „ac ob inflammationem ipsam & obstrui & prohibere, nè „alimenta statuto tempore ad intestinum descendant. Quam-„obrem diutiùs quam decet in ventriculo manentia & tumores, „& aestus, atque reliqua, quae praedicta sunt, efficiunt (a).„ Ego autem attenta observatione, quae hic à Diocle traduntur, vera esse deprehendi, indeque agnovi, in malo hypocondriaco penitus fugienda esse purgantia quantumvis levia; itemque stomachica, & digestiva, atque medicamina quaecumque nimium calorem excitantia, haec enim omnia non modo morbum non tollunt, ut etiam augeant. „Contra fa-„ciunt (ex vero inquit Ballonius) quidam Medici purgatores, „qui non cessant purgare donec totum corpus exhauriatur & „macrescat. At iste humor non tam est irritandus quam fo-„vendus, alendus, mansuefaciendus. Et malo fundamento „utuntur tales Medici, cùm melancholici morbi non tam „consistant in humore, quam in partium solidarum (in qui-„bus natura consistit) vitio & diathesi (b).„ Igitur infrigidantia, humectantia, lenientia in hoc malo utilia sunt, non quod improvidè refrigerandum sit; omne enim nimium natura est inimicum (c), sed quod inflammatio ventriculum occupans frigidis lenitur, calidis exasperatur.

VII.

Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem viderunt, frequentibus balneis, victuque humido boni succi, nullo alio adhibito praesidio, hujusmodi me morbum curasse, &c. (d).

Magni usus esse in inflammatione ventriculi lenta, seu ma-

(a) Diocles. *apud Galen. de Locis affect. lib.* 3. *cap.* 7.

(b) Ballon. *Consil. Medic. lib.* 3. *cons.* 4. *tom.* 3. *pag.* 256.

(c) Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 51.

(d) Gal. *de Locis affect. lib.* 3. *cap.* 7.

malo hypocondriaco balneationes, frictiones partium extremarum, & corporis exercitationes, omninò certum est, at pauca esse adhibenda remedia eaque lenissima & humidissima usque adeo verum est, ut nullo alio modo aegri juvari possint. Verissimè Hoffmanus inquit: „Ægri varietate „Medicorum pariter ac medicaminum delectantur, ut opus „haud rarò sit eos commonere de Montani effato quo dicit: „*Fuge Medicos & Medicamenta, facilèque convalesces*. Dein„ceps Medicorum quoque pauci sunt, qui hujus delicatio„ris morbi genium probè compertum habeant, & ideo quid„quid continent pharmacopolia congerunt, ac aegro propi„nant damno vix reparabili. Profectò ex fonte pharmaceutico „paucissima sunt quae levamen nostro morbo afferunt: & „fortiora, generosa, atque quae dicunt heroica, planè vene„ni instar se gerunt (a).„ Interea venae sectionem parcè, atque ex longis intervallis repetitam prodesse novimus. Sed eam ex brachiis institui non debere, ut vult Hoffmanus, tamquam rem ulterioribus observationibus examinandam relinquimus. Videndus hac de re Ballonius practicus praestantissimus nocturna diurnaque manu versandus (b).

VIII.

In medio autem umbilici & ossis pectoris circa hanc regionem apposita manu talis erat palpitatio, qualis neque à cursu, neque à pavore circa cor generari posset (c).

Phlogosi lenta seu affectione hypocondriaca ventriculi laborantibus solemne est pulsatus arteriarum intra os ventriculi & umbilicum percipere. Imperiti Chirurgi aneurisma ibi fingunt; at Vallesius rectè monet ex bile usta, addimus nos, & atra, nasci per dispositionem cancro similem (d), perrarum enim est in his qui ita laborant, seu sub morbi initiis, aut eo jam inveterato atram bilem non cumulari.

(a) Hoffm. *de Morb. spas. sec.* 1. *cap.* 6. *pag.* 72.

(b) Ballon. *Cons. Medic. lib.* 3. *cons.* 4. *tom.* 3. *pag.* 239.

(c) Hipp. *lib.* 7. *Epidem. text.* 4. *edit. Valles.*

(d) Valles *Com. in locnm citat. Hipp. pag.* 380.

Cum verò jam praesens est, his signis sese prodit; neque hypocondrium tumet, neque perpetuò distenditur opprimiturve, nec unquam, nisi fortè obscurè, dolet, verùm praecordia aestuant, praecipuè vino aut calidioribus epulis assumptis. Interdum dolet etiam dorsum, quod lecti calore, supino decubitu, aut post magnas exercitationes fieri solet. Interea cibi non facilè concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus, atque salivatio vehemens & copiosa haec omnia comitari per intervalla consuevit. Arteriae in praecordiis supraque umbilicum vehementer moventur, pulsatusque edunt & ipso aegro & Medieo percipiendos, qbod praecipué accidit, dum homo quavis de causa excandescit. Haec omnia subinde excipit animi dejectio cum facili pulsus mutatione, anxietate, & cardialgia. Quod si his aliena mens, vana tristitia, ac metu agitata accedat, melancholiae & maniae aditus paratur. Sed id non omittendum, quod cùm haec affectio longa sit, saepe victus errore revertit.

IX.

Quamvis satis pateat originarium hujus morbi fomitem in humoribus nullatenus stabulari, fatendum est tamen quod res est, spirituum ataxiam illam, cui morbus debetur, humores putridos in corpore coacervandos gignere (a).

Quod sit ataxia, & quantum in malo hypocondriaco vigeat, id Institutionibus monstravimus (b), ubi etiam vidimus, per morbosas partium affectiones humores & excrementa cumulari, quae non ad eorum causas, sed effectus potius & producta, ut ajunt, morbosa reducenda sunt. Sed id quod omnibus morbis commune est, in malo hypocondriaco praesertim elucet, in quo ob cruditates, pravamque stomachi intemperiem, ejusque humoris nativi diathesim plura congeruntur excrementa. Hinc fit, ut qui purgantibus & digerentibus hunc morbum aggrediuntur, ipsum exas-

(a) Sydenham *Dissert. epist. de Affect. hist. pag.* 144.

(b) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 65. *pag.* 101. & *tract.* 4. *prop.* 26. *n.* 115. *pag.* 225.

exasperent, nam producta quidem morbosa educunt, vim autem ea producendi augent; undè in dies major fit excrementorum proventus, donec aeger, aut macie confectus, aut aliis morbis supervenientibus oppressus, intereat.

X.

Neque sine cibo esse, neque cibum acceptum tolerare potest. Verùm ubi quidem sine cibo manet, viscera sugunt, & os ventriculi dolet, & alias alia vomit, & bilem, & salivam, & pituitam, & acria, & postquam vomuit, aliquantisper melius habere sibi videtur. At ubi cibum accepit, ructus adsunt, & cum rubore exardescit, & semper multùm se cacaturum esse putat. Ubi verò ea gratia desederit, flatus prodit, & dolor caput habet, & totum corpus velut aciculis pungi videtur, alias alia parte, & crura gravia sunt ac debilia, & consumitur ac debilis fit... Morbus hic diuturnus est, & consenescentes, si ita futurum est, relinquit. Sin minus commoritur (a).

Affectionem in hac sententia descriptam vocat Hippocrates *morbum siccatorium*, ejusque phoenomena cum phlogosi seu inflammatione ventriculi lenta, aut cum malo hypocondriaco convenire facilè patet. Verissimè hic statuitur, morbum hunc interdum, etsi non perpetuo, senescentes deserere, quod si ita non fiat, usque in mortem comitari, quod observationibus practicis congruere quivis expertus intelligit. Monet etiam Hippocrates, cibis frigidis ac alvum subducentibus utendum in hac affectione: aestate & vere, frigida corpus lavandum: lac aut serum asininum quandoque bibendum: exercitationes & deambulationes peragendas: & quod caput est, excrementa, quae ob coctionis defectum generantur, vomitionibus spontaneis, alvi subductionibus per alimenta laxantia, difflationibus corporis per exercitamenta, esse expellenda. Ex his deducimus, quod in praxi ve-

(a) Hipp. *lib.* 2. *de Morb. sec.* 3. *vers.* 251.

rum esse adnotavimus, in hoc malo perpetuò vigere siccitatem ventriculi partiumque vicinarum cum calore conjunctam, atque adeo dieta modicè refrigerante plurimumque humectante adversus id continuò esse pugnandum: „Non „enim ad diversitatem temperaturae viscerum confugiendum est, quod in ore recentiorum semper habetur: ventriculi frigidam intemperiem, hepatis calidam, cerebrique humidam, quae opinio nostris temporibus adeo vulgaris effecta est, ut non modò nullius consultatio à Medicis „habeatur in qua haec palinodia non decantetur, sed etiam „nullus homo reperitur, qui praedicta viscera taliter affecta „habere sibi non persuadeat. (a).

CAPUT V.

De reliquis ventriculi affectionibus.

CUM ventriculus plurimis laedatur modis atque adeo plurima patiatur symptomata, longum nimis foret sigillatim ea omnia recensere, cum aliqua etiam sint, quae ex jam dictis facilè intelligi possint. Veteres Medici ventriculo laborantes stomachicos vocabant; qui tamen isti fuerint his verbis explicat Galenus: „Plerique equidem vulgò „homines eos qui appetentiam perdiderunt ita vocant, & „quibus post acceptum cibum ventris os gravatur atque „opprimitur, & quandam aegrè tolerabilem anxietatem habet. Appellant eodem modo etiam illos, quibus nausea „contingit, & maximè si ad vomitum impellat, & adhuc „magis si simul cibi corrumpantur, quandoque acidi, quandoque nidorosi facti, quandoque etiam aliam vitiatam „qualitatem adepti. Et prae his omnibus adhuc magis illos „stomachicos nominant, quibus ructus hujusmodi cum molestia quadam & anxietate ac subversione contingunt saepe, cum nondum cibum acceperunt. Quin etiam si per plurimum tempus cibi in ore ventris morentur gravantes & „vix

---

(a) Martian. *Com. in Hipp. lib.* 2. *de Morb. sec.* 3. *vers.* 248. *pag.* 185.

„vix descendentes, hos itidem stomachicos appellant. Alios „item appetitum, caninum appellatum, habentes, ut & plu- „rima edant, & maximè gravati paulo post revomant, si- „militer vocant. Alios rursus, qui fortiter exolvuntur, ubi „diutius inediam pertulerint, & si non citius cibum acci- „piant, in ore ventris morsus percipiunt, eodem modo „stomachicos vocant (a).„ Ergo cum ex his aliquae affectiones explicatae sint, omnes tamen percurrere minimè necessarium judicemus, superest, ut vomitum, singultum, flatulentiam, eructationes proponamus, nam etsi haec omnia ad symptomata pertineant, non raro attentam Medicorum curam atque diligentiam ad se vocant. Vomitus est: *Praeternaturalis ventriculi, orificii praesertim superioris, motus, quo natura quae in eo continentur per os expellere nititur.* Differt nausea à vomitu, quoniam in hoc reipsa fit contentorum in ventriculo expulsio: in illa conatus tantùm inanes ad expellendum per os excitantur. Vomitus est symptoma, actio scilicèt depravata facultatis naturalis expellentis, similis quidem convulsioni, quae tamen neque convulsio neque motus convulsivus est, sed ea motione partium solidarum exercetur, qua istae per calidum earum innatum motu proprio ad trahendum sibi convenientia & expellendum noxia moventur, ut in Physiologia monstravimus (b). Singultus est: *Motus praeternaturalis oris superioris ventriculi sonitu certo atque determinato conjunctus, quo natura quae partes has infestant, irrito tamen conatu, ejicere nititur.* Symptoma est in actione depravata ejusdem facultatis expultricis ventriculi, non tamen convulsio, ut perperam multi credunt, etsi convulsionem aemulari videatur. Flatulentia est: *Flatuum in ventriculo proventus ex speciali hujus partis vitio natus.* Flatus sunt vaporosa substantia aeri immixta ex humore glutinoso ad fermentationem, & rarescentiam prono, spiritu igneo subtilissimo, summèque agitabili repleto elevata. Cum omnes corporis cavitates aut ichore repleantut aut

(a) Galen. *de Compos. medicam. secundum locos, lib. 8. cap. 2.*

(b) *Vide Patholog. nostr. tract. 2. prop. 13.*

aut flatu, ut ex Hippocrate in Physiologia adnotavimus(a), non modò ventriculus, sed intestina & omnia corporis cava, flatus continere possunt. Quidquid tamen de ipsis in ventriculo genitis dicimus, de reliquis per corpus dispersis intelligendum monemus. Eructatio est: *Motus ventriculi, praecipuè orificii superioris, quo natura vaporosam noxiamque materiam cum somitu speciali per os expellere intentat.* Mirandum sanè naturae artificium, quo tam varias tamque stupendas operationes pro rerum noxiarum expulsione exercet. Omnia recensita symptomata in ventriculo, sed maximè in ejus ore superiori tamquam parte affecta subsistunt: omnia etiam motu partium solidarum proprio fiunt, aliquid tamen speciale tum in actione movendi, tum in modo quo natura noxium expellere nititur, in singulis elucet, quo unum ab alio perspicuè separari potest. Arcana sunt haec naturae opera pro sua conservatione operantis, quae observare quidem datur, intelligere non conceditur (b). Verum quidem est, vomitus & eructationes interdum cum utilitate fieri, ipsis enim natura juvatur, quod occasionem dedit dubitandi, an actiones istae praternaturales semper sint & perpetuo ad symptomata revocandae? Sed considerare expedit, in his operationibus attendendum esse modum quo natura operatur, & excrementa, quae his motibus è corpore pelluntur. Igitur conveniens naturae esse solet talia excrementa quandoque expellere, qua ratione eructationes & vomitus utiles esse possunt; at cùm natura numquam eos exerceat motus in statu integrae valetudinis, sed eos tantùm efficiat irritata & à materia noxa commota, propterea actiones istae perpetuò praeternaturales censendae sunt(c). Fateor tam levem aliquando esse flatulentiam & vomitionem, ut fermè intra latitudinem sanitatis contineri videantur(d). Morbi horum symptomatum generatores esse possunt soluta ven-

(a) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 65. *pag.* 100.

(b) *Vide Patholog. nostr. tract.* 3. *prop.* 14. *n.* 67. *pag.* 536.

(c) *Vide Patholog. nostr. tract.* 3, *prop.* 14. *n.* 67. *pag.* 539.

(d) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 1. *prop.* 4. *num.* 18. *pag.* 25. & *Patholog. tract.* 1. *prop.* 1. *n.* 3. *pag.* 391.

ventriculi unitas, ut vulnera, contusiones, aliaque hujusmodi mala: organica structura vitiata, ut in mala ventriculi conformatione & compositione interdum accidisse constat: & intemperies, quae frequentissima est harum actionum laesionis causa. Ergo si ventriculus, sed praecipuè ejus os superius, nimio calore, frigiditate, aut aliis hujusmodi qualitatibus affectum sit, vel phlogosi seu inflammatione, humorum stagnatione, congestione, fluxione, flatibus infestetur, quae omnia temperiem in quantitate vitiant, haec symptomata per morbum intemperiei produci necesse est. Sed longè maxima est hujus partis laesio quae fit per intemperiem occulta vi corruptam, qua fit, ut febres malignae, pestilentes, exanthematicae, urentes: affectiones histericae, hypocondriacae, scorbuticae: venena intus genita, vel exterius admota: temporum constitutiones, & alia id genus incommoda, vomitiones, eructationes, & singultus creare soleant.

Inter causas occasionales plethora non raro haec mala accersit. Testes sunt foeminae utero gerentes, & quibus menstrua suppressa sunt, itemque viri, quibus consuetum est per nares aut haemorrhoides sanguinem fundere, hi enim omnes ad vomitiones, singultus, flatuum generationes, & eructationes maximè propensi sunt. Obstructio tum humores superfluos colligendo, tum alimentorum distributionem integram impediendo, congeriem noxiorum humorum cumulat, atque haec symptomata excitat. Hac causa mulieres chlorosi affectae, cachexia, cruditatibus laborantes his accidentibus frequenter vexantur. Sed diathesis maximam vim habet ad has affectiones inducendas, si enim nativus ventriculi humor quavis de causa vitietur aut corrumpatur, facilè humores noxios, imò & alimenta boni succi per vomitum rejicit. Atque notare oportet pro diversa corruptionis forma, diversa etiam induci symptomata. Ita fit ut quandoque cibi corrumpantur, in acidam, nidorosam, aut putridam indolem transeuntes: interdum ob specialem ventriculi diathesim in vaporosam fermè substantiam convertantur: perpetuò eas ipsas adquirant corruptionum formas quae diathesi dominanti congruunt. Quod si haec ita con-

tin-

tingant ut saepe fit, atque os ventriculi praecipuè afficiatur, vomitiones, eructationes, aut singultus sequi inde necesse est. Hypocondriaci, scorbutici, phrenitici: histericis exanthematicis, colicis affectionibus obnoxii, praedictis symptomatibus raro non molestantur. Inter efficientes causas aër maximam vim habet ad vomitum, singultum, eructationes, aliàque hujusmodi mala producenda, notum enim est, quibusdam temporum constitutionibus ob speciale aëris vitium febres vigere singultuosas, uti Ramazzinus & Morgagnus observarunt (a): aliis enormes vomitus, ut in tertianis autumnalibus frequentissimum est. Diaeta ad haec symptomata producenda plurimùm confert, alimenta enim seu quantitate, seu qualitate, aut utendi modò, si stomachi vires superent, aut quovis modo subvertant, ventriculum ad vomitum, singultum, & eructationes provocant. Idem efficiunt potulenta iisdem vitiis praedita, quibus si accedat labor nimius corporis, aut mentis, improvida veneris exercitatio, aliaque id genus incommoda, multò certius praedicta mala generant. At animi pathemata tum cruditates inducendo, tum spiritus ultra modum agitando, tum facilè haec ventriculi mala accersunt, ut nihil in praxi frequentius observandum occurrat.

Jam verò cùm horum symptomatum cognitio tum clara sit, ut vel rudioribus & mulierculis innotescat vomitus, singultus, & eructatio, ab eorum dignotione & historia tradenda supersedentes, ad curationem accedimus, nam etsi symptomata sint nullo alio modo melius tollenda quàm per exclusionem morborum ea producentium, tamen non raro vires suas ita increscendo exerunt, ut rationem morbi habeant, & ad se Medici intentionem in curando advocent. Igitur vomitus, qui idemtidem repetendo sanos homines ex intervallis ingruere solet, sinendus est, quando tolerantia virium comitatur; saepe enim natura certis periodis ad humo-

(a) Ramazz. *Const. Epid. anno* 1692. *& seq.* §. *XXII. pag.* 158. Morg. *de Sedib. & caus. morb. &c. epist.* 29. *n.* 3. *tom.* 2. *pag.* 13. *& epist.* 7. *n.* 16. *tom.* 1. *pag.* 53. Vide Medicos Uratisl. *Hist. morb. anno* 1700. *pag.* 196.

moribus noxiis vomendo sese liberat. Pari ratione, ubi humor crudus in ipso ventriculi sinu contentus, aut multa & corrupta alimenta gravant naturam & onerant, eaque per vomitum expellere nititur, minimè hic cohibendus, quin potius juvandus est, donec materia corrupta penitus ejiciatur. Sit dogma perpetuò in praxi observandum, vomitum numquam esse continendum, dum talia vomuntur qualia vomi expedit, & aegri facilè tolerant. Usque adeo igitur à Medico vomitus aut sinendus, aut juvandus, donec humor noxius, qui naturam contristat, sine magna virium jactura expellatur. Hinc si ex universo corpore aut quibusdam ejus partibus in ventriculum confluunt humores, aut in ipso ventriculo propter intemperiem nascuntur, tum vomitus potius juvandus quam retinendus, quod etiam agendum quoties venter humorum copia turgeat, ut in colicis & nephriticis doloribus contingere solet. Quod si vomitus ad debilitatem perducat aegrum, ut ob ejus impetum nec alimenta contineantur nec vires instaurentur, quin potius languere incipiant, cohibendus est. Ad hunc finem prosunt clysteres, fomenta ex pane tosto, vino rubro, cum pulvere cinnamomi aut mastiches, exterius in regione ventriculi applicata. Confert etiam extremas partes confricare, pedes arctè vincire, & manus in aquam frigidam immittere. Interius conveniunt acida roborantibus mixta. Sic succus limonum, agraestae, acetosae, cum salis absinthii aliquot granis, aqua frigida diluti, vomitus enormes interdum sedasse visum est. Sed longissimè omnia medicamina superat in vomitu sedando spiritus vitrioli ex aqua frigida ad gratam aciditatem, additis guttulis aliquot aquae lacticinosae cinnamomi. Sunt qui aloem, & rhabarbarum ad vomitum curandum commendant. Ego autem sic existimo. Ubi nulla adest viscerum intemperies calida, atque ex cruditatibus nascitur vomitus, non quidem nimius neque vires debilitans, sed lento gradu procedens, tum tutò & cum fructu ea medicamina sub forma pulveris aut pillularum praescribi possunt. Id non omittendum, vomitum à plethora ortum, ut in gravidis fieri solet, venae sectione sanari, ita tamen ut sanguinis missio parca manu celebretur,

etenim ventriculus malè affectus neque multas, neque magnas tolerat venarum sectiones.

In singultu curando accuratè videndum, num febris adsit, & an ea sit levis, vel maligna? Igitur singultum sine febre vinum aqua frigida mixtum tollit, sin minus hiera simplex Galeni ad scrupulos duos praescripta felici succesu saepe propinata est. Si febris fuerit levis, purgandus primum aeger hiera simplici, aut aloe, deinde malum cortice peruviano fugandum. Si verò febris fuerit maligna, raròsingultus tollitur, quin potius usque ad mortem comitatur. Julapium moschatum Fulleri optatum produxisse effectum in aegro ex febre mali moris singultiente, me observasse memini. Quod si cruditates cum singultu adsint, vomitus imperandus, qui aqua tepida admixto oleo amygdalarum dulcium sine igne extracto, aut oximelle scillitico excitandus est. Iis vero, qui levi de causa singultiunt, vociferationes vehementes prosunt, item deambulatio longa, & concitata equitatio. In omni singultu cucurbitulae cum maxima flamma stomacho & dorso affixae utiles esse consueverunt, atque in singultu fortissimo viresque dissipante theriaca utilis est. Dari etiam potest syrupus de papavere cum aqua lactucae, parum croci addendo. Quod si praedicta remedia incassum tentata sint, opiata praescribi possunt, inter quae laudanum liquidum Sydenhamii caeteris quibuscumque praeparationibus praeferendum, ea tamen dosi praescribi debet, quae morbi vehementiae & aegri viribus congruat, id perpetuò prae oculis habentes, in opiatorum usu numquam audacter, semper moderatè esse procedendum, praestat enim sub pauca quantitate remedium tutum praescribere, quam improvida dosi aegrum in vitae discrimen trahere. Multa & varia medicamenta pro singultu à scriptoribus Medicis traduntur, sed inutilis, imò & noxia est remediorum farrago: atque adstringentia, roborantia calida, purgantia fortia, aut quovis modo agitationem nimiam inducentia medicamina non modò non juvant, ut potius singultum augeant, aliaque pessima mala advocent. Pro eructationibus tollendis pauca aut ferè nulla remedia ex usu esse debent; si quid tamen agendum sit, in subsequentibus aphorismis, & inferius agentes de cholera, monstravimus.

APHO-

APHORISMI.

I.

Vomitus autem utilissimus est quam maximè pituita ac bile commixtus : non admodum crassus nec multus. Sinceriores namque deteriores sunt (a).

II.

Si tamen fuerit id, quod vomitur, porraceum, vel lividum, vel nigrum, quicumque ex his coloribus fuerit, malum esse existimare oportet (b).

III.

Si tamen omnes colores idem homo vomuerit, valdè lethale jam est (c).

IV.

Celerrimam autem mortem ostendit lividus vomitus, si foetidum oleat (d).

V.

Omnes verò subputridi ac foetidi humores mali sunt in omnibus, quae vomuntur (e).

Cum in vomitu contemplanda sit materia quae rejicitur, & vomendi modus, in iis sententiis, quae in praxi verissimae sunt, comprehenditur significatio omnium excrementorum, quae vomitu rejiciuntur. Eas ergo in mente habeant tirones, faciles enim intellectu sunt, nosque in Illustrationibus ad Hippocratis prognostica pro usu practico aliquantum elucidavimus.

VI.

Ex vomitu singultus & oculorum rubor, malum (f).

Vomitum ad educendos crudos corruptosque humores

H2 ex

(a) Hipp. *lib.* 1. *Prognost. sec.* 2. *sent. XXXVIII.*
(b) Hipp. *loc. cit. sent. XXXIX.*
(c) Hipp. *loco citato, sent. XL.*
(d) Hipp. *loco citato, sent. XLI.*
(e) Hipp. *loco citato, sent. XLII.*
(f) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 3.

ex ventriculo prodesse, satis notum est, ipsum tamen ex irritatione & inani stimulo excitatum noxium esse, fidis observationibus constat. Vetustissimi Medici vomitiones in aegris & sanis excitare frequentes in usu habuerunt, ut mirum non sit ab Hippocrate saepissimè hanc excretionem commendari. Recentiores in varias abeunt sententias. Gorterus parùm boni ex vomitoriis expectat (a). Pitcarnius in nullo ferè morbo vomitionibus non utitur. Mediam tenent viam Sydenhamius, Hoffmanus, Vanswietenius. Videri possunt quae ex accuratis observationibus, & probatissimis auctoribus de recto vomitus usu adnotavimus in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (b). Vomentibus ferè omnibus facies turget, & illacrymantur oculi cum rubore; sed cum vomitus utilis est, haec citò dissipantur, cùm tamen diutius permanent à vomitu timendum. Discimus hinc phreniticis, aut caput quovis modo inflammatum habentibus, vomitionem non esse imperandam. Singultus raró vomentibus adest: supervenire interdum solet aut vitio hepatis phlogosi affecti, aut cum humor ventriculum occupans non in cavitate, sed in tunicis haeret, neque satis dispositus est, ut per os ejiciatur. Docemur hinc, hepate phlegmone correpto, aut humore tunicis ventriculi inbibito, non esse praescribendas vomitiones, periculum enim est, nè inde vomitus cruentus, convulsio, aut delirium superveniat.

VII.

Ad helleboros, qui non facilè sursùm purgantur, iis ante potionem corpora praehumectanda copiosiore alimento, & quiete (c).

» Ubi longi valentesque morbi sine febre sunt (inquit » Celsus), ut comitialis aut insania, veratro quoque albo » utendum est. Id neque hyeme, neque aestate rectè datur: » optimè vere: tolerabiliter autumno. Quisquis daturus erit, » id

(a) Gorter. *Medic. Hipp. lib. 7. sent. 3. pag. 449.*

(b) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Prognost. sec. 1. sent. 15. pag. 40. & sec. 2. sent. 38. pag. 157. seq.*

(c) Hipp. *lib 4. Aphor. sent. 13.*

„id agere ante debet, ut accepturi corpus humidius sit (a).„ Ergo aeger vomitorium ſuſcepturus, per diem integrum ante ejus praeſcriptionem, decocto pulli gallinacei, aut juſculo permixto oleo amygdalarum dulcium humectandus, ut facilè vomat. Nunc helleboro non utimur ad vomendum, quia nimis acre vehemensque medicamentum eſt; ut radix diſenterica, & tartarus emeticus, etſi lenia cenſeantur, ſine ſufficienti humectatione propinanda non ſunt.

VIII.

Si ſuperni loci turgent qui ſunt circa caput, ulcerum purgatio, vomitus, hydrops (b).

In capitis morbis à repletione naſcentibus, ſi repletio ex plethora fiat, venarum brachii ſectio, aut hirudinum pone aures applicatio, aut narium haemorragia juvat: ſi repletio ab obſtructione oriatur, inter alia maximè prodeſt vomitus, quod praeceptum non modò ad curationem, ſed ad praeſervationem valere exiſtimo. Ergo in capitis dolore cum gravitate aliiſque hujus partis affectionibus, tutò vomitus conſulitur. Sunt qui vomitiones caput gravare autumant, ſed jure meritò Martianus eos refellit his verbis: „Vomitum „ſecundo loco proponit pro capitis repletione tollenda, quo „caput feliciter & citò expurgatur... Valeant ergo illi qui „vomitum in capitis affectibus adeo formidant, caput inde „repleri exiſtimantes, quia etiam ſi caput in actu vomitio„nis aliquo modo repleri videatur, nihilominus, quia talis „repletio eſt vaporum, qui, ceſſante vomitu, ſtatim evaneſ„cunt, à vomitu caput repleri dicere non poſſunt (c).„

IX.

Vomitus ſolutio aquam calidam potu dare, & vomat (d).

(a) Celſ. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 22.
(b) Hipp. *lib.* 2. *Epid. ſec.* 6. *verſ.* 36.
(c) Martian. *Com. ad lib.* 2. *Epidem. Hipp. ſec.* 6. *verſ.* 36. *pag.* 318.
(d) Hipp. *lib.* 2. *Epid. ſec.* 5. *ſent.* 29.

X.

X.

Si quis homini vomenti aquam multam bibendam dare velit, eluentur ea, propter quae vomit unà cum vomitu, & sic quidem per vomitum vomitus sedatur (a).

In febribus malignis, cholera morbo, tertianis intermittentibus perniciosis, aliisque hujusmodi morbis, vomitus enormes quandoque observantur, quos, vomitu excitato per medicamenta emetica, curare velle, temerarium est. Loquitur ergo Hippocrates de cruditatibus ventriculum infestantibus, in quibus per vomitum expellendis natura juvanda est aqua tepida, & si opus fuerit oleo amygdalarum dulcium, aut aliis medicamentis vomitum leviter concitantibus, ex materia medica desumendis. Videndi utique Vallesius & Lazarus de Soto, qui hanc doctrinam optimis consilis exornant (b).

XI.

Subpurgare ventres oportet in morbis cùm concocti fuerint, alios quidem deorsum, cùm consedisse videris... alios autem sursum in paroxismis, tunc enim sua sponte sublevantur, cùm anxii & capite gravati fuerint, & se jactarint (c).

Anxietas, jactatio cum capitis gravitate, febris fomitem circa os ventriculi existere demonstrant. Cùm ergo haec symptomata in febribus sub accessionum initiis apparent, accuratè inquirat Medicus, nunc phlegmon eas occupet partes, tunc enim à vomitoriis est abstinendum. Si verò humorum concursus, & agitatio sine phlegmone eam partem occupet, praecipiendum, ut aeger vomat, quia: »In paroxismis intermittentium febrium solent vomitus esse utilissimi, adeo ut solis his soleant tertianae curari, & quartanae febres mitescere (d).» Optimè Celsus: »Omnibus (inquit) qui ante febres horrore & tremore vexantur: omni-

(a) Hipp. *de Locis in hom. text.* 138.

(b) Valles *Com. in lib. 2. Epidem. Hipp. sec. 5. vers. 29. pag.* 102. Lazarus de Soto *Com. in lib. Hipp. de Locis in hom. text.* 138. *pag.* 85.

(c) Hipp. *lib. 5. Epidem. text.* 58.

(d) Vallest. *Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. text.* 58. *pag.* 258.

„nibus qui cholera laborant : omnibus etiam cum quadam „hilaritate insanientibus: & comitiali quoque morbo oppres„sis (vomitus) necessarius est (a).„

XII.

Hymenae soror spirituosa & intentis hypocondriis apparebat per tempus. . . Cataphora minor, & febris, & aliquando melius spirans, quod supra vomuerat vomitum pravum, &c. (b).

Loquitur Hippocrates de foemina ex utero laborante quam vomitus insigniter levaverat. „ Certé (inquit Valle„sius) quae uterinis morbis tenetur, aut ex suppressione „menstruorum ortis, magnopere solet juvari vomitibus, „quia cum utero magnopere consentit ventriculus, & ejus „passiones gravissima symptomata afferre solent, anxietates „enim, & deliquia animi, & capitis gravitatem, & verti„ginem, & motus convulsivos, & praefocationem (c).„ Nec solum hystericas foeminas vomitibus juvari vidimus, sed & viros hypocondriacos ob stomachum malè affectum: iis enim solemne est multam salivam effundere, multamque pituitam vomere, interdum jejuno stomacho, frequenter post assumptos cibos, sed ferè semper cum levamine. Qui ergo horum hominum ad vomendum propensiones medicamentis curare intendunt, aegros in melancholicam, vel maniacam affectionem, aut in tabem, aliaque saevissima mala praecipitant (d). Idem dicendum de senibus, ob ventriculi inertiam & collectas in eo cruditates, vomiturientibus, quamquam magno apparatu medicamentorum curationem instituat Desauvages (e).

XIII.

Graciles & facilè vomentes sursùm purgandi vitantes hyemem (f).

(a) Cels. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 87.

(b) Hipp. *lib.* 4. *Epidem. text.* 75.

(c) Valles *Com. in lib.* 4. *Epidem. Hipp. text.* 75. *pag.* 189.

(d) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 21. *num.* 94.

(e) *Nosolog. Method. cl.* 9. §. *XIII. n.* 86. *pag.* 115.

(f) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 6.

XIV.

Difficulter autem vomentes, & mediocriter carnosi, deorsùm vitantes aestatem (a).

Difficilè vomentes solent tremere manibus & labiis, & balbutire, & ruborem, tumoremque in facie contrahere, & oculos tumidos, exertos, & humidos habere. Qui ergo ita afficiuntur ex vomitu, numquam ad vomendum cogendi, periculum enim est, nè sanguinem fundant aut convulsione corripiantur. Eadem ratione vomitus imperandus, non est tabidis, aut quibus pectus gustum est cum facili ad sanguinem fundendum dispositione (b).

XV.

Morbis quibuslibet incipientibus, si bilis atra sursum vel deorsùm prodierit, leshale (c).

Nigra sub morborum initiis removere signum est, ventriculnm, hepar, partesque vicinas, atrae bilis copia infestari, atque adeo extrema acrimonia & corruptione extingui. Solet interdum endemium esse hoc malum. Lectu digna est historia, quam de vomitu nigro, Carthagine nova in America, Europeis superveniente, tradit Antonius de Ulloa, ibi enim hujus mali ortus, progressus, atque symptomata accuratè describuntur(d). Pauca remedia saevissimo huic malo prodesse abservamus; si quid autem interdum utile visum, sunt acida limonum, agrestae, & similia, quibus omnibus spiritus nitri dulcis usum aqua frigida mixti ultrò praeferrem.

XVI.

Qui sanguinem vomunt, siquidem sine febre, salutare; si verò cum febre, malum. Curandum autem refrigerantibus & adstringentibus (e).

In

(a) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 7.
(b) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 8.
(c) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 22.
(d) Don Antonio de Ulloa, *Relacion histor. del Viage á la América Meridion. lib.* 1. *cap.* 5. *tom.* 1. *pag.* 59.
(e) Hipp. *lib.* 7. *Aphar. sent.* 37.

In more fuit Hippocrati per vomitum sanguinis intelligere non modò excretionem, quae ex ventriculo fit per gulam, sed eam etiam quae fit per asperam arteriam ex pulmone (a). Quae ergo de sanguinis sputo diximus, hic transferri possunt. Id tamen addendum, vomitum sanguinis sine febre salutarem esse posse, si excretio nimia non fuerit, nec ex rupto vase magno sanguis profluat, ita enim sub generali dogmate comprehenditur, quod statuitur: „Sanguinem sursum quidem, „qualiscumque sit, malum esse (b).„ At si sanguis ex ventriculo per vomitum sine febre ejiciatur paucus quidem, ex intervallis; neque aegrum multùm debilitans, tunc salutaris esse solet in foeminis quibus suppressa sunt menstrua, & viris haemorrhoidum fluxui obnoxiis. Curatio refrigerantibus & adstringentibus non ubique locum habet, sed tantum in fine ad impediendum nè malum redeat. Sub initiis verò placet Gorteri curatio sic instituta: „Si ab acribus assumptis gene„retur sanguinis vomitus, nè aliquando de eo acri restaret in „ventriculo, danda est potio diluens, quae vomitu rejecta id „acre simul aufert; sed si fiat à causa interna, vomendi co„natus compescendus parva quantitate vini rhenani diluti „cum citri succo & laudano liquido, cavendum ab omni „adstringente & coagulante... Quare praecipua curationis „pars est facere & servare ventriculum quantum fieri potest „vacuum per aliquot dies, ingerendo alimenta liquida tam „parva copia & partitis vicibus, ut vita servari possit, evi„tando omnia duriora, acria & copiosiora. Quibus continua„tis spontè cessabit sanguinis vomitus, quod adstringentibus „facilè fieri non potuit (c).„

XVII.

Ab hepatis inflammatione singultus, *malum* (d).

Non ab hepate inflammato solum, sed & ob septi transversi, & intestinorum tenuium phlogosim fit singultus, commu-

(a) Vide Martian. *Com. in lib.* 7. *Aphor. Hipp. sent.* 475.
(b) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 25.
(c) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 37. §. *III. pag.* 477.
(d) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 17.

municato scilicèt malo orificio superiori ventriculi. Postulat ergo hujus symptomatis praesentia accuratum Medici examen, nè purgantia, aut emetica in inflammatione praescribens, malum augeat. Hac ratione Hippocrates ab ileo, & vomitu singultum malum esse, ex vero pronuntiavit (a). Huc pertinet observatio Vanswietenii notatu dignissima: „Omnium frequentissimus & molestissimus singultus oritur, dum „aphtis obsidetur oesophagus, & saepe antequam in faucibus appareant, vel oris interni partibus, ex singultu nato „illas jam adesse noverunt Medici... ad quem curandum nihil ferè melius invenitur, quàm si omni hora pauculum „olei amygdalini recens pressi deglutiatur, quod blanda sua „vi excoriatum oesophagum pulcherrimè demulcet (b).

XVIII.

Convulsio fit aut à repletione, aut evacuatione. Sic quidem etiam singultus (c).

Repletio, & inanitio sunt causae occasionales singultus, & convulsionum, quarum prima pertinet ad plethoram, aut obstructionem: altera ad diathesim. Sed cùm non omnis repletio atque inanitio haec mala generet, proinde monemus, non humorum copiam, quae in manifestis cavitatibus est, unde via facilis expulsioni paratur, producere convulsionem aut singultum, sed eam tantùm quae intimam partium substantiam penetrat, atque earum humidum nativum certa diathesi corrumpit, quod etiam de inanitione est intelligendum, ut alibi monstravimus (d). Igitur venena & quaevis acria ingesta convulsionem atque singultum procreant, ut causae efficientes, quod notare voluimus, ut variis hac de re celeberrimorum scriptorum dissensionibus tirones non confundantur.

(a) Hipp *lib.* 7. *Aphor sent.* 3. *& eodem lib. sent.* 10.

(b) Vanswiet. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 659. *tom.* 2. *pag.* 243.

(c) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 39.

(d) *Vide tract. nostr. de Febrib. ling. vernacula, cap. VI.* §. 3. *pag.* 177. *seq.*

XIX.

A singultu detento sternutationes supervenientes solvunt singultum (a).

Ingenuè fateor (solito candore ait Sydenhamius) me »mihimetipsi de singultus causa disquirenti satisfacere non »posse, nihilominus observavi, sepae illum ex turbis ac tu»multu ab asperioribus medicamentis in ventriculo locisque »vicinis excitato ortum ducere (b).» Sternutamenta quosdam »morbus solvere, alios exasperare, alibi monstravimus (c), at observationibus fidis constat singultum eum tollere qui à materia subtili & acri ventriculum infestante procedit, ita enim comparati sumus, ut mira sit omnium partium consensio, unaque affectio aliam tollere soleat (d). Appositè inquit Duretus: »Enimvero si ea materia tantùm stabulatur in »tunicis alvi sine affluxus pereunitate, sternutamento excuti»tur, vel hiera picra excluditur radicitùs extirpata, atque »sternutamenti auxiliares vires in Aristophane legimus, qui »cum singultiendo rumperetur, neque spiritum cohibendo, »neque bibendo levaretur, tandem ex praescripto Erisymachi »Medici citata sternutatione, singultiendi finem fecit (e).

XX.

Singultus multi post favonium fiebant usque ad equinoctium autumnale (f).

Vallesius noster, ut erat grecis litteris eruditus, optimè notat in quibusdam codicibus non *singultus* sed *siccitates* legi, quam lectionem ipse approbat, quoniam confirmatur ex libro septimo epidemiorum, ubi haec sententia legitur non de singultu, sed de siccitatibus. Ipse autem cum variorum codicum lectiones consuluerim, atque veteres viderim

(a) Hip. *lib. 6. Aphor. sent.* 13.

(b) Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 1. *cap.* 4. *pag.* 9.

(c) *Vide Illustr. nostr. ad Hippocr. Progn. sec.* 2. §. *XLIX. pag.* 177.

(d) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 12. *pag.* 108.

(e) Duret. *Com. in Coac. Hipp. lib.* 1. *sent.* 47. *pag.* 25.

(f) Hipp. *l.* 5. *Ep. text.* 91. *ed. Valles.*

rim de singultu loqui, eam lectionem retinendam censui, cum praesertim experientia edoctus intellexerim, quasdam temporum constitutiones singultui producendo esse aptissimas. Ergo, ut, quae ad singultum pertinent, brevius concludamus, adnotare expedit, triplici modo saevissimum hoc symptoma produci. Primùm, cum crassi crudique humores non modò ventriculi cavitatem, sed tunicas earumque poros implent. „Fingite (inquit Heredia noster) linteum hu„mor totum imbutum, quin ex linteo formata sit aliqua „cavitas: si illud vehementer dilates & quatias, expelles non „dubiè liquorem inclusum... Sicut in linteo proposito conti„nentur humores in ventriculo quando singultum excitant, „&c. (a).„ Singultus hic vomitionibus blandissimè excitatis: purgationibus ex hiera, clysteribus: cibi & potus abstinentia tollitur. Deinde nascitur singultus ex inflammatione hepatis, intestinorum, ventriculi, diaphragmatis, qui venae sectione, nitro, aliisque id genus remediis tractari debet. Huc pertinent singultus epidemici aphtosi, cum post australes, & aquilonares alternè vigentes constitutiones, aphtosa inducitur in ore ventriculi, aesophago, partibusque vicinis dispositio hoc symptoma producens. De hac re videndus Sydenhamius, & Vanswietenius(b). Pauca remedia eaque blandissima postulat haec singultus species, multumque tempori, & naturae concedendum. Interim syrupo violarum, de althaea Fernelii, de mucilaginibus, aut oleo amygdalarum dulcium oesophagum delinire inutile non est. Denique singultus etiam fit à materia subtilissima, acri, & maligna, ex aëre, ingestis, aut alio quovis modo ventriculo haerente, eumque ac partes vicinas irritante. Omenta arietina recens extracta, cataplasma ad singultum ex Pharmacopea Matritensi, fotus ex vino butyro permixto, aegris ita singultientibus prodesse consuevere. Id in omni singultu tenendum, calida, roborantia, spirituosa remedia interius praescripta saepè noxam immedicabilem induxisse.

(a) Hered. *tract. de Febre singult. cap.* 1. *pag.* 367.

(b) Sydenh. *de Novae febris ingres. pag.* 179. Vans. *Com. in Aphorism. Boerh.* §. 659. *tom.* 2. *pag.* 243.

XXI.

Flatu sine sonitu ac trepitu exire optimum est. Melius autem est cum sonitu exire quàm revolvi, quamvis sic procedens significet, hominem aliqua parte dolere, aut delirare, nisi volens sic flatum emiserit (a).

Hanc sententiam alibi declaravimus, itemque quid sint flatus, & quomodo tractandi longè discussimus (b). Franciscus Combalusier tractatum de flatulentis humani corporis affectibus ante aliquot annos edidit. Opusculum quidem est non contemnendum, sed melioris frugis absdubio esset, si in systematicis ratiociniis omnem fermè operam non collocasset.

XXII.

Ubi eructatio confert, & quaecumque alia hujusmodi vias aperire oportet, &c. (c).

Sequuti hic sumus veterum quorumdam lectionem, etsi probè sciamus, hanc sententiam non ita integram à pluribus legi (d). Duo praecepta practica hic continentur (d). Alterum est, eructationes interdum conferre utilesque esse. Deinde vias esse aperiendas, ut flatus facilè exeant. »Jam »verò (inquit Galenus) ventriculi etiam os infirmum ructibus, ut propria exercitatione, roborari dicunt, monentque »ructus non solùm medicamentis excitari debere, sed etiam »ut homo ipse assiduè ructare studeat, si perexiguum spiritum quemvis in stomacho sentiat. Sabinus autem jubet, »ut ex vasculo, cujus angustum os sit, bibamus, atque ita »ructus excitemus (e).» Sed sigillatim enumerat Vallesius eos, quibus eructationes prosunt, his verbis: »Proderit »ergo iis, quibus multùm flatus in hypocondriis colligitur, »aut toto ventre, carens tamen facili per sedem exitu. Quare iis, qui cruditate acida laborant, & lienosis, & hypo-»con-

---

(a) Hipp. *lib. Progn. sec. 2. text.* 24.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec. 2. text. 24. pag.* 115.

(c) Hipp. *lib. 6. Epidem. sec. 2. text.* 26. *edit. Valles.*

(d) Vide Gal. *Com. 2. in lib. 6. Epidem. text.* 31.

(e) Gal. *loco citato.*

„condriacis, & mulieribus quae strangulantur ex utero, & „colicis, & volvulosis, quibus nondum malum deorsum „repit, & multis nephriticorum (prodest) (a).„ Quod attinet remedia pro viis aperiendis, flatibusque pellendis è corpore, minimè probamus communem practicorum methodum, qui calidis & roborantibus auxiliis id efficere tentant, noxia enim haec medicamina sunt, & anxietates, interdum etiam cardialgias post se trahunt, cum in omni flatuum proventu materia crassa spiritu igneo acri subtilissimo repleta repeRiatur, ut fussus in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica monstravimus. Igitur corporis exercitationes, quibus tenuissima flatuum materia difflatur, crassàque concoquitur: dieta humectans & blandè laxans: potus neque nimium frigidus, nec calidus, copiosius tamen pro virium ratione, aliaque id genus auxilia, ad vias aperiendas flatusque expellendos plurimum prosunt. Id generaliter tenendum, cruditatem omnem, externumque frigus perpetuò esse vitanda, flatus enim nisi coquantur, numquam rectè pelluntur; eorum autem coctio postulat, ut cruditas, externumque frigus procul absint. Non propterea nimius excitandus calor, hic enim seu interius, seu exterius applicetur, si vehemens sit, flatus non solùm promovet, sed & alia symptomata cum ipsis provocat.

CAPUT VI.

De Cholera.

CHole Graecis, Latinis *bilis*, nomen dedisse creditur morbo quem Graeci aequè ac Latini *choleram* vocant (b). Non desunt tamen qui choleram derivant à *cholados*, quod intestina significat (c). Utut sit, omnes conveniunt, quod cholera est: *Immodica & praeternaturalis ventris perturbatio, qua humores & alimenta corrupta tam supernè per os, quam infernè per alvum ejiciuntur.* Symptoma est in excretis, quod neces-

(a) Valles *Com. in lib. 6. Epidem. Hipp. sec. 2. text. 26. pag. 294.*

(b) Vide Foesium *Oeconom. Hipp. verb.* χολέρα, *p.* 681. & Gorrheum *pag.* 705.

(c) Vide Alex. Trall. *l.* 7. *c.* 16. *p.* 299.

cessariò aliud genus symptomatis sequitur, actionem nempè depravatam facultatis expellentis, numquam enim violenta cholerae excretio fit sine irritatione. Morbus horum symptomatum generator est intemperies, non ea modo quae in qualitatibus, sed quae in vitiata partium substantia consistit, saepe enim fit, ut ipsum humidum nativum ventriculi & intestinorum aut nimio aestu scandescens, aut speciali corruptione vitiatum choleram producat. Pars affecta sunt ventriculus & intestina, ut propter ventriculum malè affectum vomitus, ob intestina alvi fluxus sequatur. Morbus hic praeter communes aliorum differentias id peculiare habet, ut saepe cholera sit humida, interdum sicca. Humida est, cum aut humores sinceri, aut cum corruptis alimentis mixti per os & anum simul ejiciuntur. Sicca est cum non humor, sed flatus tum supernè per eructationes, tum infernè per crepitum, magna ventris perturbatione, eodem tempore erumpere conantur.

Plethora occasionalis causa cholerae esse potest, dum ob suppressas haemorrhoides, aut quovis modo consuetam sanguinis excretionem per nares, os, uterum, replentur nimis vasa hepatis, ventriculi, mesenterii, intestinorum. Sic foeminis histericis, & viris atra bile vexatis cholera familiaris esse solet. Obstructio earumdem partium, naturam gravando, aut alimentorum digestionem impediendo, occasio non infrequens cholerae esse consuevit. Sed omnium maximè diathesis huic morbo producendo confert, etenim sanguis & humores, acrimonia, corruptione speciali, vitiati, naturam stimulis & irritamentis excitant, atque qua data porta ruentes è corpore pelluntur. Videre ergo oportet in his qui cholera afficiuntur, quodnam acrimoniae & corruptionis genus in visceribus lateat, nam atrae bili, scorbuto, exanthematicis, & arthriticis affectionibus, aliisque hujusmodi malis obnoxii, choleram facillimè experiuntur. Inter causas externas aër primum sibi vendicat locum, non solùm manifestis qualitatibus, sed occulta etiam vi infectus. Æstatis tempore choleras fieri monuit Hippocrates (a), atque ex

(a) Hipp. *lib.* 7. *Epid. sec.* 2. *vers.* 270.

ex vero ait fidissimus ejus sectator Sydenhamius, morbum hunc circa finem aestatis eadem prorsus fide singulis annis vigere, qua hirundines initium veris amare consuevere (a). Certis autem annorum constitutionibus tum ob manifestas, tum ob occultas aëris vires, id mali genus grassari fidis observationibus constat (b). Sed ingesta maximam habere vim ad choleram inducendam norunt ii, qui ventri obedire pro religione habent; alimenta enim, etsi boni succi, cùm nimia quantitate ingesta fuerint, seu gravando, seu naturae vires opprimendo hunc morbum excitare solent. Praeterea sunt cibi, qui propriis facultatibus huic morbo producendo apti censentur, eosque recenset Hippocrates his verbis: „Cholericae bilis sursùm, ac deorsum eruptiones ex carnis „esu, maximè suillae crudioris, & ex sisere, & ebrietate „vini odorati veteris, & insolatione, & ex sepiis, & lo„custis, & gammaris, & ex olerum esu, maximè porri, & „ceparum. Insuper & à lactucis coctis, & brassica, & ru„micibus crudioribus, & à placentis, ac dulciariis, & melli„tis libis, & à fructibus pomorum & cucumere, pepone, „& vino lactei teporis, & ervo, & polenta recenti (c).„ Fatendum tamen, haec omnia choleram gignere aestatis tempore, non perpetuò, sed tunc tantùm, cum immoderatus est eorum usus, neque stomachi viribus & consuetudini congruens. Animi patemata cholericas producere affectiones in corporibus dispositis tum agitando, cum maximè humores atque alimenta in ventriculo corrumpendo, omnibus notissimum est (d).

Etsi cholera nullo non tempore invadat, nullique parcat aetati, tamen aestate magis quàm aliis anni temporibus, pueros juvenesque potius quam senes adoriri solet. Interdum subitò nullis antecedentibus signis ingruit, saepe autem praecedunt cruditates acidae, nidorosae, aut ex his mix-

(a) Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 2. *pag.* 32.

(b) Vide Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 2. *cap.* 2. *pag.* 3. *&* *sec.* 4. *cap.* 1. *pag.* 31. *& epist. resp.* 1. *pag.* 61.

(c) Hipp. *lib.* 7. *Epidem. sec.* 2. *vers.* 265. *seq.*

(d) Vide Bianchi *Hist hepat. part.* 3. *de Bilios. affection. can.* 7. *tom.* 1. *pag.* 220.

mixtae. Incipiente morbo vomitus adest alimentorum crudorum, itemque humorum biliosorum, serosis atque pituitosis immixtis. Simul cum vomitu adest alvi fluxus, quo eadem ejiciuntur. Interea summa adest totius ventris perturbatio: anxietas, cardialgia, sitis, implaciditas, jactatio. Crescente morbo vomitus & alvi fluxus fermè continui, magis biliosi, minus crudi: anxietas maxima: inquietudo: vigilia: sudor: sitis implacabilis, pulsus parvi, densi, obscuri, debiles: capitis nutatio: visus hebetudo, extremorum frigus. Cholera ad statum evecta, supradicta omnia: alimenta, potus, & quaecumque assumpta citò vomitu, dejectione pelluntur: vires languent: pulsus debiles: sudatiuncula: frigiditas. Quod si aegrum ad interitum ducat, his accedit totius corporis frigus, quasi marmoreum: sudor frigidus glutinosus: pulsus obscurissimi, parvissimi, formicantes: oculi cavi: nasus acutus, tempora collapsa, aures subversae & frigidae, uno verbo facies cadaveri similis, quam vulgò Hippocraticam vocant, quoniam ab Hippocrate describitur in Prognosticis. His ita constitutis, aeger inter vomitus & ventris dejectiones syncope perfecta correptus interit. Dum verò morbo in statu constituto vomitus & alvi dejectiones ex longioribus fiunt intervallis, ut alimenta & potus detineantur usque quo natura reficiatur, si interim pulsus vividiores sint, facies minimè collapsa, frigus absit, atque sudor calidus universum occupet corpus, salus spectanda est, quae multò certius supervenit, si his omnibus somnus accedat placidus neque levi de causa interruptus. Morbus hic acutissimus est, ut nicthemeri spatio fermè cursum peragat, ad summum autem extensus quartum diem attingat, idque advertendum, perpetuò exitialem esse, si quod evomitur malè olet, aut stercoraceum est. Magnum item periculum portendunt dejectiones ab initiis sincerae, singultus, surarum brachiorumque distensio, lotii ob vesicae convulsionem retentio. Raro enim ea omnia mors non sequitur doloribus plena, & per convulsionem, strangulatum, & inanem vomitum miseranda. Ferèque sic incidit, ut pueri minus quam ceterae aetates periclitentur: senes raro hoc corripiantur morbo; sed rarissimè evadant.

In curatione cholerae duo maximè prae oculis habenda. Primùm, nè materia corrupta intùs coerceatur. Alterum, ut vires languentes foveantur. Prima intentio postulat, ut viae laxentur; cum enim quis corpora purgare voluerit, oportet ea fluida reddere (a). Deinde humorum corruptio coercenda, eorumque acrimonia temperanda. Secunda intentio exposcit, ut cibo & potu, ac, si fieri potest, somno vires sustineantur & reficiantur, quae duae intentiones etsi in enumerando dispares sint, in opere tamen practico simul eodemque tempore exerceri debent. Igitur in ipsis cholerae initiis, nullaque spectata mora coquendus est pullus gallinaceus in libris decem aquae communis. Simul parandum est jusculum ex arietina carne, gallina, aut perdice ex more confectum. Ex decocto pulli injiciendi sunt clysteres pro re nata repetendi; sed per os alternè sumendum decoctum pulli, & jusculum praedictum, ut singulis duabus horis sumat aeger pulli decoctum, aliis duabus horis transactis jusculum, quod ita faciendum, donec materia corrupta sit penitus evacuata. Caeterum, quae per os assumuntur, pauca quantitate sunt exhibenda, atque interdum expedit, ut inanes vomendi conatus moderentur, oleum amygdalarum dulcium recentissimè extractum decocto pulli immiscere. Quod si materia majori ex parte evacuata, aeger vomitu & alvi fluxu, magnisque symptomatibus vexetur, cùm id non à copia sed ab irritatione fiat, aut naturae impotentia, expedit decoctum pulli ita efformare, ut pullus rosis siccis impleatur, pulvere trochiscorum Ramich inspersis (b), ita enim per clysteres atque os assumptum humorum acrimoniam lenit, naturamque labantem restituit. Si autem haec non sufficiant, parùm succi agrestae jusculo miscere convenit, atque aquam frigidam guttulis aliquot vini temperatam ex intervallis propinare. Jam verò cum haec omnia benè ritèque praescripta malum non coercent, potionem praescribere oportet ex confectione hyacinto-

---

(a) Hippoc. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 9.

(b) *Vide Pharmacop. Matrit. secundae edit. part.* 4. *pag.* 301.

orum, aqua theriacali, pulvere crystali montanae praeparatae, additis ad summum guttulis quatuor laudani liquidi ex descriptione Sydenhami, aut granis octo electuarii diascordii Fracastorii. Simul totam spinam ex posca, aut succo agrestae linteis accepto madefacere, utile est: imò & cucurbitam inter scapulas affigere non est incongruum. At si his nihil proficientibus: »Omnia aeger (inquit Aretaeus) » vomitu rejiciat, ſudor perennis effluat, frigeat laborans, » & lividus fiat, pulsus etiam propè extincti sint, & vires » cadant: cùm ita, inquam, se habuerint, inde honestam » fugam capessere bonum est (a).» Ego autem consulo, ut Medici aegros, quamquam de eorum salute desperent, numquam deserant, quamdiu spiritus membra regit, nam cùm salutem exoptatam restituere non possunt, tamen vitam pro virili tueri tenentur. Sed id in fine non omittendum, purgationes & vomitiones ex arte factas in hoc morbo summè esse noxias, atque venae sectionem cane pejus & angue fugiendam esse, his enim omnibus aeger in syncopam immedicabilem labitur.

APHORISMI.

I.

Lypiriae febres non nisi superveniente cholera exolvuntur (b).

Lypiriae febres dicuntur illae, in quibus interna uruntur dum externa algent, suntque periculosissimae, ut pauci admodum sint qui effugiunt. Sed duplex est lipyriae febris genus: alterum ex erysipelatae viscerum natum, quod prorsus est immedicabile, atque summa externarum partium frigiditate, summo etiam internarum ardore & inexhausta siti aegros ad interitum ducit. Altera lipyria febris ea est, quae ex collectione bilis flavae, aut atrae in visceribus nascitur; hancque natura per choleram solvit. Tertianas autumnales

 uren-

(b) Araet. *de Curat. morb. acut. lib. 2. cap. 4. pag.* 105.

(b) Hipp. *Coac. praenot. Duret. lib.* 1. *sent.* 126. *pag.* 61.

urentissimas, frigore tamen extremorum comitatas, cholera superveniente tolli, natura monstravit, ut hinc Medici eam imitantes didicerint, nullo modo eas febres tutius curari quàm praescripto medicamento emetico, quod simul vomitum & alvi fluxum promoveat, quod remedii genus in tertianis hyemalibus, ubi crassi humores nimium redundant, non aequè commodum est. Observatione notum est, quibus hypocondria aestuant sine febre, ut in affectionibus hypocondriacis contingere solet, dum pedes aliaeque partes extremae ob ventriculi aestum frigent, commodè per choleram periodicè supervenientem sanari, morbus enim hic quibusdam accidit certis intervallis, omnemque corporis redundantiam, una cum vitiosis humoribus ventriculum partesque vicinas occupantibus, commodè educit (a).

II.

Porrò in morbis natura non raro totum animal per easdem venas purgat, non tamen est ea evacuatio sanguinea, sed pro ratione infestantis succi: ita nimirùm & in choleris per venas, quae ad intestinum & ventrem pertinent, totum vacuatur corpus (b).

Quemadmodum ingesta ex ventriculo & intestinis in totum corpus diffunduntur, ita ex universo corpore humores in ventriculum & intestina confluunt, ex quo occasio plurium morborum fit. Ergo in cholera intento animo disquirat Medicus an ex capite, hypocondriis, aut habitu corporis vitiosi humores in ventriculum & intestina ruant, ut remedia mittentibus partibus adaptentur. Id perpetuò tenendum, calida medicamenta & roborantia raro in hoc morbo prodesse, saepe nocere, quia si humores ex aliis partibus in ventriculum fluant, eo roborato, minus suscipit & expellit, undè partes mittentes laeduntur. Si humores choleram efficientes in prima tantum regione sint, per roborantia

(a) Vide Duret. *loc. cit.* & Gorrheum *verb.* Χολερα, *pag.* 702.

(b) Galen. *de Natural. facult. lib.* 3. *cap.* 13.

tia acriores redditi & intus coerciti gravissima mala inducunt (a).

III.

Cholerici facti dysuriosi judicantur omnes (b).

Monuit Hippocrates in febre epidemica optimum fuisse signum urinae stilicidium superveniens, omnes enim superstites mansisse, neque ullum ex iis mortuum asserit, quibus morbus in urinae vias se converterat: " Alvi enim etiamsi humec- » tae essent maligno modo, mox sistebantur, cibosque omnes » libenter sumebant (c). Colicos atque iliacos dolores materia in urinae vias conversa solvi, inferius videbimus. Spiritus nitri dulcis tum temperando, tum ad urinae vias ducendo materiam morbosam, in cholericis prodesse expertus novi. Praescribi potest in jusculo, aut aqua frigida ad guttas quatuor pro singulis dosibus, identidem repetendis.

IV.

Cholera periodum ferè observat tertianariam, ita nempe ut de tertio in tertium moveatur diem, seu plus minus exasperetur (d).

Observavit Mortonus, intermittentes febres interdum manifestas, saepè occultas (hoc est per pulsum aliaque febris communia indicia non agnoscendas) periodis tamen certis repetentes, cholera saevissima sub accesionum initiis stipari, omnibusque frustra tentatis remediis, soli cortici peruviano ritè praescripto cedere (e). Quod benè notent tirones, id enim me saepius observasse memini.

V.

Famula Onesidemi in Larissa ulcerata est ventrem & intestinum

(a) *Vide Medic. Uratislav. anno* 1702. *pag.* 337.
(b) Klein. *Interpres Clinicus, de Cholera, pag.* 50.
(c) Hipp. *lib.* 1. *Epidem. sec.* 2. *vers.* 76. *seq.*
(d) Klein. *Interpr. Clinicus, de Cholera, pag.* 50.
(e) Morton *de Febrib. exercitat.* 1. *cap.* 9. *pag.* 72. *seq.*

num 1 *bile sponte commota, & prodibat sursum ac deorsum bilis & sanguis, & febris tenebat... tertia autem mortua est vesperi, cum febris ipsam corripuisse valdè fortis* (a).

» Fuit itaque (inquit Vallesius) hic cholera morbus, ve- » rùm cum febre eaque tertiana continua... Estque hoc » magnum quoddam exemplum venenorum, quae in nos- » tris corporibus spontè gigni solent (b). » Humores corporis, per corruptionem, veram venenorum naturam acquirere posse, communi celebriorum auctorum calculo comprobatur. Videre sufficiat Garciam Professorem Valentinum, & Nicolaum de Andrade, Ursaonensem, qui ex professo, ut ajunt, de hac re tractarunt (c). Sed, quae exterius admoventur, choleram saepissimè inducere, atque ita enecare, compertum est. Discimus hinc fugere ea medicamenta, quae ad venenorum naturam accedunt, qualia sunt vitrum antimonii, mercurius vitae, aliaque id genus, Chimicorum furnis in hominum perniciem elaborata. Discimus etiam ea vitare alimenta & potus, quae humorum acrimoniam augere & in venenosam indolem eos convertere apta nataque sunt.

VI.

Athenis virum cholera corripuit, vomebatque, & deorsum dejiciebat & dolebat, & neque vomitus neque dejectio sisti poterat, & vox deficiebat, & moveri è lecto non poterat, & oculi caliginosi & cavi erant, & convulsiones tenebant, ab alvo & intestino singultus, dejectio autem multò major erat quam vomitus... frigidus verò factus est, & lavatus est infernè valdè multa usque ad pudenda, usque dum superna incaluerunt, & vivebat. Postera autem die polentam tenuem bibit ex aqua (d).

Cùm Vallesii commentaria in Hippocratis Epidemica, teste Mar-

(a) Hipp. *lib.* 5. *Epidem. text.* 19. *ex dit. Valles.*

(b) Valles *loco citato, pag.* 236.

(c) Matth. Garcia *de Venen. disp.* 1. *c.* 11. *pag.* 37. *seq.* Nicolas Gutierrez de Andrade *Celebres Medicae Disq.*

(d) Hipp. *lib.* 5. *Epidem. text.* 10 *ex edit. Valles.*

Marciano, ab ipsomet Hippocrate manasse videantur, optandum sanè esset, ut ea tirones nocturna, diurnaque manu versarent(a). »Cholera (inquit hic sapientissimus scriptor) »morbus est acutissimus pariter ac periculosissimus. Plerum»que primo quaternario finitur, rarissimè superat septima»nam, ac fortasse numquam, si legitimus morbus is sit.... »In morbis hujusmodi, quibus evacuationes praeter naturam »conjunctae sunt, frustra neque sine majori periculo tenta»tur adstrictio, antequam copia excrementi vacuata sit... »Frigidus verò factus est, debilitato ob effusos spiritus calore »naturali... Usus proinde est aqua calida infernè valde mul»ta... Fieri etiam potest haec caloris revocato linteolis ca»lidis admotis brachiis & cruribus. Deinde cibatus est polen»ta tenui ex aqua, cibo sanè tenui, ut à debili etiam facul»tate commutari posset... In hunc usum nos utimur amylo »ex jure pulli, aut gallinae. Considera hic antiquorum pru»dentiam circa victum debilitatorum, qui recens expurga»tis, ut alioqui sponte exhaustis, tenuis cibi exiguum exhi»bebant... Contra ac vulgares Medici faciunt, tribuentes »multos benè crassos cibos cum vino, quasi quod multis die»bus exhaustum sit, unà sint reposituri (b).»

VII.

In cholera sicca venter inflatus est, & strepitus insunt, & dolor laterum ac lumborum: secedit autem nihil deorsum, sed alvus adstricta est (c).

In cholera sicca aeger haec patitur. Venter cum rugitu & perturbatione agitatur: vertigo adest cum oculorum caligine, & crurum impotentia: nihil humidi per os & alvum excernitur, sed flatus per ructus & crepitus ejiciuntur, ita tamen ut initio accessionis eructationes, flatuumque per superiora emissiones multae & continuae sint, crepitus autem pauci, stridentes cum partium infra umbilicum strictura. Du-

(a) Vide Marc. *Praefat. ad Hipp. lib. Epid. pag.* 300.

(b) Valles *loco cit. pag.* 228. *seq.*

(c) Hipp. *de Victus rat. in acut. sec.* 4. *vers.* 363.

Durat paroxismus per aliquot horas, qui tamen certis temporum intervallis redit, & circa finem imminutis ructibus crepitus frequentiores & faciliores emittuntur. Malum hoc longum est, neque multum alit periculi, si bene tractetur, eosque ingruere solet, quibus atra bilis in visceribus delitescit. Si autem malè tractetur, in hydropem siccum, ileum, aut convulsivos morbos facilè transit, & parùm aut ferè nihil differt ab ea affectione, quam Hippocrates sub nomine morbi ructuosi describit (a). Calida medicamenta adversus flatus, quae vulgo carminantia dicuntur, in hoc mali genere noxia sunt. Purgantia quantumvis levia prorsus fugienda. Commitenda magis curatio naturae & tempori, quam medicamentis. In accesione, si fieri possit, aeger levi motu deambulando se exerceat, ut flatus commoti facilius exeant, neque properandum nimis, suum enim terminum habet paroxismus, atque inutile, imò & noxium est, ipsum ante definitum tempus extinguere velle. Sinendus ergo aeger, ut eructationibus continuis & crepitu flatum commotum expellat. Quod si strangulatu aut doloribus multùm urgeat, oleum amygdalarum dulcium, aut seminis lini recens extractum ex aqua egelida propinatum prodest, sicut etiam lotiones crurum ex aqua calida, & frictiones. Extra accesiones dieta ex humectantibus, modicè refrigerantibus, & boni succi alimentis, exercitatione item, & aetatis mutatione malum hoc leniri, & interdum tolli consuevit. Quod si aegrotans à vino citra infirmitatem abstineri possit, melius sibi consulet, quàm ipso bibendo. Choleram siccam accuratissimè descripsit & explicavit Petrus Salius (b), mentionem de ea fecit Sydenhamius (c) atque tum demum observatione speciali illustravit Bianchius (d).

VIII.

Eutychides ex cholera morbo in cruribus nervorum distensionem sen-

(a) Hipp. *lib. 2. de Morb. sec.* 3. *vers.* 294.

(b) Petrus Salius *de Affeotib. partic. cap.* 13. *pag.* 271. *seq.*

(c) Sydenh. *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 2. *pag.* 33.

(d) Bianchi *Hist. hepat. pag.* 3. *de Cholera morbo, hist.* 7. *tom.* 1. *pag.* 619.

sensit cum inferna alvi dejectione. Bilem abundè saturatam multam, & vehementer rubram ad tres dies noctesque vomitione rejecit cum corporis imbecillitate, & incontinenti jactatione. Nihil verò continere poterat neque cibi neque potionis quicquam. Urinae quoque multa suppressio, ejusque transitus qui ad inferiora tendit. Vomitione fex mollis prodiit & deorsum quoque projecta est (a).

Hanc choleram ex Hippocrate adduco, ut tirones intelligant, quàm variè aegros hoc malum torquere soleat. Hac data occasione notare oportet, hanc historiam merito laudari à Francisco de Sauvages: immeritò autem ab eo vituperari quam de viro Athenis cholera correpto paulò ante adduximus. Fortè si Vallesii commentationes auctor hic, certè commendandus, seriò inspexisset, aliter sentiret. Neque praetermittendum hic est quod idem Sauvages de *cholerae indicae* curatione affert, cujus: »Primum & praecipuum remedium »est combustio pedis admoto veru ferreo è latere ad tali partem magis callosam, usquequo aeger dolorem sensisse significet, quo facto statim veru tollitur, & paucis ictibus pars »ambusta impetitur calceo molli, eo fine ut phlyctenae praecaveantur (b).»

CAPUT VII.

De Lienteria.

Lienteria Graecis, Latinis laevitas intestinorum, est: *Celer ciborum & potuum per infernam alvum exitus, externa eorum facie parùm aut nihil immutata, ex defectu coctionis & digestionis.* Ventriculus & intestina duplicem exercent actionem in alimenta ingesta, scilicèt coctionem, & digestionem. Per coctionem mutantur, ut accipiant primordia naturae humanae, cui per mutationem adaptari debent: per digestionem, seu evaporatione, seu resorptione, per univer-

(a) Hipp. *lib.* 5. *Epidem. text.* 78. *pag.* 1159. *ex edit. Foesii.*

(b) Sauvag. *Nosolog. Method. clas.* 9. §. *XV. n.* 7. *pag.* 131.

sum corpus distribuuntur (a). Cum verò actiones istae deficiunt, neque alimenta immutantur per coctionem, nec per digestionem distribuuntur, calore partium internarum corrupta, à natura tamquam corpora extranea pelluntur. Fit tamen aliquando, ut aliquam concoctionem suscipientia, albescente colore tincta ejiciantur, quam affectionem aliqui *passionem caeliacam* appellare solent, quae reipsa à vera lienteria non differt nisi gradu tantùm, quo parum aut nihil assumpta per os concoquuntur, priusquam per infernam alvum exeant. Lienteria est symptoma in excretis: sed cùm hoc symptomatis genus nusquam fiat sine actionibus laesis (b), proinde scire expedit, in hoc morbo laesam esse vim concoquendi, retinendi, & attrahendi, usque adeo ut interdum abolitae saepe plurimùm imminutae sint harum facultatum functiones. Morbus hujus symptomatis generator est intemperies, quandoque organi vitium, & unitas soluta. Ex intemperie frigida & humida ventriculi & intestinorum coctionem & retentionem alimentorum impediente fit in senibus, puerulis & delicatis hic morbus. Calida etiam & humida intemperies laxando & corrumpendo cibos potusque, aestatis praesertim tempore, hanc affectionem creat. Sed ea demùm intemperies, quae in vitiata partium substantia consistit, potissima est horum symptomatum causa, si enim humor nativus ventriculi & intestinorum determinata corruptionis specie alteretur, sicut una corruptionis forma choleram, vomitum, cruditates creat, ita determinata sed incomprehensibil specie infectus omnes fermè vires amittit. Ex organi vitio fit lienteria cùm scirrus, prava conformatio, abscesus, aut id genus alia ventriculum occupant & intestina. Ex unitate soluta procedit hic morbus, cùm ulcuscula, quae Graeci *aphtas* vocant, eas obsident partes. Pars in lienteria affecta sunt ventriculus & intestina, quoniam hae alimentorum coctioni & distributioni à natura destinantur. Praeter differentias communes, proprias etiam suscipit liente-

(a) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 15. & 16.

(b) *Vide Pathol. nostr. tract.* 3. *n.* 51.

teria: alia enim est vera, alia non vera. Haec fit cùm alimenta incocta citò per alvum ejiciuntur biliosis ac putridis humoribus immixta, quae acutorum morborum soboles esse solet: illa est, qua alimenta pura & impermixta, eadem forma, qua sumpta sunt, celeriter evacuantur. Haec lienteria etsi diutius trahat, chronica enim esse consuevit, tamen aequè perniciosa est ac praecedens. Est & alia lienteriae differentia, cùm scilicèt fit per affectionem ventriculo & intestinis propriam, aut ipsis aliundè communicatam. Inter alia mala, quibus ventriculus affici solet, non parvi momenti est (idem intellige de intestinis) intemperies hectica seu in habitum versa, ex qua gravissimi morbi, sed praesertim lienteria, dysenteria, diarrhaea, aliaque id genus incommoda saepe nascuntur. Qui phlegmone ventriculi lento, aut quovis modo vitiata temperie per longum tempus laborant, tum demum in hecticam hujus partis intemperiem incidunt, quae lienteriam, aliaque memorata mala cursu temporis inducere solet. Medici de hac hectica intemperie parùm solliciti, mille fingunt hypotheses ad horum malorum causas investigandas, sed à vero naturae ordine longissimè aberrant, ut benè adnotavit Avenzoar inter Arabas maximè commendandus, qui hecticam ventriculi intemperiem, multorum malorum segetem, ex vero descripsit & explicavit (a). Inter lientericas affectiones aliundè nascentes, ut ex hepate, liene, imò & toto corpore, ea praecipuè consideranda est, quae ob resolutos nervos octavae conjugationis in ventriculum ingredientes incidit, his enim resolutis, & coquendi & retinendi actio deficit, quod mali genus usuvenire consuevit iis, quibus caput fluxionibus obnoxium nervos octavi paris replet, & juxta varias propagines afficit, atque lienteria hinc inducitur, cùm resolutio ad ventriculum spectat.

Inter occasionales causas plethora non nimis frequenter, aliquando tamen lienteriam inducit, si enim haemorrhoides supprimantur in viris, aut menstruus fluxus in mulieribus,

L 2 va-

(a) Avenz. Theizir, *lib.* 1. *tract.* 15. *cap.* 1. *pag.* 162.

variis modis ventriculum & intestina vitiari, in comperto est, indeque etiam varias affectiones morbosas nasci, observatione constat. Obstructionem saepe lienteriam induxisse, communi auctornm observatione statuitur; si enim ob assiduas cruditates, aut nimiam ingestorum copiam ventriculi & intestinorum tunicae pituita repleantur & obducantur, neque coqui nec retineri alimenta possunt, unde lienteria oritur. Diathesis omnium maximè necessaria est ad lienteriam inducendam, etenim ventriculus & intestina sanguine repleta, aut obstructa, pluribus morbis suscipiendis disposita sunt, sed tum demum lienteria praecellit, cùm harum partium humidum nativum certa & ineffabili diathesi corruptum, ad concoquenda & retinenda alimenta impotens redditur, undè lienterica affectio succedit. Inter causas efficientes aërem maximè conducere ad lienteriam, aliosque ventriculi, & intestinorum morbos producendos, ex Hippocrate discimus (a): atque communi observatione noscimus, singulis annis, per aestatem, in pueris & debilibus lientericas fieri affectiones aut per se incipientes, aut ex longis dysenteriis natas. Cibos autem & potus, aliaque ad diaetam pertinentia lienteriae generandae accommodata esse, nemo non intelligit. Sic à cibis acribus, ut caepis, allis, pipere, capsico: à purgantibus metallicis & fermè venenatis, ut ex mercurio paratis, & vegetabilibus fortioribus, ut colocynthide, jalapa, scamonio, guttagamba, & id genus aliis, dysenterias primùm, deinde lienterias subsequi, fideli observatione notum est. Praeterea multa saltatio à cibo, & medicamenta calefacientia post cibos assumpta, in iis prasertim qui hectica ventriculi intemperie laborant, lienteriam facillimè generant. Sed ex frequenti equitatione post coenam lienteriam esse sequutam, aliquando visum est. Animi pathemata fortiora quasvis ventriculi affectiones morbosas inducere, ex ipsa pathematum animi natura monstravimus; at lienteriam tum potissimum creare notum est, cum animi angor, ti-

mor,

(a) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sec.* 2. *text.* 4. 14. Vide etiam Lomium *Medicinal. Observ. lib.* 2. *pag.* 157. *Vide Illustr. nostr. ad hunc loc. pag.*

mor, ira, aut aliae vehementes hujusmodi affectiones diu multùmque inter epulas animum, & cum ipso corpus exagitant.

Etsi lienteria omnem aetatem, sexum, & tempus consequi soleat, tamen pueros & senes magis quàm juvenes, foeminas magis quàm viros, aestate potius quàm hyeme adoritur. Solemne est, nón tamen perpetuum, praecedere cruditates, stomachi subversiones, debilitates. Sub ipso morbi ingressu devorata alimenta & potus subito, & veluti praecipiti casu cum intestinorum murmure & languore per infernam alvum, parùm aut nihil immutata, ejiciuntur quod mali genus lienteriam per omnia stadia indesinenter comitatur. Interea aegri fructum alimenti non sentiunt, indeque in malum corporis habitum incidunt: ardor hypocondriis inest, & in devorandis cibis labor, iis praesertim quibus aphtae gulam & ventriculum obsident: adest praeterea ingens cibi fastidium, sitis, urina pauca, languor, somnus difficilis, jactatio. Si vero, morbo aegrum extenuante, ita frequens dejectio est, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens somni & quietis tempora corrumpat: si cruda prorsus est dejectio, postmodum fiat nigra, vel instar bubuli stercoris levis & foetida: si cibi omnis adimitur cupiditas, crescit autem bibendi desiderium: si aegri os exulceratur, rubetque facies, & quasi maculis quibusdam colorum omnium distinguitur: si venter emollitus, sordidus, vacuus & rugosus redditur: sub his signis certa, sed placida mors expectanda est. Quod si morbo diutius trahente ructus acidi prius non existentes superveniant: urinae poculis respondeant: corpus sine febre & sine pravis coloribus nutriri incipiat, sanitatis spectandae indicia sumuntur, quae multò certius advenit, si nullum amplius fiat in intestinis murmur, aut dejectiones flatus sequantur. Solent etiam inveteratas lienterias alii morbi subsequi. Quicumque enim diu hoc vitio exercitus animalcula quaedam alvo reddit multis torsionibus atque doloribus, finitis his intumescit. Ex eodem morbo si lateris oritur dolor, & spirandi difficultas, metus est sequuturam tabem esse. Nec solùm alios ipse adduci, sed & saepe consectatur morbos, etenim pulmonis

nis vomicam, abdominis abscessum, pectoris aut renum suppurationem, dysenteriam, certo aegrotantium exitio, interdum lienteria sequi consuevit. Etsi periculosissima & fermè lethalis haec affectio sit, tamen facilius à teneris depellitur aetatibus, praesertim si moveri abundantius urina, & ali cibo corpus incipit. Difficillimus hominibus provectioribus est, maximè si longis torminibus intestinorum succesit.

Curatio lienteriae non uno modo instituenda, varia enim esse debet pro morbi diversitate. Ergo cùm lienteria est morbi acuti succedanea, si febris nimium acuta, viscerum phlegmon, plethora, aut sanguinis excretio suppressa venae sectionem postulent, viresque consistant, sanguis ex brachio extrahendus, ita tamen ut non multùm neque subitò evacuetur aeger, habenda enim est ratio languentis stomachi, sanguinis effusiones aegrè ferentis. Decoctum album Sydenhamii in hoc casu confert. Conferunt etiam clysteres ex kinae uncia, aqua communi dissoluta, tepidè administrati, quibus, si fluxus urgeat, theriacae parum addendum, atque identidem repetendi. Potiones ex confectione hyacinthorum, spiritu nitri dulcis, pulvere corallorum cum syrupo Boyleano, aut de symphito confectae, & pro re nata, iis, aut similibus medicamentis compositae, ex usu esse possunt. Sed electuarium peruvianum adstringens Fulleri hic interdum prodesse, observatione noscimus. Quod si lienteria pura fuerit & impermixta, cavendum omninò à venae sectione, etenim: »Si sanguinis detractio cuipiam confert, alvus constringenda est, postea sanguis mittendus (a), quia si detracto sanguine alvus fluxerit, vires dissolvet (b).» Si unquam alias locum habent hic verba Galeni: »Sed neque (inquit) »si fuerit febris cum profluvio ventris, alia est opus evacuatione, verùm haec sola sufficit, quamvis non sit pro »multitudinis ratione: quicumque enim his plus adimere »fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut »ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxe»runt

(a) Hipp. *de Victu ration. in acut. com.* 4. *text.* 116.

(b) Gal. *Com. in Hipp. de Vict. rat. in acut. text.* 116.

„runt (a).„ At dubitationes omnes, circa venae sectionem, praesenti alvi fluxu, proponit, & acutè dissolvit Heredia noster in tractatu *de Febre putrida cum fluxu alvi implicita.* Neque purgatio in lienteria locum habet, etsi rhabarbarum, aut mirobalanos torrefactos quidam ex Arabum mente consulant, parum enim aut nihil utilitatis, quin potius noxam inde sequutam novimus. Non negamus tamen, rhabarbarum sine ulla torrefactione interdum prodesse, cum scilicet putridi humores, aut obstructiones multae purgationem instituendam manifestè suadent. Igitur incipiente lienteria decoctum amarum Batei, demptis purgantibus, prodest, quod medicamentum prostat in Pharmacopea Matritensi. Jusculum, pro usu communi aegri, radice chinae debet alterari. Parum aquae in hoc morbo bibendum: ea tamen, quae sumenda est, radice tormentillae sub forma decocti alteranda. Pillulae ex cortice peruviano & electuario dias cordii Frascatorii utiles esse consueverunt. Sunt qui aluminis sum internum in hoc morbo commendant, nec omninò improbandum censemus. Sed tirones monemus, ut inter hujus medicamenti praeparationes, prout nobis observatione constat, praeferant quam Batimellus sub nomine sacchari aluminis tradit (b); vel si alumen aliis medicamentis miscere opportunum judicent, schedulas Geofroi, politas quidem satisque simplices, eligant (c). Sed longè praestantius quibusvis aliis remediis est jusculum pulli gallinacei valentinum, prout describitur in Pharmacopea Matritensi. Hoc medicamentum primus in usum adduxit Thomas Micò, Doctor Medicus Academiae Valentinae. Quasi jure haereditario ipsum suscepit ejus filius Christophorus Micò, qui id, dum viveret, in secretis habuit, atque stupendas curationes omnium admiratione in lientericis perfecit. Inde factum, ut curiositate allecti Medici, hinc inde divinando, suam quisque traderet schedulam, pro vera Miconiana venditando. Neque ab hoc scrutinio, fortè nimis curioso, se abstinuit Marianus

(a) Galen. *de Arte curat. ad Glauc. lib.* 1. *cap.* 14.

(b) *Hujus remedii descriptio prostat apud Mynsich in Mantisa.*

(c) Geofroi *Materia Medica, tom.* 1. *part.* 1. *cap.* 4. *pag.* 140.

nus Seguèr, publicus in eadem Academia Medicinae Professor, doctrina, eruditione non vulgari, candore ubique conspicuus. Hic in *schedula monitoria*, quam de eo jusculo edidit, pullum gallinaceum rocis siccis impletum, addito pulvere trochischorum Ramich, remedium Miconianum esse, sibi persuasum habuit. Inde factum, ut hujus viri auctoritate, variis per Europam Medicis sub eo nomine id remedium venditetur, ac demum inter Disputationes Pathologicas curis Halleri editas non infimum meruerit locum (a). Sed Seguerii medicamentum à vero jusculo Miconiano plurimùm distare, sera dies aperuit, etenim moriente Micone filio, haerede medicamenti, ipsum publicum fecit pro utilitate humani generis, & pro usu in lienterica passione in secunda Pharmacopeae Matritensis editione Senatus Medicorum sub titulo *jusculi pulli gallinacei valentini* promulgandum jussit. Per externa juvant in hoc morbo emplastrum de mica panis, cataplasma ex vino rosis siccis alterato, addito pulvere restrictivo Magistrali, idque genus alia, passim apud omnes libros prostantia, quamquam candidè fatendum, morbum hunc adeò saevum & insuperabilem esse, ut caetera quaecumque remedia spernens, una aut altera vice, jusculo valentino unicè cesserit. At, curationem lienteriae ex resolutione nervorum ortae adduximus in Illustrationibus ad Hippocratis Epidemica (b).

APHORISMI.

I.

In diuturnis intestinorum laevitatibus ructus acidus superveniens qui antea non erat, signum bonum (c).

Qui acidis ructibus nimium frequenter molestantur, ob cruditatum cumulum & ventriculi languorem in lienteriam non raro incidunt; at si prius ructus acidus non adsit, sed lon-

(a) Holler. *Disp. Pathol. disp.* 262. *tom.* 7. *pag.* 677.
(b) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Epidem. sec.* 1. *sent.* 4. *pag.* 49. *seq.*
(c) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 1.

longis lienteriis superveniat, bonum esse signum observatione constat. Gorterus, qui, in explicandis Hippocratis aphorismis, hypothesibus nimium addictus est, pro causa generali lienteriae ponit putredinem chronicam ex deficiente actione vitali natam, quam ex ructu acido corrigi aut tolli conjicit (a) ex eo, quod generatio acidi in corpore cum putredine conjungi non possit; sed melius rem tetigit Vanswietenius: „Quia in lienteria (sunt ejus verba) assumpta omnia statim demittuntur, nec tamdiu moram patiuntur, ut acida possint fieri; ideo ructus acidi designant, intestina & ventriculum eo usque roborata esse, ut ingesta possint retinere diutius donec acescant (b).„

II.

Quibus alvi sunt lientericae, eos hyeme sursum purgare malum est (c).

Monuit Hippocrates hyeme vitandum esse vomitorium adhuc in gracilibus & facilè vomentibus. Hic autem addit, id praeceptum maximè esse observandum in lientericis. Sunt homines alioquin benè valentes, qui facillimè in affectiones lientericas incidunt, etsi veram lienteriam raro patiantur, nisi inveterato ventris fluxu ad eam deveniant. Hos vomitorium nocet; juvat tamen martialia medicamenta identidem sumere, exceptis senibus, quibus ferrum noxium esse ex vero pronuntiavit Fullerus (d). Inter martis praeparationes sal seu vitriolum martis ad hunc usum esse praeferendum, observatione cognovi. Praescribi autem potest vel in aqua coctum, prout in nostra materia medica adducitur, aut in forma pillularum sub dosi duorum granorum, admixta conserva rosarum aut alio simili medicamento pro Medici intentione.

(a) Gorter. *Medic. Hipp. lib. 6. sent. 1. pag.* 385.
(b) Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 89. *tom.* 1. *pag.* 116.
(c) Hipp. *lib* 4. *Aphor. sent.* 6.
(d) Fuller. *Pharmacopea Extemp. pulvis chalib. pag.* 312.

III.

A dysenteria lienteria supervenit (a).

Ea dysenteria transitum fieri periculosissimum in lienteriam, quotidiana experientia confirmatum habemus. Ex nimio refrigerantium & diluentium medicamentorum usu id accidisse debilitata fortè ventriculi & intestinorum vi, non semel adnotavi.

IV.

Quos longa exercet lienteria cum feris, torminibus, & doloribus, cùm haec quieverint, intumescunt, &c. (b).

Familiare est lientericis non ventrem modò, sed & articulos intumescere, quod pessimum esse signum quivis agnoscit considerans, ex partium debilitate, flatuum proventu, & defectu nutritionis ea mala procedere. Ex nimio & praepostero adstringentium in hoc morbo usu saepe haec symptomata supervenire observavi, his enim fit, ut fluxu per aliquod tempus cohibito, denuò cum ventris inflatione revertatur. Optimè Celsus: „Cibos (inquit) potionesque assumat, „quae alvum adstringunt, & frigidis utatur perfusionibus. „Oportet tamen prospicere, nè, simul his omnibus admotis, „vitium contrarium per immodicas inflationes oriatur. Paula„tim ergo firmari intestina debebunt aliquibus quotidie ad„jectis (c).

V.

Caeterùm quod dignum indicatione hic visum est nobis: acrium rerum comestiones frequentiores eis aptae existunt (d).

Non quosvis cibos acres commendat hic Aetius, sed eos tantùm qui vires stomachi & intestinorum excitare, & pituitam corrigere apta nataque sunt. Sic nasturtium aquaticum, raphanus, eruca, cochlearia cibis aut potibus immix-

(a) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 76.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 21. *sent.* 2. *pag.* 336.

(c) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 226.

(d) Aetius *Tetrabiblon* 3. *serm.* 1. *cap.* 51. *pag.* 558.

mixta, liehtericis prodesse tenendum.

VI.

Rubefacientia (vesicas excitantia) *ex malagmatis & synapi eis commodè existunt* (a).

Ad manus, crura, thoracemque, & ventrem applicata urentia medicamenta hic prodesse monemur. „Ergo & super „pectus (inquit Celsus) ponatur synapi, exulcerataque cute, „malagma quod humorem evocet (b).„ Usùm curandi plures morbos, sed praesertim eos, qui ventriculum ex frigiditate infestant, per inustiones exterius factas, aqud AEgiptios magno cum fructu vigere, testis est oculatissimus scriptor Prosper Alpinus (c).

VII.

Potiones quotquot ex zingibere & pipere & fructu silvestris petroselini conficiuntur: quod ex viperis feris constat maximam vim concretionis habet (d).

Postquam Aretaeus plantaginem, cidonia, omphacium, aliaque adstringentia commendat, medicamentum ex viperis ad fluxum caeliacum sedandum proponit. Fortè theriacam intellexit, quae nomen ex viperis sumpsit. Non semel vidi aegros utriusque sexus, sed praesertim senes, caeliaco fluxu cum febricula laborare. Expertus novi, verum esse quod Mercatus noster asseveranter affirmat, fluxum scilicèt caeliacum interdum longè periculosiorem esse ipsa vera lienteria (e), contra quam vulgus Medicorum sentit, qui specie fictae coctionis fallitur, dum minus periculi credit alere fluxum caeliacum quam lientericum. Ergo humore satis evacuato, purgatisque visceribus, pillulas ex cortice peruviano & theriaca sub hoc casu prodesse vidimus. Juvat

M 2 hic

(a) Aetius *loco citato.*

(b) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 226.

(c) Alpin. *de Medic. Ægypt. lib.* 3. *cap.* 12. *pag.* 212.

(d) Aretaeus *de Curat. morb. diutur. lib.* 2. *cap* 7. *pag.* 133.

(e) Ludov. Mercat. *lib. Consultat. consult.* 12. *pag.* 66. *Vide Medic. Uratisl. anno* 1702. *pag.* 341.

hic colophonem imponere verbis Celsi, non modò ad lienteriam, sed ad omnes similes affectiones, congruentibus. » Alterum quoque (inquit) quod aequè ad omnes similes affectus » pertinet, in hoc maximè servandum est, ut cum pleraque » utilia insuavia sint, qualis est plantago & rubi, & quidquid » malicorio mixtum est, ea potissimum ex his dentur, quae » maximè aeger volet. Deinde si omnia ista fastidiet, ad ex- » citandam cibi cupiditatem interponatur aliquid minus utile » sed magis gratum. Exercitationes & fricationes huic quo- » que morbo necessariae sunt, & cum his sol, ignis, balneum, » vomitus, ut Hippocrati visum est, etiam albo veratro, *si » caetera parum proficiant*, evocatus (a).»

CAPUT VIII.

De Dysenteria.

Dysenteria ex vi vocis est intestinorum difficultas, contrarius sanè affectus lienteriae; sicut enim in hac intestina sine retentione & constrictione facilè alimenta & humores dimittunt & elabi sinunt, ex adverso in illa corruptos atque vitiatos humores nonnisi difficulter atque cum doloribus, torminibus, & quadam veluti contorsione ejiciunt. Sub vetustissimis Medicis dysenteria alvi fluxus cum doloribus & torminibus, quicumque demum ii essent, significabat, ut Hippocratem attentè legentibus planum est (b). Placuit tamen Galeno, dysenteriae nomen cruentae tantùm dejectioni ex intestinorum ulcere nascenti esse tribuendum. » Mordax humor (inquit) causa est affectus in dysenteria, ut- » potè qui ab initio & absterget & abradit, dein tempo- » ris tractu ulcerat intestinum: quod si antea quam ulcus » induxerit effluere desinat, affectus ipse nondum dysente- » ria dicetur (c).» Alexander Trallianus, Graecorum post Ga-

» le-

(a) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 16. *pag.* 227.

(b) Vid. Foes. Oecon. verb. δυσεντερία, *pag.* 172. *& ejusd. Com. in lib.* 2. *Epidem. Hipp. sec.* 3. *pag.* 1034. *& sec.*6. *pag.* 1057. & Valles *nostr. Com. in lib.* 2. *Ep. Hipp. sec.* 6. *text.* 31. *pag.* 144.

(d) Gal. *de Locis affect. lib.* 1. *cap.* 2.

lenum Princeps, ex professo, ut ajunt, agit de dysenteria rheumatica, qua humores acres cum alimento expelluntur, primum sine intestinorum exulceratione, aliquando, diutius affectu perseverante, cum eorum ulcere: ac licèt post ulcerata intestina propriè dysenteriam appellari dicat, tamen dysenteriam ante exulcerationem eum morbum simpliciter appellat (a). Circa nostra tempora Sydenhamius: „Quando-„que (inquit) nè minimum quidem sanguinis per omnem mor-„bi decursum iisdem (mucosis dejectionibus) admiscetur: „quo non obstante modo frequentes sint dejectiones cum „ventris torminibus & colluvie mucosa, morbus haud mi-„nus rectè dysenteria vocabitur, quam si unà manaret san-„guis (b).„ Est ergo dysenteria: *Vitiosorum humorum & corruptorum per infernam alvum, saepe cum sanguine, nonnunquam sine sanguine, excretio difficilis, doloribus, torminibus, & intestinorum torsione comitata.* Symptoma est in excretis, cum actione depravata facultatis expellentis, intestina enim in dysenteria, ex irritatione, quae noxia sunt, expellere nituntur. Morbus horum symptomatum generator est intemperies, modò ex manifestis qualitatibus, ut nimio calore urente & phlogistico, saepe ex vitiata partium substantia, cùm, certo modo corruptis atque vitiatis humoribus humidum nativum intestinorum constituentibus, natura, vi morbi excitata, ad expellenda noxia depravatè movetur. Sic aestatis tempore & autumni frequentes sunt dysenteriae (c), sicut in iis etiam qui nimium calidis, & spirituosis cibis ac potibus utuntur. Ex venenis assumptis, & speciali humorum corruptione, in castris praecipuè, communes esse dysenterias ob vitiatam in propria substantia intestinorum temperiem, communi observatione constat. Intemperiem corruptam in dysenteria, interdum ab ipsis initiis, saepe sub morbi progressu, sequitur alius morbus in unitate soluta, scilicèt abrassio intestinorum eorumque exulceratio, quas cruentae dejectiones necessariò comitantur. Pars primò affecta sunt intestina: per con-

(a) Trallian. *lib.* 8. *cap.* 6.
(b) Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 3. *pag.* 33.
(c) Hip. *lib.* 3. *Aphor. sent.* 11. & *sent.* 22.

consensum patitur etiam ventriculus sic, ut ciborum coctio eorumque digestio vitietur, unde fit, ut corruptis alimentis, simul cum pravis humoribus ejiciantur, atque adeò mirum non est, si dysenterici perpetuò afficiantur languore & contabescentia. Differentiae communes morborum in bengnos & malignos, acutos & chronicos, contagiosos, epidemicos, sporadicos, quas in Pathologia longè discussimus, omnes dysenteriae conveniunt (a); sed differentia inter alias notatu dignior ea est, qua dividitur in rubram & albam. Rubra est dum sanguis corruptis humoribus mixtus fluit. Alba cùm alvi fluxus incruentus est, torminibus autem & doloribus intestinorum conjunctus. Occasionem huic divisioni dedit Hippocrates, qui dysenteriam rubram supervenire ait, quibus tumores in ulceribus repentè dissipantur (b). Praeter ea, quae prius hac de re adduximus, videre sufficiat Willisium & Franciscum de Sauvages, qui hujus differentiae mentionem faciunt (c).

Inter causas occasionales plethora ad dysenteriam producendam plurimum facit. Qui sanguinis copiam in hypocondriis, intestinis, mesenterio congerunt, facilè in dysenteriam labuntur, ut videre est in viris haemorrhoidum suppressionem, & in foeminis mensium retentionem patientibus, sicut etiam in iis, qui plures cibos sumentes, benèque concoquentes, imi ventris vasa sanguine replent. Obstructio occasionem maximam praebet dysenteriae. Quibus alvus crudis humoribus, atra bile, congestionibus, tumoribus, abscessibus, aliisque id genus incommodis laborat, huic morbo proclives esse consuevere. Sed potissima occasionalis causa dysenteriae est diathesis, specialis scilicèt humorum intestinalium corruptio, quam satis propriè acrimoniam dysentericam appellare licet. Qui alimentis acribus & venenosis vescuntur, scorbutici, strumosi, atra bile vexati, venerea labe infecti, arthritici: qui ob specialem acrimoniam & humorum diathesim specialibus determinatisque morbis ve-

(a) *Vide Patholog. nostr. tract.* 1. *prop.* 3.

(b) Hipp. *lib.* 2. *Epid. ces.* 3. *v.* 140.

(c) Willis *de Febrib. cap.* 17. *pag.* 198. Franciscus de Sauvages. *clas.* 9. §. *X. n.* 10. *pag.* 89.

vexantur, in dysenteriam nullo negotio incidunt, cùm facile sit, ut una acrimoniae & diathesis species, ob partis affectae indolem novasque additas causas, in aliam facilè mutetur, seu, quod frequentius accidit, utraque simul juncta molestet. Plethora & obstructio in intestinis partibusque proximis non modò ad dysenteriam, sed ad choleram, colicos dolores, pluresque alios infimi ventris morbos occasionem praebent, sed cùm his accedit diathesis dysenterica ob speciale vitium humoribus intestinorum inductum, fit dysenteria. Cùm verò in omni inflammatione tria haec concurrant, plethora, obstructio, diathesis (a), indè fit, ut inflammatis quavis de causa intestinis frequenter dysenteria sequatur. Causa efficiens praecipua dysenteriae est aër tum manifestis, cùm maximè occultis viribus intestina afficiens. Si hyems fuerit placida, clemens, pluviosa; ver autem siccum & aquilonium, fieri dysenterias, ex vero monet Hippocrates (b). Sed hunc morbum esse epidemicum, & aliquando endemicum, communi auctorum celebrium calculo comprobatur, inter quos praeter Hippocratem consulere Sydenhamium Willisium & Uratislavienses Medicos sufficiat (c). Pestilens interdum ita est dysenteria, ut saevisimus, acutissimus, & prorsus indomabilis morbus reddatur, quod quibusdam annorum constitutionibus ubique, sed praesertim in castris observatur. Diaeta saepe dysenterias excitat, nam cibi potusque acres, calidi, spirituosi: exercitia immodica: aestus magni, insolationes: purgantia, vomitoria fortia, idque genus alia non raro dysenteriam accersunt. At animi pathemata, iram, scandescentiam, moerorem diuturnum, desperationem, aliaque hujusmodi, sicut caeteros morbos, ita dysenteriam producere, communi observatione notum est.

Etsi dysenteria nullo non tempore invadat, tamen aestate & sub autumni initia frequentius occurrit. Omnem aetatem

(a) *Vide Patholog. nostr. tract.* 2. *prop.* 8. *n.* 36. *pag.* 463.

(b) Hipp. *lib.* 3. *Aphor. sent.* 12. *Vide etiam ejusd. lib. sent.* 11. 16. *&* 22.

(c) Hipp. *lib.* 1. *Epidem. sec.* 2. *text.* 4. Sydenh. *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 3. Willis *de Febrib. cap.* 10. §. *XIV. pag.* 121. *Histor. morb. Uratisl. anno* 1696. *pag.* 66. *seq.*

tem & sexum molestat, sed pueros magis quam senes, mares potius quam foeminas adoritur. Nonnumquam repentè nullis antecedentibus notis incipit, saepe eam praeveniunt, membrorum lasitudo, cibi fastidium, nausea, implaciditas, cruditates, potus appetentia. Sub ipsis initiis rigor aut horror, quem aestus subindè sequitur, deinde intestinorum tormina, torsiones, dolor: post haec proximè sequitur alvi fluxus, quo humores pingues, crassi, acres, modò cum sanguine, modò sine sanguine excernuntur. Interea desidendi cupiditas adest, excretoque humore fugax levamen sibi aeger sentire videtur, reddit enim citò desidendi necessitas, praecedente ventris cruciatu & dolore, atque ipsam excretionem comitante intestinorum depressione, crebris dejectionibus, & molestissimo viscerum omnium quasi descensu. Sitis adest, potus tamen nec placidè nec suaviter accipitur. Febre carere interdum dysentericos, interdum affici, quantum sensibus judicare licet, videas; sed reipsa pepetuò febricitate, ex iis quae morbum comitantur conjicere oportet, omnes enim aestu circa viscera cruciantur, atque febriculas occultas, fallaces, non emicantes, in visceribus demersas, ad corporis superficiem parùm aut nihil accedentes habere, mihi semper visum est. Pulsus parvi sunt, obscuri, submersi, languidi: lingua albescens mucilagine obsita, appetitus dejectus: vigiliae: praecordiorum anxietas cum exacerbatione circa vesperam: horrida quaedam refrigeratio sedes praecedens, aestu subsequente: vomitus, aut inanes vomendi conatus. Crescente morbo dejectiones frequentes, ut vix miseri sellam foricariam deserere possint, interdum tamen fallaces induciae ad aliquot horas conceduntur. Febris manifesta adest, levis tamen & ad tactum parva, sed reipsa aestuans. Exterior corporis habitus, facilè refrigeratur vel minima aura accedente, subinde tamen aestus intercurrit. Urina modo impensè rubet, modò turbida est, modò cruda, sub hac tamen inconstantia difficilè & cum labore excernitur. Dejectiones mucosae sunt, crassae, biliosae, alimento incocto & putrefacto immixtae, saepe sanguine interspersae, non raro etiam stercore. Ventris tormina, torsiones, dolores nimium molestant, ut aliquando animi deliquium sequatur non aequè

ta-

tamen unum semper locum occupant, sed modò supra, modò infra umbilicum sentiuntur, prout mali fomes superiora & tenuia intestina, aut inferiora & crassa occupat. Interea aeger deficiente coctione & digestione alimentorum consumitur: membra resolvuntur & languent: lingua exsiccatur, atque oris interiora phlogosi & excoriatione affliguntur. Faciei color mutatur, & ex vivido tristis evadit: vigilia tenax: cibi fastidium summum cum maximo bibendi desiderio. Morbo ad summum apicem evecto, pulsus debiles, obscurissimi: virium consumptio maxima: lingua sicca: febris interiora urens cum externo algore: dolores: tormina vehementissima: interdum singultus & convulsiones, & crebra animi deliquia: pectoris oppressio: dejectiones saniosae, cruentae, crassae, mucosae, caruncul is & ramentis interspersae: summus languor: impotentia surgendi è lecto: ad ea, quae offeruntur, suscipienda prava dispositio, Dysenteria in mortem, salutem, aut alios morbos terminatur. Si praedictis malis in statu morbi accedat sanguinis sinceri, multa copia excreti, cum labore profusio, aut dejectiones nigrae sint, foetidae, ramentosae, ut intestinorum ulcus malè moratum monstrent, interimque labia livent, oculi cavi sint, omniumque fermè actionum impotentia, haec omnia mors inevitabilis sequitur. Quod si morbo in statu constituto dejectiones sensim ad meliora mutentur cum conferentia aegri & virium tolerantia, itemque sitis non urgeat, nec tormina nimium molestent, atque aegrotans ad ea, quae offeruntur, benè paratus sit, in salutem terminare spes est. Transit dysenteria in gangrenam inevitabili fato, quoties dolores & tormina, vi mali permanente, sub pravis dejectionibus, viriumque exolutione deficiunt. At transitus in lienteriam, quod etiam infoelici effectu fit, contingit, cùm dejectiones, morbo minimè imminuto neque aegro levato, aqueae sunt, parùm aut nihil dolentes, crudae & incruentae, satis tamen copiosae, & frequentia molestae. In tenesmum bonis aegri rebus terminatur dysenteria, quoties malum seu serpendo, seu metastasi ex intestinis superioribus in finem recti decumbit. Remanet tunc desidendi cupiditas, sed dolor in ano est. Excernitur quidem mucosum pituita plenum, & mo-

dicè cruentum, sed hujusmodi dejectionibus interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque est. Febris mitior, aut certè nulla, redditque sensim appetitus. Hoc mali genus, etiam sine dysenteria praecedente, his symptomatibus ingruere solet sed neque per se occldit, nec difficillimè tollitur, nisi negligatur: nam si vetus nimium fiat, ulcus relinquere solet sordidum ac purulentum, idque in fistulam vertitur, quae aegerrimè remediis tollitur. Omnis dysenteria periculosa est, at interdum acuta, saepe chronica esse consuevit. Si firmus homo est, rectèque curatur, reddi pristinae valetudini potest; si verò invalidus aliquis est ac vehementer morbo extenuatur, ipsumque intestinum profundo vetereque ulcere labefactatur, scire licet, medicinam omnem inanem esse. Neque ignorare oportet, foeminas puerosque lactentes facilius ex hoc morbo, quam viros & senes evadere.

In curatione dysenteriae apud optimos quosque auctores multa est varietas, quidam enim ex hypothesi methodum fingunt, alii observatione ducti rem dirigunt, ut pro sua quisque observandi ratione curationis modum disponat. Nos verò ex omnibus, quos videre licuit, eligentes quod optimum visum est, quodque observatione utile esse comperimus, dysenteriae curationem sic instituendam censemus. Igitur Medici intentio in dysenteria tractanda ita dirigi debet, ut, minimè cohibendo materiae corruptae excretionem, vires sustineat, ut morbo ferendo pares sint: itemque humores corrigat, ut intestinorum ulcerationem impediat. Ergo jusculum parari debet ex pullo gallinaceo & carne vitulina, addita borragine, pro communi aegroti cibo. Potus sit aqua simplex, liquore ex nitro & marte, seu tinctura, ut vocant, elastica, alterata, duae enim drachmae hujus liquoris pro octo libris aquae fontanae sufficiunt. Gelatina cornu cervi pro siti & calore temperandis identidem propinari potest. Sub ipsis initiis dysenteriae vena brachii aperienda, multum tamen sanguinis non extrahendum, nam praeterquam quod ventriculus & intestina multum sanguinem sine damno extrahi non patiuntur, hic morbus de eorum genere est, qui vires nimium debilitant. Purgatio in dysenteria noxia

xia est, ducit enim humores per partem affectam, eamque afflictam ulterius affligit. Accedit, quod purgantia omnia, quantumvis levia, ventriculo & intestinis infesta sunt. Rhabarbarum torrefactum, quod ex consuetudine potius quam utilitatis ratione communiter praescribitur, humores incendit partesque irritat, etenim ustione, ut benè advertit Duretus (a), acre redditur. Idem intellige de mirobalanis torrefactis, nullum enim commodum ex iis medicamentis, quamquam communi usu receptis, in hoc morbo observavi. Emeticum, incipiente dysenteria, post venae sectionem, etsi non perpetuò praescribi debeat, saepe tamen proficere, experientia compertum, virides namque, biliosos humores, pituitamque corruptam ad intestina fluentes cum fructu revellit, & evacuat. Igitur ipecacuanam ad drachmam semisem cum pauco jusculo praescriptam bonos interdum in dysenteria produxisse effectus, observatum est, ut inde radix dysenterica per excellentiam appellata sit. Fatemur tamen ingenuè, vires emeticas hujus radicis notissimas esse, sed non aequè notam esse vim directè dysenterias oppugnandi. Inter medicamenta interius praescribenda, caeteris praeferendum censeo lac caprinum decocto herbarum vulnerariarum mixtum, cùm temperandi, & ulcera corrigendi au impediendi facultates habeat. Quod si stomachus lac recuset, decoctum album ex pulvere cornu cervi & mica panis albissimi, more Sydenhamii, aut ex praescriptione Pharmacopeae Matritentis, tutò propinari potest. Herbae vulnerariae plures sunt, hic tamen prae caeteris conferunt vincapervinca, hypericum, sanicula, scordium, aliaeque hujusmodi, quas omnes longè recenset, & explicat Lemerius (b). Clysteres sub initiis & augmento dysenteriae applicare, & identidem repetere expedit. Qui fiunt ex decocto ossium capitis ververis, additis herbis vulnerariis, optimi sunt. Congruunt etiam ex lacte, vitellis ovorum, & rodosacharo seu syrupo rosarum viridium. Sed morbo jam ad statum acce-

 den-

(a) Duret. *in Holler. de Morb. intern. lib.* 1. *cap.* 43. *pag.* 402.

(b) Lemeri *Trait. univers. des drogues simples, verb. faltrank. pag.* 339.

dente, ex κinaκinae aqua communi dissoluta, pauculo diascordii immixto, componendi sunt, etenim gangrenae, febri, & ulcerationibus opponuntur. Pro hoc morbo plura laudantur specifica, ut pulvis unicornu, sanguinis draconis, priapus cervi, hepar serpentis, cortex cascarillae, caput mortuum vitrioli, album graecum seu stercus canis, erinaceorum testae ustae, pulvis è turture, stercoris asinini succus, aliaque id genus plurima, in libris Medicorum passim obvia, quae nee fidem merentur solidis observationibus fundatam, nec effectus edunt laudibus & promissis respondentes, ea enim spes hominum primùm inflant, deinde destituunt (a). Opiata nullibi liberaliùs quàm in hoc morbo praescribit Sydenhamius, nec inficias imus sub moderata dosi interdum prodesse, sed cautè cum iis agendum docet experientia, quippe fluxum ad tempus cohibent, qui postmodum majori impetu revertitur. Adstringentia in hoc mali genere noxia sunt, intestina enim vi morbi constricta magis comprimunt, materiamque intus, occludendo, multa damna inducunt. Ergo sub finem morbi levia tantùm subadstringentia ad partes firmandas consulimus, atque inter caetera *electuarium peruvianum adstringens* Fulleri commendamus.

APHORISMI.

I.

Dysenteria, si ab atra bile inceperit, laetalis (b).

Non modò cùm incipit, sed quae morbi progressu accedit atra bilis dysenteriam laetalem reddit: „Quin etiam tor„mina (inquit Celsus) ab atra bile orsa mortifera sunt: „aut si sub his, extenuato jam corpore, subitò nigra al„vus profluxit (c). Sed audiendus Galenus, qui sic loquitur: „Ab illa, quae à quibusdam pallida, ab aliis bilis flava no„minatur, maxima ex parte incipit intestinorum difficultas, ab-

(a) *Vide Medic. Uratislav. hist. morb. anno* 1699. *pag.* 88.

(b) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 24.

(c) Cels. *de Med. lib.* 2. *cap.* 8. *p.* 74.

„abrasis prius in summa parte propter humorum acrimoniam „intestinis, postea verò exesis adeò, ut exulcerentur. Hanc „igitur intestinorum difficultatem saepe sanavimus: quae ve„ro ab atra bile fit, insanabilis est prorsus, cum nihil differat „à cancro ulcerato (a)."

II.

Dysenteria laboranti, si veluti carunculae exeant, lethale est (b).

"In difficultatibus intestinorum (inquit Galenus), cùm „adhuc constituuntur, quaedam corpora pinguia excernun„tur: post haec autem, nisi prius desierint, quaedam ra„menta intestinorum, ablata ipsorum superficie interiore, quae „membranosa existit & densa, illi, quae cutem exterius con„tegit, cuticulae appellatae, proportionalis. Post haec autem „aliquid ex ipsa abraditur substantia intestinorum, in quo tem„pore non adhuc fieri difficultatem intestinorum, sed jam „factam atque completam dicimus esse. Quando igitur partes „adeò magnae intestinorum excernuntur in difficultate intes„tinorum, ut possimus eas carnes nominare, laethalem ait „esse morbum, cùm neque caro concrescere, neque cicatrix „obduci in tali possit exulceratione (c)."

III.

Ubi sanguis & strigmenta per alvum rejecta fuerint, septimo die desinunt, aut decimoquarto, aut vigesimo, aut quadragesimo, aut intra hoc tempus: hujusmodi dejectiones etiam eos, qui ante fuerunt in corporibus, morbos tollunt, inveteratos quidem spatio temporis majore, recentes verò etiam paucis diebus levare possunt (d).

Cùm Hippocrates, paulò ante, pessima dysenteriae symptomata enarrasset, iisque tantùm spem esse recuperandae salutis affirmasset, quibus gravissimorum symptomatum paucissima abessent, tunc demum, inquit, tormina, quae benig-

(a) Gal. *Com.* 4. *in Aph. Hipp. sent.* 24.
(b) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 26.
(c) Gal. *com.* 4. *Aph. Hipp. sent.* 26.
(d) Hipp. *Praedict. lib.* 2. *text.* 121.

nignè, suaviter, & sine magnis symptomatibus septimo die desinunt, aut decimoquarto, aut quovis modo intra quadragesimum, corpus ab aliis morbis liberare, quod utique experientia confirmatum habemus: lienosis enim prodesse dysenteriam, & insanientibus, ipse Hippocrates ex vero notavit (a).

IV.

In longis dysenteriis appetitus prostratus, malum, & cum febre, pejus (b).

In omni dysenteria seu acuta, seu chronica, dum incipit, deficit appetitus, sed in longis minùs, fortè quia malum inferiora & crassa intestina occupans, superiores partes non multùm offendit; at si appetitus, procedente morbo, nimium langueat, indicium est, ventriculum labefactari; nihil enim vetat, ut quemadmodum bono omine dysenteria in intestinis tenuibus incipiens, postmodum ad crassa serpendo descendens, in tenesmum abeat & terminetur, ex adverso, quae in crassis intestinis incipit, ad superiora tendat, & ventriculum atque praecordia inficiat, quod magis confirmatur, cum cibi fastidio febris acceserit, ea enim ex viscerum phlogosi aut corruptione nascitur. Discimus hinc, Medici studium in dysenteriis longis in id incumbere debere, ut malum à superioribus partibus avertat, quod fiet adstringentia omnia vitando, etiam per clysteres, & opiata, & calida medicamenta, & nimiam remediorum farraginem. Prosunt crurum frictiones & lavationes, & ea omnia, quae ad infernas partes vim morbi adducunt.

V.

Dysenteria, quae intempestivè sistitur, abscessum facit, vel in lateribus atque visceribus, vel in articulis. An biliosa quidem in articulis? Cruenta autem in lateribus atque visceribus (c)?

Mi-

(a) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent.* 48. & *sent.* 43. & *Coac. apud Duret. lib.* 2. *lib.* 2. *cap.* 20. *sent.* 5. *pag.* 332.

(b) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent.* 3.

(c) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 20. *sent.* 1. *pag.* 337.

Mirabilis partium ventris cum articulis consensus, pluribus naturae in morbis operationibus confirmatus, in hac sententia evidenter monstratur, ut inde sciamus, numquam improvidè adstringentibus fortioribus dysenteriam supprimendam. Monuit alibi Hippocrates, tumores ulcerum in antica corporis parte repentè disparantes, si rubri fuerint, dysenteriam generare (a). Videmus hic, dysenteriam, supervenientem tumorum occultatione, non esse supprimendam, sed sinendam, ut humor noxius fluat, quod benè advertant illi, qui dum novum aliquod symptoma apparet, nihil non intentant, neque ullum est medicamentorum genus, quod ad id tollendum, officiosè nimis, in usum non adducant. Confirmandus ergo aeger accommodato victu, ut natura mutationem, fortè utilem, sustinere possit.

VI.

Dysenteria sedata abscessum, aut tumorem aliquem faciet, si non ad febres, aut sudores, & urinas crassas & albas ac valdè perspicuas, aut ad tertianas, aut ad varicem, aut ad testem, aut ad crura, aut ad coxam dolor decubuerit (b).

Ergo si, sedata intempestivè dysenteria, quilibet ex morbis in aphorismo propositis appareat, signum est, humorem dysentericum, naturae vi, sub alia forma expelli, ut indè agnoscamus, non statim adversus quemlibet morbum esse medicamentorum copia pugnandum, sed placidè naturam juvandam, ut sub ea forma, quae sibi congruens est, malum expellat. Febres acutas interdum per dysenteriam supervenientem commodè fugari, ex Hippocrate monuit Sydenhamius (c). Piaculum ergo esset, criticam dysenteriam medicamentorum apparatu sistere, naturamque à salubri opere deturbare.

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 65.
(b) Hipp. *de Victu rat. in acut. sec.* 4. *vers.* 276.
(c) Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 5. *cap.* 1. *pag.* 43. *& cap.* 2. *pag.* 44. *Vide etiam Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. const.* 3. *n.* 4. *pag.* 106.

VII.

VII.

Dysentericis vomitio biliosa initio, grave malum (a).

Nulla fermè est dysenteria, in qua intestina phlogosi non afficiantur. Sub eo statu in initiis vomere malum est, quia magnam naturae irritationem significat. Ex accidenti, ut ajunt, aliquando vomitus dysenteria incipiente congruere potest, cùm scilicèt biliosi humores in prima regione magna copia turgent, atque naturae vi per os expelluntur, quod benè notent tirones, ut etsi cauti sint in excitandis vomitibus, ut par est, interdum sub magna primae regionis cacochimia vomitorio utantur. Ipecacuanam multi laudant, alii vituperant. Geofrojus, magni nominis vir, historiam hujus radicis longè proponit, eamque miris extollit laudibus. Ex adverso alii, notante Junkero, quod votis non semper respondeat ipecacuanae usus, coqueruntur (b), in quam sententiam pedibus ivit Lieuthaudus (c), nec longè abfuit de Jusieu (d). Hujus antidysentericae radicis loco succesit, sub hujus saeculi initia, cortex simaroubae, cui Antonius de Jusieu, Botanices in Horto Regio Parisiensi Professor & Demonstrator, famam observationibus conciliavit, atque ejus vires postmodum Academiae Scientiarum exposuit (e). At non nimium his rebus adhuc fidendum, sed ulterioribus observationibus confirmari debere decantatas simaroubae in dysenteria vires, prudenter consulimus (f), ut enim optimè notat sagacissimus Academiae Parisiensis Historiographus Fontenellius: »Remedium specificum temporis progressu interdùm injustè negligitur, quoniam praeproperè »nimis laudibus, tamquam infallibile, sine ulla distinctione »fuit praedicatum... Quot accidentium (prosequitur vir »summus) & exterarum rerum varietates concurrere debent »ad

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 20. *sent.* 2. *pag.* 330.

(b) Junker *Conspec. Medic. ract. tab.* 77. *n.* 28. *pag.* 642.

(c) Lieuth. *Synop. univers. Prax. medic. part.* 1. *sect.* 4. *pag.* 222.

(d) *Memoir. de la Academ. Royal des Scien. anno* 1729. *pag.* 32.

(e) *Vide Academ. Reg. Scient. Paris. anno* 1729. *pag.* 32.

(f) Vide Tessari *Materia Medic. Regnum vegetab. n.* 535. *pag.* 352.

„ad integrum rei utilis, vel minimae, auctoramentum (a)! Idem dicendum de Junckeri observatione, dum inquit: „Dysenteria hoc peculiare habet, ut moderatus potus generosi „vini non solum non noceat, sed plerumque etiam, licèt „febris conspiret, bonum effectum praestare observetur (b).„

VIII.

Numquam ab omni febre immunis est benignior haec dysenteria: quo vehementius autem febris concursat, eo deterior materia peccans, & ferocius est malum. Ludit autem interdum schema modo quotidianae, modo tertianae intermittentis (c).

Febrem intermittentem cum fluxu dysenterico, subinde per periodos repetentem, adducit Tortus (d). Hanc febrem verè perniciosam cortice peruviano cum electuario diascordii in pillulas redacto, & ad sufficientem dosim repetito, extingui vidimus.

IX.

Tum qui diuturnis, tum qui acutis tentabantur morbis ex ventris vitio omnes fere periere, omnes namque venter pariter sustulit (e).

Dysenteriam post febres fieri, & cum ipsis incipere, jàm vidimus. At epidemicè ita grassari solet, ut in castris, atque alibi passim, certis annorum constitutionibus familiarissimum sit malum. Hinc Medici officium est, vigente epidemica constitutione, seriò animadvertere, qua via, quibusve modis natura morbum depellit; modò enim sudoribus, modò urinarum copia, interdum translatione materiae ad articulos, quandoque morbo converso in tenesmum solvi solet, sic enim natura juxta varium operandi ordinem diversis planè modis juvanda est. Endemica etiam esse solet dy-

O sen-

(a) *Histoir. de la Academia Royal des Scienc. anno* 1729.

(b) Juuker *Consp. Medic. Pract. tab.* 77. §. 8. *n.* 6. *pag.* 640.

(c) Junker. *Conspec. Med. Pract. tab.* 77. §. 111. *n.* 9. *pag.* 635.

(d) Franc. Torti *Therapeuticae special. de Febrib. lib.* 3. *cap.* 1. *pag.* 275.

(e) Hipp. *lib.* 3. *Epid. sec.* 2. *text.* 16.

senteria, ut Luteriae Parisiorum contingit, ibi enim advenae ob climatis rationem saepe benigna dysenteria tentatur (a).

X.

Tenesmus fit ex iisdem à quibus & dysenteria, verum debilior, & brevis, & non lethalis (b).

Mali labes in tenesmo residet in intestino recto, quod inflammatur interdum ab humoribus acribus, à cerebro & spinali medulla, aut à toto corpore fluentibus (c): aliquando à repletione haemorrhoidum: non rarò ab stercore ibi indurato. Intestinum lenire clysteribus ex lacte cum vitellis ovorum, aut suffumigiis ex decocto malvarum & florum sambuci per podicem in sella foricaria receptis: aut partium inferiorum frictionibus & lavationibus materiam alio divertere & resolvere, metam curationis absolvit: neque enim in hoc malo avertendo nimium properandum, quoniam ipsius naturae vi, temporis progressu, saepè cum fructu solvitur. Id necessariò notandum, dysenteriam & tenesmum morbos esse contagiosos, atque ipsis, plusquam omnia remedia prodesse, locum & aërem mutare, etenim aër hominum concursu vitiatus, aut aegrorum commercio & consuetudine, ut in xenodochiis, hos morbos, sicut & omnes alios alvi fluxus ita exasperat, ut paucissimi ex iis evadant. Id omittendum non est, aliquando tenesmum, ubi negligitur, in dysenteriam mutari, aliquando in dolorem colico-iliacum. Quare iis quae proximè diximus, bona dieta, non modò ex cibo & potu, sed ex somno, quiete, aliisque rebus, non naturalibus dictis, adjungenda est, nè ex levi malo periculum suboriatur. Febris in tenesmo, si diaria sit, nihil mali portendit, at magis vehemens intestinum nimium inflammatum suponit, atque sub eo casu venae sectio utilis esse potest. Oleum amygdalarum dulcium ad emolienda excrementa utile esse consuevit. De rhabarbaro torrefacto hic

(a) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. part.* 3. *sec.* 2. *c.* 7. §. *IV. p.* 152. De Sauvag. *clas.* 9. §. *X. n.* 111. *pag.* 86.

(b) Hipp. *de Affect. text.* 27.

(c) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. sec.* 2. *text.* 4. *pag.* 35.

hic idem, quod in dysenteria diximus, sentiendum: Sed meminisse oportet, stercore detento & febriculam & tenesmum oriri posse, ut verissimum sit. Celsi effatum: „Ubi pluribus „diebus non descendit alvus, docet, aut subitam dejectio- „nem, aut febriculam instare (a).„

CAPUT IX.

De Diarrhoea.

OMnis alvi fluxus commodè ad dysenteriam & diarrhoeam reducitus. Quid sit dysenteria, jam vidimus. Ergo diarrhoea Graecis, latinè ventris fluxus est: *Humorum quorumvis per infernam alvum excretio sine torminibus, cruditatibus, aut ulcere intestinorum.* Symptoma est in excretis. Actio laesa, hujus symptomatis comes, est interdum functio imminuta facultatis retentricis ex debilitate, saepe actio depravata expultricis ex irritatione. Morbus hujus symptomatis generator frequentissimus est intemperies, aliquando etiam soluta unitas. Intemperies, non ea modò quae in qualitatibus, sed ea pariter quae in vitiata partium substantia consistit, diarhoeam producit. Sic intestina immodicè calefacta, frigefacta, laxata, humectata, exsiccata, tensa, indurata, aut alio quovis qualitatum genere affecta, in diarhoeam facilè inciduntr, cum his aut retinendi facultas debilitatur, aut irritatu vis expellendi. Sed longè frequentius diarrhoea supervenit corruptae aut vitiatae intestinorum substantiae: undè fit, ut omnis morbus, intestinorum intimam compagem nimium alterans, diarrhoeam paratus sit inducere. Quod si quovis modo rumpantur, aut aperiantur vascula humores intestinorum continentia, tunc ex unitate soluta sponte fluunt, & diarrhoeam efficiunt. Pars affecta sunt intestina, etsi ex quavis corporis particula, seu principe, seu non principe, humores ad ipsa fluere possint, ut per alvum excernantur. Differentiae hujus morbi plures sunt, & satis notabiles. Sic

O 2 diar-

(a) Cels. *de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.*

diarrhoea alia est sincera, cùm scilicèt humores puri & impermixti ejiciuntur: alia non sincera, cùm plura humorum genera simul mixta fluunt. Est etiam diarrhoea critica, aut symptomatica. Critica est, quae, morbo simul cum humoribus cocto, bonis aegri rebus, in crisi accedit; symptomatica est, quae morbis incipientibus, aut ipsis jam progressis nec tamen ad maturitatem devenientibus, supervenit. Sed praecipua diarrhoeae differentia ad usum praxeos ea est, quae desumitur ex partibus corporis unde manat humor, quae species rheumatis est, seu fluxus aliunde ad intestina venientis. Sic phthisici, ex pulmone: catharrosi, ex cerebro: leucophlegmatici, ex habitu corporis: hepatici, ex jecore: lienosi, ex liene (ita omnes corporis partes percurrito) malè affectis, vitiososque humores ad intestina mittentibus, diarrhoea afficiuntur: unde veteres diarrhoeam non malè aliam cerebralem, aliam pulmonalem, & sic de reliquis, appellare solebant. Nec omittenda est diarrhoeae divisio in humoralem & sanguineam. Humoralis est, in qua humores: sanguinea, in qua sanguis aut solus, aut caeteris humoribus mixtus excernitur; solemne namque est, sanguinem sine torminibus, cruciatibus, ulcere, aut phlegmone intestinorum per infernam alvum excerni, quod non ad dysenteriam sed propriè ad diarrhoeam pertinere videtur. Propositas differentias alvi fluxus Hippocrates accuratè & utiliter persequitur in prognosticis, easque omnes, & fortè alias communes, ex his, quae nos in ejus Illustrationibus, & in Pathologia tradimus, quivis intelligere potest (a).

Inter causas occasionales, plethoram tum partium ventris, tum totius corporis, diarrhoeam sanguineam inducere posse, nemo non intelligit: at alia diarrhoeae genera interdum inducere in iis, qui consuetas sanguinis evacuationes suppressas habent, aut quibus sub pleno corpore intestina debilia sunt, observatione agnoscimus. Obstructio frequens est diarrhoeae occasio, ipsa namque praesente, alimenta nec pro-

(a) *Vide Illustr. nostr. ad Hippoc. Progn. sec. 2. text. 13. ad 23. pag. 94. & seq. & Patholog. nostr. tract. 1. prop. 3.*

probè concoquuntur, nec digeruntur, simulque humores intestinorum proprii facilè in corruptionem abeunt, unde diarroea sequitur. Hinc qui scirrho, duritie, aut nimia partium ventris repletione laborant, frequenter diarrhoea inemendabili pereunt. Propter eandem causam pueri, & homines ingluviei, & crapulae dediti, huic malo facillimè subjiciuntur. Sed omnium maximè ad diarrhoeam generandam disponit diathesis, certò enim modo vitiata intestinorum compage, aut ob debilitatem, ut in senibus, foeminis, à morbo convalescentibus, ataxia spirituum laborantibus: aut ob irritationem, ut in scorbuticis, hepaticis, quovis modo febrientibus, vel longo morbo confectis, aliisque id genus affectionibus, ex prava intestinorum diathesi, diarrhoea supervenire consuevit. Attamen fateri oportet, obstructionem & diathesim saepe ad diarrhoeam inducendam conjungi; etenim cachochimia primae regionis, humorum disgregatio, simulque determinata eorum corruptio atque vitiosa diathesis, potissimae sunt causae occasionales diarrhoeae, ut in Pathologia fusè monstravimus (a). Inter causas efficientes diarrhoeae primum fermè locum obtinet aër, calore enim nimio, frigiditate, humiditate, tum disgregando humores fluxionesque excitando, tum eos his qualitatibus afficiendo, diarrhoeam excitat. Sed interdum id occulta vi efficere testantur febres puncticulares, colliquantes, epidemicae, malignae, ab aëre excitatae, & diarrhoeam symptomaticam comitem habentes. Diaeta maximè etiam confert ad generandam diarrhoeam, ciborum enim & potuum copia & qualitas: labor & exercitationes vehementes tum corporis tum animi: veneris abusus, & id genus alia non rarò diarrhoeam producere solent. Animi pathemata, timor, desperatio, ira, aliaque hujusmodi, diarrhoeas periculosas subitò & insperatò produxiſse, notissimum est.

Diarrhoea ex se ad curationem nihil aliud postulare videtur, nisi ut cohibeatur, hoc enim facto non amplius erit diarrhoea. Sed cum fluxum cohibere gravissima inducat mala,

(a) *Patholog. tract. 2. prop. 11. n. 48. pag. 490.*

la, sedato enim symptomate, morbo ejus generatore permanente, necesse est, ut alia graviora symptomata ejus loco succedant, proinde cautiores Medici experientia ducti consulunt, ut diarrhoeae curatio dirigatur ad humores vitiosos corrigendos, & morbum diarrhoeae generatorem avertendum. Pro his finibus assequendis oportet ante omnia humorem fluentem cognoscere, an bilis flava sit, an pituita, bilis atra, &c. an hi humores puri, an secum permixti: an denique aegri tolerantia & conferentia, an secus excernantur. Deinde inquirere expedit, quaenam pars corporis praecipuè affecta sit, an intestina in se ipsis, an ex aliis partibus malum recipiant. Quibus omnibus attentè pensitatis, in promptu erunt indicationes morbum humoresque vitiosos corrigendi, & integre eliminandi. Humorum quorumvis in diarrhoea prodeuntium signa in Pathologia tradidimus: partium autem affectarum inditia, ex his, quae de partium structura & usu in Phisiologia docuimus, eruere non erit difficilè (a). Id generaliter circa quamcumque diarrhoeam notare convenit, adstringentia sub initiis numquam, nisi in casu summae urgentiae, cùm scilicèt vires extremè labuntur, adhibenda esse: Morbo autem diutius trahente, moderatissimè praescribenda ad emendandum languorem, eaque perpetuo eligenda, quae citra caliditatem aut frigiditatem roborant potius, quàm adstringunt. Hinc, quae de sananda lienteria tradidimus, huc transferri possunt, optime enim notat Hippocrates, dysenteriam, lienteriam, & diarrhoeam consimiles esse morbos (b). Inter medicamenta roborantia, leviter adstringentia, & magni usus in longa diarrhoea, numeratur vinum, in quo per aliquod tempus infusum sit ferrum sub forma pulveris, in polline subtilissimè triti. Imò & si calor viscera occupet, loco vini acetum commodè substitui potest. Hoc medicamentum cochleatim per vices exhibitum commendamus ex Boerhavio (c), ejusque uti-

(a) *Vide Pathol. nostr. tract. 2. prop. 11. n.49. pag. 493. & Physiol. tract. prop 6. & tract. 6. prop. 50.*

(b) Hipp. *de Affectionibus sect.* 1. *versu* 280.

(c) Vide Boerh. *Elementa Chemiae, tom. 2. part. 3. proces. 167. & 168. pag. 388. seq.*

utilitatem propria observatione confirmavimus. Pillulas ex vitriolo martis cum diascordio confictas, parva dosi ante cibum exhibitas, & pro re nata repetitas, utiles aliquando animadverti.

APHORISMI.

I.

In perturbationibus ventris & vomitibus spontè evenientibus, si quidem qualia oportet purgari purgentur, confert, & facilè ferunt: sin minus, contra. Sic & vasorum evacuatio si quidem qualem fieri decet fiat, confert, & facilè ferunt: sin minus, contra. Respicere igitur oportet & regionem, & tempestatem, & aetatem, & morbos, in quibus convenit aut non (a).

II.

Si qualia purgari oportet purgentur, confert, & facilè ferunt; si verò contraria, difficulter (b).

III.

Quae prodeunt, non copia sunt aestimanda, sed si prodeant qualia oportet, & aeger facilè ferat, &c. (c).

Quae in iis sententiis tradit Hippocratis tam perspicua, tam certa sunt, ut nulla egeant explicatione, si tirones accuratè, summaque diligentia, ut decet, singula earum verba perpendant. Id unicè notandum, inter caetera signa desumpta ex evacuationum quantitate, qualitate, substantia, exèundi modo, tempore anni, & morbi, conditione humoris aegritudini congrua, ut hic annotantur, praeferendum esse inditium, quod ex conferentia & tolerantia aegrotantis desumitur, haec enim certissima est regula bonarum evacuationum. Curandum tamen, nè in his examinandis fallamur, neque praeproperè judicium ferentes, de bona conferentia & tolerantia statim pronuntiemus, levamina enim falsa appare-

re

(a) Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 3.
(b) Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 25.
(c) Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 23.

re solent, quae imperitis fucum faciunt (a), quod ut vitemus memoria recolenda sunt, quae his de rebus in Pathologia tradidimus (b).

IV.

Valdè tamen aquosum (alvi excrementum), *vel album, vel chlorum, hoc est, ex pallido viride, vel vehementer rubrum, vel spumosum dejicere: omnia haec mala sunt* (c).

V.

Mala autem dejectio est, si fuerit parva, & glutinosa, & alba, & subchlora, ac levis (d).

VI.

His autem magis lethales erunt dejectiones nigrae, vel pingues, vel lividae, vel aeruginosae, vel foetidae (e).

VII.

Variegatae tamen dejectiones, his diuturniores sunt, sed nihilominus lethales: sunt autem tales ramentosae, & biliosae, & cruentae, & porraceae, & nigrae, nonnumquam quidem simul, nonnumquam verò vicisim procedentes (f).

Perspicuae etiam satis sunt istae sententiae. Si quid tamen in eisdem confirmandis ulterius adjiciendum, id in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica invenient tirones, praeter ea, quae in tractatu de febribus lingua vernacula, de alvi fluxu febrium acutarum scripta reliqui.

VIII.

A diuturno alvi profluvio detento, spontè superveniens vomitus alvi profluvium solvit (g).

Si alvi fluxus diuturnus ex habituali intestinorum, aliarum-

(a) Vide Hipp. *lib. 2. Aph. sent. 27.*
(b) *Vide Path. nostr. tract. 1. prop. 4. pag. 435. & tract. 3. prop. 15. pag. 541.*
(c) Hipp. *lib. Progn. sec. 2. text. 20.*
(d) Hipp. *lib. Progn. sec. 2. text. 21.*
(e) Hipp. *loco citato text. 22.*
(f) Hipp. *loco citato text. 23.*
(g) Hipp. *lib. 6. Aph. sent. 15.*

rumque partium ventris vitio, phlogosi, duritie, debilitate procedat, vomitu superveniente, non modo non solvitur, sed & pejoris conditionis redditur. Idem intellige de alvi fluxu diuturno ex pulmonum tabe, aliarumque partium principum inemendabili malo nascente. Ergo tunc tantùm conducit vomitus ad diarrhoeam tollendam, cùm haec ex humorum affluxu à capite, aut forte à toto corpore in intestina oritur, tunc enim, revulsione humoris facta in ventriculum, alvi profluvium solvitur. Hinc discimus, non facilè nos titulo imitandi naturam vomitoria in alvi fluxu diuturno debere praescribere: »Nam non aequè benè nec undequaque potest ars naturam imitari, ut in humoris excernendi quantitate, conditione, tempore, & modo pariformiter se habeat, valeatque id solum, quod vitiosum »est & morbum facit, salutariter educere (a).»

IX.

Quibus biliosae sunt egestiones, surditate superveniente cessant. Et quibus surditas, biliosis supervenientibus cessat (b).

X.

Quibus in febre aures obsurduerint, his sanguis è naribus effluens, aut alvus exturbata morbum solvit (c).

XI.

Ophtalmia laborantem alvi profluvio corripi, bonum (d).

Nec perpetuò surditas, nec ophtalmia alvi fluxu superveniente tolluntur, si enim haec mala ex cerebri phlegmone, intemperie, aut alio valido morbo proveniant, ut in phreniticis, maniacis, delirantibus, convulsis contingit, alvi fluxu non tolluntur, atque temerarium esset, Medicum per medicamenta cathartica, sub praetextu naturam imitandi, in his casibus ventrem movere. Sed si surditas, ophtalmia, aliaque,

P id

(a) Tozzi *Com. in lib.* 6. *Aphor. Hipp. text.* 15. *pag.* 138.
(c) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 28.
(c) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 60.
(d) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 17.

id genus, capitis incommoda ex fluxione à cerebro in subjectas partes procedant, humore in intestina converso, sponte naturae tolluntur.

XII.

Quibus spumosae egestiones in alvi profluviis, his de capite pituita defluit (a).

Perpetuum non est, spumosa excrementa per alvum ejecta ex capite pituitam fundente nasci, nam, ut benè notat Galenus, spuma ex intestinis, aliisque partibus malè affectis, praeter cerebrum, oriri potest (b). Spuma ergo in excrementis alvi probat pituitosum humorem spiritu flatuoso repletum, atque igneo viscerum calore agitatum; idcirco egestiones spumosas damnat Hippocrates in Prognosticis, nosque in ejus Illustrationibus, quid similes evacuationes indicent, explanavimus (c).

XIII.

Stercoracea alvi egestio cum tensione, alvum malè affectam denuntiat (d).

In senibus, quibus diarrhoea ex imbecillitate familiaris esse solet, stercoraceum alvi fluxum aliquando vidimus, qui diuturnitate temporis eos confecit. Idipsum observavimus in scorbuticis, histericis, iisque, qui ataxia spirituum laborantes, nec benè alimenta concoquunt, nec probè digerunt; unde plurima excrementa in alvo colligunt, ut ex assumptis alimentis, ex ea tantum portione, quae in vapores verti potest, ali videantur, reliquum in excrementa convertantur. In his ergo, dum alvus stercoracea per multum tempus dimittit, nec roborantia, nec adstringentia locum ullum habent, sed diaeta tenuis ita comparata, ut plurimum vaporis alimentitii, parum excrementi tribuat, ipsos adjuvat.

(a) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 30.
(b) Gal. *com.* 7. *Aphor sent.* 30.
(c) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 2. *text.* 20. *pag.* 110.
(d) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 4. *sent.* 35. *pag.* 540.

XIV.

Est verò sanguinem multum grumosum fundere, lethale (a).

XV.

Dejectio nigra velut sanguis cum febre, & sine febre, mala (b).

Excretiones sanguinis per infernam alvum ad tria capita reduci possunt, quae triplex diarrhoeae sanguineae genus constituunt. Ejicitur aliquando sanguis ex haemorroidalibus venis modò cum fructu, modò cum periculo; si enim certis temporum intervallis fluat per aliquot dies moderatè, sine virium languore, & sine symptomatibus, non solùm ea evacuatio utilis est, sed & à magnis morbis, insania, phrenitide, peripneumonia, hypocondriorum phlegmone, aliisque hujusmodi liberat. Si haec sanguinis evacuatio nimia sit, per plurimos dies duret, atque grumosus sanguis confertim exeat, periculum est, nè aeger in convulsionem, hydropem, aut syncopem incidat. Familiare est omnibus, qui ex haemorrhoidibus sanguinem fundunt, colorem foedatum habere, affectionibus partium ventris laborare, vitamque valetudinariam transigere. Insuper: » Valdè pallescunt, tor» pent, ignavi sunt, cibum fastidiunt, cruditate laborant: & » quum excretus est sanguis, languidi fiunt, membra resol» vuntur, caput vero levius & agilius redditur: at si per » circuitum nihil sanguinis effluxerit, capitis dolore vexan» tur, oculorum acies hebet, tenebrae eis obversantur, ver» tiginem patiuntur. Inde alii infiniti in comitialem morbum » incidunt, tumidi, veluti caligine perfusi, aquam intercu» tem patientibus similes: alii morbo atrae bilis, aut ner» vorum resolutione tentantur, nam ex consueti profluvii » sanguinis retentione hujusmodi mala proveniunt (c). » Neque omittendum, haemorrhoidas, post ejectum sanguinem, humorem pituitosum, calidum, acrem, & atra bile commixtum sub tenesmi forma fundere, quae omnia planè pru-

 den-

(a) Hipp. *loc. cit. sent.* 23. *pag.* 535.
(b) Hipp. *loc. cit. sent.* 25. *pag.* 536.
(c) Araet. *de Caus. & sign. morb. diut. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 54.

dentem Medicum postulant, patientemque aegrum, si enim sanguinis, aut humoris praedicti evacuatio nimium permaneat, debilitatur aeger, si verò medicamentis adstringentibus sistatur, intus inclusa materia morbum gravem saepeque lethalem inducit. Ergo his, quibus haemorrhoides fluunt, medicamenta purgantia (quamquam alvi stipticitate fermè perpetuò affliguntur) numquam dare oportet, nec medicamina calida, nec quovis modo corpus urentia, quin potius natura jusculis temperantibus, identidem repetitis, fovenda, eique ac tempori reliquum negotii committendum. Nocet etiam, corpus nimium refrigerare; sed praesertim frigida medicamenta ipsis haemorrhoidibus applicare, & lumbis noxium est. Alterum evacuationis cruentae genus fit, cùm ex hepate affecto & imbecillo fluit per alvum serum sanguineum simile loturae carnium recenter mactatarum. Alio denique modo fluit sanguis per infernam alvum, cùm apertis aut ruptis mesenterii, intestinorum, aut aliarum partium ventris vasis sanguines, cruor modò sincerus, modò humoribus mixtus, interdum grumosus magna satis copia effunditur. Id evacuationis genus aliquando integra valetudine, aut parva saltem laesione, accidere consuevit his, quibus aliquot corporis membrum abscissum, aut consueta sanguinis evacuatio quovis modo suppressa est. At cùm vi morbi id contingit, magno aegrorum discrimine fieri, observatione didicimus. Has omnes sanguinis excretiones accuratè persequutus est Galenus (a); sed quoniam haec doctrina ad praxim, si quae alia, utilissima est, placet, quae novissimus scriptor & satis accuratus Lieuthaudus de his rebus fideliter tradit, transcribere: » Inter rariores morbos recenseri » debet *fluxus hepaticus*: ni, uti mos est, hoc titulo insig- » niantur affinia profluvia. Genuinus se prodit dejectioni- » bus subcruentis, vel loturae carnium similibus: ac febre » lenta stipatur; non secus ac cibi fastidio & oris amaritie: » praeterea erumpunt flatus; minguntur urinae biliosae; tu- » met cum dolore & renitentia hypocondrium destrum;

» fa-

(e) Gal. *de Locis affec. lib.* 5. *cap.* 7.

„facies colorem subluteum induit; ingruunt tussis & spirandi difficultas; sanguis demum è naribus vel ore prosilit. „Nonnulli inter recentiores hunc affectum pro quodam fluxu haemorrhoidali interno perperam habuerunt: sed observationes è cadaveribus depromptae arguere videntur, „hepar haud immeritò à veteribus incusari... *Alius* occur„rit *alvi fluxus cruentus*, sub quo sanguis majori saepius „proventu egeritur, à dysenterico, hepatico, & haemor„rhoidali summè discrepans, quem, ob suam duplicem pro„sapiam, *gastro-mesentericum* vocitare lubet. A disruptis vasis „gastricis, vel mesentericis oriri hancce haemorrhagiae spe„ciem, docet autopsia cadaverum: hinc intelligitur, cur vo„mitum cruentum plerumque excipiat. Sanguis per podi„cem excretus à diversa in primis viis mora, & à varia „morbi sede, nunc scilicèt in stomacho, nunc in graciliori„bus intestinis, vel in crassioribus, sub multiplici cons„pectu se profert. Ideo vel sincerus & floridus deprehen„ditur, vel foecibus alvinis probè mixtus & foeculentus „observatur: alias inodorus & graveolens occurrit, ob mi„norem scilicèt vel longiorem, quem percurrit, tractum, „priusquam per podicem foràs amandetur. Etenim ratione „morae in tubo intestinali diversum colorem induit varium„que foeditatis gradum contrahit, atque ex hocce putrido „latice infensissimum quoddam haud raro emergit delete„rium, quod non solùm lypothymias accersit, sed etiam „necem infert. E dejectionum atro colore *morbum nigrum* „ab Hippocrate dictum fuisse fluxum gastro-mesentericum, „jàm supra notavimus; ad quem *proclives* esse melancho„licos & scorbuticos, norunt practici (a)." Quod caeteras attinet excretiones nigras, sed incruentas, satis de his loquuti sumus in Illustrationibus ad Hippoctatis Prognostica, & in tractatu de Febribus lingua vernacula (b).

(a) Lieuth. *Synop. univer. Praxeos-medic. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 220.

(b) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 2. *text.* 22. *pag.* 111. & *Tract. de Febrib. cap.* 4. §. *IX. pag.* 75.

XVI.

XVI.

Cum morbus aliquis incipit, si quid excernatur, id tunc naturae ratione & lege non excernitur, sed sunt omnia earum, quae praeter naturam sunt in corpore affectionum, symptomata. Quandiu enim à causis morbum facientibus gravatur natura, & humorum adest cruditas, tum ut aliquid rectè evacuetur, fieri omninò non potest (a).

Excretiones per alvum attentis colore, substantia, exeundi modò, & effectibus, jam satis supra ex Hippocratis doctrina explicavimus. In praesenti breviter tironibus monstrare expedit, quodnam judicium sit ferendum de ventris evacuationibus, quae incipientibus morbis contingunt, ut distinguantur ab illis, quae in crisi adveniunt. Igitur similes evacuationes rectè dicuntur symptomaticae, quoniam, ut optimè in hoc textu Galenus monet, non fiunt ex naturae sanae & ex se ipsa operantis lege, sed vi morborum coactae ad expellenda noxia. Hac ratione in se ipsis spectatae numquam bonae censendae, quia perpetuò morbum supponunt graviorem, aut leviorem pro ipsarum conditione. Sed ex accidenti eas proficere in febribus acutis, malignis, petechialibus, aliisque hujusmodi, multarum observationum fide cognovimus (b); quapropter eas prudenter tractare convenit: neque umquam cohibendae, nisi summa urgente necessitate, quin potius tolerandae, etsi probae non sint, ut majora mala vitentur. Dum acuti morbi incipiunt, natura à causa morbum faciente irritatur, humores disgregantur, & putredo sensim ingruit (c). Ergo eam materiem ut inutilem & noxiam natura expellere nititur, quod si benè fiat, magnum affert levamentum, cum ea enim pars causae morbificae ejicitur: si vero ob viarum angustiam, viscerum inflammationem ab ipsa materia acri & putrida effectam, aut naturae languorem non expellatur, magna indè damna, & mor-

(a) Galen. *Com. in lib.* 4. *Aphor. Hipp. sent.* 22.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. text.* 14. *pag.* 98.

(c) *Vide Tract. de Febrib. lingua vernac. cap.* 3. *pag.* 27. *seq. & Patholog. nostr. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 48. *pag.* 490. *& seq.*

mortem saepè induci, videmus. Idcirco permiſſis hujusmodi symptomaticis excretionibus, id Medico agendum incumbit, ut morbum earum generatorem accurata methodo corrigat & emendet.

XVII.

Uno die fluere alvum, saepe pro valetudine est: atque etiam pluribus, dum febris absit, & intra septimum diem id conquiescat. Purgatur enim corpus, &, quod intus laesurum erat utiliter effunditur(a).

Pulchra sententia & ad usum practicum accommodatiſſima, fluxum enim ventris, qui spontè naturae excitatur, citò cogere velle, hostem intùs coercere est. Consulendi ergo tirones, ut hanc Celsi sententiam prae oculis habentes alvum fluere sinant per aliquot dies, & aegrum quiete, abstinentia potus, laudabili victu, & somno disponant, ut diarrhoea intra debitum tempus ex se ipsa coerceatur.

CAPUT X.

De Dolore colico iliaco.

APud Hppocratem, & Medicos ipsi coaevos, nusquam, quod sciam, doloris colici, sub eo nomine, mentio fit. Crediderunt hinc aliqui, morbum esse novum & veteribus incognitum, idque confirmant auctoritate Plinii ita loquentis: „Id ipsum mirabile, alios (morbos) desinere in „nobis, alios durare; sicuti colum. Tiberii Caesaris prin„cipatu irrepsit id malum, nec quisquam id prior impera„tore ipso sensit, magna civitatis ambage, cùm edicto ejus, „excusantis valetudinem, legeretur nomen incognitum(b).„ Sed cordatiores, re maturè inspecta, colicum dolorem morbum non esse novum, ex vero affirmant (c); Hippocratem enim ipsum descripsisse sub *ilei* nomine, ejus opera attentè le-

(a) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 19. *pag.* 229.

(b) Plin. *Hist. Nat. lib.* 26. *cap.* 1.

(c) Vide Sennert. *Pract. lib.*3. *part.* 2. *sec.* 2. *cap.* 2. *quaest.* 1. *pag.* 437.

legenti notum fit, illiacum enim malum & colicum pro uno, eodemque morbo habuit, & accuratè descripsit (a). Romana civitas Vespasiani temporibus, quibus vivebat Plinius, in rebus medicis parùm exculta, mirata est nomen incognitum; verisimile enim est, cultissima Celsi, qui Tiberii temporibus floruit, opera, parùm adhuc apud eas gentes viguisse, sic enim scriptor hic, omni laude major, de hac re loquitur: »Intra ipsa verò intestina consistunt duo mor»bi, quorum unus in tenuiore, alter in pleniore est. Prior »acutus est: insequens esse longus potest. Diocles Caristius »tenuioris intestini morbum *chordapson*, plenioris *ileon* no»minavit. A plerisque video, nunc illum priorem *ileon*, hunc »*colicon* nominari (b).» Si attentè naturam, effectus, phoenomena doloris illiaci, & colici considerentur, eundem omninò esse morbum, sola symptomatum vehementia diversum, quivis intelliget. Cúm tamen Galenus hos morbos distinxerit, atque scholae in ejus fermè verba juraverint, inde factum, ut plerique scriptores divisim de his malis, tamquam distinctis, egerint. Nos autem pro tironum usu accommodatissimum duximus, ea mala sub uno capite comprehendere, ita enim fit, ut vetustissimorum Medicinae Principum de his effata comprehendant, & fortè aegritudinis indolem plenius agnoscant. Est igitur dolor colico-iliacus: *affectio intestinorum dolens, cum praeternaturali eorum, versus superiora, motu conjuncta.* In hoc malo dolor modò tenuia, modò crassa occupat intestina: nunc fixus, nunc vagus & inconstans est; quapropter omnia intestina pro parte affecta verè habentur. In Physiologia monstravimus, intestina motum habere partibus solidis humani corporis proprium, quo alimenti portionem recipiant, & foeces ad inferiora pro earum expulsione promoveant (c). In dolore colico-iliaco, intestinis praeter naturam affectis, motus invertitur versus superiora, indeque vomitus hunc morbum fermè perpetuo comitantur cum summè difficili inferioris alvi ads-

(a) Vide Gorrheum, *verb.* χολικὴ, *pag.* 353.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 13. *pag.* 211.

(c) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 13. *n.* 69. *pag.* 117, *seq.*

adstrictione. Dolor colico-iliacus symptoma est in actione depravata facultatis animalis non principis, nempè sentientis, & moventis. Morbus horum symptomatum generator est saepè intemperies, raro admodum soluta unitas; vidimus enim in Pathologia, dolores ab intemperie potius quam unitatis solutione generari (a). Igitur intemperies, quae in qualitatibus manifestis consistit, aliquandò sed raro morbum hunc creat, calorem enim immodicum, & frigus improvidè susceptum intestina labefactare, eaque dolentia reddere, observationibus notum est. At intemperies, quae in vitiata partium substantia consistit, potissima est doloris colici-iliaci generatrix, corrupta enim atque vitiata intestinorum compage, certoque & ineffabili modo affecta eorum substantia, quae calidum humidumque nativum constituit, plurima mala, sed praesertim dolores maximi, inde nascuntur. Adde, quod inflammatio saepissimè hoc malum producit, atque in quovis inflammationis genere partium substantia & temperies certo modo vitiari solet. Praeter differentias generales morborum affectioni colico-iliacae communes, distinguere in ea expedit, an iliaca magis quam colica, aut contra potiùs colica sit, quàm iliaca. Discernitur id ex affectis intestinis: nam si tenuia magis laborent, affectio in iliacam: si crassa, in colicam magis vergit, quod probè notandum ad accuratam prognosim, & curationem. Deinde hoc malum acutum est aut chronicum; ita tamen ut iliacum in acutum, colicum in chronicum potius vergat: utrumque autem & celere, & longum esse potest. Epidemicam interdum esse hanc affectionem, pluribus exemplis constat, sed praesertim ex constitutione à Paulo AEgineta adducta, quam in priore parte hujus operis tradidimus agentes de paralysi. Endemium etiam esse id malum, ex colica Pictaviensium, seu Pictonum, & quam hic Madriti experimur, notum est, quamquam ex descriptione, quam Citesius, ocularis testis, de colica Pictonum saeculo praeterito, reliquit, sunt qui hoc malum epidemicum in ea re-

(a) *Vide Patholog. nostr. tract.* 3. *prop.* 13. *n.* 62. *pag.* 534. *seq.*

regione existimaverint. Utut sit, plures in eo explicando adlaborarunt, inter quos nostris temporibus praecipuè adnumerandus Antonius de Haen, qui edita primum dissertatione de colica Pictonum, quibusdam deinde, novis curis, retractatis, tum demum completam hujus morbi notitiam tradit (a). Fatendum nihilominus, auctorem hunc pro more suo, in his lucubrationibus, theoreticis & sistematicis ratiociniis nimium delectari. Neoterici Scriptores colicam affectionem dividunt in humoralem, ut ipsi vocant, inflammatoriam, spasmodicam, stercorosam, flatulentam, verminosam, &c. Sed re attentè inspecta, haec omnia causarum & effectuum notiones sunt, non morbi differentiae: contemnenda tamen omninò non sunt, quia id commodi afferunt, ut nos commoneant, num vigeat in hoc malo inflammatio, an corruptorum humorum copia, flatus, vermes, stercorum proventus &c.

Plethora, obstructio, & diathesis, ut omnium morborum sunt occasionales causae, ita ad affectionem colico-iliacam inducendam interdum quaelibet earum seorsim, saepè simul concurrentes disponunt. Repletio vasorum intestinalium, mesenterii, hypocondriorum, aliarumque partium ventris, huic morbo ansam praebet in hypocondriacis, histericis, & iis, quibus consuetae sanguinis evacuationes per haemorrhoides & uterum suppressae sunt. Obstructio non ea modò quae intestinorum cavitates includit, sed praesertim quae eorum tunicas replet, hunc accersit: quod benè notandum, ut intelligamus, facilius cedere affectionem, quae ab obstructis cavitatibus, quàm quae ab obstructis tunicis intestina constituentibus ortum ducit. Huc pertinet iliaca affectio iis adveniens, quibus intestinum cum stercore in inguina aut scrotum procidit, neque in ventrem repellitur, sed per vim & angustiam retentum phlegmone vexari solet. Diathesis accedens plethorae, aut obstructioni eas ad hunc morbum prae aliis producendum determinat, quae variis formis hic laedere solet. Quibus intestina debi-

---

(a) Haen *Ratio meden. tom.* 2. *circa finem*, & *tom.* 1. *part.* 3. *cap.* 2. *pag.* 290.

bilia sunt ab ortu, aut aetatum progressu: febribus tertianis maximè autumnalibus lacesiti: atra bile, hypocondriaca, hysterica, scorbutica affectione vexati: cruditatibus obnoxii, aliisque hujusmodi, ob specialem diathesim huic morbo suscipiendo aptissimi sunt. Sed animadvertere oportet, frequenter plethoram, obstructionem, & diathesim conjungi in hoc malo, quod ad curationem aggrediendam necesse est tirones considerent, inde enim fit, ut inflammatio, etsi non unica neque perpetua sit hujus doloris causa, frequenter tamen ipsum producat aut comitetur. Inter efficientes causas aër, ejusque alterationes maximam vim habet ad hunc morbum generandum. Sic aestate & autumno hoc malum viget magis quàm hyeme & vere, atque certas annorum constitutiones huic affectioni inducendae vires accommodatissimas habere, conspicimus. Diaeta multum etiam confert huic morbo producendo; si enim pravi humores ex multis, vitiosis, nec benè coctis alimentis in prima regione cumulentur: si potibus spirituosis calidis, exercitationibus violentis corporis aut mentis, immodica venere, aut alio quovis modo corpus nimium incalescat, facilè haec affectio excitatur. Animi pathemata vehementiora, sed praesertim iram, hoc malum saepius accersisse, omnibus notum est. Sic videre est apud Tulpium, fidissimum observatorem, foeminam ex vehementi iracundia ileo lethali correptam (a).

Praevisis his omnibus, in historia doloris colico-iliaci tradenda, praemonere oportet: primùm phoenomena utrique affectioni communia, deinde quae cuique, prout magis viget, propria sunt, tum demum finiendi modum esse proponenda. Igitur affectio haec sicut pueros, seniores, & foeminas raro, ita frequenter juvenes & consistentis aetatis homines adoritur. Interdum repentè ingruit, saepè praecedunt, cruditates, fastidia, languor, crurum, impotentia, oris insuavitas. Sub initiis, morbo jam praesente, dolor acutus modò vehemens, modò remisior ventrem occupat, nunc fixus, nunc vagus, superiorem, inferiorem ventris regionem, aut latera in-

(a) Tulp. *Observ. Medic. lib.* 2. *cap.* 41. *pag.* 159.

invadit. Hinc passionem iliacam Barbari *miserere mei* appellaverunt. Vomitus sequitur corruptorum humorum, crudi enim, biliosi, pituitosi, virides, quandoque etiam nigri per os ejiciuntur cum anxietate, implaciditate, fastidio. Alvus clausa est, & rarò quidquam dejicit, idque incipiente tantùm morbo fit, cùm excrementa, infernam alvum sub ejus ingressu occupantia, expelluntur, postea prorsus recluditur. Venter inflatur, tenditur. Pulsus subduri, densi, aliquando inanes, inflati, falsam magnitudinis speciem repraesentantes. Febris perpetuò adest, ita tamen, ut aliquando obscura, ut plures credant, aegrum non febricitare, aliquando manifesta, ejus tamen indolis, ut calor in habitu corporis lentus nec nimium acris percipiatur. Crescente morbo, augentur omnia, sed accedit multa sitis, multumque aquae bibendae desiderium, quod ipsum tamen potationibus non quiescit: ructus etiam fiunt, & interdum, aeger jamjam eructaturus, protinùs cohibentur. Respiratio cum anhelatione: ac si quidquam per clysterem fuerit injectum, aut non admittitur, aut admissum retinetur, exitu negato, aut si fuerit redditum, erit mixtum viscidis & spumosis. Itaque si tenuia laborent intestina atque adeo dolor in iliacum magis vergat, his omnibus accedit continua vomitio, ut etsi per os assumpta ad stomachum descendant, non multò post vomitu rejiciantur, subindeque pravi humores & olentes cum alimento corrupto, vomendo, ejiciuntur. Singultus adesse solet, & aegrotantis corpus sed praesertim facies, nigrescit. Febris acuta fit: caput nutat: vigilia: venter ita tensus, ut chordae instar distringi videatur, quod veteribus occasionem dedisse fertur, ut malum hoc chordapson appellarent, Latini volvulum. Morbo jam ad summum statum evecto, praeter omnia dicta phoenomena, implaciditas adest maxima; per inferna nihil solidi, nè quidem flatus ejiciuntur: vomitus immanissimi, ut stercus ipsum humoribus dissolutum, foede tamen olens, per os ejiciatur. Interea pulsus languent: corporis extrema frigent: sitis intolerabilis: animi abjectio, mentis aberratio: singultus frequens: lingua sicca: nervorum distensio: gelidus sudor, cordis tremor, syncopa, omnia certissimae mortis nuntia. Cum verò dolor in colicum magis vergit

cras-

crassa occupans intestina, eisdem symptomatibus in mortem ducit, malo ad superiora intestina translato, facilè enim in iliacum & acutum convertitur. Ex situ doloris, symptomatum vehementia & acutie, vomitus frequentia & conditione, febris indole, malum ad crassa & inferiora intestina magis vertere, quivis in observando attentus intelliget. Quod si in salutem aeger tendat, praeterquamquod omnia praedicta remissiora sunt, aegerque ex intervallis quiescit, somnumque conciliat, nec vomitus ita frequentes nec male olentes molestant, aliaque symptomata sua vehementia non ita necem minantur, id etiam habet, ut purgante medicamento ore sumpto alvus dejiciat primùm quidem siccum excrementum, aliàs more ovilis stercoris in globulos intortum, aliàs instar bubuli, leve, flatibus plenum, atque aquae supernatans. Reddito autem stercore, aut emissis flatibus, levatur aeger, quiescit, placidè respirat, omniaque venturae salutis inditia apparent. Sed perpetuum non est, affectionem hanc in salutem aut mortem directè terminare, quoniam in alios morbos saepe mutari solet. Igitur transitum colici doloris in epilepsiam saepe lethalem, & in paralysim, ex Paulo AEgineta jam vidimus: at in articulorum dolores, & impotentiam, communi observatione videmus. Relictis etiam superioribus sedibus, in ultimam suminis partem, intestinum rectum, & vesicam urinae delabi, non raro contingit, atque haemorroidum fluxum superveniente interdum sanari, expertum est. Hoc mali genus numquam discrimine vacat, fermeque inter acutorum morborum terminos finitur, dum enim chronicum fit, non tam dolore, quam molestia afficit, quibus enim non penitus eradicatur, haec patiuntur: Glavitas adest, sensusque molestus, dum aeger à cibis abstinet, ipsis autem assumptis inflatur, & difflandi quidem cupiditas eum incessit, sed inferius exitus intercluditur; ructibus tamen facilè tentantur, & aliquando eructandi finem non assequuntur: quod si qua parte flatus erumpunt, virosi planè odores sunt, sursùm petentes, & acidos ructus, aut alias corruptos excitantes. Renes & vesica in partem hujus mali adducuntur, & urina modò cohibetur, modò cum labore instar stranguriae emittitur. His omnibus facies

cies tumet, color vitiatus, membrorum impotentia, atque temporis progressu abscessus, & ulcera non mitia, aqua intercutem, & phthisis supervenire solent. Neque id omittendum affectionem colico-iliacam, cum semel occupavit, nullo negotio iterum invadere; praesertim si intestina debilia, aut labefactata sint, & errores in diaeta comitantur.

Ad curationem doloris colico-iliaci attentè inspiciendum genus morbi, an inflammntio, ut saepè fit, an ex humoribus vitiosis obstructio, aut excrementis retentis, an diathesis specialis, an omnia simul concurrant; varia enim esse debet pro harum rerum varietate. In primis si inflammatio adest, nulla interjecta mora, sanguis mittendus, primùm ex brachio, deinde ex pede; multum tamen sanguinis non est extrahendus, intestina enim, sicut ventriculus, ex multa sanguinis evacuatione labefactantur, neque audiendi illi sunt, qui, intestinis inflammatis, sanguinem asserunt, ut in pleuritide, esse educendum. Quod si simul cruditas adsit, quae ex vomitu facilè cognosci potest, parcè sanguis extrahendus, simulque danda opera, ut crudi humores excernantur. Post haec ad diluentium, laxantium, & refrigerantium usum statim accedendum. Igitur conficiendum est jusculum ex pullo gallinaceo, carne vitulina, additis bugloso, borragine, intubo, quod quaternis horis est propinandum, ita ut alternè intermediis horis detur ciatus aquae purissimae frigidae, pauxillo nitri alteratae, idque usque ad diem quartum efficiendum. Interea clysteres ex aqua, oleo, & saccharo injiciendi, atque pro re nata repetendi. Eodem tempore frictiones & lotiones crurum, itemque cucurbitulae ad femora applicatae magnam saepe opem attulerunt. Post quartum diem aqua nec tam frequens, nec tam frigida est praescribenda, sed ex longioribus intervallis, ita tamen, ut loco nitri syrupus violarum, aut capillorum veneris substituatur. Eo tempore clysteribus parùm mellis, aut mannae Calabriae addi potest. Post diem septimum eadem peragenda, sed loco syrupi violarum syrupus de mucilaginibus, aut de althea Fernelii praescribendus. Post diem nonum, si febris remittat, & venter ad tactum laxus neque renitens sit, purgatio ex rhabarbaro & syrupo rosarum solutivo lactis serò di-

dilutis tutò instituitur. Ab ipsis morbi initiis confert oleum amygdalarum dulcium recenter extractum, seu in jusculo, seu aliàs ad arbitrium Medici propinatum. Confert etiam omentum vervecis recens ventri applicatum, itemque vesica bubula lacte calido repleta, eidem apposita. Si malum hoc ex vitiosorum humorum, aut stercorum proventu oriatur, secta prius vena cautionibus supra positis, per unum aut alterum diem idem aquae frigidae usus convenit, non quidem nitro, sed syrupo violarum alteratae, ut mollities & laxitas tum intestinis, tum humoribus obstruentibus inducatur: quo facto, nulla amplius spectata mora, purgans medicamentum exhibendum, quod ad nutum Medici confingi debet. Mihi tamen in eo casu prae caeteris arridet medicamentum, ex mannae Calabriae unciis duabus, salis anglici uncia una, aquae malvarum unciis sex, compositum. Quod si medicamentum vomitu rejiciatur, iterum est repetendum. Caetera ut in inflammatione efficienda. Memini, post factas venae sectiones, & post sufficientem diluentium usum, in hac mali specie, grana duodecim trochiscorum alhandal cum unciis duabus olei lini recentissimè extracti, mirificam stercorum & corruptorum humorum colluviem per inferna eduxisse, praesentaneo aegrotantium adjumento: sed leviora prius tentanda sunt. Monitos hic velim tirones, morbi hujus tantam esse velim ferociam, ut quibus vis adhibitis auxiliis, ipse tamen tenaciter, quaevis artis opera eludendo, permaneat, fortè quia etsi plethora & obstructio his medicamentis cedant, durat tamen diathesis malum fovens, atque fateri oportet, specifica, ut vocant, medicamina diathesi colico-iliacae tollendae appropiata hactenus desiderari. Ergo si malum diutius premat, neque propositae methodo cedat, ad laxantia & anodina recursus est. Balneum, tinctura anticolica ex Palacios, parca tamen dosi exhibita quia opium continet, theriaca, idque genus alia praescribenda sunt moderatissimis dosibus, ita tamen ut purgantia, clysteres, laxantia non omittantur: imò anodinis prius quies, evacuantibus deinde humorum excretio promoveatur. Hinc vides, quae vulgò pro hoc malo adducuntur specifica, ut pulvis hepatis & intestinorum lupi: sanguis anguil-

guillae : ossa mespillorum : lumbrici terrestres: jecur caprillum : umbilicus infantis nuper nati : corallum tritum : erinaceus ustus, aliaque benè multa , ad muliercularum aniles fabulas, & otosiorum hominum figmenta esse releganda.

APHORISMI.

I.

Ab ileo vomitus, aut singultus , aut convulsio , aut delirium malum (a).

Cùm Hippocrates sub ilei nomine , intestinorum, tum tenuium, cùm crassorum , dolorem comprehenderit , neque quibusvis harum partium doloribus vomitus superveniant, proinde eos adesse malum esse pronuntiat, quod etsi generaliter certum sit, de vomitus significatione in doloribus colico-iliacis (etenim singultum, convulsionem, delirium iis accedere , periculosissimum esse, nemo non intelligit), pauca praelibare juvat. Igitur si affectis intestinis, humorum vitiosorum colluvies ex nimia ingestorum , aut cruditatum antecedentium copia, ventriculum, hypocondria , partesque vicinas occupet , natura robusta interdum eos per vomitum spe salutis evacuat, idque ex conferentia & tolerantia, aliisque bonis signis cognoscitur. Hac ratione affectiones histericae, hypocondriacae, scorbuticae aliquando levantur. Succedit etiam vomitus colicis & ileosis , cum deficientibus vi morbi intestinorum facultatibus attrahente & expellente, alimenta in ventriculo corrumpuntur , atque pravis humoribus mixta vomitu evacuantur, quod semper magno aegri discrimine fit , nihil enim per inferiora dimitti , atque intestina gravi malo affici , ea per os excretio monstrat. Longè autem perniciosior est vomitus in his malis , cùm simul singultus , convulsio, aut delirium comitantur , inditium enim est, inflammationem intestinorum instar erysipelatis ad superiora converti , quod prorsus lethale esse , quivis intelligit.

(a) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 10.

II.

II.

Quibus ex urinae stillicidio ileos supervenerit, in septem diebus pereunt, nisi, febre superveniente, urina abundè fluxerit (a).

Haec Hippocratis sententia, etsi verissima, gravissimorum scriptorum torsit ingenia. Galenus, postquam fatetur ignorare se verum aphorismi sensum, an legitimus is sit, in dubium vertit (b). Casalius noster Aphorismum hunc de alio morbo, nempè de ischuria renali, non de ileo superveniente, intelligendum censet (c). Ego autem memini, me bis vidisse transitum stranguriae in dolorem illiacum. Igitur intestinorum superiorum dolores vi naturae in recti intestini affectiones converti, atque ob vicinitatem affecta vesica, post colicos dolores stranguriam supervenire, communibus observationibus passim videmus: quas morborum vicissitudines jàm pridem notavit Aretaeus (d). Quid igitur vetat, quominus malum ex vesica & intestino recto ad superiora intestina devolvatur? Sanè morborum mutationes, metastases, translationes, hos aliosque similes eventus quotidie monstrant. Ergo cùm quis ex urinae stillicidio in dolores intestinorum colico-iliacos inciderit, videndum, num febris superveniens malum iterum ad urinae vias deducat, ita enim fiet, ut per copiosam urinarum excretionem morbus solvatur, sin minus aeger perpetuis vomitibus ileosorum more morietur (e).

III.

In ileis nihil descendit ad inferiora, & hoc est proprium & inseparabile passionis... Si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit, atque singultiunt: quidam verò desipiunt & convelluntur, compatiente nervorum principio stomachi passioni (f).

Nihil frequentius in libris Medicorum alioqui insignium

R le-

(a) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent. 44.*

(a) Gal. *Com. in lib. 6. Aphor. sent. 44.*

(c) Cas. *Historia natural de Asturias, tratado de las doctrinas de Hipp.* §. 7. *pag.* 163. *seq.*

(d) Aret. *de Caus. & sig. diut. morb. cap.* 8. *pag.* 59.

(e) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Epidem. lib.* 1. *sec.* 2. *text.* 4. *pag.* 52.

(f) Gal. *com. in lib.* 7. *Aph. Hipp. sent.* 10.

legitur, quam in doloribus iliacis vehementioribus stercora non modò vomendo per os educi, sed & clysteres per alvum injectos vomitu rejici: imò non desunt qui affirment, suppositorium alligatum femori, ad superiora raptum, per os exiisse. Sed quàm multa in observando commissa sint menda, quàm futiliter & vanè multi in mirabilibus enarrandis operam perdant, norunt illi omnes, qui in legendo observationum particularium cumulo, quo non obruitur, sed opprimitur prorsus medica ars, tempus inutiliter transigere coacti sunt (a). Morgagnus, quae de ileosis proximè proposuimus, accuratè examinans, in adversariis anatomicis primùm ea si non omninò negat, in dubium saltem revocare videtnr. Postea in eximio opere de causis & sedibus morborum, &c. eandem rem tractans, eruditè quidem, ut solet, eam persequitur, atque exempla expulsionis excrementorum per os novo examine percurrens, nec tamen in negativam sententiam tam arctè propendens, in id incumbit, ut rationem eorum ex anatome reddat. Sed ab eo labore supersedere potuit bonus senex, nihil enim (quod ipse non diffitetur) tam rectè dici potest, quin possit probabili conjectura impugnari (b). Ego autem sic existimo, stercora in intestinis crassis (eorum enim hic locus proprius est) numquam diutius detineri, nisi quod horum vis in illis immutandis praeter naturam inversa sit, aut nimio calore & inflammatione indurata & resiccata (c), quae duae causae generales sunt adstrictionis alvi. In iis, qui ileo conflictantur, stercus antea in intestinis praeexistens non ascendit ad os, cùm ipse viderim, sub initiis hujus morbi ea stercora per infernam alvum aegros excernere, quae ante morbum cumulata erant, quo facto ita clauditur inferior venter, ut progrediente morbo, parùm, aut nihil dejiciatur. Id ipsum ante me vidisse Petrum Salium, ex ejus tractatione de ileo satis

(a) *Vide quae de hac re diximus in Praef. ad Hipp. Progn.* §. *III. pag.* 954. *seq.*

(b) Vide Morgag. *Advers. anat. III. animadvers. IX. pag.* 72. *& de sedib. & caus. morb. lib.* 3. *epist.* 34. *n.* 28. *seq. tom.* 2. *pag.* 52.

(c) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 16. *n.* 83.

tis patet (a), imo & ipse Hippocrates in historia mulieris volvulosae inquit: *Secessus crudi, tenues pauci* (b). Ergo per os exit in ileosis vomitus stercori similis ac foedè olens, quod indicat, malum usque ad superiora intestina & ventriculum ita propagatum, ut circa alimenta id efficiant, quod lege naturae crassorum intestinorum proprium & peculiare est, foeculentas scilicèt ciborum partes corrumpere, & certa putredinis specie afficere. Cùm verò id ipsum intestina superiora & ventriculus efficere nequeant, quin & ipsa corrupta sint, putredine conspurcata, & in gangrenosam labem conversa, inde fit, ut ileosi, quibus stercorosa substantia per os ejicitur, inevitabili gangrena pereant.

IV.

Hypocondriorum, hepatis, cordis (oris ventriculi) *partiumque umbilico circumpositarum dolores, excluso sanguine, periculo defunguntur; non excluso, interimunt* (c).

In doloribus partium ventris sanguis sponte fluens seu per haemorrhoidas, seu per anum, utilis esse solet, eosque solvere, si validis viribus, conferentia & tolerantia comitantibus, excretio fiat; haec enim omnium accommodatissima est ad hos morbos tollendos. Si verò viribus languidis, aegro extenuato, morboque diutius trahente, sanguinis excretio per infernam alvum superveniat, instantis mortis nuntia esse consuevit (d). Docemur utique, in his malis ad missionem sanguinis, ad applicationem hirudinum, ad cucurbitas admovendas, non esse diutius morandum, validis enim viribus morbi vim infringunt.

V.

Quibus continuo in febris vacatione hypocondrii, & cordis (oris ventriculi) *dolor, crurumque ac partium inferiorum, & unà venter in molem assurgit, phlebotomia exolvit, & alvi pro-*

 flu-

(a) Vide Petr. Sal. *de Affect. part. cap.* 11. *pag.* 255.

(b) Hipp. *lib.* 3. *Epid. sec.* 1. *aegr.* 9.

(c) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 25. *pag.* 168.

(d) Vide Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 23.

fluvium. Ibi tum febricitare, calamitosum, quia diuturnae sunt febres & validae: quin etiam inde veniunt tusses, difficultas spirandi, atque singultus, quae omnia quando exolvi debent, coxarum praegrandis dolor & crurum, aut puris expectoratio supervenit, aut oculis capiuntur (a).

Pulchra sententia observationes continens circa morbos partium ventris cum dolore conjunctos scitu dignissimas. Qui colicis doloribus per intervalla conflictantur, validis febribus, saepe diuturnis, interdum acutis cum ventris inflatione, & intestinorum doloribus corripiuntur. Si inflammatio, horum malorum origo, acuta sit, celeriter aegri morbo defunguntur, quamquam saepissimè mors ea omnia excipiat: ex verò enim inquit Aretaeus de his loquens: „Colici sanè volvulo, & stropho (id est torminibus) celeriter „necantur (b).„ At si inflammatio lenta fuerit, temporis tractu ea symptomata, quae in textu referuntur, accedere solent, ut non semel vidimus in iis, qui ex podagra retro pulsa ventris dolores patiuntur. Sed maximè notanda horum malorum solutio, etenim praegrandis dolor coxarum (hoc est, eorum ossium, ex quibus hypogastrii cavitas in infimo ventre constituitur) & crurum, damnum ex intestinis avertit. Id unum restat, sub hoc casu in acuta inflammatione phlebotomiam prodesse, non purgationem arte factam: utramque utilem esse inflammatione lenta, ita tamen: "Ut ubi„cumque purgationis & phlebotomiae necessarius incidit „usus, à phlebotomia auspicandum: qui contra facit, tam „est in vitio, quàm si ipse manus adferret aegroto, quòd „morbum alioqui sanabilem ex eventu faciat insanabilem (c).„ Vellem tamen ego, ut tirones imitentur Hippocratem, qui tam religiosus fuit in purgando, ut non, nisi summa necessitate coactus, catarticum exhibendum putavit, ac solo clystere contentus medicinam facilè instituerit (d).

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 24. *pag.* 167.

(b) Aret. *de Caus. & sig. morb. diut. lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 59.

(c) Duret. *Com. in Coac. Hipp. lib.* 2. *cap.* 11. *sent.* 24. *pag.* 167.

(d) Vide Duret. *loco citato.*

VI.

VI.

Ex hypocondriorum dolore, febres malignae; quod si & sopor acceserit, pestiferum (a).

Hyppocondrii nomine Hippocratem hic praecipuas infimi ventris partes intelligere, censendum (b), atque de iis inflammatis pronuntiata est sententia, ut si diceret, febres acutae ex doloris acerbitate viscerum hypocondriacorum natae, sunt terrificae atque malignae.

VII.

Quibus hypocondria dolent sine inflammatione, his febris superveniens, solvit dolorem (c).

Non utcumque febris hypocondriorum dolores tollit, sed cum inflammatio nulla subest, neque febris ab initiis comitatur, sed postea supervenit. » Ergo (inquit Celsus) si sine in- » flammatione dolor est, nihil imponendum est, hunc enim » statim ipsa febris solvet. . . Nam & praecordiorum dolores » si sine inflammatione sunt, finit, & in jocinoris dolore suc- » currit, &c (d). »

VIII.

Cum intestinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus est, quietior erat: postquam autem hic curatus fuit, magis dolebat (e).

Consensum partium ventris cum summa cute ex Hippocratis mente in Physiologia monstravimus (f); at hic earumdem partium consensus cum articulis observationibus confirmatur; etenim saepè vidimus, ventris dolores colico-iliacos translatione in articulos facta solvi, eosdemque ma-

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 1. *sent.* 32. *pag.* 17.

(b) Vide Duret. *loco proxim. citato.*

(c) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 40.

(d) Cels. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 10. *pag.* 139. *& lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 70.

(e) Hipp. *de Humor. vers.* 208.

(f) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 65. *pag.* 102.

materia in ventrem iterum reduce, de novo excitari. In iis, qui podagra, ischiade, aliisque articulorum morbis laborant, id passim observamus, ex hisque edocemur, frictiones, extremarum partium lotiones, cucurbitularum applicationem, in doloribus intestinorum magni usus esse debere.

IX.

Quae autem ex papaveris succo, & alterco, & eo modo frigidis composita medicamenta sunt, simul omninò & refrigerant & siccant: qua ratione non solùm ut sensui torporem inducentia salutaria sunt, sed etiam ut humorum tenuitatem cogentia atque crassantia, praeterea vehementem calorem refrigerantia. Ubi verò crassi glutinosique humores exuperant, alienissima sunt quae torporem inducunt, cavendusque magnopere in ejusmodi affectibus eorum usus est (a).

Agit Galenus in hoc loco de sedandis doloribus, sed praesertim loquitur de his, qui intestina occupant, atque talia adducit ad veram praxim documenta, ut hac de re omninò consulendus sit. Opiata, ut vocant, medicamenta in hoc malo à quibusdam summis extolluntur laudibus, ad ea tamquam ad sacram ancoram confugientibus. Contra alii, ea medicamina cane pejus & angue fugienda, existimant. Si intestina ex calida & sicca eorum intemperie, quae ob diuturnitatem *hectica* à quibusdam appellatur, debilia & dolentia sunt, opiata nocent, atque falsas inducias dando, aegrum prorsus conficiunt, debilitatur enim his intestinorum compages, & malum non avertitur, quin potius exasperatur. Si adest inflammatio, aut copia crassorum humorum, vel flatuum proventus; noxia sunt opiata, etenim humores cogendo & includendo, naturam gravant, & debilitant. Adde, hoc mali genus raro ex humoribus cavitatum, saepe ex his, qui inter tunicas intestinorum continentur, procedere, quibus opiata medicamenta opem nullam afferre, sed cogendo, damna inducere, quivis intelliget.

Do-

(a) Gal. *lib.* 12. *Meth. medend. cap.* 8.

Dolent aliquando intestina ex ataxia spirituum, subtili inquinamento affectorum, ut in histericis, iisque, quibus laxa & debilis est intestinorum compages. His ergo convenit difflationem promovere, transpiraticnem sartam tectamque servare, tum demùm laudanum liquidum sub moderata dosi praescribere. Generaliter certum est, eos, qui constanti animo cruciatus perferre student neque medicamentis obtundere, citius, certiusque ex morbo evadere.

X.

Novum illud inventum, nempè clysma ê fumo tabaci, quid hic praestet, experientiae relinquitur (a).

Laudandus labor eorum, qui indesinenter nova inquirunt remedia pro morbis magnis debellandis; curandum tamen, ne praeproperè novis fidamus inventis; sunt enim multa, quae, ut rectè dicebat Verulamius, primò spem inflant, deinde destituunt. Apud Heisterum longè describitur usus fumi tabaci per clysterem injecti in ileo curando, tùm praesertim cum ab hernia incarcerata oritur. Describitur etiam instrumentum, quo fumus in intestina introducendus, ac multis laudibus & encomiis hoc remedium proponitur (b). Aliud inventum, novam nempè machinam, ante paucos annos fabricatam, ad illeum desperatum sanandum, longa oratione communicat Antonius de Haen, atque litteras à Medico Mediolanensi (in Italia enim haec machina excogitata est) sibi datas proponit, multisque experimentis in canibus factis, quibusdam etiam corolariis & problematicis adjectis, exornat. Sed post haec omnia: „Jure, inquit, Italos Medicos & Chirurgos laudandos, qui in vivis hominibus, ne una vice nimium urgendo obessent, lentè adeo, & prudenter progressi sunt (c).„ Hippocrates folle fabrili flatum in ventrem immitebat in hoc malo, ut ventrem & intestina distenderet, deinde extracto folle clyste-

rem

(a) Junker *Conspec. Med. Pract. tab.* 108. §. *VII. pag.* 850.

(b) Heister. *Instit. Chirurg. part.* 2. *sec.* 5. *cap.* 161. §. *VI. pag.* 983.

(c) Haen *Ratio med. tom.* 4. *part.* 8. *cap.* 5. *pag.* 192.

rem adhibeat (a). Denique ne quid intentatum relinqueretur, globulos plumbeos, & argentum vivum, haustis quandoque libris tribus, in aqua calida propinare non dubitarunt homines alioqui non ineruditi. Sed ut rebus arduis fieri solet, alii hoc remedii genus tamquam suspectum rejecerunt. Ego autem non video, qui possint intestina tam diro morbo debilitata immane adeo metallorum pondus sustinere, quin oneri prorsus succumbant. Nec video etiam, qua ratione inflammatis intestinis prodesse possint metalla humanae naturae infensissima (b). At, inquies plumbum & mercurius non adeo noxia sunt, quin imò tamquam optima remedia interdum assumuntur. Scio equidem, nihil tam absurdè fieri posse, quod non aliquando apud cordatos homines approbetur. Scio etiam, in Anglia & Scotia nostris diebus inductum esse novum morem apud homines integrè valentes, mercurium vivum ad uncias duas assumendi horis matutinis (c). Sed novitatis amor haec, aliaque plura absurdissima in usum induxit, quae matura inspectio sensim emendavit. Ego, fateor, numquam hoc remedii genus praescripsi, sed propono, ne tirones ignorent quae à gravibus scriptoribus traduntur: neque displicet Vanswietenii hac de re judicium, qui ita loquitur: „Negari tamen non potest „in morbo hoc adeo periculoso tentari posse & usum re„medii, licèt suspecti, si spes sit, imminentem mortem „sic evitari posse (d).„ Quod ad plumbum attinet, notissimum est, metallum esse nostrae naturae inimicissimum, neque id probationibus indiget, cùm apud innumeros fermè nostrae artis scriptores amplissimè demonstratum sit, imò & intestina praesertim offendere, communi ferè omnium consensu innotescit. Hinc non solùm à foro medico, sed ab arte coquinaria excludenda esse vasa omnia ex plumbo, & aere confecta, experti omnes rectè consulunt. Legendus hac de re Vanswietenius, qui colicam Pictonum his de cau-

(a) Hipp. *de Morb. lib.* 3. *vers.* 179.
(b) Vide Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 1. *cap.* 4. *pag.* 10.
(c) *Vide Acta & Observ. Societat. Endimburg. tom.* 3. *art.* 31. *pag.* 475. *& tom.* 2. *art.* 34. *pag.* 481.
(d) Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 964. *tom.* 3. *pag.* 180.

causis natam observasse affirmat (a). Lectu etiam dignae sunt duae dissertationes de hoc morbo, ex metallicis vaporibus, plumbeis praesertim, orto, quae extant apud Disputationes Pathologicas curis Halleri editas (b), quamquam non injucunda est, quae ibidem extat, de venae sectione in cubito in colica Pictonum, disputatio à Joanne Astruc adlaborata (c). Sed omittere hic nec possumus, nec debemus, Vallesium nostrum de hoc argumento egisse, veterum omnium usque ad sua tempora testimonia collegisse, ut probaret, vasa omnia ex plumbo, aere, stanno (ne excepto quidem argento) pro uso pharmaceutico, & culinario, hominum saluti multum officere (d): indeque á prudentissimo Principe Hispaniarum Rege Philipo II. lege cautum est, nè Pharmacopolae, in aquis destillandis, vasis aeneis, etsi stanno obductis, sed vitreis tantùm, uterentur (e). Cùm verò praedicta remedia, non sine magna cautione, magna etiam urgente necessitate, aplicando sint, id, benè monente Morgagno, sub initiis morbi festinatè efficiendum, dum valida adhuc sunt viscera: eo autem jam multum progresso, intestinis fracidis & ad sphacelum properantibus, suspecta omnino haec auxilia sunt (f).

XI.

Sed intestinis hactenus acutè dolentibus perierat prius omnis doloris sensus: nemo enim (ut Senecae verbis id efferam) potest valdè dolere, & diu... Sed mali augurii est, dolorem hac ratione deliniri, & alvum ex indolentia fieri citam... accensa quippe intestina ut facilè emoriuntur, sic amittunt victa facillimè sensum doloris, & praecipitant aegrum non tàm in sudorem frigidum, quàm ipsam mortem (g).

S Om-

(a) Vansw. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1060. *tom.* 3. *pag.* 357.

(b) Haller *Disp. Pathol. tom.* 3. *dissert.* 85. & 86. *pag.* 279. *seq.*

(c) Haller *loco citat. dissert.* 84. *pag.* 261.

(d) Valles *Tratado de las Aguas destilad. &c. pag.* 28. *seq.*

(e) *Ley única, tit.* 17. *lib.* 3. *de la Recopilacion.*

(f) Morgag. *de Sedib. & caus. morb. &c. lib.* 3. *epist.* 34. *num.* 13. *pag.* 47.

(g) Tulpius *Observ. Medic. lib.* 2. *cap.* 41. *pag.* 158. & 159.

Omnis dolor tribus modis sedatur: ablatione, seucorrectione causae, quae fit victrice natura, aut remediorum ope- ablatione sensus, cùm pars emoritur, aut narcoticis obtundi: tur: mentis defectu, debet enim ea concurrere ad doloris sensum (a). Ex his modis prior salubris: alter periculosus aut lethalis: ultimus numquam sine discrimine fit. Ergo si colici dolores, & iliaci deficiant, alvus laxetur, & aeger frigidus cum sudatiuncula appareat, gangrenam subesse, inditium est, atque cita alvus, non ex causae morbificae excretione, sed ex naturae impotentia oritur, quae omnia mors inevitabilis sequitur. Idem interdum accidere in flatuum expulsione per inferiora in his morbis, dum, victa natura, cum signis lethalibus erumpunt, in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica monstravimus (b).

XII.

Ubi per haec consequuti sumus, ut ex inferiore parte spiritus trasmittatur, offerre potui mulsum tepidum non multum (nam ante magna cura vitandum est, ne quid bibat) si id commodè cessit, adjicere sorbitionem (c).

Spectat Celsus in malo intestinorum acuto, ut flatus per inferna ejiciantur, ad potum & sorbitionem exhibendam, optimo sané consilio ab ejus duce Hippocrate desumpto, qui in morbis acutis diaeta tenui, & in acutissimis tenuissima utebatur (d). Methodicorum mos fuit, in celeribus affectionibus aegros intra diatriton (sic tres primos morbi dies appellabant) fame macerare, ut passim apud Galenum (e) videre est. Si umquam alias à cibo & potu aegros abstineri oportet, certè in acutis intestinorum malis id congruere debet, cùm partes istae ex morbo lacessitae nec alimentum ad se trahere, multò minus per corpus digerere pos-

(a) Vide Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 6. *&* *Pathol. nostr. tract.* 3. *prop.* 13. *num.* 62. *pag.* 525.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Prog. sec.* 2. *text.* 24. *pag.* 119.

(c) Cels. *de Med. lib.* 4. *cap.* 13. *p.* 222.

(d) Vide Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 7. *& seq.*

(e) Vide Galen. *Method. medend. lib.* 8. *cap.* 6. *& lib.* 10. *cap.* 6.

possunt. Quod si ob aegri debilitatem, anni tempus, consuetudinem, ipsum alimento reficere conveniat, paucum id sit, & ex longis intervallis, ne intestina graventur: "Victum „valdè tenuem (inquit Sydenhamius de iliacis loquens) aegro „praescribo, ita ut non nisi cochlearia aliquot jusculi, ex pullo „gallinaceo parati, sorbenda bis vel in die permittam (a)." Fatendum tamen, paulò liberalius potum ex aqua simplici & frigida concedi posse, etenim morbus postulat humectationem cum refrigeratione, & si forte: "Qua intemperan„tia subest, tutior est in potione, quam in esca (b)."

XIII.

Dolores, qui in ventre fiunt, elevati quidem, leviores: non elevati verò vehementiores (c).

In hujus aphorismi commentario ait Galenus, dolores ventris elevatos ab Hippocrate vocari eos, qui continentes abdominis partes occupant, adeo, ut quicumque supra peritonaeum fiunt, sublimes vocentur: qui verò infra, hoc est, in ipsis intestinis atque ventriculo, non sublimes, seu non elevati dicantur. Qui in praxi sunt exercitati, non semel viderunt, dolores modò leves, modò acerbissimos, nunc fixos, nunc vagantes, ventris partes molestare, qui longè à colicis & iliacis distant, neque horum symptomatibus propriis & peculiaribus stipantur, subinde revertentes, non acuti, sed in longissimum plurium mensium, & aliquando annorum terminum sese extendentes. In his curandis venae sectiones & purgationes, atque quorumvis remediorum multiplex farrago nihil aliud efficit, quàm morbum exasperare, & aegrotantem consumere. Igitur eos tempori, naturae, & aetatum mutationibus commiterre: balneationibus: diaeta humectante, aliisque rebus non naturalibus mediocriter ac temperanter uti, maximum remedium est. Videre utique convenit Carolum Pisonem, scriptorem opti-

 mum,

(a) Sydenh. *Observ. Medic. sec.* 1. *cap.* 4. *pag.* 10.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 1. *cap.* 2. *pag.* 23. Vide Hipp. *lib.* 2. *Aphor. sent.* 11.

(c) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 7.

mum, qui de ventris doloribus longè & accuratè tractavit, etsi nimio medicamentorum usu, sui temporis more, curationem instituat (a).

CAPUT XI.

De Jecoris inflammatione.

VEteres Graeci hepaticos vocabant eos, qui hepatis phlegmone afficiebantur, quod vocabulum postea ad alios hepatis morbos translatum est (b). Galenus hepatis inflammationem hepatitim à Graecis vocari dixit (c), quo nomine apud recentiores communiter indigitatur. Ergo hepatitis seu inflammatio hepatis est: *Praeternaturalis jecoris excandescentia cum febre acuta, & hujus visceris tumore.* Adest ergo in omni jecoris inflammatione tumor, crescit enim, dum inflammatur, hujus visceris moles, ut aliquando phlegmon, quandoque erysipelas ipsum occupet: unde necesse non est, ut tumor in magnam semper magnitudinem accrescat, cùm interdum phlogosis, non multùm aucta hujus partis mole, eam molestet. Indè fit, ut excandescentia & febris modò graves multumque sensibiles sint, modò obscuro atque lento igne tantùm patefiant. Haec affectio morbus est in intemperie omnis generis, organo vitiato, & aliquando etiam unitate soluta, ut inflammationibus commune esse solet, quemadmodum in Pathologia monstravimus (d). Inter hujus morbi differentias ea praecipuè adnotanda, quae partem affectam respicit, nam etsi hepar in hoc malo perpetuò afficiatur, tamen modo pars gibba diaphragmati vicina, modò pars cava stomacho proxima inflammatur. Quae ex magnitudine & parvitate in caeteris morbis desumitur differentia, hic maximè locum habet, quia interdum inflammatio magna est, totumque ventrem elevat,

(a) Carol. Pis. *de Morb. à prolluv. seros. sec. 4. cap. 2. pag. 267. seq.*

(b) Vide Foes. *Oecon. verb.* Ηπατικοι *pag. 263.*

(c) Galen. *Com. 3. in lib. 1. Epid. Hipp. text. 4.*

(d) *Vide Patholog. nostr. tract. 1. prop. 2. num. 10. & 11. pag. 400.*

vat, aliquando pars parùm intumescit, quae magnitudo quamquam ad sensum varia sit, tamen, quod ad morbi vehementiam attinet, non raró contingit, ut inflammatio ex mole parva graviori periculo conjuncta sit, quàm magna.

Occasionales causae omnium morborum plethora, obstructio, diathesis, sicut in omnibus inflammationibus, ut pluries dictum est & in Pathologia monstravimus (a), sic in hepatis inflammatione perpetuò juncta concurrunt, nam vena portarum, & cava, quae hoc viscus praereptant, facilè plethoram in ipso cumulant. Bilis, quae naturae lege ad hepar ducitur, ut in Physiologia vidimus (b), obstructionem cum calore & aestu inducit, praesertim si crudi humores, ut fieri solet, in hac parte cumulati conjungantur. Diathesis, qua humores ipsius partis affectae, atque de novo accedentes speciali modo corrumpuntur & vitiantur, hic prestò est, multa enim excandescentia cum pauca difflatione ad id non parùm adjuvat, ac, nisi amplitudo venarum succurreret, hepar corruptioni & speciali inflammationi magis adhuc obnoxium foret. Inter efficientes causas aër, ut ad caeterarum partium morbos, ita maximè ad hepar inflammandum vim habet, tum calore & aestu, ut fit tempore aestatis, quo hujus partis affectiones nimium vigent, tum praecipuè vi occulta ipsum laedendo. Diaeta quantum hepati officiat, dum ex rebus calidis, vigiliis, violentis exercitationibus conficitur, omnes norunt. Animi etiam pathemata, uti alias ventris partes, ita potissimùm hepar afficere, nullis probationibus indiget (c).

Hepatis inflammatio morbus frequentissimus est, contra quam vulgus cogitat Medicorum. Quocumque anni tempore invadit, sed praesertim vere & aestate. Pueros & foeminas raró, senes aliquando, juvenes & viros frequenter adoritur, maximè cum cibis calidis, potibus spirituosis, nimiis exercitationibus, intempestiva venere, aliisque id genus incommodis, nimiùm excandescunt. Sub initiis rigor, pos-

(a) *Vide Pathol. nostr. tract.* 2. *prop.* 8. *num.* 36. *pag.* 463.

(b) *Vide Physiol. nostr. tract.* 3. *prop. XX. num.* 91. *pag.* 164.

(c) Vide Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 916. *pag.* 91.

postea dolor gravis potius quam pungens in hypocondrio dextro, modo fixus & stabilis, modò ad superiora usque ad claviculas & jugulum ascendens, & interdum, quod magis mireris, per thoracem lateris oppositi diffunditur, ut non rarò sub falsa pleuritidis vagae & inconstantis specie Medicos fefellerit. Tumefactio ventris, praesertim partis dexterae, comitatur dolorem, ita tamen, ut ea in magnis atque vehementibus tantùm inflammationibus appareat, saepe enim latet in occulto ignis, nec tàm magno tumore, quàm magna vi jecur inflammat. Interea febris est acuta, ardens cum pulsu parvo; denso, celeri. Adest praeterea sitis & oris insuavitas & amaritudo. Orificium superius ventriculi dolet, interdum etiam regio umbilici. AEger anxius est, ad vomendum proclivis, ac frequenter vomitu rejicit corruptos humores bile pallida & flava, nec rarò viridi aut nigra permixtos. Urina flavescens, aut instar flammae cum ardore ejicitur. Lingua cum virore pallida: cutis squallida, sicca: oculorum album flavedine tinctum: alvus, si hepar validum sit, clausa, sin minus, lubrica: sed excrementa nunc flava, mordentia, acria, nunc albescentia instar pulmenti evacuantur. Crescente morbo augentur haec omnia, accedit tamen singultus, sanguinis stillae ex naribus, icterus, cardialgia, languor. Morbo ad summum statum evecto, praeter haec omnia, mentis alienatio, contractio membrorum, summa cutis ariditas, linguae siccitas & nigredo, urinarum color obscurè rubescens, febris vehemens, accessionibus tamen & remissionibus constans, inaequalitas pulsuum cum duritie, tensione, frequentia. His omnibus saepe accedunt exanthemata, quae tùm indole, cùm figura, pro aegrorum & temporum constitutionibus, varia esse consuevere. Hepatis inflammatio terminatur in salutem, mortem, aut in alios morbos mutatur. Si igitur, ea in summo vigore constituta, pulsus in dies languidiores fiant, tussis, inanis, & respiratio difficilis (quae symptomata quosdam ab initiis comitantur) nimium crescant, si frigeant extrema cum viscerum aestu, aut prorsus remittat dolor permanentibus, imò & auctis propositis malis; mors inevitabilis sequitur. Quod si sub statu morbi sanguis confertim ex naribus fluat, eumque fluxum sudor

co-

comitetur: aut alvus feratur multis, crassis, biliosis excrementis: vel urinae copiosae effluant, spes est, salutem adventuram. Mutatur haec inflammatio in abscessum, quo pus efformatur, atque in eo casu eadem signa atque symptomata apparent, quae in pectoris suppurationibus declaravimus. Solet etiam transire in scirrum immedicabilem, quod ex summa partis affectae duritate cum inflammationis remissione cognoscitur. Degenerat etiam aliquando in tertianas febres, quartanas, aut erraticas, quae unica est harum mutationum spectabilis, cùm jam praedictae post multos labores tum demùm lethales esse soleant. Jecinoris inflammatio morbus acutus est, ac non raró acutissimus, atque maxima pernicie perpetuò comitatus, cùm numquam facilis ex eo curatio spectanda sit. Hucusque descripsimus veram hepatis inflammationem, sed advertere expedit, jecur interdum phlogosi lenta consumi, quae incautos facilè decipiat, omnia enim quae aeger tunc patitur, mitiora sunt, atque excandescentia adeo levis parvaque apparet, ut dolor, gravitas, totusque morbus magna potius respiratione, cutis defoedatione, membrorum impotentia deprehendi quàm tactu debeat, ipsumque vitium quandoque acutissimum est, celeriterque interficit, idque Aretaeus sub *venae cavae acuto morbo* descripsit, nosque alibi adduximus (a), aut multis saepe mensibus trahitur, ut iis contingit, quibus impetigines, aliaque exanthematum genera faciem, summamque cutim defoedare solent.

Ad inflammationem hepatis tollendam prodest venae sectio ex brachio semel & iterum celebrata sub ipsis morbi initiis: neque tamen multum sanguinis extrahendum, quia haec pars, etsi multum calida sit, citò frigescit & debilitatur. Purgatio, incipiente morbo, minimè instituenda; at remissa jàm febre & symptomatibus, si natura integrè rem non conficiat, levi cathartico morbi reliquiae auferendae. Pro morbi decursu neque multa medicamenta, neque nimia festinatione auxilia praestanda, multis enim reme-

(a) *Vide Illustr. nost. ad Hip. Progn. sec. 1. text. 27. pag. 66. & text. 29. pag. 69.*

mediis natura opprimitur, atque blandis & suavibus adjumentis confortatur. Igitur praescripto victu tenui ex jusculo pulli gallinacei cum herbis refrigerantibus, ut de aliis inflammationibus dictum est, aqua frigida danda sub augmento morbi, nitro alterata, sub statu verò modicum camphorae ante singulas potiones tutò propinari potest, nisi aegri conditio, & spirituum ataxia, ut fieri solet, medicamentum id sustinere nequeant. De caetero, parùm olei amygdalarum dulcium in jusculo utile esse consuevit. Decocta item ex medicamentis, quae veteres *hepatica*, quoniam hepati succurrere credebant, recentiores *saponacea*, quia mucilagine salina gaudent, appellare consueverunt, locum hic habent, qualia sunt cichoreum, gramen, intibus, fragaria, agrimonia, & id genus alia: curandum tamen ne nimio infrigidantium usu pars debilitetur, ad quod vitandum parùm santali citrini his medicamentis immiscere & simul coquere, veteribus in usu fuit. Monitum est Galeni, unicam salutis spem in hoc morbo in naturae robore consistere (a), & quidem rectè, nisi enim natura potiorem curationis partem efficiat, vana sunt, & non raró noxia multa Medicorum molimina. Arabes Medici, ut videre est apud Rhasem, frigida medicamenta tùm exterius, tùm interius applicabant (b); at Graeci tutiorem viam sectantes ab iis abstinebant, nè partis lesae vim infringerent, ac medicamenta lenientia & robur partis conservantia adaptabant (c). Igitur exterius oleum cucurbitae chalibeatum, prout describitur in Pharmacopea Matritensi, incipiente morbo sufficere potest (d); at morbo ad statum accedente, parùm camphorae eidem additum confert.

(a) Gal. *Meth. med. lib.* 10. *cap.* 5.

(b) Vide Rhasim *lib.* 9. *ad Almanzorem*, *cap.* 67. *pag.* 46.

(c) Vide Holler *de Morb. intern. lib.* 1. *cap.* 35. *pag.* 332. & Duret. *ibidem*, *pag.* 336.

(d) *Pharm. Matrit. part.* 5. *cap.* 2. *pag.* 279.

APHO-

APHORISMI.

I.

Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus suppuratis urinae stillicidium supervenit: hepati autem inflammato, singultus supervenit (a).

Perpetuum non est, hepate inflammato adesse singultum, sed fermè ita fit, ut singultus morbis acutis superveniens, hepar, aut partes ipsi vicinas inflammatas demonstret. Optimè Celsus: »Frequens, inquit, singultus & praeter consuetudinem continuus jecur inflammatum esse significat (b).» Hinc discant tirones, cum vident hominem, citra morbum acutum, nimium & praeter consuetudinem singultientem, de affecto hepate suspicandum.

II.

Inflammationes, quae in hoc viscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, si quidem in gibba parte consistant, praecipuè si grandes fuerint, perfacilè vel solo tactu dignosci possunt; at simarum partium inflammationes per alia potius accidentia, quam per tactum, investigare oportet (c).

Dum jecur inflammatur, totum fermè inflammatione excandescit, sed morbi vis interdum in parte gibba potius quam cava, & contra, inhaerescit. Distinguendum id ex symptomatum praedominio, si enim dolor ad cartilaginem mucronatam vergat, tussicula & spirandi difficultas plurimùm vigeant, gibbam partem maximè affici, censendum. Quod si, his symptomatibus remissis, molestae admodum sint nausea, sitis, vomitus, & dolor ad umbilicum, & versus inferiora magis, quam superiora conversus, simam jecoris partem potissimum laesam esse judicandum. Quod adverte-

T re

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 58.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 62.

(c) Gal. *de Locis affec. lib.* 5. *cap.* 7.

re expedit, quia malo gibbam partem occupante, per sanguinis effusionem, sudores, urinas magna ex parte solvitur: eo autem in concava parte consistente, vomitu & alvi fluxu maximè dissipatur.

III.

Febres, quas ardentes *antiqui vocabant, magna ex parte advenire videmus jecoris aut ventriculi flammeis dispositionibus... Quemadmodum ubi in universo quoque corpore biliosi humores ad immoderatum fervorem perveniunt: verùm hae, quae aut jecoris aut ventriculi occasione eveniunt, omnium sunt vehementissimae* (a).

Febrium ardentium fomes, etsi in humoribus per totum corpus, bilescentibus, hoc est, in bilem conversis, consistere possit, plerumque in visceribus delitescit. Ergo Medicus attentè inquirat quodnam viscus in iis laboret, ac hepar frequenter affectum inveniet. Nec ardentes modò, sed & quae autumni tempore, sub larva continuarum, tertianarum naturam servant, sedem suam in hepate potissimum figere, fidis observationibus constat. „Ubi post fervidissimas & siccissi„mas aestates (inquit Vanswietenius) autumnali tempore „grassantur epidemicae febres continuae remittentes, tunc „observationes practicae docuerunt, hepar frequenter affec„tum fuisse, & infarctum spisso sanguine ad atrabiliarem „quasi tenacitatem accedente: tunc in talibus aegris non „apparet quidem saturatus ille flavus ictericorum color, sed „facies ceracea quasi est, & pallido in dilutissimam flave„dinem colore, morbi hujus signum dat (b).„ Observatione didici, hujusmodi febres post benè evacuatam biliosorum humorum copiam & ardorem temperatùm, cortice peruviano tuto fugari (c).

IV.

Dextra parte (in hepatide) *sub praecordiis vehemens dolor est:*

(a) Gal. *de Locis affec. lib.* 5. *cap.* 7.
(b) Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 918. *pag.* 96.
(c) Vide Gorter, *Medic. Hipp. lib. IV. Aphor.* 173. *pag.* 270.

est : idemque ad latus dextrum , & ad jugulum , humoremque partis ejusdem pervenit: nonnumquam manus quoque dextra torpet (a).

In magna & vehementi hepatis inflammatione , quae vehementi dolore , ut inquit Celsus , significatur , manus affecti lateris non modò torpet , sed interdum cum brachio intumescit , quod malum esse praesagium animadverti. Extrema corporis membra veluti viscerum emunctoria Veteres considerarunt , ac in magnis eorum inflammationibus eisdem vesicantia , cucurbitas , fonticulos , synapismos , aliaque id genus applicare tentarunt , ut malum ab internis ad exteriora juxta naturae institutum advocarent. „Mirùm fortè (inquit Hollerius) quod nos bis aut ter ob„servavimus , dolores surae intolerabiles in febre , qui ne„que fotu , neque litu , neque cataplasmatis cesserunt. Mor„tuis ergo aegris jussimus, crura & suras aperire novacula, „inventumque pus album , pallidum , leve, aequale, spatiis „inanibus diffusum, & majore vena conclusum. Atque ut no„taretur locus unde pus ejusmodi , aperto ventre , vomico„sum hepar & putre inventum est. Itaque verísimiliter loco „sanguinis pus per majorem venam in crura & suras , quae „admodum venosae sunt , transmissum (b).„ Vanswietenius hunc locum exagitans, in cruribus natum pus resorptum fuisse , & ad hepar delatum contra Hollerium censet (c). Sed quis non videt , haec dicta esse ad sustinendum systema circulationis sanguinis? Melius Baglivius, etsi hypothesis sectatur , qui hanc Holleri observationem, tamquam rebus practicis conformem, sincerè proponit, ab auctoris mentes minimum recedens (d). „Hac ipsa causa ego censeo (inquit Valle„sius) sectionem venae factam in manu dextra inter digi„tum medium & anularem, aut hunc & minimum... utilem „esse in jecoris affectionibus (e).„

(a) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 8. *pag.* 213.
(b) Holler. *Com.* 2. *in lib.* 3. *Coac. Hipp. text.* 2. *pag.* 348.
(c) Vans. *Com. in Aphor. Boher.* §. 916. *pag.* 86.
(d) Bagliv. *de Prax. medic. lib.* 2. *cap.* 9. §. 12. *pag.* 135.
(e) Valles *Com. in Hipp. Epid. lib.* 2. *sec.* 2. *text.* 19. *pag.* 62.

V.

Quibus in dextris distensio submollis, phrenitici, nisi solvatur desinente febre (a).

Maximè commendavit Baglivius, ut Medici, aegrorum omnium, praesertim acutis morbis laborantium, hypocondria tractarent (b). Hoc monitum ex Hippocrate desumpsit, qui in hypocondriis observandis accuratissimam posuit diligentiam, ut constat ex Prognosticis. Si ergo Medicus hypocondrium dextrum inveniat distentum & dolens cum acuta febre, quod hepatis inflammati indicium est, aegrum phreniticum fore jure timeat ob extensionem mali ad diaphragma, ex cujus inflammatione veram phrenitidem fieri, in priore hujus operis parte monstravimus. Luculentum hujus rei exemplum praebet Hippocrates in historia Hermocratis, qui phrenitide ex hepatis inflammatione periit (c). Huic enim, hypocondrii distensio submollis ab initiis accedens, inflammatum hepar significabat. Hac occasione inquit Vallesius: »Vix umquam occurrit ulla earum febrium, quae »vehementer ardent, ut per quas lingua exusta est, & quae »exeunt de ventre torrefacta, quin aliquod internorum »viscerum praecipuè patiatur, habeatque inflammationem, »aut eam, quam phlegmonem Graeci vocant, aut pro »hac erysipelas, aut quam vocant phlogosim, hoc est, ar»dorem... Atqui ego mox ac ustionem maximam in fe»bricitante intueor, si phlegmonis interni signa, quae di»ligenter requiro, non apparent, de aliqua tamen tali affec»tione cogito, & eò curationis rationem dirigo (d).» Solent interdum hypocondria ex flatibus distendi, quod ex rugitu ventris, facili remissione, febre non acuta, & absentia signorum inflammationis non difficilè cognoscitur, ut ex Hippocrate deducitur in Prognosticis, nosque in ejus Illustratio-

(a) Hipp. *lib.* 4. *Epidem. vers.* 348. *apud Valles text.* 107. *pag.* 206.

(b) Bagliv. *de Prax. medic. lib.* 1. *cap.* 9. *de Observ. hypoc. pag.* 39.

(c) Hipp. *lib.* 3. *Epid. sec.* 1. *aegrot.* 2.

(d) Valles *Com. in lib.* 1. *Epid. Hipp. sec.* 1. *aegrot.* 2. *pag.* 117.

tionibus declaravimus (a). Hinc aptè Martianus Vallesium nostrum inconstantiae arguit, quod hunc locum epidemiorum de distentione flatulenta intelligit, immemor eorum, quae de eadem dixerat in historia Hermocratis, ubi eam optimè ex hepatis inflammatione deducit (b): neque fieri potest, ut distinctionem submollem sequatur phrenitis, quin ea distentio ex inflammatione phlegmonosa, seu phlogistica viscerum nascatur.

VI.

Hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad consensum inducit, nam & ad jugulum usque porrigitur, & spirandi difficultatem creberrimè affert, atque interdum tussim quoque ac dysenteriam, nequè rarò nothas costas infectat (c).

Veteres Medici, in observandis naturae actionibus accuratissimi, monuerunt, inflammationes partium ventris dolores in pectore usque ad superiores costas utriusque lateris interdum induxisse. „Dolor (inquit Aretaeus de intestino „colo acutè affecto loquens) modò ad costas usque superiores ascendit, quando & speciem lateralis morbi praesefert, siquidem & isti febricitant: modò sub spureas costas „in dextram aut laevam partem descendit, sic ut jecur, „aut lien dolere videantur (d)„. Vidi ego histericas foeminas, eosque qui flatibus nimium premuntur sine febre, de dolore ad costas conqueri, huncque histericis medicamentis & flatum discutientibus tolli, ut inde intelligamus quanta cura & solicitudine procedendum, nec facilè pronuntiandum in exacta morborum investigatione. Jecoris inflammationem cum pleuritide, quam *descendentem* vocant, saepe confundi, auctor est Galenus, qui, ea qua erat perspicacia, hos morbos diligentissimè distinguit, etsi enim in utroque doleat latus, & interdum costae, tamen in hepati-

ti-

(a) *Vide Illustr. nostr. ad Hippoc. Progn. sec. 2. text. 25. pag.* 120.

(b) Martian. *Com. in lib.* 4. *Epidem. Hippoc. text.* 348. *pag.* 333. *Vide etiam com. ad lib.* 3. *de Morb. text.* 99. *pag.* 189. *seq.*

(c) Gal. *de Locis affec. lib.* 2. *cap.* 8.

(d) Aret. *de Caus. & sign. morb. acut. lib.* 2. *cap.* 6. *pag.* 19.

tide dolor gravis est & tractorius, ut non modo diaphragma, sed & superiores partes usque ad jugulum ad inferiora trahi videantur: neque novum est ad jugulum, è regione oppositum, dolorem pervenire (a). Dolor autem pleuriticus acutus & pungens & sine tractione. Respiratio laesa in hepatitide ob diaphragmatis consensum fit, atque adeo neque magna est, neque alibi quam in diaphragmatis situ respirandi molestiam aeger percipit, secus ac in pleuritide, quae respirationem nimium offendit, atque ipse dolor eam impediens monstrat, respirandi impedimentum ex ipso latere nasci. Praeterea: „Linguae & universi corporis color „alteratur, ubi hepar vitiatum est; sicut rursus thorace „affecto tussis increscit, atque eo tempore omninò appa„rent ea, quae tussiendo expuuntur... Verùm nequaquam „similis est pulsus in hepatis, & membranae costas succin„gentis inflammatione: ac ne alvi quidem sedimenta si„milia sunt, quamquam non in qualibet jecinoris inflam„matione eadem sunt (b)." Haec omnia ita accuratè Galenus persequitur, ut si tirones ipsum hac de re consulant, laboris certè non poenitebit. Ex dictis deducimus, ubicumque in lateribus observantur dolores hinc inde vagantes, pleuritidis phoenomena secum non omninò deferentes, ut in quibusdam temporum constitutionibus malignis factum vidimus, suspicari oportere de hypocondriis, aut aliis ventris partibus malè affectis, & dolorem ad superiora extendentibus, quibus vel sanguinis missione, vomitione, catharsi, aut blanda tantùm tractatione pro laesionis varietate occurrendum, nihil enim horum esse perpetuum ad curationem, experientia monstravit (c).

VII.

Titulo magis quàm reali effectu his (hepatide affectis) *commendantur pleraque sanguinem coagulatum resolventia: quae enim efficaciter hoc praestare possent, partium sunt tenuiorum*

(a) Vidè Aret. *de Caus. & sign. morb. acut. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 19.

(b) Gal. *de Locis affect. lib.* 2. *cap.* 9.

(c) Vide Bagliv. *Prax. Medic. lib.* 1. *appendic. de Pleurit. pag.* 28.

rum & hinc orgasmum sanguinis longe praesentiorem inducunt, quam partem affectam consolantur (a).

Mirum! quantum Arabes primùm, deinde Chimici, post recentissimi Scriptores, omnes tamen nimium hypothesibus addicti, inania remedia pro gravibus morbis extollunt, eisdemque vires opinione, non re ipsas inventas, atque constantes praedicant: » Abstinendum verò interius (inquit Hoffmanus de hepatis inflammatione loquens) ab omnibus opiatis, narcoticis & sopientibus, necnon à sudoriferis calidioribus, quae febrem accendere, vigilias intendere, & delirium suscitare valent. Exterius fugiendum regimen nimis calidum...Neque emplastra saturnina, vel epitemata ex aceto & lithargirio admovenda, quae nimis refrigerant & constringunt; neque etiam spirituosa applicanda, quae fibras rigidiores efficiunt, ac dolores intendunt (b).»

CAPUT XII.

De Morbo Regio.

ICterus Graecis, morbus regius Latinis, morbus arcuatus, aurigo (c), est: *Praeternaturalis totius corporis, praesertim summae cutis, color flavedine tinctus.* Ergo in ictero color plus minusve flavescens adesse debet, placuit enim vetustissimis Medicis ictericos vocare eos aegros, quibus color, praeter naturam in toto corpore, sed praesertim in summa cute, flavedine tingitur. Verum equidem est, alios etiam colores cum flavitie misceri, ut nigrum, viridem, chlorum, hoc est, ex pallido virentem, plumbeum, &c. sed ex flavedine hujus morbi praesentia demonstratur: quapropter nec icterus niger propriè datur, sed cùm corpus nigredine tingitur, ad cachexiam id referendum. Icterus symptomata est in affectu corporis, idque nos longè explicavimus in

(a) Juncker *Consp. Medic. pract. tab.* 66. §. *VIII. n. 6. pag.* 546.

(b) Hoffm. *de Feb. sec. 2. cap. 7. cautel. & observ.* §. *III. tom. 2. pag.* 145.

(c) *De homum nomin. orig. & signif. vide* Gorraeum, *verb.* Ικτερος, *p.* 267.

in Pathologia (a); ubi statuimus, morbum hujus symptomatis productorem esse intemperiem, non eam modo quae in calore, sed quae in vitiata partium substantia simul consistit. Cùm igitur per temperiei debitae certam corruptionem plus bilis in corpore accrescit, quam pro naturae instituto, aut hepar officio suo bilem trahendi & expellendi non fungitur; necesse est, ut humor hic nimium redundans totum repleat corpus, ipsumque flavo colore tingat. Pars affecta interdum est hepar, aliquando, sine vitio hepatis, totum corpus; sed praesertim summa cutis, ventriculus item & intestina esse consueverunt, ut citato Pathologiae loco demonstravimus. Fatendum tamen, morbum hunc, etsi integro hepate sub initiis consistere possit, procedente tamen tempore viscus hoc vitiare propter connexum, quem naturae lege cum bile habet (b). Differentiae speciales hujus morbi (generales enim in Pathologia adductas hic repetere supervacuum est) sunt: prima, qua icterus consideratur criticus aut symptomaticus. Hic est qui morbo ingravecente: ille dum eodem mitescente, victrice jam natura, prodit. Sicut enim sub augmento morborum acutorum aliquando icterus, majoris periculi nuntius, ita sub fine, morbo devicto, cùm spe salutis nascitur. Ex his quae icterum comitantur, ex tempore & exeundi modo, juxta ea, quae de evacuationibus symptomaticis paulò ante diximus. an morbus regius symptomaticus sit vel criticus, quivis facilè judicare poterit. Altera icteri divisio est, quae ex parte affecta & laedendi modo desumitur. Considerare enim pro curatione expedit an icteri origo in hepate, an in reliquo corpore existat. Per ardentes febres, aliosque acutos morbos: sub epidemicis quibusdam constitutionibus: post aliqua assumpta venena, ex colicis doloribus pertinacissimis, non quidem perpetuò, sed cùm certa atque ineffabilis concurrit diathesis, universum corpus ictero inficitur inculpato hepate: at in inflammatione hujus visceris, obstruc-

(a) *Vide Pathol. nostr. tract. 3. prop.* 12. *n.* 53. *pag.* 593.

(b) *Vide Physiol. nostr. tract.* 3. *prop.* 20. *n.* 91. *pag.* 164. *seq.*

tructione, & scirro aliquando solet supervenire aurigo. Igitur sub casu priore humor partium corporis nativus non utcumque in bilem, sed certa diathesi corruptam, mutatur ex vi febris, veneni, aut aëris, quod potissimum contingit subjectis quibus humores ad bilescendum sunt proclives: sed in altero casu corpus ictero infestatur, vel quia infirmum hepar nec trahit bilem, nec ipsam à reliquis partibus transmissam recipit, vel etsi recipiat, ad folliculum fellis traducere non potest ob obstructas vias, atque adeo ad corpus refluit. Hic est simplicissimus naturae ordo in bile secernenda ex attentis observationibus deductus, & praxi omninò conformis, ut clarius ex his, quae in Physiologia diximus, concipi potest (a). Boheraavius amore systematis, quo statuitur, nullibi praeterquam in hepate posse bilem consistere atque secerni, icterum omnem à jecinore derivavit, eumque in hac parte sequitur Vanswietenius eidem hypothesi nimium adhaerens: cum tamen vitia hepatis bilis secretionem impedientia varia esse possint, varias inde Boheraavius deduxit icteri formas, quas Vanswietenius candore solito non morbi, sed causarum differentias esse credit (b), atque adeo non ab omni hepatis inflammatione necessariò icterum deduxit, quemadmodum fecerat Boheraavius (c).

Inter causas occasionales plethora ad icterum disponit, hepar nimium replendo, & aptum reddendo phlogosi & inflammationi. Si sanguis nimium in corpore redundans, particulis tenuibus & oleo similibus repletus sit, in bilem facilè converti potest, indeque ictero occasionem dare, ut ex Hippocràtis doctrina in Physiologia monstravimus. Multò magis ad icterum inducendum juvat obstructio, seu hepatis, seu totius corporis, si ex humoribus fiat ad bilescendum pronis, multusque calor hominem infestet, ita enim fit magnus bilis proventus, qui ob obstructas vias in corpore detinetur. Neque ignorare oportet, lapillos seu calculos in cistide fellea inventos pro causa occasionali hujus

(a) *Vide Physiol. nostr. loco sup. cit.*
(b) Boerh. *Aphor. de Cognosc. & curand. morb.* §. 914. *seq.* Vanswiet. *in Com.* §. 932.
(c) Vans. *Com. cit.* §. 918. *pag.* 96.

morbi à magnis viris haberi. Sed omnium maximè ad icterum confert diathesis, ex plethora enim, & obstructione potest quidem bilis copia augeri, at nisi accedat certa, sed ineffabilis diathesis, non satis est ad colorem flavedine tinctum in universo corpore inducendum. Inter causas efficientes aër tùm calore, cùm maximè occulta vi icterum producit, sunt enim certae temporum constitutiones, in quibus morbus regius epidemicè grassatur, ut praeter alios apud Hippocratem videre licet (a). "Ineunte aestate (ex vero inquit Bianchius) praecipuè sicca & ventosa cum diuturnis »aestuationibus, in icterum (varii) delabuntur cum virium »prostratione, languoribus, inappetentia, interdum & vo»mitu, non raro & diarrhoea biliosa interpolatè recur»rente: nec nisi ad autumnum, refrigerato aëre, ac im»bribus emollito, liberantur (b).» Diaetam, quae nimium corpus animumque exagitat, aut quovis modo calefacit, icterum producere, quivis intelligit, si vel maximè jungantur cruditates ex acribus & obstruentibus cibis, ita enim bilis multa generatur, nulloque negotio corrumpitur. Ex animi motibus nimium validis, ira praesertim & moerore quosdam ictericos factos esse, certis observationibus monemur (c).

Etsi icterus quamcumque aetatem & sexum invadat, juvenes & viros magis quam pueros, hos etiam facilius quam senes adoritur. Cùm primum sese manifestat, haec aeger patitur: totius corporis color subitò in flavum mutatur, sed praesertim oculorum album, frons, tempora ita flavedine tinguntur, ut facies horrenda sit. AEger interea siti vexatur, languet, ad motum impotens redditur, vigilat, cibos aversatur, falsis perturbatur imaginationibus, molestatur pruritu, venas sub lingua habet tumidas & flavescentes, difficillimè sudat, tristitia & moerore conficitur. Uri-

(a) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sec.* 2. *const.* 3. *text.* 3. *Vide etiam Tract. nostr. de Febr. lingua vernac. cap.* 3. *pag.* 27.

(b) Bianchi *Hist. Hep. part.* 3. *de Ictero*, §. *V. pag.* 318.

(c) Vide Hoffm. *Special. morb. Pathol. part.* 4. *cap.* 12. *tom.* 3. *pag.* 303 & Sauvages *Nosolog. Method. cl.* 10. §. *XXX. n.* 4. *pag.* 483.

Urina flava, ut dici solet, intensissimè, at ferè ex obscuritate ad nigredinem vergens, atque linteolum in ipsa immersum flavo colore tinctum extrahitur. Pulsus inanes: febris interdum nulla, sed nocturnis horis omnis ictericus calore & inquietudine molestatur. Quibusdam alvus, biliosa, multa, pulmentaribus mixta: aliis dura, coacta, canum stercori similia, albescentia, dejicit. Si malum ob viscera nimium labefactata, seu phlegmone, scirro, aut calculis obstructa altas radices habeat, praedicta omnia mordicus permanent, eosque post anxietates, languores, aliaque hujusmodi incommoda hydrops sequitur, qui tum demum inevitabili morte aegros conficit. Interdum coliquatione & contabescentia finem vitae claudunt. Quod si viscera sana, aut levibus malis affecta sint, neque error in diaeta comitatur, benèque instituatur curatio, post aliquot labores spectata salus venire solet. Morbus hic longus est, numquam facilè sanandus, quamquam pueri facilius, senes non nisi difficillimè ab eo liberentur. Atque advertere convenit, icterum, seu ob temporum constitutionem, seu ob errores in victu, vel ob pravam curationem, hepatis phlegmonem saepe lethalem post se trahere.

Venae sectio in ictero noxia est, malum enim hoc numquam sine biliosa cachochimia est, atque ex vero monuerunt veteres, bilem impedire sanguinis missionem (a). Quod si plenitudo fomitem morbo dederit, abstinentia, exercitiis, balneationibus minuenda est: in his tamen omnibus ita agendum, ut ne quid nimis. Purgatio sub initiis periculosa, numquam enim morbus regius sine magno labore est, atque cathartico medicamine viscera calefacta nimium irritantur. Ergo prius praeparanda est materia, viaeque aperiendae, ut tum demùm purgatio utilis esse possit. Sunt qui amara medicamenta in delitiis habent, ut absynthium, centaurum, gentianam, aliaque hujusmodi; verùm: » Haec ipsa (inquit Hoffmanus) plus » saepe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoc» tus experientia testor (b). » Idem de vino, & spirituosis me-

 di-

(a) Hipp. *lib. de Hum. v.* 198. Gal. *com.* 3. *in lib. Hip. de Humor. text.* 33.

(b) Hoffm. *Spec. Patholog. part.* 4. *cap.* 12. *cautel.* §. *VI. pag.* 306.

dicamentis sentiendum, monet hic auctor (a). Saponem Venetum aqua dilutum, aut decocto quinque radicum aperientium, laudat Vanswietenius, hoc enim remedium concreta solvere, blandè abstergere, & ad expulsionem disponere credit (b). Sed hoc remedii genus, etsi in communem fermè usum redactum sit, fateor, nondum mihi innotuit, quid magni fecerit, non modò in ictero, sed aliis etiam morbis, ubi à Medicis frequenter praescribitur. Laudat Tozzius aquam ex *albo albi*, compositam ex albumine ovi quousque in spumam abierit conquassato & cum aqua graminis permixto. „Haec autem „(inquit) manè & vespere jejuno stomacho ad uncias qua„tuor pluries exhibita, mirum quàm tutò foeliciterque icte„rum quemcumque sanet, etiam ubi caetera non profece„rint, qaod sanè millies expertum (c).„ Non spernendum utique hoc remedium; sed an tantas & tam mirabiles vires habeat in ictero, non ausim affirmare. Id certum est, hoc malum lenire hepatica medicamenta temperata, diluentibus mixta. Si ex aequis partibus succorum depuratorum cichorii, borraginis, intibi, & becabungae, seu ejus loco fumariae, fiat ex arte syrupus, magni erit usus in aurigine tollenda. Praescribendus tamen aqua graminis bene dilutus. Decocta item ex radicibus fragariae, chicorii, graminis, additis foliis taraxaci, agrimoniae, pimpinelae, cum floribus sambuci, violarum, ex arte confecta mirè prosunt. Oleum amygdalarum dulcium in jusculis ad saburram primarum viarum suaviter deliniendam & evacuandam, multum confert. His peractis, si purgationem instituere in animo sit, ex blandis catharticis, sed praesertim rhabarbaro & manna, addito tartaro solubili, componenda est. Neque omittendum plurimum ad icterum tollendum conducere quod Celsus consulit his verbis: "Per omne verò tempus utendum est „exercitatione, fricatione, &, si hyems est, balneo: si aestas, „frigidis natationibus: lecto etiam & conclavi cultiore, usu, „loco, ludis, lascivia, aliis, per quae mens exhilaretur, ob „quae

(a) Hoffm. *loco cit.* §. *VIII.*
(b) Vans. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 950. *pag.* 128. *&* 137.
(c) Tozzi *Com. in lib.* 4. *Aphor. Hipp. sent.* 62. *pag.* 136.

„quae regius morbus dictus videtur (a).„ Nec facilè est morbum invenire, pro quo tollendo tanta excogitata sint remedia partim empirica, partim superstitiosa. Illorum plurima videre licet apud Plinium (b). Horum specimen quivis reperiet in nugatore maximo Dolaeo, qui, cum hujus generis multa proponat, his verbis concludit: „Sequens experimentum neminem facilè fallet: urinam aegroti inde ollae, quam tegula cooperi, & ad medietatem coque, & fimo equino abscon„de (c).„ Vanissima quidem sunt hujusmodi asserta, sed ideo adduxi, ut tirones intelligant, quàm cauti esse debent in adoptandis remediis, & quam futiliter de eorum viribus auctores alioqui famigerati loquantur.

APHORISMI.

I.

Quibus in febre morbus regius supervenit ante septimum diem, malum est (nisi confluxus humorum per alvum fiant) (d).

II.

Quibus in febre, septima, aut nona, aut undecima, aut quatuordecima morbus regius supervenit, bonum est: nisi dextrum hypocondrium durum sit: alioqui non bonum (e).

III.

In ictericis hepar durum fieri, malum (f).

IV.

In febre biliosa, ante septimum diem cum rigore morbus regius accedens, solvit febrem: verum sine rigore, si accedat extra temporis occasiones, perniciosus est (g).

Ex

(a) Cels. *de Med. lib.* 3. *cap.* 24. *p* 176.
(b) Plin. *Hist. Nat. lib.* 26. *cap.* 12. *pag.* 409. *& lib.* 30. *cap.* 11. *pag.* 536.
(c) Dol. *Enciclop. Medic. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 269.
(d) Hipp. *lib.* 4. *Aph. sent.* 62.
(e) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 64.
(f) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 42.
(g) Hipp. *de Vict. rat. in acut. sec.* 4. *vers.* 279.

Ex hac doctrina occasionem arripuit Plinius Hippocratem, carpendi, ita enim loquitur: »Morbum regium in »oculis praecipuè mirari est, tenuitatem illam densitatem»que tunicarum felle subeunte. Hippocrates à septimo die »in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vi»xisse aliquos etiam ab hac desperatione (a).» De hac ipsa sententia ita Averroes loquitur: »Et dicit Hippocrates, icte»ria veniens ante septimum diem in acutis febribus, ma»lum est. Reprobatum est experientia in omnibus nostris »terris, etsi veniat in quinto die laudabile multum ex viva »ratione, & maximè in temporibus calidis, & corporibus »calidis, & haec sententia Collegiorum Medicorum om»nium Persarum & Indiae majoris, &c. (b).» Sed Plinius mortiferum esse dicit, quod Hippocrates malum esse pronuntiavit, quod non desperationem significat, sed periculum. At laudabilem multum esse icterum die quinto acutae febris apparentem, ut Averroes ait, minimè censemus, tametsi aliqui evaserint: per multa enim discrimina à morbo esse liberatos, experti credimus. Videndus utique Vallesius noster, qui nervosè, ut solet, Hippocratis sententiam ab horum scriptorum objectionibus vindicat (c). Ergo harum sententiarum doctrina practica huc redit: si icterus in febribus acutis ante diem septimum appareat, etsi non prorsus mortiferum, periculosum tamen id est; quod si rigor icterum praecedat, constantibus viribus, minus subest periculi, idem enim tunc contingit, quod in febribus ardentibus, dum rigore superveniente judicantur (d): defunguntur tamen periculo aegrotantes, ubi ictero apparente, etiam sexto die, magna fit humorum expurgatio per urinam, aut per alvum, aut larga sanguinis è naribus perfusione, ita enim multos levatos esse in Epidemica constitutione narrat Hippocrates (e), nosque in praxi vidimus. Contra Hermocrates,

(a) Plin. *Histor. Natur. lib.* 26. *cap.* 12. *pag.* 409.

(b) Aver. *Colliget lib.* 4. *cap.* 43. *pag.* 39.

(c) Valles *Controv. lib.* 10. *cap.* 9. *pag.* 156. *& Com. in lib.* 1. *Epid. Hip. sec.* 3. *text.* 65. *pag.* 18.

(d) Vide Hipp. *lib.* 4. *Aph. sent.* 58.

(e) Vide Hipp. *lib.* 1. *Epid. statu* 3. *text.* 3. *& Ilust. nost. ad hunc. loc. p.* 104.

tes, & Apollonius, qui facti sunt icterici ante septimum diem, nec tamen debitè expurgati, periere (a). Quod si icterus post diem septimum appareat, bonum esse consuevit, non tamen *tutus*, ut inquit Celsus, quem ex Galeni doctrina in Illustrationibus ad Hippocratis Epidemica emendavimus (b). Quocumque autem tempore icterus manifestetur, si hepar durum sit, malus & fermè mortiferus esse deprehenditur, haec enim duritas phlegmonem, scirrum, aut tenacissimam obstructionem indicat, quae nec naturae vi, nec ullis artis auxiliis tolli potest.

V.

Icterico, laborare, sudare, panem comedere, bibere non multum, lavari caput multo & calido, aut potius tepido, vinum album, somno non multo uti (c).

Curatio, quam hic proponit Hippocrates, minimè convenit ictero febribus acutis supervenienti, sed qui sublato jam morbo permanet, ut in quibusdam crisibus fieri solet, aut cùm icterus chronicus est sine febre, neque hypocondria dura sunt, his enim casibus congruunt ea, quae in textu adducuntur. Icterici languidi & hebetes sunt, atque ad hydropem proclives, quoniam aqueo & crudo humore simul cum bile replentur. Sunt praeterea parùm dispositi ad sudorem, utpote summa cutis bile & crasso humore obstruitur. Hinc parùm bibere, sudare, laborare, non multo somno uti, corpus humiditatibus liberat, atque bilem difflari facit, quae omnia sanè in ictero curando plus valent, quàm magnifica & pomposa quorumvis Pharmacorum promissa. Sed adnotatione dignum est, Hippocratem hic, sicut & alibi, capiti remedia applicare, quoniam ex oculorum colore foedato, cerebrum bile suffundi, in hoc morbo rectè conjicimus. »Merito (inquit Vallesius) capiti adhibetur in »hoc malo major cura & praesenti loco, & secundo & »ter-

(a) Hipp. *lib.* 3. *Epidem. sec.* 1. *aegr.* 2. & *sec.* 3. *aegr.* 13.

(b) *Vide loc. prox. cit. pag.* 105.

(c) Hipp. *lib.* 7. *Epidem. text.* 67. *Edit. Valles.*

„tertio de morbis, & ubi icteri tradit curationem, quia co-
„lor tunicarum oculi indicat cerebri membranas, quarum
„eae sunt productiones, bile etiam esse imbutas... Bibere ju-
„bet non multum, quia exiguus potus abit in renes, qui co-
„piosior est, regurgitat etiam in totum habitum (a).

VI.

Icterici multùm foedati pereunt: alba dejectio iis unà secedit (b).

Observationibus fidis notum est, quibusdam ictericis ita colorem foedari, ut universum fermè corpus intensissima flavedine tinctum sit, indeque non cutis modò, sed & ossa ipsa interdum hic morbus flavedine inficit, numquam è sceletis eluenda (c). At eam mutationem coloris funestam esse, quivis intelligit, non enim sunt in natura vires ad intemperiem hujus coloris productricem tollendam. Excrementa alvi non perpetuò alba sunt in ictero, sed ubi intestina crassa, quorum proprium est excrementa formare & tingere, vi morbi ita afficiuntur, ut eorum vis aut multùm depravata, aut fermè abolita reperiatur, quod malum signum esse facilè colligitur (d).

VII.

Strenui vini potae frequenter ventriculi languoribus, aut colicis, aut articularibus affectibus corripiuntur, quos tamen his omnibus non rarò solutos vidimus per subitum salutarem icterum. Ira correpti in statum quandoque valetudinarium decidunt, nisi icterico affectu corripiantur. Histericae interdum passiones per icterum supervenientem solvuntur... Icteri hujusmodi nullam ex sese curativam praxim depostulant (e).

Cum grano salis haec omnia sunt intelligenda. Ira correp-

(a) Valles *Com. in lib. 7. Epidem. Hipp. text. 67. pag.* 416.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib. 1. sent.* 38. *pag.* 20.

(c) Vide Morgag. *de Sedib. & caus. morb. epist.* 37. *n.* 7. *pag.* 74.

(d) *Vide quae de albed. foecum adduxim. in Physiolog. tract.* 3. *prop.* 16. *n.* 83. *pag.* 149. *seq. & prior. huj. oper. part. lib.* 1. *cap.* 2. *Aph.* 5. *pag.* 11.

(e) Bianchi *Hist. Hep. part.* 3. *Canon. de Icterib.* §. *V. pag.* 318.

repti interdum ex ictero à magnis morbis liberantur, non rarò autem ictero superveniente moriuntur, ut observationes notatu dignae apud Morgagnum demonstrant (a). Sed haec sors ictericorum non ab ira tantùm, sed à constitutionibus temporum, aliisque hujusmodi causis varia esse solet, ut constanti experientia comprobatum sit: „Alium icterum valdè esse contumacem ac diuturnum, & difficulter admodum „medicamentis expugnari: alium brevi tempore cessare, & „remediis facilè cedere (b).„ Cum humor (c) partium nativus ex humido glutinoso & spiritu coalescat, fit aliquando, ut infecti tantùm parte subtili „(Gignuntur enim halitus bile „infecti, & corpus, ubi insederint, colorant (d))„ morbus per diffiationem, transpirationem, & exhalationem facilè dissipetur. Quod si infectio ipsam partium substantiam occupet, difficilè admodùm: si accedat viscerum duritas, nullo prorsus modo tollitur. Jam verò cum histericae affectiones spiritus praecipuè exagitent, nihil mirum in foeminis, ut benè observavit Sydenhamius, colica histerica affectis, icterus fugax cum dolore repetens, quandoque appareat (e), nullis artis auxiliis indigens, cum sponte sua saepe evanescat.

VIII.

Constanti experientia comprobatum deprehendimus alium (icterum) perpetuò inhaerere, alium tantum statis reverti periodis, & certas modo horas perdurare (f).

Comitatur aliquando icterus febres intermittens, tum tertianas, cum maximè quartanas, atque earum paraxismos constanter sequitur, & remediis febrem tollentibus curatur. Sine febre etiam icterus periodicus observatus est, qui ex certa temporum constitutione, quemadmodum periodi omnes,

X ori-

(a) Morgag. *de Sed. & caus. morb. epist.* 37. *n.* 2. *seq. tom.* 2. *pag.* 73.

(b) Hoffm. *Special. Patholog. part.* 4. *cap.* 12. §. *V. pag.* 302.

(c) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 8. & 10.

(d) Aret. *de Caus. & sig. morb. diut. lib.* 1. *cap.* 15. *pag.* 45.

(e) Sydenham. *Observ. Medic. sec.* 4. *cap.* 7. *pag.* 42.

(f) Hoffm. *Spec. Pathol. cap.* 12. §. *V. pag.* 302.

oritur (a), ut enim alibi ex Hippocrate vidimus, per periodos certas moveri, convenit, & omni febri, & omni morbo (b).

IX.

Hydropsiis insidiatur, quibus gravis aurigo longaque fuit, etenim spatio niger quoque lapillus in bilis concrescit folliculo, quem casum numquam ferè non hydrops sequitur (c).

Ab antiquis usque temporibus adnotatum est, calculo in vesica fellis generari, ut innumerae ferè sint auctorum observationes de lapillis in eo folliculo repertis. Magna inde orta est discordia, affirmantibus aliis eos lapides causam esse icteri, aliis contra ostendentibus, saepius sine ictero ullo repertos esse, qua de re videndus utique Morgagnus, qui omnes fermè auctores pro utraque parte disputantes adducit, neque calculos vesicae fellis, ubi existunt, perpetuò icterum adducere credit (d). Vanswietenius etsi concedat posse interdum calculos in folliculo hepatis sine ictero reperiri, tamen hunc morbum, praesertim periodicum, à lapillis vesicae felleae procedere suspicabatur (e). Ego autem memini, in Theatro Anatomico Valentino, cum auditoribus hepatis fabricam demonstrarem, in folliculo foeminae quae nusquam icterum passa fuerat, invenisse lapidem, magnitudine ovum pullastrae aequantem, quem diu mecum asservavi. Mea sententia est, hos calculos in origine symptomata esse, &, ut vocant, morbi producta, atque adeo sine ictero, & sine alio gravi incommodo posse per aliquod tempus gestari: cùm vero magnitudine aut numero ita increscunt, ut hepatis functionem erga bilem turbent, rationem morbi habere possunt (f), ut non icterum modò, sed & alios jecinoris affectus, & hydropem accersere valeant. Impediun-

(a) *Vide Phisiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 38 *n.* 162. *pag.* 314.

(b) Vide Hipp. *Epidem. lib.* 1. *sec.* 3. *text.* 3. *Illustr. nostr. ad hunc locum, pag.* 151. *seq.*

(c) Lom. *Medic. Observ. lib.* 2. *p.* 195.

(d) Morgag. *de Sedib. & caus morb. epist.* 37. *n.* 11. *& seq. pag.* 75. *seq.*

(e) Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* § 950 *pag.* 132. *seq.*

(f) *Vide Pathol. nostr. tract.* 1. *prop* 2. *n.* 8. *p.* 397. *& tract.* 3. *n.* 50. *p.* 495.

diuntur calculorum generationes tenaci usu graminis, taraxaci, cichorii, intibi, ut visum sit aliquando ex horum vegetabilium usu, carnibus omninò seclusis, icterum sanari, eosque calculos minutim concissos per alvum excerni (a). Sed silentio minimè obvolvendum quod Desauvages proponit his verbis: "In aurigine epidemica, quae Genuae vigebat in exercitu Hispanico, comes Ponticelli Archiater absumi jussit totum qui fuit in Urbe Saponem, ipsum etiam quo facies à barbitonsoribus delinitur, & sic sanata est illa epidemia. (b)." Sed vereor, ne nimia exaggeratione res haec edatur. Ex magna folliculi repletione, cum ob imbecillitatem, bilis excerni non potest, quemadmodum in vesica urinaria multùm repleta sed debili interdum contingit, icterum aliquando oriri, auctor est Galenus, atque levi catharico sanari (c), quod benè notent tirones, quoniam id quandoque contingere posse existimo: cognoscitur ex urgente in dextro hypocondrio gravitatis cujusdam sensu sine febre.

CAPUT XIII.

De Morbis lienis: signanter de Scorbuto.

Lien pluribus morbis affici potest, duritie, scirro, magnitudine nimia, aliisque hujusmodi. Sed qui ad praxeos communem usum promptius occurrunt, sunt inflammatio, & atrae bilis collectio, quae scorbutum infert. Etsi prorsus indubium sit, splenem interdum inflammari, raró tamen id fieri, communi auctorum observatione constat. Cúm autem inflammatur, quaecumque de jecoris, ventriculi, aliarumque partium inflammationibus diximus, huc transferenda sunt, nisi quod humor lienis phlogosi affectus atrae bilis naturam perpetuò participat. Ergo si hypocondrii sinistri tumefactio, ac pulsans interius dolor cum assidua vehementique febre aliquem prehendat ex inflammato liene id ma-

 lum

(a) Vide Vans. *loco supra citato.*
(b) Desauvag. *Nosol. Method. clas.* 10. §. *XXX. pag.* 490.
(c) Gal. *de Affect. lib.* 5. *cap.* 7. *circa finem.*

lum nasci censendum. Quod si ingens aestus atque sitis accedat, pulsus exigui deficientes, linguaque sub nigro lentore oneratur cum respiratione difficili & imperfecta, qualis esse per iram ejulantibus pueris solet, certum indè hujus mali indicium desumitur. Inflammatio lienis, qualem hic describimus, morbus est acutus, saepèque exitialis. Philiscus apud Hippocratem ex inflammato liene sexta die obiit (a). Si tamen sub morbi statu haemorrhoides sanguinem fundant, itemque sudor universi corporis cum conferentia & tolerantia accedat, salus subindè expectari potest. Curatio simili modo peragenda ac in hepatis & ventriculi phlegmone, ita tamen, ut lien inflammatus, non aequè ac caeterae partes, nimium refrigerantium ac diluentium usum suscipiat, etenim splen pars est multùm ad sitim conferens, citò tamen repleta, nisi post exhibitum potum copiosae urinae fluant. Inflammatione lenta frequentiùs, quàm acuta afficitur lien; raròque fit ut inflammato ventriculo aut jecinore, non etiam lien ejusdem mali particeps fiat. Sed cùm hujus visceris phlogosis, scorbuti saepissimè fomes sit, proinde de hoc affectu exprofesso, ut ajunt, tractare intendimus, quae enim de eo dicenda sunt, ad quosvis lienis morbos intelligendos & sanandos conferre poterunt.

Scorbutus, novum nomen ex regionibus septentrionalibus ad oras nostras translatum, à pluribus creditur esse morbus, quem Plinius *stomacacem & sceletyrben* appellat, cùm enim Germanici exercitus trans Rhenum aquam ex dulci fonte bebisset, corrupta sunt militibus ora, quam affectionem illorum temporum Medici *stomacacem*, & crura resoluta, quod mali genus *sceletyrben* appellabant (b). An scorbutus sub alio saltem nomine veteribus cognitus fuerit, disputant aliqui, ut apud Sennertum longè id videri potest (c). Nos tamen, hac re maturè inspecta, minimè dubitamus, Hippocratem variis locis hunc morbum descripsisse, ut infra videbimus, atque icterum nigrum à Paulo AEgineta, & Aretaeo

(a) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sec.* 3. *aegr.* 1.
(b) Plin. *Hist. Nat. lib.* 25. *c.* 3.
(c) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 1. *pag.* 504.

taeo depictum ad scorbutum pertinere (a). Imò & Arabibus cognitum fuisse verissimile est. Fatemur tamen ingenuè, descriptiones hujus mali à veteribus institutas non ita accuratas esse ac recentiorum, atque variis nominibus ab Hippocrate appellatum esse, ſortè quia cum diversi gradus hujus morbi sint, & aliquas partes interdum potius quam alias infestet, vel ex diversa mali vehementia, aut ex partis magis affectae symptomatibus nomen desumpsisse judicamus. Ergo scorbutus est: *Atrae bilis, certo & ineffabili modo vitiatae, cachochimia, ex viscerum, lienis praesertim, laesione orta, crurum impotentiam, atque oris ac gingivarum corruptionem inducens.* Ex ipsa diffinitionis explicatione patebit, scorbutum morbi & symptomatis esse complexum, atque partes affectas quaelibet esse posse viscera, etsi affectionis origo & fomes in liene praecipuè resideat. Igitur in scorbuto magnus adest humoris melancholici seu atrae bilis proventus, qui duplici modo considerandus. Primùm; cùm humor partium nativus per ustionem incalescit, certoque ac determinato modo corrumpitur, in indolem melancholicam convertitur, sub quo casu morbum intemperiei, non in qualitatibus modo, sed in vitiata substantia, consistuit. Deinde cùm viscerum intemperiem necessariò sequatur humorum generatio ipsi congruens, facilè patet, sub intemperie melancholica magnum atrabiliaris humoris proventum cumulari: quae omnia cum in Institutionibus longè explicata sint nihil est, quod hic diutius immoremur (b). Jàm verò atrabilis sicut & caeteri humores, non uno tantùm modo corrumpitur, nam multis diversisque vitiosorum formis, pro varia partium eam generantium affectione, inficitur. Hinc in melancholia maniaca, elephantiasi, cancro, carbunculo, exanthematibus pestilentialibus, aliisque id genus morbis ab atra bile nascentibus, diversa est hujus humoris conditio, diversa etiam phoenomena in singulis produ-

(a) Paul. *lib.* 3. *cap.* 49. Aret. *de Caus. & sign. morb. diuturn. lib.* 1. *cap.* 15.

(b) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 21. *& Patholog. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 48.

ducens (a). In scorbuto, cachochimia viget melancholica sed atrabiliaris, tùm morbosa, cum symptomatica, sed vitiatus humor speciali corruptione & acrimonia inficitur, cujus vi affectionem hanc propria & pecularia comitantur symptomata, in aliis morbis ab atra bile nascentibus, sub eodem complexu, non reperienda. Certè scorbutus multorum malorum syndromen, hoc est, collectionem continet, atrae bili dominanti congruentium, sed peculiare huic morbo est, crurum languorem & impotentiam, atque oris praesertim, gingivarum, corruptionem post se trahere. Etsi atra bilis scorbutica generari possit in omnibus visceribus, ne quidem cerebro & pulmone exceptis, ut in Physiologia monstravimus (b), tamen in hypocondriis, liene praesertim, magnum ejus esse fomitem, practicis observationibus edocemur, ibi enim multus calor, humorum copia, cruditates, bilis & pituitae proventus, hujus humoris generationi plurimùm favent. Inter differentias scorbuto proprias ea praesertim notanda, qua in salino-sulphureum, & sulphureo-salinum dividitur. Ita placuit Willisio Chimicorum partes in hac re sequenti. Sed cùm haec nomina ad arbitrium conficta, non simpliciter praeternaturalium humorum vitia explicent (c), proinde commodior est scorbuti divisio in pituitosum & biliosum. Vidimus in Physiologia bilem atram ex pituita usta & certo modo infecta, atque etiam ex bile generari posse (d). Ergo pituitosus scorbutus ille est, in quo pituita: biliosus, in quo bilis dominatur. Videre enim est scorbuticos aridos, squallentes, ichoribus seu serosis, tenuibus, acribus humiditatibus afflictos (e), dum aliis pituita, humore aqueo, crudo, sero viscido repleti sunt, quod maximè ad curationem notare expedit: etsi enim in quovis scorbuto calor cum acrimonia praevaleat, mul-

(a) *Vide Physiol. nostr. loco proxim. citato, & Pathol. tract. 2. prop.* 8. *n.* 36.

(b) *Vide Physiol. nostr. tract.* 3. *prop.* 20. *&* 21.

(c) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *pag.* 123.

(d) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 3. *prop.* 21.

(e) Vide Sauvag. *cl.* 10. §. 25. *num.* 8. *pag.* 448.

multò magis in bilioso quam in pituitoso excedit. Est etiam notatu digna scorbuti divisio in epidemicum, endemicum, & sporadicum. Sunt certae annorum constitutiones, in quibus hic morbus facillimè genitus in populum grassatur, quod speciatim anno 1562 adnotavit Forestus, qui de hoc malo multas neque spernendas congessit observationes (a). Endemicum esse scorbutum & quasi vernaculum septentrionalibus populis, omnium fermè Scriptorum consensu comprobatur. Sed plures alias regiones hoc malo endemicè infestari, fussè probat Sennertus (b). Sporadicum ipsum esse ex his, quos sparsim in nostris regionibus scorbuto affectos vidimus, satis innotescit.

Causae occasionales plethora & obstructio, quemadmodum aliorum morborum, ita maximè scorbuti fomes esse consueverunt praesertim si sanguis & crudi humores circa hypocondria, intestina, mesenterium colligantur, ibi enim aestu & scandescentia in atram bilem commutari facilè possunt. Sed nisi his accedat diathesis, scorbutum integrè inducere nequeunt: necesse enim est atram bilem certa atque ineffabili corruptionis forma vitiari ad hunc morbum producendum. Si ergo plethorae & obstructioni haec accedat determinata diathesis, seu à principiis generationis, seu contagio, vel aëris vitio, aut alio quovis modò adquisita, scorbutum inde nasci pronum est. Diathesim istam praeter dicta provocare solet certum genus febrium, seu tertianae sint, seu erraticae, cùm diutius molestant, aut temporum constitutio humida & uliginosa multum regnat vel improvida medicamentorum farrago aegrum alterat. Nec parùm facit hypocondriorum phlogosis cum lienis debilitate, seu nativa & primigenaea, seu ex colluvie & infarctu vitiosorum humorum contracta, ita enim fit ut humorum vitiosorum crudorumque colluvies in visceribus cumuletur, qui partium calore usti, & lienis damno infecti, in atram bilem determinata diathesi corruptam degenerent. Adde lienem ad se tra-

(a) Forest. *lib.* 3. *observ.* 12. *tom.* 1. *pag.* 30.

(b Sennert. *Pract. lib:* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 1. *pag.* 506.

trahere humiditatem cibi & potus, ut optimè notavit Hippocrates, quae si vomitu aut urinarum copia non expurgetur, ipsum implet, & tùm demùm atra bile replet (a), atque morbis plurimis, scorbuto praesertim, ansam praebet. Jam verò aërem potissimam esse efficientem scorbuti causam praeter ea quae in differentiis hujus morbi dicta sunt, exinde patet, quod morbus hic sub aëre austrino & pluvioso coelo augetur, viresque novas suscipit, quod etiam accidit certis anni temporibus, ac determinatis lunae periodis. Experientia item testatur, locis paludosis, uliginosis, lacustribus, maritimis, scorbutum maximè familiarem esse, atque à domiciliis humectis, subterraneis frigida & humida murorum, & parietum exhalatione, foveri. Diaeta huic morbo producendo singularem vim habet. Severinus Eugalenus, Medicus Doccomanus, qui librum integrum neque spernendum de scorbuto scripsit, rectet monet victum crassum diu usitatum huic malo inducendo maximè conferre (b) omne carnium genus, omniaque edulia ex animalibus desumpta, continuò in communem usum adducta, mirum, quantum ad scorbutum generandum faciant. Facit etiam frumentum corruptum tempore pluviae collectum, neque probè asservatum, panis etiam bis coctus, submucidus, infumatus, nauticus, sicut legumina, cùm negligentius recondita, atque jam corrupta multùm eduntur. Aquae corruptae & verminosae, itemque cerevisia foeculenta, ipsumque vinum si non probè in ventriculo coquatur, sed acescat in primis ubi corrumpi incipit, scorbutum accersunt. Quod si his omnibus accedat in incandescentia ex immodicis exercitationibus, aut potibus spirituosis, nullo negotio hoc malum emergit. Animi pathemata plura, praesertim diuturnus moeror ad hunc morbum producendum ita conducunt, ut Eugalenus ex vero affirmet, constanter se praedicere ausum, fuisse eos à scorbuto prehendendos, quos cum

(a) Hipp. *de Morb. lib.* 4. *vers.* 221. *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Prog. sec.* 2. *text.* 24. *pag.* 127.

(b) Eugal. *de Scorb. pag.* 6. *edition. Amsterdam, anno* 1720.

cum crassiore victu diuturnior moestitia exercuit (a).

Scorbutus pueris & adolescentibus magis quam senibus, viris magis quam foeminis, vere & autumno potius quam aliis anni temporibus familiaris esse solet. Interdum latet in visceribus, neque ejus effectus exterius apparent, donec, majores vires in dies accipiens, per propria phoenomena sese prodat. Ergo si quis, integra valetudine, subitò & absque manifestis causis lassitudinem insolitam, praesertim post somnum, cum crurum debilitate & impotentia sentire incipiat, atque in ore & gingivis dòlorem, ardorem, ulcerationis sensum, aut levem quamcumque inflammationem percipiat, de latente scorbuto suspicandum est, quin obstet mutatio, quae in his malis contingere solet, proprium enim est affectionis scorbuticae, variis periodis subjici, & levi quacumque occasione subinde recurrere. Crescente malo, iis omnibus accedunt vertigines cum metu cadendi, & timore mortis, sitis, salivae proventus, indeque natae crassae, molestae, & fermè continuae sputationes. Interea nec somnus nec appetitus prorsus deficiunt, sed aeger, etsi ad cibos accipiendos benè paratus sit, parùm nutritur, atque à sumptis alimentis anxietas, rugitus, arteriarum pulsatus in hypocondrio sinistro superveniunt. Adsunt praeterea calores subito caput invadentes, languor, tristitia, exercitationis aversatio cum sensu gravitatis in toto corpore, & pectoris angustia. Gingivae in morbi augmento pruriunt, rubent, sanguinem ichorosum nullo negotio fundunt. Urina varia est, modò cum virore pallescens, modò rubra cum crasso sedimento matulae parietibus adhaerente. Alvi excrementa, ut plurimum, dura, crassa, nigricantia, interdum fluida instar tenesmi cum labore ejecta: atque notare expedit, in hoc malo plus excrementi ex ventre evacuari quam pro ratione alimenti assumpti, fortè quia partes parùm trahunt ad nutritionem, undè facillimè contabescunt. Facies ex pallido virescens: nonnumquam tamen & per intervalla rubore & calore facilè evanescentibus perfunditur. Scorbuto ad summum statum

 jam

(a) Eugal. *loco citato.*

jam evecto, non Medicis modò, sed & lippis & tonsoribus innotescit, gingivae enim inflammantur, mirè increscunt, foetent, livent, foedissimumque aspectum repraesentant. Dolent interea caeterae oris partes, quae crassa saliva & tenaci muco conspurcantur. Crura omninò impotentia ad motum, ut aeger, si leviter moveri aggrediatur, in syncopem fermè incidat. Interea maculae ea obsident nigrae, lividae, aut rubentes, quae interdum etiam circa pectus in collo, & facie efflorescunt, modò evanescentes, modò iterum erumpentes. Hunc morbi statum plerumque febres comitantur, quandoque tamen nulla febris esse videtur. Cum verò adsunt, non unius sunt generis, sed variae, intermittentes, inordinatae, tertianae, quartanae, & non raro erraticae. Pulsus parvi sunt, languidi, subobscuri. Corporis contabescentia multa & tenax. In summa, nihil est in aegrotante, quod non atrae bilis praesentiam ubique demonstret. Generalia haec scorbuti phoenomena alia subinde sequuntur pro aegrorum, temperamentorum, partiumque affectarum varietate diversa. Quibusdam dolores vagi, arthriticorum instar, hinc inde accedunt. Alios totius ventris dolores, colico-iliacis similes, molestant, lumborum item, renum, vesicae dolorificae affectiones plerumque superveniunt. Nervorum mala, convulsiones, tremores, paralyses, affectiones soporosas ex scorbuto nasci, notum est, cum morbi vis cerebrum & nervos praecipuè occupaverit. Sed, cordis palpitationem, lypothimiam, difficilem anhelitum, cùm vitalem cavitatem ingruit: sicut cardialgiam, eructationes molestissimas, vomitus, dysenterias, cùm alvum infernam occupat, inducere, in comperto est. Uno verbo, nullum fermè est mali genus, quod in scorbuticis non reperiatur, cùm affectio haec altas egerit radices, totumque corpus ferè infecerit, ut non omninò sine ratione quibusdam visum sit, scorbutum non unum esse morbum, sed plurium morborum complexum. Scorbutus aegritudo longa est, saepeque commoritur, per plures enim annos eo laborantes trahunt, vitamque ducunt aerumnis & laboribus plenam. Nec desunt, qui ad longam senectam pervenerunt. Malum hoc non est prorsus insanabile, atque

sub

sub initiis, si benè tractetur, curationem admittit: facilè tamen, nisi summa cura in eo avertendo sit, reverti solet. Scorbutum confirmatum, etsi integram curationem raro admittat, non esse perpetuò lethalem, observatione didicimus, inducias enim dare solet, si artis operibus ritè institutis natura juvetur. Sin minus, hydrops, tabes, syncops communes sunt hujus mali prodromi, miseram aegrorum vitam finientes.

In scorbuto curando cautè procedendum circa venae sectionem, morbi enim omnes, in quibus atra bilis redundat, sanguinis extractione adeo non juvantur, ut ingravescant. Celebrari tamen aliquando potest, dum magna anhelitus difficultas, convulsio, aut quodvis aliud grave malum aegrum ita opprimit, ut suffocari, aut strangulatione extingui videatur (a). Purgationes vehementes noxiae sunt, malumque insigniter augent: quinimo cathartica leviora turbas in scorbuticis excitare solent molestissimas, raro enim hujusmodi aegrotantes ataxia spirituum non laborant, atque producta, ut vocant, morbosa educunt, relicta morbi causa, & partibus affectis irritatione commotis. Cum igitur corpus lubricum reddere expediat, vegetabilibus alimentis blanda humiditate laxantibus, longo tamen usu, res peragenda. Cichoreum, intibus, lactuca: brasica item, beta, asparragi, aliaque id genus: sicut hepatica, splenica, & emollientia medicamenta, seu cocta, seu cruda, scorbuticis pro hac intentione mirè prosunt. Ergo, evacuantibus medicamentis parùm proficientibus, aggredienda hujus morbi curatio per alterantia, & diaetam. Alterantia duplici vi pollere debent, generali adversus atram bilem, & speciali ac propria, vitium hujus humoris determinatum corrigente. Medicamina omnia diluentia, temperantia, absorbentia atrae bili alterandae opportuna sunt. Serum lactis: decocta ex herbis hepaticis, splenicis, emollientibus: infusa ex vegetabilibus obstructiones tollentibus: juscula ex eisdem medica-

 men-

(a) Vide Vans. *Com. in Aphorism. Boher.* §. 1161. *pag.* 627. & *Medic. Uratislav. hist. morb. anno* 1702. *pag.* 332.

mentis, adjectis reficientibus, parata, scorbuticis utilia sunt. Uno verbo, quaecumque adversus melancholiam maniacam adduximus, huc commodè transferri possunt, sunt enim melancholia & scorbutus congeneres morbi, atque ex uno in alium transitus facillimè fit. Speciali vi adversus scorbutum valent nasturtium aquaticum, becabunga, cochlearia, raphanus, fumaria, portulaca, aliaque id genus apud omnes auctores passim obvia, ex quibus infusa, syrupi, juscula, pro re nata, formari possunt. Nasturtium aquaticum & becabunga simplici infusione cum sero lactis, per plures dies matutinis horis assumpta, scorbuticos plurimum juvasse vidimus. Aquam lactis scorbuticam ex Pharmacopoea Batei, itemque syrupum scelotyrbicum Foresti bonos quandoque effectus produxisse, observavimus, cochlearia enim tamquam basi medicamina haec componuntur, quae adversus scorbutum mirificè pugnat. Sed advertere expedit, calida antiscorbutica, ut raphanum, cochleariam, erysimum, chaerefolium, erucam, cautè admodum exhibenda esse quibus scorbutus siccus est & urens: imò & quibus humiditates exuperant ita praescribi oportet, ut eorum vis cicuretur sero lactis, aqua pimpinelae, aut portulacae, secus enim nocere solent, cùm ita comparati sint scorbutici omnes, ut, levi quavis data occasione, nimiùm incalescant. Experientia compertum est, in nostris regionibus succum expressum nasturtii aquatici, aut becabungae ad unciam unam, plus minusve, cum lacte asinino exhibitum per multum tempus, hunc morbum maximè domuisse. Itaque consulendum scorbuto affectis, ut vere & autumno hoc medicamentum per mensem assumant, & postmodum, quod reliquum est anni à pharmacia prorsus abstineant, multis enim medicamentis rem aggredi, perniciosum est. Lac seu solum, seu antiscorbuticis mixtum saepe profuisse, novimus, dummodo aeger dispositus sit ad ipsum rectè suscipiendum, careatque incommodis ab Hippocrate erga lactis usum adnotatis (a). Alterum scorbuticorum remedium, & quidem maximum, est

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 64.

est diaeta. Oportet ergo, ut hoc morbo affecti ab esu carnium, quantum fieri possit, abstineant, & legumina, olera, uno verbo, vegetabilia pro communi cibo suscipiant, falsum enim est, olera & legumina pravos generare succos, si bene ad mensae usum condiantur, atque communi certaque observatione innotuit, carnium usum diu continuatum cum abstinentia vegetabilium hunc morbum generare & fovere: contra, vegetabilia longo temporis tractu usitata, hujus mali vim multùm infringere.

APHORISMI.

I.

Quamquam non semper à cibis crassis & melancholicis generetur scorbutus, tamen si talis victus ratio tontinuetur diu, talesque humores diu in corpore haereant: & aër ac aliae causae accedant, tandem corruptionem scorbuto propriam specificam induunt (a).

Haec observatio certa est, includit enim omnia, quae ad scorbuti generationem requiruntur, victum scilicèt crassum & melancholicum diu continuatum, atram bilem diu in corpore haerentem speciali diathesi infectam, & aërem praecipuam hujus mali efficientem causam. Novi hominem per aliquot annos carnibus & pane vescentem, omni olerum, fructuum, & leguminum usu privatum, qui tum demum in verum incidit scorbutum. Sanatus tamen est abstinentia carnium, antiscorbuticorum per intervalla usu, & diaeta vegetabili.

II.

Multis locis scorbutus satis familiaris est, qui á mari salso satis distant: & contra, multis in locis maritimis scorbutus planè incognitus est (b).

Bo-

(a) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 3. *pag.* 513.

(b) Sennert. *loco cisato.*

Boheraavius, communi auctorum sensui adhaerens, statuit, scorbutum attingere boreales populos, & frigidiori sub clymate viventes, atque inter eos maximè infestare vicinos mari & locis marina aqua submersis (a). Quoad primum: «Videtur certum esse (inquit Vanswietenius) quod hoc » non adeo fiat ob acre frigus, sed potius ob alias rationes.: » etenim sub zona torrida scorbutus saepe pessimo modo in» festat (b).» Haec vera sunt, sed non aequè verum est, scorbutum maximè infestare vicinos mari, quod nobis experientia notum est, neque rationes à Vanswietenio hic adductae quidquam probant cùm non argumentis systematicis, sed solidis & accuratis observationibus res practicae stabiliendae sint.

III.

Homo malum hoc diu circumferre potest, etsi nihil tale appareat. Et non raro accidit, ut homo prius hoc morbo è medio tollatur quàm ipsi gingivae exulcerentur, aut maculae in cruribus emergant (c).

Etsi scorbutus diu lateat in visceribus, numquam tamen sine aliquo damno gingivarum & crurum verus existit. Ergo dum Medicus gingivas parùm viciatas, & crura non multum impotentia observat, dum interim atrae bilis corruptae collectionem in visceribus per alia phoënomena agnoscit; de curando scorbuto cogitare debet, nam nisi id fiat, recens malum in inveteratum confirmatur. Postquam Vanswietenius ex vero descripsit dentium & gingivarúm incommoda in hoc morbo, ita concludit: »Omnia haec symptomata sensim » succedunt in leniori scorbuto, rapidè autem si in magnam » jam malignitatem degeneraverit morbus (d).»

(a) Boher. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb.* §. 1150.

(b) Vans. *Com. in Aphor. citat. pag.* 594.

(c) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 4. *pag.* 514.

(d) Vaus. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1151. *pag.* 605.

IV.

Qui in parvo, quantum ad sensus, morbo ac febre, à qua decumbentes parùm aut nihil pati videntur, subitò ac praeter rationem linquunt, aut ad linquendum proni sunt & proclives, hos sceletyrbe laborare, certo tibi persuadere debes (a).

Eugalenus maximè laudandus, qui plurimas neque spernendas de scorbuto, parùm adhuc cognito, fecit observationes: » Et si curationem scorbuti eadem ratione adjecisset, » omnibus, qui de scorbuto scripserunt, palmam praeripuisset, & de arte medica optimè mereri potuisset (b). » Generale non est, propensionem aegrorum in lypothimiam in morbis ad sensum levibus scorbuti esse signum, cùm in affectionibus aliàs malignis, & tertianis autumnalibus id contingere possit. Ergo tum tantùm scorbutica est lypothimia, cùm caetera hujus morbi phoenomena aut praecesserunt, aut comitantur. Interim negandum non est, scorbuticos ob inseparabilem ataxiam, animi deliquiis facilè molestari.

V.

Scorbutum per contagium propagari: imò & hoc modo contractum majorem saevitiam exercere, docet experientia, asseruntque auctores exercitatissimi, quod tamen nonnulli haud inferioris notae planè negant: tantum difficilè est verum à falso extricare (c).

» Nondum certò constat (inquit Vanswietenius) quod » per contagium ex uno homine in alium hic morbus » transeat... Fateor, quod nemini suadere vellem, ut eo- » dem uteretur poculo (*adde & lecto & habitaculo*) cum » illis quibus putrido tabo gingivae diffluunt... Tamen non » videtur certo constare, quod per contagium propagetur » scorbutus, uti de variolis, lue venerea, scabie, & simili- » bus morbis fieri novimus... Interim tamen prudentia ju- » bet,

(a) Engal. *de Scorbuto*, *pag.* 48.

(b) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 4. *pag.* 524.

(c) Lieuth. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *Scorb. pag.* 66.

»bet, ut in ultimo stadio scorbuti versantes, aegri cautè trac-»tentur: licet enim contagium non metuendum adeo foret, »tamen putridissimis exhalationibus nocere possent (a).» Sed minimè incongruum erit in memoriam revocare, quae, de corporum simul concurrentium atractione mutua, in Physiologia tradidimus (b).

VI.

Victus sit ex vegetabilibus recentibus quibuscumque: at, si possibile est, ex acetariis refrigerantibus & acidis, sed copiosè assiduò sumptis (c).

Quaecumque lieni inflammato congruunt, eadem scorbuto tollendo prosunt. Etsi lien non unica, praecipua tamen sedes est scorbuticae affectionis, quidquid contra clament recentiores, qui ex hypothesi id negant, quamquam non omninò sibi constant. Lieutaudus, lienem in hoc morbo saepissimè offendi, ait, idque ex phoenomenis deducere videtur. At non multò post, cùm ex cadaverum inspectione loquitur, lienem saepius nihil vitii prae se ferre, & omninò inculpatum occurrere, affirmat (d). Consultius id est quod auctor hic in prooemio operis verè laudandi sic scribit: »Silentio tamen minimè praetermittendum, singulos »morbos vel graviores haud semper conspicuam labem vis-»ceribus inferre: cum saepe saepius lustrata post obitum »interanea planè inculpata deprehendantur (e).” Igitur non acetaria modò, refrigerantia ex lactuca, intybo, cucurbita, portulaca, quibus cum fructu addi possunt nasturtium aquaticum, becabunga, acetosa, diu usitata, utilia sunt, sed & muria, hoc est, aqua, sale & aceto pro his acetariis praeparandis imbuta, mirè prodest. »Multis modis (inquit Cel-»sus) huic rei cappar aptum est. Nam & ipsum cum ci-»bo

(a) Vansw. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 1151. *pag.* 618.

(b) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 34. *n.* 145. *pag.* 274.

(c) Sauvag. *Gener. & species morb. clas.* 10. §. *XXV. pag.* 444.

(d) Lieut. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *pag.* 65. & 67.

(e) Lieut. *Prooem. pag. VIII.*

„bo assumere , & muriam ejus cum aceto sorbere , commo-„dum est (a).„

VII.

Curatio versatur circa diluentia & temperantia, ac praesertim meram aquam affatim haustam (b).

Aquam fontanam purissimam interdum nive refrigeratam maximum esse in hoc morbo praesidium , expertus novi. De caetero mireris, diluentia & temperantia , acida, refrigerantia : itemque aliquantum acria calefacientia hic juvare. Fortè id contingit , quia non modò bilem atram , sed specialiter corruptam emendare opus est , atque adeo miscere oportet medicamenta , quae generalibus atrae bilis vitiis , & particulari corruptioni opponantur. Primum faciunt diluentia , acida , temperantia : secundum , modice acria, putredini resistentia. Id non omittendum , fructum solani pomiferi, quod aliqui pomum amoris vocant , vulgo *tomate*, mirificam adversus scorbutum vim habere , non solum enim refrigerat , sed & nimium atrae bilis impetum sedare, observatione compertum.

VIII.

Metallica omnia vitanda, in primis hydrargirum, ferrum, antimonium (c).

„Summam (inquit Lieuthandus) infert perniciem hy-„drargirus, praesertim si ptyalismum moveat : hinc à sa-„nioribus Medicis abdicatur (d). Metalla omnia inimica naturae sunt, quia nec superari, nec ei umquam adaptari possunt. Sed inter omnia pessimum esse mercurium , ex ejus divisibilitate , & mobilitate summa deducitur , his enim dotibus perpetuò naturam exagitat , quae ipsum tamquam corpus molestum expellere nititur, neque id umquam sine magnis turbis efficere potest. Dolendum itaque est , adeo

 fre-

(a) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 9. *pag.* 216.

(b) Lieuth. *Synop. univers. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

(c) Sauvag. *Gener. & spec. morb. clas.* 10. §. *XXV. pag.* 446..

(d) Lieuth. *Synop. univers. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

frequentem nostris temporibus fieri mercurialium medicaminum usum, ex hypothesi, non vera observatione, gubernatum.

IX.

Hos (scorbutus infestat) *qui melancholiae*, *maniae*, *labi hypocondriacae*, *hystericae*, *morbis lentis obnoxii vivunt*, *maximèque qui nimio cortice peruviano fuerunt usi* (a).

Vanswietenius febres intermittentes autumnales difficiles post fervidissimas aestates sequutas, cortice peruviano, liberatis à saburra visceribus, optimè curari ait, sed melancholiam, morbum hypocondriacum, & scorbutum nasci posse asserit, si repetatur corticis usus, dum prima recidivae signa apparent. Ego sanè cùm plurimos viderim, qui improvidè nimio corticis usu febres fugare intenderint, multa mala, fateor, inde sequuta, scorbutum raró ex eo natum agnovi. Undè ambabus ulnis accipio, quod Vanswietenius sic statuit: „Ubi autem pertinacibus talibus febribus „curandis adhibetur cortex peruvianus, tunc mutationes „humorum & solidarum partium corporis per ipsam febrim „praegressam factae, malè adscribuntur usui corticis peru„viani (b).„

X.

Hoc vitium quies auget: *itaque exercitatione & labore opus est*, *habita tamen ratione*, *ne febrem ista*, *si nimium processerint*, *excitent. Unctiones frictionesque & sudores necessarii sunt. Dulcia omnia inimica sunt. . . acida autem maximê conveniunt* (c).

Loquitur Celsus de liene magno, quem scorbuti esse fomitem, jam vidimus, idque ulterius comprobant haec Hippocratis verba: „Quibus lienes magni, iis gingivae vi„tiantur, & os graveolet: quibus autem lienes magni sunt „neque sanguinis eruptiones contingunt neque os graveo„let,

(a) Boerh. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb.* §. 1150.

(b) Vans. *Com. in Aphor. citat. Bober. pag.* 599. Vide Lieuth. *Synop. univers. prax. lib.* 1. *pag.* 68.

(c) Cels. *de Medic. lib.* 4. *c.* 9. *p.* 215.

«let, in tibiis ii mala ulcera habent & nigras cicatrices.. . » At, qui partes eas, quae subsunt oculis, vehementer sub- » latas habent, magnos habere lienes, comperies (a).... » Quibus splen deorsum vergit, pedes & manus & genua ca- » lida sunt: nasus & aures semper frigida (b)... Quibus lien » intumescit, iisdem & corpus contabescit (c).» Qui attentè ea, quae scorbuticis accedunt, mala inspiciat, omnia quae hic ab Hippocrate adducuntur, pro aegrorum partiumque affectarum varietate, vera esse comperiet. Iis tamen omnibus exerciattiones tum corporis, tum mentis, moderatas tamen (d), conferre, itemque frictiones, omninò certum est, solet enim lien facilè intumescere, neque adeò difficilè, ut caeterae partes, labore & exercitatione detumescit. " Mul- » tos vidi (inquit Vanswietenius) qui laboriosa vita & fru- » gali tantùm adquisiverant pecuniae, ut, ingravescente aeta- » te, paucis contenti leni in otio vivere possent: his semper » suasi, ut quotidianis deambulationibus, agricultura, vel » alio quovis modo corpus exercerent, quod si negligerent, » brevi in hunc morbum (*scorbutum*) incidebant (e).» Videnda circa lienis intumescentiam, & modum, quo per vomitus & urinas detumescit, quae adduximus in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (f).

XI.

Notandum, cautione quadam in exhibendis illis scorbuticis medicamentis, quae omnia ferè sunt calida & acria, opús esse (g).

Nihil fermè scorbuticos magis vexat quàm importuna medicamentorum farrago. » In pharmacopoliis (inquit » Vanswietenius) sic prostant spiritus, essentiae, elixiria, » &c. antapoplectica, antepilectica, antifebrilia, antipleuri- » ti-

(a) Hipp. *lib.* 2. *Praedict. text.* 163. 64. & 166.

(b) Hipp. *lib. 6. Epid. sec.* 2. *text.* 71.

(c) Hipp. *de Locis in hom. text.* 36.

(d) Vide Hoffm. *Spec. morb. Patholog. part.* 5. *c.* 1. §. *XXIV. p.* 373.

(e) Vans. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1150. *pag.* 596.

(f) *V. de Illustr. nostr. ad Hippoc. Progn. sec.* 2. *text.* 24. *pag* 127.

(g) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 5. *sec.* 2. *cap.* 6. *pag.* 527.

„tica, antiscorbutica, &c. quae omnia licèt in quibusdam „casibus usum habere possint, tamen etiam saepe inutilia, „imò & damnosa sunt (a).„ Aquas minerales pro hoc morbo tollendo nimiùm commendat Hoffmanus (b); sed auctor hic, aquarum virtutibus extollendis intentus, fortè rei, de qua agebat, specie praeoccupatus id effecit, quod commune esse solet iis omnibus, qui pensum suum prae caeteris extollunt. Idem judicium esto de Eugaleno, qui omnes ferè morbos ad scorbutum reduxit: quod ideo notatum volumus, ut horum aliorumque similium scriptorum celebrium doctrina his cautionibus pervolvatur.

CAPUT XIV.

De Lumbricis.

OMne animal quantumvis minimum & imperfectum ex semine sibi proprio generari, neque putredinem, aut quidvis aliud posse insecta ex quavis materia producere, nisi semen intercedat cuique viventi peculiare, in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica primùm, deinde in Physiologia monstravimus (c), ubi vidimus, etiam innumeras propè fabellas, atque non modò vulgi sed & Philosophorum errores maximos, & interdum figmenta, erga hanc rem nimium vigere (d). Circa modum, qua animalia imperfecta, quae *insecta* vocant, ortum suum accipiunt & vitam, magna est Auctorum dissensio. Sed cùm disquisitio haec ad Physicam & historiam naturalem potius quam medicam artem pertineat, eam consultò omittimus. Quibus tamen haec placent oblectamenta, obvium est, ex veteribus Senner-

(a) Vans. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1165. *pag.* 635.

(b) Hoffm. *Special. morb. Patholog. part:* 5. *cap.* 1. §. *VII. pag.* 377. Vide Vans. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 1164. *pag.* 631.

(c) *Vide Illustr. ad Hipp. Progn. sec.* 2. *text.* 18. *pag.* 101. & *Physiolog. tract.* 6. *prop.* 36.

(d) Vide Lieuth *Synop. univers. prax. insecta, lib.* 1. *sec.* 1. *pag.* 118.

nertum, qui amplissimè hanc rem discusit (a), inter recentiores Vallisnerium & Reaumurium consulere, omnes enim isti animalium quorumvis generationem, non aliter quam ex proprio semine fieri posse, probant & confirmant. Interea certum est, vermiculos procreari in aquis, fructibus, lacte, aliisque omnibus fermè alimentis, ut difficile sit aliquod invenire corpus, quod interdum suos non alat vermes. Id etiam certum est, alios ab aliis differre, atque determinatis tantum locis eorum semina foecundari (b). Inter haec homo ipse vermium patria esse solet, reperti enim sunt in variis ejus partibus, atque ita proprios alit, ut non alibi uspiam nisi in corpore humano subsistere possint. Unde unum animal fomes est & fundamentum alterius (c). Sed inter hominis vermes ii praesertim infensi sunt, & Medicorum attentionem perpetuò meruerunt, qui in alvo & intestinis generantur, quos Graeci *elminthas*, Latini *vermes, lumbricos* appellarunt. Igitur lumbrici sunt: *Animalcula in alvo & intestinis hominum genita, ibique commorantia, multorum malorum segetem secum deferentia.* Pertinent ad symptomata in retentis toto genere praeter naturam. Hoc symptoma supponit morbum intemperiei, non in qualitatibus tantum, sed in vitiata intestinorum substantia, ut haec in putredinem determinatae indolis vergat. Vidimus alibi, non omnem putredinem in humano corpore esse noxiam, sed adesse interdum aliquam ipsi infensissimam, diversam tamen pro varia corruptionis & putrescendi forma. Neque sub quavis putredine (haec enim omnium vermium nidus & fomes, non causa est) nascuntur lumbrici, sed cùm ejus generationi speciali modo, lege naturae, corruptio congruit. Sic fit, ut horum animalculorum semina seu à principiis generationis cum semine communicata, seu aliundè suscepta, cum fomitem in intestinis ex propria putredine inveniant, facilè nascantur, & germinando, plurimùm aliquan-

(a) Sennert. *de Consens. & Dis: Chymic. cum Galenicis*, *cap.* 12. *pag.* 229. & *hypomnema physicum V. cap.* 8. *per tot. sed praecip. pag.* 172.

(b) Vide Sennert. *loco cit.*

(c) Vide Redi *Observat. in torno à gli animali viventi, que si trovano negli animali viventi, tom.* 1.

quando multiplicentur. Constat inde, partem affectam esse intestina; etsi enim ventriculum nonnumquam partesque vicinas occupasse, visum sit, id per consensum seu per communicationem factum esse, censemus. Ex differentiis duae sunt notabiles, etenim lumbrici sunt critici, aut symptomatici: »Lumbricos rotundos cum alvi excretione prodire, » morbo in judicationem tendente, expedit (a)», crisis namque bonae indicium sub morbi finem esse consueverunt (b). Cum verò sub initiis morborum ejiciuntur lumbrici, symptomatici sunt, multorumque malorum segetem secum deferunt. Altera differentia, eaque praecipua, ex ipsa lumbricorum forma desumitur: alii enim sunt teretes, longi, qui per excellentiam lumbrici appellantur: alii lati, & ob similitudinem cum semine cucurbitae à quibusdam cucurbitini dicuntur: alii denique sunt parvissimi, eorum instar, qui in caseo generantur, & ascarides vocari solent. Hi intestinum rectum juxta podicem: caeteri alia intestina habitare consueverunt. Lumbricus latus, qui etiam tenia ob amplitudinem & cum fascia analogiam à quibusdam indigitatur, ita longus interdum visus est, ut ex quorumdam auctorum praescripto ulnas plurimas superaverit. Quidquid tamen sit, id in canibus aliquando contingere, certi statuimus (c). Nec desunt qui affirment, ex pluribus vermibus cucurbitinis inter se cohaerentibus latum lumbricum resultare. Id certum est, ubi hic vermis alvum occupat, hostem esse molestissimum.

Inter occasionales causas vermium plethoram parum aut nihil conferre, fatemur, nam etsi sanguinis copia inflammando & calefaciendo intestina ad putredinem disponat, tamen ea est hujus salutiferi humoris conditio, ut non nisi rarissimè vermium progeniem in sinu suo contineat. Quod si in aliis partibus, praeter intestina, vermes interdum reperti sint, non ex sanguine, sed ex ipso partium humore corrupto processisse censendum. Obstructio ad lumbricorum generationem plu-

(a) Hipp. *in Prog. sec. 2. sext.* 18.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad citat. Hipp. loc. pag.* 101.

(c) Vide Lieuth. *Sinop. univers. prax. de Vermib. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 242.

plurimum facit, requirunt enim haec animalcula humorum stagnantium copiam, quibus nascantur & crescant. Hinc familiares sunt lumbrici iis, qui ob ingluviem, cruditates, putredines, obstructionibus intestina replent. Omnium maximè diathesis ad lumbricos generandos conducit, ea enim efficit, ut humores obstruentes certo determinatoque modo inficiantur, & putredinem concipiant vermibus generandis idoneam. Haec diathesis saepe à principiis generationis fundamenta recipit, ac postmodum caeteris accedentibus causis in actum deducitur. Semen in generaione corruptum, praeternaturaliter affectum, & fortè infectum vermiculis (a) sentinam in foetu parit, ut, more aliarum affectionum, quae à parentibus in filios transeunt, procedente tempore, lumbricorum generationem adjuvet. Haec forte est ratio, cur pueri prae caeteris aetatibus hoc malo molestentur, ea enim est eorum conditio, ut naturae lege morbos à parentibus acceptos & magis explicent, & motibus vitalibus à se depellere nitantur. Accedit etiam humoribus verminosa diathesis, quoties intestinorum humor nativus certo atque determinato modo corrumpitur, ut lumbricorum fomes esse possit & nutrimentum, praesertim cum semina animalculorum in eo recipiuntur nec dissipantur. Hinc fit, ut aliquid lumbricorum proventui obnoxii sint, secùs alii: quod ex varia humoris corrupti diathesi nascitur. Ex causis efficientibus potissima est aër, occulta enim vi, sed mirabili, modo certorum viventium generationem promovet, modò impedit. Nemo est vel mediocriter in naturae operibus versatus, qui nesciat, certas annorum constitutiones certa animalia laedere, & epidemicis morbis consumere, alias autem eadem animalia intacta relinquere, quod similiter in plantarum, seminum, & fructuum proventu contingit, ut verissimè dici possit, generationis, conservationis, & salubritatis animalium & viventium, maximum opificem esse aërem. Diaeta suum hic locum habet, cùm ex alimentis crudis, crassis, in putredinem pronis, facilè in alvo stagnan-

(a) *Vide Physiolog. nostr. tract. 6. prop. 37. n. 15. & pag. 294.*

nantibus conficitur. Adjuvant etiam potuum, praecipuè corruptorum, & vitae genera, cùm haec humoribus corrumpendis conducunt, neque tamen exercitationibus & laboribus difflantur. Animi pathemata non adhuc mihi observatione compertum est lumbricorum generationi favere; at naturam agitando, atque variis modis, juxta pathematum indolem, movendo, vermium semina in occulto latentia posse in actum deducere, nullus dubito.

Malorum lumbricos comitantium historiam ordinatam texere, per quam difficile est, hactenus enim non omninò licuit observatoribus phoenomena vermium intestinalium certis limitibus & temporibus concludere, unde factum, ut plurima symptomata confusè & sine ordine proponantur. Ergo quae circa lumbricorum praesentiam annotanda sunt, itase habent. A sexto anno ad pubertatem familiares, sed nulli aetati parcentes: nihil constans inter ipsa quae adducunt mala, sed erraticis motibus & inconstantibus omnia fermè symptomata sese produnt, ut modò quiescere, modò nulla interjecta mora inquietos esse aegrotantes, videamus. Igitur morsus intestinorum, interdum etiam ventriculi, sub vermium proventu molestant: tussis arida, sed certo tussiendi schemate, non nisi observationibus agnoscendo, distincta: inter dormiendum tremor, & sine ratione excitatio, vociferationes, & subitanea in somnum reversio. Pulsus inordinati: febres etiam sine ordine, erraticae, cum partium extremarum frigiditate: alvus fluida: dejectiones albicantes, pulmentis similes: abdomen tensum, nunc elatum, nunc depresum: cibi fastidium, interdum fames inexplebilis, halitus ex ore corrupti, nunc acidam, nunc putridam mephitim olentes: oculi flammei: genarum livor: dentium strepitus & stridor in somno: vel peculiaris labiorum & faucium motus: deglutitionem in modum lactentium aemulans. Quod si his omnibus ipsorum vermium per os, nares, aut podicem exclusio accedat, evidentissimum inde signum lumbricorum deducitur. Haec fermè à vermibus vix separantur phoenomena, sed cùm morbus vehementior est, alia longè graviora accedunt, suffocatio nempè, iliaci dolores, vertigines, motus convulsivi, affectus comatosi, delirium, aphonia, paralysis, animi deliquium,

quae

quae omuia inevitabilis mors succedit. Sed notare expedit, haec phoenomena turbulentè & sine ordine supervenire, ut modo delirium, modò sana ratio, aliquando stupor, non multò post mentis acies aegrum comitentur. Sed haec symptomata, etsi probabilem de lumbricis conjecturam praestent, non adhuc omninò certam de eorum praesentia notitiam praebent, sunt enim ea mala aliis etiam morbis communia, ut affectionibus hystericis, febre praesertim acuta conjunctis, febribus item malignis primarum viarum putredine complicatis, nec rarò viscerum phlogoses, cùm acutae fiunt, similia symptomata creant. Ergo cum Medicus ea videt, sedulò inspiciat, nunc inflammatio ventris partes occupet, aut uteri vitium adsit], vel febris aliqua maligna cum alvi putredine praedicta mala excitet, ineptum enim foret sub his casibus de lumbricis judicare. Quod si hae aegritudines procul absint, interea tamen aeger propositis symptomatibus molestetur, de vermibus statim cum ratione suspicionem habebit. Adde ea omnia phoenomenaa, cum à lumbricis nascuntur, citò, tumultuariè, nullis ordinatis temporibus sese prodere; quod secùs in aliis jam dictis morbis fieri consuevit, cùm in iis alia sit symptomatum series & vis in initiis, alia in statu, cunctaque, secundum sua tempora morbo congruentia, concurrant.

Ad lumbricorum curationem fermè nihil aliud practici praescribunt, quam medicamina vermes necantia, eosque è corpore extrudentia, quae *anthelmintica* vocant. Sed altiores erigere animos expedit, & ad morbum, cujus vi vermes producuntur atque foventur, respicere, nisi enim ita fiat, etsi praesentes lumbrici expellantur, facillimus erit aliorum proventus. Igitur medicamenta phlogosi & putredini resistentia primùm propinanda, quibus subinde, quae vermes enecare creduntur, admiscenda. Venae sectio rarò hic locum habet, mirum enim quantum vires imminuit, quàm parùm levat, ut in omnibus morbis nimia putredine conjunctis contingere solet. Purgantia, malo incipiente, noxia, irritant enim, commovent, atque adeò morbum non levant, ut augeant. Ergo diluentia, absorbentia, temperantia, amaricantia, hic locum habent. Decoctum ex hordeo, acetosa, agrimonia,

taraxaco, addito pauxillo centauri cum nitro, utile est. Rasurae cornu cervi, eboris, aqua fontis coctae, addito spiritu nitri dulcis ad gratam aciditatem, pro potu ordinario commodè praescribuntur. Remedia athelmintica tot tantaque ab auctoribus traduntur, ut in immensum cresceret pagina, si enumerare vellem. Selectiora censentur corallina, semen santonicum, tanaceti, portulacae, aloe, amigdalae amarae, centaurum minus, absinthium, rhabarbarum, oleum amygdalarum dulcium, saccharum vermifugum ex Pharmacopea Matritensi, succus limonum, syrupus de absynthio, de cichorio cum rheo, florum persicorum, aetiops mineralis, mercurius dulcis, &c. ex quibus decocta, potiones, juscula, aliaeque medicamentorum formae, pro re nata, effingi possunt. Sed notandum, non adhuc satis constare, medicamentum aliquod vi propria vermes interficere, multumque credulitatis & incertitudinis in auctorum ea de re exagerationibus vigere. Interea id certum est, nimium calida non conferre, quin potius nocere, febrem enim, phlogosim, & putredinem augent. Acida medicamenta potiora sunt anthelmintica, putredini enim resistunt & temperant. Amara non nimium calida prosunt acidis mixta, non quod vermes amaritiem horreant, id enim anicularum figmentum est, sed quod cruditates corrigunt, febres fugant, partesque firmant. Clysteres ex oleo cum decocto herbarum emollientium & amaricantium utiles sunt. Sed caeteris omnibus, quantumvis speciosis, palmam praeripiunt clysteres ex kina in pulverem redacta & aqua simplici mixta, identidem repetiti, vim enim habent efficacem febres fugandi, dum etiam putredini resistunt & intestina roborant. Quinimo kina interius assumpta, post satis elutriatam alvi saburram, praestantissimum est remedium.

APHORISMI.

I.

In usu remediorum cauti simus: nam vehementioribus medicamentis saepe adeo irritantur, ut convulsiones aut animi deliquia

quia excitent, & saepe ad ipsam mortem deducant (a).

„In magnis infantum torminibus (inquiunt Medici Ura-„tislavienses), cave, diutius amaris his insistas, nam, exhibitis „his, dolores crudeliores excitantur. Pulverem corticis peru-„viani inter eximia anthelmintica meritò numeramus (b).„

II.

In sanguineis majori efficacia sese commendant acida, atque intèr haec prae primis, tamquam multis scopis satisfacientem, depraedicamus mixturam ex tinctura violarum & spiritu vitrioli, qua cum optimo successu usi sumus, tum potissimum quando simul, quod minimè rarò sit, haemorragia narium nimia vermibus obnoxii infestantur (c).

Perpetuum non est, narium pruritu vexari eos, qui vermibus laborant, ac fortasse iis accidit, cùm haemorragia narium imminet, cujus prodromus esse solet. Sed ipsa propensio ad haemorragiam narium in verminosis affectionibus probat, has, partium alvi calore nimio, & sanguinis fervore, simul labefactari, ut propterea necesse sit medicamina calida, irritantia, commoventia prorsus fugere.

III.

Etsi vivum argentum praecipitato & sublimato longè tutius sit, & in casibus desperatis contulisse atque utile fuisse, negandum non sit: tamen ubi necessitas non urget, & aliis mitioribus medicamentis res peragi potest, iis utendum, cum aliquam pravam dispositionem corpori facilè imprimere possit (d).

Ut veteres Medici internum mercurii usum reformidarunt, sic recentiores ipsum frequenter & in omnibus fermè morbis praescribunt, innoxium praedicant, & summis lau-

Aa 2 di-

(a) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 2. *sec.* 2. *cap.* 5. *pag.* 419.

(b) *Histor. Morb. Uratisl. anno* 1699, *pag.* 35.

(c) *Histor. Morb. Uratislav. loco citato.*

(d) Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 2. *sec.* 1. *cap.* 5. *pag.* 420.

dibus extollunt. Ad vermes enecandos maximum esse praesidium uno fermè ore praedicant. Mercurium vivum quidam in aqua concoquunt, eamque pro potu ordinario bibendam praebent. Alii, ipsum mercurium crudum saccharo intimè mixtum, sub nomine sacchari vermifugi ipsis puerulis tutò praescribi posse, affirmant. Alii denique, praeparata chymica ex mercurio, ut aetiopem mineralem, mercurium dulcem, &c. sine metu exhibenda esse, censent. »Sed parum »fidendum decocto hydrargiri ex aqua vel quavis ptisana, »quod infantibus ad vermes enecandos prò potu ordinario »praescribi solet, inquit Lieutaudus (a).» At multo minus fidendum caeteris quibuscumque medicamentis mercurialibus, censemus, etsi enim, caeteris nihil proficientibus, sub pauca admodum dosi adversus vermes praescribi posse, non inficiemur, praesertim pulverem vermifugum, tamen, cum fieri potest, ab his abstinendum, nam mercurius omnis infensissimus est naturae hospes, tanto magis timendus quanto acrioribus medicamentis praeparatur. Mercurius semel corpori intrusus necessariò ejiciendus est tamquam res naturae molesta: cùm tamen ejus expulsio non semper tutò fieri possit, imò sine magna turbatione & agitatione numquam fiat, propterea cautè admodum, nec, nisi cum aliter fieri non possit, exhibendus. Sub hoc casu mixtura mercurii cum debita dosi rhabarbari, seu syrupi ex eo confecti, tutius assumitur.

IV.

Nonnulli demum aquam gelidissimam, quae vermibus adversari dicitur, summis laudibus extollunt, nec fortè immerito (b).

Aqua frigida benè ac sapienter propinata magnorum morborum praesidium est, sed in vermibus, addito nitro, plurimum confert, non modo ad curationem, sed etiam ad praecautionem. Nonnulli lac celebrant ducti experientia Francisci Redi, qui lumbricos variis liquoribus immittens, in lacte ci-

(a) Lieuth. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 244.

(b) Lieuth. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 244.

citius extinctos aaimadvertit. Sed ex his, quae extra corpus contingunt, ad ea, quae intra corpus fieri debent, non esse argumenta ducenda, quivis vel mediocriter in praxi versatus intelligit. Ego verò cum lumbricis affectos viderim alvi fluxu, febribus, ventris inflationibus vexatos, à lactis usu abhorrui, & ulterioribus observationibus rem esse confirmandam, censeo.

CAPUT XV.

De Cachexia & Hydrope.

CAchexia ex vi vocis est *pravus corporis habitus.* Dicitur corporis habitus externa ejus superficies sensibus percepta. Cum verò sensus in externa corporis forma percipiant colorem, & molem seu volumen, propterea prava superficiei mutatio in mole & colore cachexia est. Porrò cum quivis facilè agnoscat colorem & volumen habitus sani, facilè est depravatam ejus formam in colore & mole sensibus percipere. Hinc colores nimium albicantes, rubicundi cum corporis intumescentia conjuncti: item color lividus, niger, pallescens, chlorus, cachexiam monstrant. Moles etiam corporis nimium aucta, aut imminuta eandem manifestat. Sub hac generali cachexiae notione omnes morbi comprehenduntur, qui summam corporis cutem & molem quovis modo deturpant. Huc pertinent omnes tabis species: intumescentiae deformes: affectiones cutaneae, ut impetigines, lepra, scabies, elephantiasis: scorbutus: icterus, aliaque id genus multa pravum corporis habitum monstrantia. Sed ne nominum confusio rerum pariat obscuritatem, advertere expedit, citatos morbos, etsi sub generali cachexiae nomine comprehendantur, seorsim à Medicis considerari, & quidem rectè, quia singuli suos habent caracteres, propria phoenomena, speciales laedendi leges, atque determinatam & distinctam postulant curationem. Propter has causas in praesenti non agimus de cachexia generali, sed speciali & propria, quae est: *Depravatus corporis habitus ex humore aqueo crudo, in diuturnitatem conversus.* Haec cachexiae species viam parat ad hydropem, fitque, cum humor aqueus cru-

crudus summam occupat cutem, colorem vitiat, & intumescentiam affert. Raro solus aqueus humor in hoc morbo adest, saepe enim melancholici & biliosi ichores simul concurrunt, sed, ob exuperantiam, aqueis cruditatibus cachexia tribuitur. Ex colorum varietate & intumescentiae genere, an bilis, aut melancholicus humor cum aqueo misceantur, quivis agnoscet juxta ea, quae de horum humorum generatione & praesentia in *Institutionibus* attulimus (a). Cachexia perpetuò cum cacochimia conjungitur, fieri enim non potest, ut corporis habitus depravatus sit sine pravo humorum proventu. Necesse tamen non est, ut ubi cacochimia est, ibi etiam cachexia reperiatur, latius enim patet illius quam hujus vis, etenim nullus est morbus, qui cacochimiam tamquam necessarium effectum non deferat (b), at cachexia est tantum cacochimia habitus corporis, atque ita ad symptomata pertinet primi generis, quae in corporis externi affectu consistunt (c). Modus generationis eò vertitur, ut cachexia modò ex viscerum labe, modò ex ipsius habitus vitio contrahatur. Attentè ergo Medicus in cachexia videat, num cerebrum, pulmones, hypocondria, aut aliae internae partes, deformem reddant corporis habitum, an vitium in eo hospitetur, haec enim cognitio fundamentum est curationis. Quocumque autem modo accedat cachexia, necesse est, ut corporis superficies aqueis & crudis humoribus repleatur, inde enim deformitas coloris & voluminis oritur. Duo sunt modi, quibus hujus humoris collectio sub summa cute fit. Interdum ex alimentorum cruditatibus ob viscerum abdominalium labem, vel ex sanguine crudo & aquoso corporis superficies depravatur. Aliquando quamquam sanguis & alimentum integra sint, in ipso habitu corporis corrumpuntur. Haec praeternaturalis humorum alibilium mutatio in superficie fit quandoque, cùm humor nativus, cutem partesque vicinas constituens, aqueus & crudus est, suamque labem accedenti alimento communicat. Non raro autem ex

(a) *Vide Physiolog. nostr. tract. 3. prop. 21. & Pathol tract. 2. prop. 11. n. 49. pag. 493.*

(b) *Vide Patholog. nostr. loco citato.*

(c) *Vide Pathol. nostr. tract. 3. prop. 12.*

ex imbecillitate facultatis nutrientis provenit, cùm scilicèt humor partibus adhaerens ad nutritionem, non potest integrè commutari in naturam viventem, & semicoctus ibi manet. Cachexiam ita generatam optimè monstravit Galenus (a), & retentiores aliqui *facultatis* defectum ad hunc morbum generandum planè agnoscunt (b). Ergo cùm cachexia prodromus sit hydropis, neque ex se specialem postulet curationem, quae perpetuò ad morbum habitum corporis inficientem dirigenda est, propterea quae hic de hydrope dicenda pro alteriori cachexiae cognitione & sanatione sufficient.

Hydrops generale nomen est quamvis aquae collectionem in corpore significans, sed nomen partis determinatae additur, cùm hydrops particularis designandus. Sic hydrops capitis, pectoris, scroti, uteri, &c. aquarum collectionem in his partibus denotat. Celebratissima tamen, & à doctoribus scholarum communi calculo comprobata est ea hydropis denominatio, quae aquae collectionem significat in ventre, & *ascites*: vel in habitu corporis inter ejus tegumenta & carnosas partes, & *anasarca*, seu *leucophlegmatia* nominatur. Tertium ab iisdem additur hydropis genus, & *tympanites* vocatur; qui non ab aqua, nec à ventre, ubi subsistit, sed à flatu & sonitu tympani, quem edit, denominationem accipit: undè apud Medicos scriptores tripartitò dividitur hydrops, scilicèt in ascitim, tympanitidem, & anasarcam. Sed, re attentè considerata, unica tantùm est hydropis species, nempe ascitis ab utre denominationem accipiens, in ventre enim aqua velut in utre continetur: tympanitis reipsa ascitis est, cùm aqua multo spiritu flatulento turget: anasarca cachexiae genus est ulteriore duratione hydropem ascitim post se trahens. Hippocrates sub hydropis nomine semper ascitim intellexit, quia haec sola verus hydrops est: caeterae aquarum collectiones per similitudinem hydropes vocantur, ut probavimus in Illustrationibus ad Hippo-

(a) *Vide Physiol. nostr. tract. 6. prop. 135. n. 249. pag. 283.*

(b) Vide Boher. *Aphor. de cognosc. & cur. morb.* §. 1167.

pocratis Prognostica (a). Propterea nobis hic sermo erit de ascite, tamquam vero hydrope, & pro usu tironum aliqua praelibabimus de anasarca, quae morbus satis frequens est: sed caeteras aquarum collectiones raro accedentes, & chirurgicam manum saepe postulantes, cùm occasio tulerit apud auctores videre poterunt. Est ergo ascitis: *Aquae humiditatis, crudae, ichorosae, spiritu flatulento turgentis, in ventre inferiori collectio, tumefactionem in eo inducens.* Non aqua pura hydropicorum ventrem inflat, sed flatibus & ichoribus, hoc est, sero vitioso & corrupto, referta: » Quodcum-» que enim vacuum repletur, sanum quidem spiritu, morbo-» sum ichore (b), quod dogma in Physiologia satis decla-» ravimus (c). » Hydrops morbus partis organicae in magnitudine aucta dici potest, sed quin id obstet (d), ut triplex symptomatum genus sub se includat, etenim audacta moles affectum corporis vitiatum, ut in cachexia vidimus, probat: seri corrupti stagnatio symptoma in retentis: harum rerum praeternaturalium praesentia actionem coquendi, expellendi laesas demonstrat. Morbus horum symptomatum producctor est intemperies partium ventris calida, & speciali modo vitiata. De parte affecta magna est discordia non modò inter veteres & recentiores, sed inter utriusque sectae, patronos. Galenus hepar praecipuam partem affectam in hydrope censet, nam etsi à liene aliisque partibus fieri posse, non neget, tamen ex iis hepar affici necessariò debere, credit (e). Mirum! quot sequaces in scholis habuerit, plerique enim in Galeni partes transierunt, paucis exceptis, qui hepar interdum primario, interdum secundario, aliquando nullo modo laesum in hydrope agnoscunt (f). Recentiores fermè omnes vasa lymphatica pro parte primò affecta habent, cùm nimium

(a) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Progn. sec. 2. text. 1. pag. 79.*

(b) Hipp. *lib. de Arte, vers. 164.*

(c) *Vide Phisiolog. nostr. tract. 2. prop. 11. n. 65. pag. 100. & tract. 3. prop. 19. num. 88. & tract. 3. prop. 22. num. 103. pag. 199.*

(d) *Vide Pathol. nostr. tract. 1. prop. 2. n. 8. pag. 397.*

(e) Vide Gal. *de Locis affec. lib. 5. c. 7.*

(f) Vide Sennert. *Pract. lib. 3. part. 6. sec. 2. cap. 3. quaest. 1. pag. 560.*

miùm distenta aut rupta lympham fundunt, quae cavitatem replendo, insignem ventris molem efficit. Non desunt tamen qui horum vasorum ruptionem negant, sed eam acriter Vanswietenius propugnat (a). In hac re nihil magis mirandum, quam virorum, alioqui celebrium, ex praeconceptis opinionibus hallucinationes, cùm vasa lymphatica, eorum distributio, caetera, quae de illis à Neotericis traduntur, incerta sint, atque rem obscuram, at certam, auctores isti per aliam obscuriorem, & fortè non existentem monstrare contendant (b). Nobis pars proximè affecta est alvus, omnesque ejus particulae: nec diffitemur, ab aliis posse malum communicari. An aqua in hydropicis haereat & stagnet in ipsa interioris abdominis cavitate: an in peritonei duplicatura: an potius inter musculos & tunicas, dubitant aliqui. Sed placet Vanswietenii sententia, qui, triplici modo aquam in regione abdominis colligi posse, affirmat: „Vel enim in ca„vo abdominis liberè fluctuat, & viscera abdominis undique „alluit: vel in cavis membranis dilatatis haeret, vel denique „extra abdominis cavitatem colligitur, & tunc intra duplicatu„ram peritonaei haerere dicitur... Neque videtur adeo magni „momenti futurum ad morbi curationem, sive aqua haereat „in duplicatura peritonaei, sive inter peritonaeum & mem„branam tendinosam. Proderit semper novisse, an aqua hae„reat in abdominis cavo, an extra illud (c).„ In signis tradendis loci, ubi aqua hydropicorum in ascite colligitur, insudant nimium Neoterici, atque quod unus ratum habet, alter incertum judicat (d). " Unde patet nihil temerè hic conclu„dendum esse, & famam Medici hac saepe in diagnosi pe„riclitari, nisi ad omnia, quae toto morbi tempore con„tigerunt, attentissimus fuerit (e).„ Memini, me aperuisse coram discipulis ventrem foeminae ex immanissima ascite mortuae. Prodierunt plusquam centum aquae librae, non in

(a) Vans. *Com. in Aphor. Boerh.* §. 1228. *n.* 2. *pag.* 188.
(b) *Vide Physiol. nostr. tract.* 3. *prop.* 6. *p.* 73.
(c) Vans. *Com. in Aphor. Boher.* §. 1226. *pag.* 160. & 161.
(d) Vide Vans. *loco cit. pag.* 164. & *seq.* & Lieut. *Synop. univer. prax. lib.* 1. *sec.* 4. *pag.* 274.
(e) Vans. *loco citato, pag.* 166.

cavo abdominis, sed in ejus partibus continentibus contentae, ut meritò Latini scriptores hunc morbum *aquamintercutem* appellaverint. Intestina, jecur, lien, caeteraque viscera abdominalia integra omninò erant, quare hepar non perpetuo in hoc malo affici pro certo habemus. In examinandis viis, per quas aqueus humor in abdomen tendit, ut ibi stagnet, insudarunt veteres & recentiores (a). Sed improbum inutilemque eum esse laborem, ex eo patet, quod res haec prorsus sit imperscrutabilis, & ad curationem hujus morbi nihil referat.

Plethora, cùm ex suppressis haemorrhoidibus, menstruis, aut aliis quibusvis sanguinis excretionibus oritur, hydropem facillimè accersit: quod non aequè efficit cùm ex alimentorum copia, otio, in sanis hominibus colligitur. Obstructio potissima est hydropum causa occasionalis, si enim quavis de causa urinae viae obstruantur, venter supprimatur, & exhalatio vaporum per cutem impediatur, dispositio paratissima est ad hunc morbum suscipiendum, multò facilius si accedat diathesis, quae uti aliis malis, ita huic producendo necessaria est. Inter efficientes causas aër primum sibi vendicat locum, nam praeter epidemicas constitutiones hydropem facilè inducentes (b), cum nimia humiditate subitò replet corpora, praesertim post magnos squalores, hunc morbum in corporibus dispositis saepe accersit, quod benè notandum, parum enim hodierni scriptores de hac causa omnium potentissima curant, in mechanismo, ut ajunt, inquirendo vanè occupati. Altera causa efficiens hydropis, & quidem satis valida, est diaeta. Nimius aquae potus: vini, cerevisiae, potuum spirituosorum ingurgitatio: subita, vel diutius repetita ciborum frigidorum humidorumque copia, accedente praesertim otio, & cruditatibus, hydropica mala post se trahunt. Nec omninò alienum est, animi pathemata tùm commovendo, cùm maximè spiritus dissipando, aqueae humiditatis fomitem quandoque promovere.

Cùm

(a) Vide Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 6. *sec.* 2. *cap.* 3. *quaest.* 3. *pag.* 563.

(b) Hipp. *lib.* 1. *Epidem. sec.* 2. *text.* 15.

Cùm verò praesentibus causis occasionalibus & efficientibus hydrops accedit, haec omnia concurrunt. Primùm: viae à natura destinatae pro aqueae humiditatis excretione occluduntur, indeque serosus humor intus remanet, atque ita fit, ut ante ascitis accessum urina minuatur, & sudores & transpiratio. Secundò: halitus aqueus vaporosus, quo perpetuo madent viscera abdominis (a), condensatur, dum tunicae & membranae viscera cooperientes densiores redduntur, quod in omnibus aegris hoc morbo affectis observari facilè potest, etenim membranosum genus in ipsis siccum, durum, densumque redditur. Tertiò: humor nativus partium abdominis, certa & ineffabili diathesi, humoris aquei generationi & condensationi conducit, sicut enim in partibus corporis ob specialem diathesim varii generantur humores praeternaturales, ut alius erisipelati, herpeti, impetigini: alius arthritico, podagrico, syphilitico: alius cancroso, strumoso, scorbutico, atrabiliari humori, & sic deinceps, vel invitus sit paratus, eodem modo aquei humoris proventui abdominalia viscera interdum favere, indeque hydropem saepe nasci, ex practicis observationibus edocemur. Haec ideo breviter attingere voluimus, quoniam in curatione magni hujus mali omnia perpendenda sunt, ut ritè peragatur.

Hydrops interdum morbos acutos sequitur, ut viscerum abdominalium inflammationes, febres ardentes, citòque aegros in summam perniciem ducit; at ut plurimum morbus longus est, sensimque accrescere solet, ac nonnumquam ex se incipit, saepe obstructiones inveteratas, aut scirros partium ventris, vel, quod frequentissimum est, cachexiam, leucophlegmatiam sectatur. Congruens ergo est, hanc prius describere, ut transitus in hydropem, quantum fieri possit, impediatur. Igitur leucophlegmatia pueris frequentior quam adultioribus est, fereque eos adoritur, qui crebrò sanguinem vomitu, vel alvo reddunt. Hoc mali genus diuturnas febres, vitiosum ventriculi habitum, nimium

Bb 2 com-

(a) Vide Vanswiet. *Com. in Aphor. Bober.* §. 1228. *pag.* 189. *& Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 11. *n.* 65. *pag.* 100.

compressos, nimiumve fluentes, tum menses, tùm haemorrhoides, aut longam respirationis difficultatem, & immodicas vigilias excipere consuevit. Praesente jam anasarca, corpus molli tumore grandescit, maximeque tibiae ac pedes, cùm alias, tum potissimum vespere, & post exercitationem, aut cùm diu declives hae partes fuerunt. Is tumor, si premitur, fosulam relinquit, impressi digiti vestigium. Femore item, & scroto intumescunt, ita tamen, ut tumor, qui vespere ingens in pedibus erat, manè omnem penè molem deposuerit. Color cutis cum pallore subalbidus, aliquando etiam chlorus, vel plumbeus. AEger tardus est & piger ad motum. Spiritus difficilè trahitur, maximèque post cibum. Febris inordinata continenter afficit, nocturnis horis ingravescens. Pulsus undosus est, creber, & inaequalis. Interdum alvus dejicit cruda, biliosis mixta. Urinae variae: modò tenues, aquosae, albescentes: modò crassae, difficulter prodeuntes. Hoc malum, nisi sub hoc statu curationem accipiat, certò transit in ascitem. Dum haec praesens est, venter totumque abdomen cum quodam gravitatis sensu intumescit, inferioresque corporis partes, à ventre ad pedes usque, tumorem concipiunt. Nec rarum est, humorem aqueum sub hoc statu scrotum, & pectoris etiam partes occupare, & fluctuationis quemdam sonum in ventre, dum aeger revolvitur, efficere. Ad haec spirandi adest difficultas, cibi fastidium, sitis molestissima, &, si morbus urget, tussis etiam sicca supervenit. Interea totum corpus contabescit ex nutritionis defectu. Febricula, corrupta intus aqua, nascitur. Urina perpauca mejitur, eaque crassa & rubicunda est. Pulsus parvus, durus, tensus. Quod si flatus magna copia cum aqua misceantur, ut ascites cum tympanitide mixta sit, venter instar tympani tensus est, rugitus & murmuris perceptio potius, quam fluctuationis, adest. Comitatur magnum eructandi desiderium, ructuque edito laevari aeger aliquantulum videtur, verùm decipit ea saepe res, malum enim tenax & celeri discrimine plenum. Etsi pedes non usque adeo, ut in caeteris hydropis generibus, tumeant, corpus tamen citius vehementiùsque contabescit. Pulsus longior, celerior & durior cum tensione observatur. Hydrops om-

omnis morbus periculosissimus est, multisque aerumnis & laboribus patientes tum demum conficit. Salus tantum spectanda, cum nullo antecedente morbo coepit, & viscera firma neque corrupta sunt: si respiratio illaesa sit, nullaque tussis, sitis, aut linguae ariditas, praecipuè à somno, quo tempore incidere illa maximè solent, aegrum molestet. Ad haec dum nullum cibi fastidium, neque epulis assumptis molestia est: dum venter interim mollis est, vel sensim extenuatur, aut excrementum fundit molle ac figuratum: cum denique homo doloris, caloris, & lassitudinis expers morbum facilè sustinet. Qui omnia haec habet, tutò laborat: at qui magnam partem harum rerum consequitur, etsi in discrimine sit, non prorsus de salute desperare debet. Contra, summum periculum lethalemque exitum promittit hic morbus, cum hypocondria scirris, obstructionibus inveteratis, aut longa phlogosi consumpta sequitur: itemque si post morbos acutos incaeperit, sic enim numquam, aut vix umquam sanescit. Discrimen autem augetur, quoties alvus sanguinem dysenterico modo, aut alium humorem sine levamine fundit. Praeterea, epilepsiam supervenire: malè olere corpus, spiritum, sputum, aut sudorem: urinam paucam, turbatam, & crebrò emitti: sublatum aut imminutum morbum saepius & brevibus intervallis revertere; neque idoneis remediis remittere, periculosissimum est. Ad extrema ventum esse significatur, ubi sub virium debilitate profluit alvus, simulque spirandi difficultas augetur: ubi ulcera os, gingivas, tibias occupant: ubi veluti concretus sanguis ex alvo dejicitur: ubi denique urina diversis matulae regionibus diversos colores exhibet, sic ut infernè rubra sit supernè livida, aut contra.

In omni hydrope curando duae sese offerunt intentiones. Primum, ejicienda est è corpore humiditas aquae ipsum opprimens. Deinde, roboranda est natura, ne ulteriorem aquae productionem foveat, nisi enim id fiat, aqua quidem educetur, sed citò alia de novo, vi morbi genita, superveniet. Istae indicationes eodem tempore peragendae, ut, cum morbi producta ejiciuntur, eorum nova generatio impediatur. Fatendum tamen, aquarum è corpore eductio-

tionem non adeo difficilem esse, sed earum productionem novam impedire, hoc opus, hic labor est. Quod primam indicationem attinet, diverso quidem modo procedendum in diversis aquae collectionibus. In leucophlegmatia: „ Si „aeger difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & „simul aetas viguerit, & virium robur adsit, de brachio „sanguinem detrahere oportet: deinde panes calidos ex vino „nigro & oleo tinctos edat, & quam minimum bibens „quamplurimum laboret(a).„ Ubi hydrops ex suppressa aliqua sanguinis excretione ortum duxerit sub initiis tolerat venae sectionem parca manu celebratam, qui enim audaciores in aperienda vena fuere, falsis induciis delusi sunt, malum enim dein exasperatur contumaciorque evadit. Neque omittendum; proprium huic morbo esse: „Ut eadem „die aegrotans quandoque melius habeat, quandoque pe- „jus (b).„ Praeter haec, aqua hydropicorum educitur per alvum, vomitum, urinas, sudores. Hinc adducunt Medici ad solvendam alvum purgantia valentiora, ut jalapam, gumi guttae, brasicam marinam seu soldanelam, scamonium, succum expressum iridis nostratis, esulam, gratiolam, elaterium seu succum cucumeris asinini. Chimici consulunt squamam aëris, antimonii, & mercurii praeparata, arcanum coralinum, aliaque id genus multa, hydropicorum aquam potentissimè educentia. His, aliisque quamplurimis referti sunt practicorum libri, & hodiernae Pharmacopoeae usque adeo turgent, ut circulatoriam potius artem, quam medicam, redolere videantur. Sunt igitur ex propositis medicamentis quamplura prorsus ableganda, dum enim aquas educunt, naturam irritant, & lacesendo debilitant, usque adeo, ut novam aquarum generationem, indequè morbi argumentum certè promoveant. Ergo praeparata chimica ex mercurio, & antimonio: ex vegetabilibus soldanela, gummi guttae, elaterium, gratiola, esula, caetera similes virtutes habentia, omninò fugienda, subest enim in omni hydrope urens quidam calor

(a) Hipp. *de Victu ration. in acut. sec. 4. text. 62. ex Marinel.*

(b) Hipp. *lib. 2. de Morb. text. 69.*

lor viscera depascens, qui his medicamentis, mirum! quantum exacerbatur. Igitur scamonium, jalapa, succus iridis, rhabarbarum, & similia benè ac sapienter administrata, hydropicorum aquas educent, quod non subitò, sed paulatim faciendum, experientia monstravit. Eductio aquarum per sudores quibusdam tentata est: parum tamen auxilii aegris attulisse vidimus, quin potius calefactio his medicamentis inducta eos exasperavit. Sed decoctum ex ligno sassafras, & radice chinae pro potu (si quidem potus hydropicis aliquando conveniat) non sudationibus, sed exsiccatione prodesse novimus. Per urinas commodissimè, si fieri possit, purganda est hydropicorum humiditas, omnium enim viarum haec securissima est. Fugienda tamen diuretica fortiora, nimis enim agitando & calefaciendo nocent. Igitur radices quinque aperientes: millepedes praeparati: lixivium ex cineribus genistae, stipitum fabarum: aliaque hujusmodi, pro re nata in usum adduci possunt. Pro generali axiomate tenendum, medicamenta hydropicis, in forma liquida, ut ajunt, non esse praescribenda, aqua enim corpus replent; sed, in pillularum, syrupi, electuarii, aut aliam formam siccam, reducenda. Sunt qui cantharides in casu desperato exhibent. „Nec reformidandus (inquit Lieutaudus) sub casu urgentiori pulvis ipsarummet cantharidum à grani quarta parte ad granum unum, „vel alterum, quo si nihil obstet, copiosa urina projicitur; constat enim plures ab orco revocasse hoc remedium à circumforaneo quodam venditatum; ideo neminem esse reor, qui imminente interitu, omnibusque frustra tentatis, illud experiri recuset (a).” Hoc remedii genus Hippocrates in hydrope praescripsit, eumque gravissimi auctores postmodum sequuti (b). Sed, maxima hic cautela opus esse, non dubitamus, quippe, urinae vias inflammando, irritat, ut potius urinas retinere quàm movere viderimus. Quod si, ex tantorum auctorum fide, in aliquo casu cantha-

ri-

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax, lib.* 1. *sect.* 1. *pag.* 97.

(b) Vide Sennert. *Pract. lib.* 3. *part.* 6. *sec.* 2. *cap.* 3. *pag.* 558.

rides propinandas tirones censeant, modum eas praeparandi, & cautelas ex nostra materia medica deducere possunt. Id non omittendum, prius esse alvum purgandam, quam urinas movendas. De vomitoriis idem dicendum, quod de purgantibus, cùm enim hydrops incipit, nec viscera corrupta, aut scirro obsessa, tuto praescribi possunt, &, pro re nata repeti in illis, qui faciles sunt ad vomendum. Ipecacuana, tartarus emeticus, aqua benedicta Rulandi, pro eo usu sufficere possunt. Pro intentione roborandi conferunt amara, ut absinthium, centaurum, gentiana, &c.: carminantia seu flatus discutientia, ut anisi & feniculi semina, flores camaemeli, cedoaria, & aromatica omnia: martialia. Haec aliaque benè multa, in libris passim prostantia, seu simplicia, seu aliis mixta, in formam syrupi, electuarii, pulveris, redacta, praescribi solent. Sed hydropicorum calor internus haec & similia medicamenta fermè non tolerat: cumque flatuum proventus non nisi nimio calore fiat (a), contra quam communis scholarum opinio fert, propterea, à nimio horum medicamentorum usu abstinendum, censemus. Dolentes fateri cogimur, hactenus non dari medicamentum vi propria hydropi oppositum, nec flatibus adversum, quae enim à celebrioribus practicis traduntur, generalia sunt, neque diathesim specialem in iis affectionibus obviam, vi directa corrigunt, indeque fit, ut haec mala hucusque ab arte quantumvis perita vinci non potuerint. Habent hic tirones, quae à Medicis pro curando hydrope traduntur, ac liberè, quae plusquam triginta annorum usu observavi, in medium adduxi. Id certus affirmo, curationem quamcumque per remedia quantumvis celebrata, in hydrope inveterato ex scirro, aut obstructionibus partium ventris, multum infirmis visceribus, mortem accelerare. Contra visum est, hydropicos bono regimine tractatos sine medicamentis, per menses & annos, praeter omnium spem, vitam protraxisse. Nihil ergo his aegrotis magis confert, quam bona

(a) *Vide Pathol. nostr. tract.* 3. *prop.* 15. *n.* 68. *pag.* 543. *& Ilustr. in Hipp. Prognost. sec.* 2. *text.* 24.

na diaeta. Debent ergo moderata & boni succi alimenta sumere, exsiccantia, benè nutrientia, & humiditates dissipantia: atque quivis labor erit inutilis, nisi detur integra abstinentia ab omni potu, haec enim sola plures hydropicos liberavit, omniaque praescripta medicamina longè antecellit. Quàm difficile sit, sitientes nimium aegros ab omni potu abstinere, quivis agnoscit, indeque etiam deducitur, quam arduum opus sit hydropem tollere, cùm, unicum fermè praesidium, fieri vix potest, ut in usum ducatur. »Non »ignobilis Medicus Chrysippi discipulus (inquit Celsus) apud »Antigonum Regem, amicum quemdam ejus notae in»temperantiae, mediocriter eo morbo implicitum, negavit »posse sanari. Cùmque alter Medicus Epirotes Philippus se »sanaturum polliceretur, respondit, illum ad morbum »aegri respicere: se ad animum. Neque eum res fefellit: ille »enim cum summa diligentia non Medici tantummodò »sed etiam Regis custodiretur, tamen malagmata sua de»vorando, bibendoque suam urinam, in exitium sese prae»cipitavit (a).» Pro coronide admonere restat, ab antiquissimis usque temporibus usitatam esse, ad ascitim tollendam, abdominis apertionem (Paracentesim Graeci vocant) infra umbilicum, ut aquae ibi contentae educantur. Inter Graecos exagitatum est, num paracentesis aliquandò exercenda, an prorsus ablegenda? Ex utraque enim parte adfuere patroni, eorumque rationes & argumenta, lectu quidem digna, Celius Aurelianus, qui eam defendit, longè proponit(b). Modum abdomen aperiendi descripsere veteres quamplures, & Neoterici novis inventis illustrarunt. Sufficiet hac de re tironibus, Heisteri chirurgiam, & Vanswietenii commentaria percurrere, nihil enim de paracentesi intactum relinquunt. Cùm tamen innumeris observationibus constiterit, eductis aquis per chyrurgicam operationem, aegros quosdam subitò obiisse, alios novam aquarum collectionem expertos, ac, si non omnes, per paucos tamen esse, qui ea

Cc per-

(a) Cels. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 161.

(b) Cel. Aurel. *Morb. chr. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 478.

peracta, & saepius ex necessitate repetita, tùm demum non perierint; hinc cautiones & monita à practicis statuta sunt, ut iis observatis, paracentesis, si aegrum parùm, aut nihil juvaret, saltim non laederet. "Ac ne illud quidem (inquit „Celsus paracentesim approbans) in controversiam venit, „quin non omnes in hoc morbo sic curari possint, sed „juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certè „satis liberales intermissiones habent. Nam quorum sto„machus (idem intellige de caeteris visceribus) corruptus „est, quive ex atra bile huc deciderunt, quique malum „corporis habitum habent, idonei huic curationi non „sunt (a)."

APHORISMI.

I.

Qui lienosi à dysenteria corripiuntur, his, longa superveniente dysenteria, hydrops supervenit, aut intestinorum laevitas, & pereunt (b).

II.

Ex sanguinis eruptionibus aqua inter cutem corripiuntur (c).

III.

Haemorroidas curanti diuturnas nisi una servata fuerit, periculum est, ne hydrops superveniat, aut tabes (d).

In quavis sanguinis excretione, si nimium ipse fluat, hydrops supervenire solet. Sed multò certius hic morbus accedit, cúm subitò fluens sanguis medicamentis supprimitur. Docemur itaque, magna praecautione procedendum in sanguinis fluore tractando, atque opera praecipuè danda est, ut reficientibus & roborantibus auxiliis natura conservetur, usque quo ex se ipsa sanguinis fluxum contineat.

(a) Cels. *de Medic. lib.* 3. *c* 21. *p.*166.
(b) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 43.
(c) Hipp. *lib.* 6. *Epidem. sec.* 4. *v.*29.
(d) Hipp. *lib* 6. *Aphor. sent.* 12.

IV.

Leucophlegmatiae hydrops ſupervenit (a).

Leucophlegmatia correpti interdum intra morborum acutorum terminos ſalvi fiunt, aut intereunt. Sed cum diutius trahunt, aut ſuffocantur, aut in immedicabilem aſcitem tranſeunt. Curandum ergo, ut aegri parùm bibant, & ea aſſumant medicamenta, quae habitum corporis exſiccare, & ventrem roborare citra caliditatem valeant. Quae hepatica dicuntur & lieni opportuna, hic locum habent. Syrupum ſub eo caſu conficere ſoleo ex ſuccis fumariae, borraginis, becabungae, qui ex pauca aqua dilutus, addito pauxillo tartari vitriolati, opem aliquando praeſtat.

V.

Aqua inter cutem, quae ex acutis morbis oritur, mala. Nam neque febre liberat, vehementeſque dolores excitat, & lethalis eſt (b).

Hanc ſententiam explicavimus in Illuſtrationibus ad Hippocraticis Prognoſtica. Nihil hic ulterius adducimus, ne crambem recoquere videamur.

VI.

Quibus tormina, & circà umbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque purgante, neque aliter ſolvitur, in hydropem ſiccum firmatur (c).

Ex colicis iliacis doloribus, dum etiam ad lumbos extenduntur, neque tamen, cum diu durant, debita curatione ſolvuntur, timor eſt, ne hydrops ſiccus ſuperveniat. Idem intellige de cardialgia, & aliis ventris doloribus iis caracteribus comitatis, hydrops enim eorum terminus eſſe ſolet. Qui differat hydrops ſiccus ab altero, ex Hippocratis mente in Illuſtrationibus ad ejus Prognoſtica explicavimus (d).

(a) Hipp. *lib. 7. Aphor. ſent.* 74.

(b) Hipp. *lib. Progn. ſec. 2. tex.* 1. *Vide Illuſtr. noſtr. ad hunc locum.*

(c) Hipp. *lib. 4. Aphor. ſent.* 11.

(d) *Vide Illuſtrat. noſtr. ad Hpp. Prog. ſec. 2. text. 1. pag.* 80.

Balnea, semicupia, oleosa, emollientia hoc malum avertere possunt. Decoctum radicum altheae in hoc casu utile esse consuevit.

VII.

Ab hydrope detento si aqua secundum venas in alvum fluxerit, solutio fit (a).

VIII.

Si á leucophlegmatia detento vehemens diarrhoea superveniat, morbum solvit (b).

IX.

Aqua intercutem initio aquosum alvi profluvium absque cruditate exortum, morbum solvit (c).

Harum sententiarum primam de leucophlegmatia intelligendam esse, censent nonnulli: sed etiam in ascite veram esse, rectè monet Tozzius, ea semper lege, ut incipiente morbo id fiat, secus autem mortem accelerare solet. Disputant curiosi, quibus viis humorum fluxus fieri possit ex corporis habitu in ventrem in leucophlegmatia: aut ex partibus abdominis continentibus, ubi haeret aqua (in hac enim ascitis specie vera esse potest sententia) in intestina ut inde extra corpus fluat? Nos eas planè nescire fatemur, scit autem natura ipsa: »Quae sagax & perita scit mille »sibi parare vias per quas se ipsam exoneret (d).»

X.

Quibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his venter aqua impletur, & moriuntur (e).

Haec sententia ex libro de internis affectionibus deducta videtur, ibi enim hydrops ita genitus longius explanatur (f). Solet interdum hepar post acutos morbos, praeser-

(a) Hipp. *lib. 6. Aph. sent.* 14.
(b) Hipp. *lib. 7. Aphor. sent.* 29.
(c) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2.
(d) Tozzi *Com. in lib. 7. Aphorism. Hipp. sent.* 55. *pag.* 235.
(e) Hipp. *lib. 7. Aphor. sent.* 55.
(f) Hipp. *de Intern. affect. text.* 26. *Marinel.*

sertim febres ardentes, phlogosi lenta & siccitate vexari. Corrupto ejus humore nativo, trahit ob calorem ad se humiditates, & ob corruptionem acres reddit. Inde fit, ut aqua putri repletus sensim intumescat, quam si per omentum in ventrem emittat, hydrops lethalis sequitur. Cognoscitur hoc hepatis malum ex dolore, aut molestia durabili circa hypocondrium dextrum, quod durum etiam est, ac intumescit, dum superiores partes versus claviculas attenuantur. Sub hoc casu, antequam hydrops accedat, confert lac asininum, sin minus, ejus serum herbis temperantibus, hepaticis, aperientibus alteratum. Prodest etiam à vino abstinere, aut illud summè dilutum bibere, interimque laudabilem diaetam ex alimentis boni succi praescribere cum abstinentia potus, non quidem omnimoda, sed ita ut multò minus solito bibat. At quibus viis aqueae humiditates ex repleto jecore in omentum ducantur, inquirunt qui res imperscrutabiles, etsi ad praxim parùm conducentes, intelligere gloriantur. Num per foramen, quod propè jecur in omento detexit Winslows, recipiuntur aquae (a)? In medio relinquimus.

XI.

Hydropicis ulcera in corpore orta non facilè sanantur (b).

Verissima sententia, qua docemur, non facilè cauteria, vesicantia, aliasque exulcerationis formas in hydropicis esse excitandas: »Communis enim omnium est humoris nimia »abundantia, ob quam ne ulcera quidem in his aegris »facilè sanescunt (c). Perperam ea propter agunt (inquit »Tozzius) qui sibi tibias cauteriis inuri permittunt speran»tes exinde, omnem serosae superfluitatis malitiam iri eva»cuatum: nam praeterquamquod nihil peccantis humoris, »sed solius particularis laticis, aut alibilis succi portio inde »deduci solet, etiam imminenti vitae periculo se subji»ciunt à gangrena mox succesura, ut in plerisque obser-

»va-

(a) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 2. *prop.* 6. *n.* 36. *pag.* 59.

(b) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 8.

(c) Cels. *de Medic. lib.* 3. *cap.* 21. *p.* 161.

„vatur. Qui verò referuntur hydropici ab erumpentibus „sponte vesiculis, atque ex eo affluente ab illis sero aliquan„tulum levati, adhuc etiam postea periere, superstite ni„mirùm semper causa hydropisim faciente (a).„

XII.

Si causa hydropis ascitis est recens, extrinsecus citò applicata: si vires integrae, corpus juvenile: si viscera benè constituta, neque alio morbo perdita: si aqua nondum putrida neque diu in loco stagnaverit: statim instituenda paracentesis (b).

Verissimum quidem dogma, omniumque Medicorum mentibus altè infigendum: his enim omnibus benè pensitatis tutò parecentesis institui potest, atque ita discent Medici hodiernae chirurgiae manus fugere, in operationibus ut ajunt, efficiendis fortè audaciores. Vanswietenius paracentesi nimium favens non omninò videtur in Magistri partes transire, dum sic loquitur: „Si omnia adsint quae hic „enumerantur, omne proculdubio abest discrimen; sed ra„rò contingit, ut hydrops nascatur in corpore juvenili ro„busto, absque ulla viscerum labe, absque morbo prae„gresso: imò vix umquam, nisi à causa externa subitò ap„plicata morbus ortum duxerit. Adeoque rara foret occa„sio, in qua paracentesi locus daretur (c).„ Fatetur nihilominus celebris iste scriptor, post eductas aquas ex paracentesi recidivas fieri, quod omnium fermè practicorum consensu confirmatur.

XIII.

Qui suppurati, aut hydropici uruntur, aut secantur, hi pure, aut aqua acervatim effluente omninò moriuntur (d).

Accurata in observando diligentia didicerunt Veteres medicinae institutores, hydropicorum aquam aperto abdomine

(a) Tozzi *Com. in lib. 6. Aphor. Hipp. sent.* 8. *pag.* 130.

(b) Boher. *Aphor. de Cognosc. & cur. morb.* §. 1239.

(c) Vansw. *Com. in Aphor. citato Boerh. pag.* 233.

(d) Hipp. *lib. 6. Aphor. sent.* 27.

ne non una vice esse extrahendam, ita enim facilè aegri ex syncope moriuntur. Paracentesim ipsam, natura duce, medicinae esse coevam, ex historia artis noscimus, atque non una vice extrahendas aquas, nec in pueris, senibus, nimium debilitatis eam esse peragendam, veterum fermè omnium consensu confirmatur. Paracentesis descriptionem proponit Hippocrates, Caelius Aurelianus, & ex Arabibus Albucasis ita accuratè: „Ut quo vel tutius vel com„modius praestetur, nihil ferè recentiores adjecerint(a).„ Nostris temporibus unica vice sine metu ullo syncopis aquas hydropicorum educunt quamplures (b), atque in eorum partes transit Vanswietenius, aquis enim extractis, cingulo, aut fascia abdomen comprimunt, quo facto multa aegrorum taedia vitantur (c). Haec praxis, fateor, Londini, Parisiis, Vindobonae in Nosocomiis maximè viget, neque eam omninò improbandam censemus, utpotè à viris gravissimis approbatam. Sed tutiorem in Medicina viam esse sequendam, alibi monstravimus: nec satis certi sumus, an recentiorum observationes veterum placitis in hac re praeferendae sint. Ergo, donec per ulterius repetita experimenta constet, nullo discrimine aquas hydropicorum simul & semel tutò educi posse, veterum vestigia tironibus premenda censemus. Id mireris, quod cum aquas una vice tutò extrahi asserant homines isti, nihilominus, qui fiat, ut aegri moriantur ex subita aquarum eductione? non seriò tantùm, sed longè disputant. Et, Deus bone! quot quantaque ratiocinia systematica pro ea re explicanda adducunt (d), cum neque inter se conveniant, sed alter alterum planè rejiciat. Nos profectò, his omnibus relictis, cùm videamus plurimum atque repente evacuare, aut alio quovis modo corpus movere, esse naturae inimicum, ac, deficiente rerum coalitu, compagem corporis dissolvi, indeque syncopem

(a) Freind. *Histor. Medic. in Albuc. pag.* 265.

(b) Vide Freind. *loco citato.*

(c) Vans. *Com. in Aph. Bober.* §. 1250.

(d) Vide Freind. *Hist. Medic. in Albuc. pag.* 266. *seq.* & Vans. *Com. in Aph. Bober.* §. 1240. *pag.* 239.

pem supervenire (a), ex eductis una vice hydropicorum aquis mortem subitam interdum sequutam esse, his de causis censemus.

XIV.

Anasarca venae sectionem interdum requirit...hydropem igitur anasarca, & vena secta, interdum & purgatione curare oportet...Sic vacuatio tentanda est, & adeo sensim ut natura, quae à copia gravatur, respiret... Quare magnam & accuratam observationem habere convenit, atque ita sanguinem hydropicis juvandi gratia detrahere audendum: etenim intempestiva sanguinis missio in aliis quoque periculum inducit, in hydropico autem interdum etiam mortem (b).

„Vidimus (inquit Desauvages loquens de ascite) hy-„dropem curatum viginti venae sectionibus, qui ab exhi-„bitis hydragogis & diureticis cujusvis generis magis ac „magis intumuerat (c).„ Trallianus in ascite venae sectionem dehortatur: in anasarca commendat sub cautionibus in aphorismo propositis, quibus addit aetatem vigentem, & tempus non admodum frigidum. Hinc nullo modo aestimandam, quin potius nullius pretii habendam censeo observationem Desauvages: temerarium enim est viginti venae sectionem hydropem ascitim curare velle. Cautè ergo tironibus, quae in auctoribus hujusmodi legunt, excerpant, cùm plura nimis confidenter pronuntiata, aliaque nimium festinanter scripta, facilè in errorem inducere possint.

XV.

Haud secùs hallucinari consueverunt in ea quoque aquae inter cutem specie, quae ad acutos morbos sequitur: quippe ab iis jecur calida & saepenumero sicca quoque intemperie tam gravi-

(a) *Vide Pathol. nostr. tract.* 3. *prop.* 14. *n.* 65. *p.* 336. & *Physiol. tract.* 2. *prop.* 12. *n.* 66. *p.* 110.

(b) Tral. *lib.* 9. *cap.* 2. *pag.* 416.

(c) Desauvag. *Nosol. Method. clas.* 10. §. *XII. n.* 13. *pag.* 340.

viter afficitur, ut cibum in sanguinem transmutare nequeat (a).

Cùm hypocondria, non hepar modo, sed & lien, imò & reliqua viscera abdominalia, acuta, aut etiam diuturna phlogosi tentantur, si ad multam debilitatem devenerint, alimento rarefacto, & in aqueam humiditatem converso, hydropem facilè accersunt. Sub eo casu calida medicamenta, diuretica, carminantia, aperientia prorsus fugienda, eorumque loco modicè refrigerantia restaurantibus mixta opem ferunt. Heredia noster satis aptè monstravit, qua ratione contingat hydrops ex jecore calido, neque spernendam curationem hujus mali proposuit (b). Hoc mali genus ascitem multo flatu turgentem, seu, ut vocant, tympanitidem prae caeteris aliis inducit, quae numquam calidis medicamentis tractari permittit. »Nonnulli (inquit Lieutau»dus) nivem vel glaciem contusam imò ventri imponunt, »sed cum hocce topico cautè mercari expedit: quod ta»men haud infelici successu, me detrectante, suasit circum»foraneus quidam (c). Memini, me hydropicum ventris tumorem, in scorbuticis nullo negotio accedentem, diluentibus, modicè laxantibus, temperatis aperientibus, jusculis etiam ex antiscorbuticis vegetabilibus paratis, sanatum vidisse, ascitis enim scorbuticorum, minùs quàm caeterae, periculosa est. Secus autem accidisse vidi in ascite ex repetitis phlebotomiis, haemorrhoidibus immodicis, aut ex profusis quibusvis haemorrhagiis orta, sub quo casu, etsi calida non juvent, frigida tamen medicamina certò nocent. »In hoc »autem casu (inquit Desauvages) aliquoties expertus sum, »Tralliani suasu, lacteam diaetam esse praestantissimum au»xilium, quo non solum aegri vires reparantur, haemor»ragiae praevertuntur, verùm etiam ascites radicitùs sana»tur (d). Vellem utique, ut scriptor hic indicaret, ubinam

Dd »Tral-

(a) Gal. *de Locis affect. lib. 6. cap.* 1.

(b) Hered. *de Morb. acut. sec.* 7. *disp. unic. cap.* 4. *pag.* 168. *seq.*

(c) Lieut. *Synop. univer. prax. sect.* 4. *pag.* 240.

(d) Desauvages *Nosolog. Method. clas.* 10. §. *XII. n.* 7. *pag.* 335.

Trallianus lacteam diaetam pro ascite consulat; nam etsi, Graecus iste in hydrope cum febre refrigerantia praescribat, nullam de lacte mentionem fecisse video, cum remedium hoc febricitantibus, & longo sanguinis fluxu vexatis ex Hippocratis praescripto noxium esse soleat (a). Non ergo facilè tirones hujus, aliorumque hujusmodi scriptorum dictatis sese adduci patiantur.

CAPUT XVI.

De Morbis renum, & vesicae.

UT renes & vesica in officio conveniunt, sic eisdem fermè morbis conflictantur. Inflammatio, dolor, calculus, mictio cruenta, urinae profluvium, ejusdemque retentio, stranguria, dysuria, morbosae affectiones sunt renibus & vesicae communes, ut in iis omnibus utraque pars laesa sit, ita tamen, ut modò malum à renibus in vesicam, modò ex hac ad renes communicetur, quod tirones ex passionis situ, actionibus laesis, & phoenomenis comitantibus haud difficulter cognoscent. Inter recensita mala inflammatio morbus est in temperie, organo, & non raròetiam unitate vitiatis consistens, ut de aliis inflammationibus saepè diximus. Caetera inflammationis sunt symptomata, pars ad actiones laesas, pars ad excrementorum vitia reducenda. Ergo ipse rerum ordo postulat, ut prius renum & vesicae inflammationem, deinde symptomata ab ea manantia consideremus. Etsi nephritis generali notione quamvis renum affectionem apud veteres Graecos significet (b), hodierno tamen usu eorum inflammationem calore & dolore conjunctam significat. Vesicae inflammationi nullum, quod sciam, inditum est peculiare nomen. Non omnis harum partium inflammatio acuta est, neque phlegmonosa, hoc est, tumore praeternaturali constituta, nam saepè merè phlogis-

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 64.

(b) Vide Foesium, *verb.* Νεφριτις, *pag.* 433. & Gorr. *eod. verb. pag.* 426.

gistica, hoc est, lenta phlogosi diu molestat, quod benè notandum ad curationem.

Occasionales causae omnium inflammationum maximum hic locum habent. Plethora ex suppressis haemorrhoidibus aut quibusvis aliis sanguinis excretionibus, vel diversis modis nata, si in renibus sedem figit, eos inflammat. Obstructio perpetuò adest in hoc morbo, nam seu sanguis, seu lotium eas partes obstruant, calefieri ac inflammatione tentari, necesse est. Omnium maximè diathesis huic malo producendo conducit, certo enim modo corrupta atque vitiata renum & vesicae temperie, certum etiam atque determinatum inflammationis genus succedit. At cùm ex varia diathesi diversi laesionum modi contingant, ut in Pathologia monstravimus, indè fit, ut quamquam renum & vesicae inflammatio morbus sit praedictorum malorum generator, non omnia aequè symptomata ex ea oriantur. Sic quosdam ex inflammatis his partibus mictio cruenta, alios calculi, aliquos etiam urinae retentio, & sic de reliquis, molestare solent. Specialis ad haec symptomata producenda diathesis interdum ex principiis generationis, non raró ex alimentorum, potuum, & veneris usu, saepe autem ex interna humorum vitiatorum corruptela ortum habet. Qui atra bile in visceribus abdominalibus vexantur, ad renum & vesicae inflammationes paratissimi sunt, sicut etiam illi, qui hypocondria nimis calida habent, cruditates generant, & spinalis medullae fluxiones, acres quidem & dolentes, patiuntur. Dum ergo quis mictione cruenta, calculis, ischuria, stranguria, doloribus, urinae profluvio affligitur, inflammationem renum, aut vesicae subesse, tenendum, atque ante omnia inspicere oportet, an in renibus aut in vesica primaria, & praecipua mali labes sedem habeat: deinde omni opera investigandum, quaenam diathesis species plethoram & obstructionem renum comitetur, nisi enim haec sedulò perpendatur, difficile admodum erit primario morbo, memoratorum symptomatum radici, occurrere. Aër valida & efficiens causa est harum affectionum, alterationes enim, quas patitur sub diversis anni temporibus & annorum constitutionibus, renum, & vesicae malis inducendis plurimùm

mùm conferunt, ut apud epidemicarum constitutionum observatores abundè constat (a). Diaetam his morbis favere tam certum est, ut vel medicinam non profitentibus palam fiat. Aquas calculis, aliisque renum & vesicae morbis generandis aptas monstravit Hippocrates(b). Alimenta etiam pro varietate succorum & indole haec mala producere, omninò compertum est: quae enim crassos, calidos, viscidos, acres humores ad renes & vesicam confluere faciunt, easdem partes inflammando, urendo, replendo, & irritando vehementer distemperant. Statarias artes mala renum & vesicae inferre, auctor est Ramazzinus; sed ob eam causam servos in aulis Principum, praesertim ubi nulla sunt sedilia, renum morbis vexari, ut idem auctor asserit, in medio relinquimus (c). At animi pathemata, ut caeteros quoscumque morbos, sic renum & vesicae vitia saepe producere, cuivis vel in praxi mediocriter exercitato notissimum est.

Cùm inflammatio non plethora solùm & obstructione, sed varia etiam, at determinata diathesi, conjuncta, praedictorum malorum renes & vesicam occupantium mater sit, neque talis inflammatio semper, quin potius rarò acuta sit, operae pretium est, harum partium inflammationis lentae phoenomena percurrere, ut praecautioni & curationi sit locus, atque ita vitetur morbi acuties; ita enim id mali genus comparatum est, ut lenta phlogosis acuta fiat summa aegrotantis pernicie. Igitur renum calor immodicus, atque phlogistica eorum dispositio eos maximè vexare solet, qui litteris & otio incumbunt: baccho etiam & veneri deditos: melancholicos & arthriticos, haemorrhoidum passionibus afflictos; hypocondriorum aliarumque partium ventris inflammatione prehensos: & quibus atra bilis intestina, mesenterium, uterum vicinasque partes occupat: eos denique qui haereditaria dispositione labem mali à parentibus suscepere. Utique non omittendum, non renes modò, vesicam, caete-

(a) Vide Ballon. *Epidem. lib.* 2. *pag.* 161. & *Medic. Uratisl. anno* 1699. *pag.* 117.

(b) Hipp. *de Aëre, aq. & locis, com.* 3. *text.* 36. *pag.* 279. *ex edit. Septal. anno* 1645.

(c) Ramazz. *de Morbo artific. cap.* 29. *pag.* 81.

terasque partes urinae excretioni servientes, hoc inflammationis genere laborare, sed etiam musculos, praesertim quem Graeci *psoas* vocant, ductis in consortium nervis, unde fit, ut interdum malum renibus incipiens in alias diffundatur partes, & contra. Utut sit, duo phoenomena renum inflammationem perpetuò comitantur. Primum, dolor gravis, aut saltem sensus molestiae ad lumbos partesque vicinas. Alterum, laesa naturae functio in urina expellenda quae si conjungantur, certissimum dant inflammatorum renum inditium. Quod si dolor gravisque molestia, laesioque in ejicienda urina, circa pectinem in infima ventris regione diu haereant, malum inde vesicam occupare cognoscimus. Sed dolor hic dum renes occupat, ad supernas partes aliquando ascendens, infernas costas in thorace molestat, ut falsam pleuritidis speciem mentiatur. Neque continuo affligit, sed per intervalla: atque sternutamentis & tussi intenditur. Nec rarum est ad femora extendi, eademque demùm veluti stupore prehendi. Febris universi corporis non semper adest; at pars affecta calet & incenditur, ut febre saltem partis laborare dicas. Accedunt nausea, stomachi anxietas, cibi fastidium, crebra bilis vomitio. Saepissimae extremae partes, maximèque pedes refrigescunt. Quae omnia interdum mitia, ut aegrum lecto non perpetuo affigant, quandoque increscunt maximèque molestant. Dum malum istud nimium augetur ut cursu temporis, nisi curetur, fieri solet, mictus cruentus, calculi, urinae difficultates, omniaque circa lotium expellendum incommoda accedunt, alia tamen aliis, pro causarum occasionalium & efficientium, naturae & temperamenti diversitate. Sed si febris superveniat acuta, dolor nimium vigeat, anxietas, urinae ardor, & difficilis, aut omninò impeditus, exitus, inflammationem acutam & celerem inde significari palam est. Harum partium inflammatio, quaecumque demum illa fuerit, periculosa; si enim acuta sit, urinae suppressione, aut virium extinctione paucis diebus enecat. Quod si lenta fuerit, etsi imminens non sit discrimen, tamen longo post tempore urinae mala insanabilia post se trahit. Jam verò cum calculus, mictio cruenta, urinae profluvium, aut suppressio, itemque stranguria, quam-

quam

quam symptomata praegressae inflammationis sint, ita aliquando increscant, ut morbi rationem habeant, & Medici considerationem ad se alliciant, non incongruum arbitror, phoenomena eorum praesentiam demonstrantia seorsim tradere. Igitur cùm calculus renibus subest, praeter jam dicta inflammationis signa, doloremque acerbissimum instar infixi aculei ad lumbos, urina antecedit tenuis, limpida, diluta, quam mox excipit crassa, sabulis, seu arenulis multis repleta, qua praesente sub his notis de calculo suspicandum est: nec enim facilè datur signum hujus mali prorsus demonstrativum, nisi cum lapilli ipsi cum lotio expelluntur. Idem judicium esto de vesicae lapide, nisi enim grandior fuerit, signis omninò certis sese non monstrat. Conjecturam tamen de ejus praesentia faciunt tenesmus in singulos mingendi conatus: ponderis sensus in perineo: crebra genitalium titillatio vel pruritus, ad quem compescendum manum, gestu sanè indecoro, saepius admovere cogitur uterque sexus, quod praesertim adnotatur in infantibus, qui penem saepissimè contrectant & distrahunt, ut urinae exitui faveant, vel dolores leniant. Interea prosiliens urina saepius sistitur, vel per vices alternatimque inter tormina mingitur. Quod si sub his signis vesicae calculus digito in anum immisso exploretur, vel cathetere in vesicam adacto attingatur, certius inde judicium deducitur. Neque inficiandum, haec opera chirurgica interdum fefelisse; atque adeo etsi ad cognoscendum hunc morbum multum conferant, nec prorsus iis esse fidendum, censemus. Ad mictum cruentum dignoscendum nullo alio opus est auxilio quam urinae inspectione, ipsa enim sanguinea est. Id unicè notandum; diversa esse sanguinem mingere, & urinam ejicere sanguineam. Dum sanguis mingitur, si urina aliquo tempore servetur, sanguinem in fundo vasis deponit; dum vero sanguineum liquidum mingitur, etsi urina per longum tempus adservetur, nihil ad fundum projicit, quinimo totus urinae liquor sanguineus permanet. Nimius urinae fluxus duobus modis fit. Primum cùm urina multa copia effunditur, actio tamen mejendi ad nutum dirigitur. Alter modus est, cùm urina clanculum & absque voluntatis imperio nimium fluit. Illud mali genus

dia-

diabetes: hoc *urinae incontinentia* appellatur. Ergo in diabete potio, non multo post quam sumpta est, nihil ferè demutata immodicè sub aquae specie cruda mejitur. Ingens sitis continuò afficit, quae potatione sedari nulla potest, atque quod bibitur, saepe majore copia mejendo redditur, quàm qua sumptum fuit. Interea totum corpus eo modo consumitur ac veluti mejendo dissolvitur: febris lenta emergit: saliva spumosa excernitur: alvus pigrior evadit: viscera aestuant: lumbi dolent: vires prosternuntur: ac nisi recens curetur, vitam marcore consumit. At incontinentia urinae, pueris & senibus magis quam caeteris aetatibus familiaris, nec febre nec dolere stipata, molestum & turpe malum est, etenim volentes nolentes urinam fermè continuò effundunt, & stragulas noctu dieque permingunt. Superest, ut frequentissimas affectiones dysuriam, stranguriam, & ischuriam explicemus. *Dysuria* generale nomen est quamvis urinae difficultatem significans. Cum verò ex inflammatione, indeque natis calculo, grumo sanguinis, vesicae imbecillitate, aliisque id genus malis, liberam urinae expulsionem impedientibus, difficultas in excernendo lotio sequi soleat, dysuriae nomine, quaecumque illa fuerit, seu dolor adsit seu deficiat, ex veterum Graecorum mente significatur. *Stranguria* est mictio guttatim procedens. Dum enim seu calore & acrimonia ipsius urinae, seu viarum impedimento urina guttatim fluit, nec nisi cum dolore & molestia sensim ejicitur, stranguriae nomine id malum indigitatur. Nihil praeterea necesse est, ut quivis in observando attentus dysuriam & stranguriam cognoscat. At *ischuria*, quae urinae suppressionem apud posteriores Graecos significat, ulteriorem postulat explicationem. Igitur urina frequenter ob vesicae vitium supprimitur, ut malum id magis ad vesicam pertineat: interdum tamen consentiunt etiam renes, ut malum ab ipsis incipiens vesicae communicetur. Difficile autem est, integram urinae suppresionem ex solis renibus, vesica illaesa, fieri posse, alibi enim monstravimus, urina non totam per renes, sed partim ex ventriculo & intestinis in vesicam cumulari: unde etsi renes in officio omninò ferientur, si tamen vesica integra sit, aliquid urinae in ea colligetur. Utcumque tamen

sup-

suppressio fiat, modò repente omninò sistitur, modò non ex toto fit, sed stillatim quidem mejunt, multumque fundere cupiunt, atque ita per gradus ad integram veniunt suppressionem. Sed urinae interclusio, quovis modo facta, omnia saeva & acerba reddit, etenim febrem accendit, & inquietudinem, dolorem gravem secundum lumbos, aut circa pectinem cum partium distentione inducit. Cum lotium ob moram acre, mordaxque est, frigent aegri, tremunt, convelluntur, distenduntur praecordia, & replentur. Pulsus sub initiis tardi sunt, segnes: sed dum malum increscit, parvi fiunt, celeres, inordinati. Somni tenues, molesti, non continui, quin potius à somno, perinde ac si quis pupugerit, prosiliunt, postea in soporem tamquam lassitudine oppressi delabuntur. His laboribus delirium leve accedit, ut nugari potius, quam verè delirare videantur. Quod si mejendi aviditas instet, multisque doloribus & distentionibus modicum quiddam stillatim ejiciunt, tum primùm cruciatibus parùm levantur, postmodum in eadem relabuntur. Interea facies livet: abdomen intumescit: vesica, si malum in ea sit, turget atque dolet, multumque urinae, intromisso ferro, prorumpit. Contra, cùm malum in renibus praecipuè haeret, vesica parùm dolet, vel tumet, paucum etiam urget mictionis desiderium. Morbo ad statum evecto, lucteus sudor: pituitae vomitus, interdum etiam bilis: totum corpus friget: singultus: pulsus parvi, inordinati: facies ex livido rubescens: sitis: animi inconstantia: mentis vacilatio: nervorum distensio: mors. Plura, quae de his affectionibus dicenda restant, ut ordine dirigantur, ad aphorismos relegamus.

In curandis morbis renum & vesicae duo potissimum prae oculis habenda. Primum est, inflammationem esse sedandam. Deinde praefatis symptomatibus esse occurrendum, solent enim ea interdum ita increscere, ut fermè omnem curationis vim ad se trahant. Ergo communia inflammationis remedia hic adhibenda, atque adeo venae sectionem instituere oportet, non quidem ut multus sanguis extrahatur, id enim horum malorum conditio non tolerat, sed ut pars laborans temperetur, onere levetur, & lubrica fiat. Purgatio sub initiis minimè instituenda; at ejus loco clysteres

res emollientes & laxantes substituendi. Decoctum ossium capitis vervecis, additis floribus malvarum, violarum, sambuci, pro clysterum usu congruens est. Enema ex quatuor oleis Fulleri, incipiente morbo, non congruit, eo tamen senescente, utile esse consuevit. Igitur ad subducendam alvum pro usu esse potest oleum seminis lini, aut amygdalarum dulcium recentissimè extractum, & larga satis dosi praescriptum, non enim inflammat, ut quidam ex systemate, non observatione, affirmant, sed lubricando, leniendo, laxando, vias mirificè aperit, naturamque ad blandam rerum nocentium expulsionem incitat. Diluentia & refrigerantia multum hic locum habent, ut aqua simplex spiritu nitri ad gratam aciditatem alteratam. Prodest etiam serum lact paupauxillo nitri medicatum. Sed curandum, ne nimia quaistitate haec omnia ingerantur, quippe, occlusis urinae viisn facile stagnant, & gravia mala inducunt. Si renum & vesicae ,nflammatio lenta sit, praeter jam dicta medicamenta, hirudines ano applicatae juvant: nec spernenda est cucurbita lumbis aidhibita & fissuris impactis sanguinem fundens. Juvant etiam in hoc casu balneationes, ususque olerum infrigidantium & emollientium. Lactuca, intubus, asparragi, gramen, aliaque id genus praecipuus esse debet cibus eorum, qui his malis tentantur, alimenta enim ex carnibus, aromatis & cupedis parata, ea exasperant. Exterius renum regioni ad lumbos applicari potest cum fructu aqua tepida, aceto permixta, pannis lineis, aut spongia recepta. At hoc ipsum medicamentum cùm vesicae applicandum est, aliquo roborante, ut oleo camaemelli, lumbricorum, rutae, permiscendum, quia vesica nervosa est, & nimium frigidis laeditur. Emplastra, cataplasmata, aliaque hujusmodi medicamina his partibus applicari solent, neque prorsus damnandus eorum usus, at, pondere gravando parùm utilia esse, deprehendimus. Quod si aliquando necessitas iis uti cogat, ex emollientibus, ut malva, althea, addita farina hordacea, tutò componi possunt. Eadem curandi methodus adhibenda est in doloribus harum partium, eo tantùm discrimine, ut si dolor nimium vigeat viresque nimium dissipet, medicamenta ex opio, atque, ut inter ea tutissimum, laudanum liquidum

Sydenhamii praescribi possunt, ea tamen lege, ut id remedii genus cautè admodum moderatissima dosi, nec nisi in casu urgentiae, propinandum. Potio ex confectione hyacintorum, demptis aromatis, oculis cancrorum, syrupo de duabus radicibus, laudano liquido, & aqua graminis sub moderatis dosibus grata est, dolores lenit, & naturam recreat. Monuit Hippocrates, in dolore renum post venae sectionem in poplite institutam, & purgationem, vias urinatorias esse mundandas (a). Medicamenta urinas moventia (diuretica vocant) ad eum finem ferè omnes praescribunt. Sed in morbis renum & vesicae, si ea medicamina sub initiis adhibeantur, noxia sunt: quocumque autem tempore si calida sint, acria, & vehementia, tam longe abest, ut urinas moveant, ut eas potius intercipiant, aucta enim partium inflammatione, malum etiam augent.

Sanguinis fluxus per urinas non uno modo succurrendus, varia enim esse debent Medici conamina pro circunstantiarum varietate. Solet interdum sanguis per renes & vesicam expurgari certis determinatisque periodis cum levamine naturae, idque fit sine febre, sine molestia, & absque virium jactura, ut Hippocrates monuit, nosque ex ejus mente in medicina veteri & nova monstravimus. Nihil igitur tunc est agendum, sed quiete tum corporis, cùm animi, optima diaeta, opus naturae relinquere expedit; qui enim sanguinem ita fluere coercere tentarunt, aegros in gravissima pericula deduxerunt, sanguinem enim suppressum sequitur arthritis, vertigines, aliaque capitis mala, vel quod frequentius est, cachexia & hydrops. Fluit aliquando sanguis ex dictis partibus ob earum debilitatem, retinendi vi fermè amissa, sub quo casu sanguis serosus apparet, ut non tam sanguinem, quàm urinam sanguineam aegrotantes mingere videantur. Sub hoc casu fugienda omninò adstringentia, vias enim coarctando, malum supprimunt, sed non tollunt, ac majori vi postea revertitur. Restaurantia juscula ex viperis, additis temperantibus, ut fragaria, pim-

pi-

(a) Hipp. *lib. 6. Epidem. sec.* 1. *text.* 5.

pinela, & vulnerariis levibus, ut haedera terrestri, agrimonia, maximè conferunt. Aqua, cui immixtus sit liquor ex nitro & marte seu tinctura elastica Pharmacopoeae Matritensis, pro potu ordinario omnem hic adimplet paginam. Exercitatio corporis modica, purgationes lenes ex rhabarbaro, amara vegetabilia citra caliditatem operantia, ut cichoreum, taraxacum, addito pauxillo centaurae sub forma decocti, in hoc malo prosunt. Quod si sanguis fluat ex ulcere renum, aut vesicae, minimè adstringentibus supprimendus, sed ulcerum curatio instituenda, ut sanguis fluere desinat. In universum adnotare expedit, sanguinis fluxui per urinas obnoxios esse veneri & vino deditos, itemque eos, quibus laxa est lumborum partiumque vicinarum constitutio cum nimia caliditate, quod monitum esse volumus, ut cautè tractentur hujusmodi aegri, nec curationem ullam spectent, nisi ab his rebus nocentibus prorsus abstineant.

Cum calculus renes aut vesicam occupat, unica sese offert intentio, scilicèt ipsum extra corpus ejiciendi. Cùm verò lapis excerni nequeat, nisi viae satis pateant, & naturae robur validum sit ad expellendum, proinde duo agenda, scilicet vias laxando dilatare, atque naturam ad hostem abjiciendum movere. Viarum dilatatio fit per emollientia, laxantia, aperientia tum exterius tum interius applicata. Valent ergo olea, balnea, diluentia, laxantia, quae pro inflammatione harum partium attulimus. Sed hoc genere medicamentorum non nimium insistendum, multa enim laxatio, sicut partes molles fluxilesque reddit, sic earum robur dissolvit. Idcirco cum medicamentis emollientibus roborantia aliqua parùm calida, ut flores camaemelli, betonicam, apium, aliaque id genus, immiscere licet. Interim clysteres ad laxandas vias, naturamque movendam ex usu sunt, sicut oleum amygdalarum dulcium in jusculo identidem repetitum. Sunt qui credant, certum esse medicamentorum genus, quod vi speciali calculos atterat, & in partes dividit, eaque praescribunt, ut in fragmenta partiti facilius excludantur. Inter ea medicamina numerantur sanguis hirci, lapis judaicus, cicadae siccae sine pennis ac pedibus contusae, passerculus troglodytes conditus ac praeparatus, ossa

Ee 2 mes-

mespilorum, aliaque benè multa passim in libris obvia. Sed fides sit penes auctores, dum nos, de viribus harum rerum ad calculos infringendos dubii, ulterioribus observationibus confirmari desideramus. Maximum ergo calculosis remedium est à lapidum generatione preservatio, quae fit abstinentia à multis & crassis cibis: usu frequenti olerum: aqua frigida pro virium robore plus minusve suscepta: integra vini privatione: exercitationibus mentis & corporis ad mediocritatem redactis, veneris, omniumque potuum spirituosorum calefacientium, agitantium abstinentia, levium purgationum ad aequinoctia usu: balneationibus calidis, aut frigidis aestatis tempore pro aetatis, & naturae varietate: lactis asinini post purgationes usu. Quae omnia, si ritè recteque observentur, remedium erunt ad calculorum praeservationem, eorumque impediendam generationem praesentissimum. Pro coronide advertendum restat, calculos in vesica ita interdum increscere, & ad tantam magnitudinem pervenire, ut non nisi manuum operatione à Chirurgis extrahi possit. Haec operatio, quae graecè à quibusdam *lithotomia*, ab aliis *cisthotomia* appellatur, in usum adducta est ab antiquissimis medicinae temporibus. Hippocrates jurejurando Medicos obstringit, ne umquam eam exerceant, quod non de Medicis tantùm, sed & de Chirurgis intelligendum, cùm ejus temporibus medicina minimè à chirurgia sejuncta adhuc esset. At posterioribus temporibus multùm exculta est lithotomia, ut videre est apud Celsum inter Latinos, & Albucasim inter Arabes. Sub initiis saeculi decimi sexti horum lithotomiam, quae simplici modo peragebatur, relinquentes Chirurgi Itali, aliam magis compositam, sed eorum judicio commodiorem invenerunt, eamque extollit, & longè describit Chirurgus Hispanus Franciscus Diaz, qui eo tempore florebat, in eximio opere *de Morbis renum & vesicae*, lingua vernacula conscripto (a). Harum operationum prior *apparatus minor*, posterior *apparatus major* dicta est. Aliae deinceps operandi rationes inventae sunt,

(a) Franc. Diaz *Trat. de las Enferm. de riñon. y veg.* &c. *l.* 2. *c.* 8. *p.* 136.

sunt, *alta* scilicet, cùm vesica circa pectinem ex inferiore parte abdominis scinditur: & operatio *fratris Jacobi*, quae sub finem praeteriti saeculi invalere coepit. Omnes, quotquot hactenus inventi sunt vesicae aperiendae modi, historicè & chirurgicè ab Heistero proponuntur, quem tironibus legendum commendamus (a). Utcumque tamen haec operatio perficiatur, periculosissima est, ut prudentes Chirurgi fatentur, quidquid aliqui nebulones in contrarium afferant. „Quantumvis graviter (inquit citatus Heisterus) in excolendis perficiendisque calculum secandi artificiis, ut ex dictis patet, celebres & Medici & Chirurgi desudarunt, ipsum tamen opus satis periculosum atque anceps adhuc est, ut nulla omninò lithotomiae methodus existat, quae tutò semper adhiberi queat, & quae, non cum gravibus saepe, praesertim certis in casibus, conjuncta sit incommodis atque periculis (b)." Adde, eos qui calculo laborant, semel educto uno, alterum generare, atque eisdem usu venit quod hydropicis, quibus per paracentesim educta aqua, alia de novo procreatur (c). Superest, ut de celebrioribus medicamentis hoc nostro tempore usitatis aliqua dicamus. *Uva ursi*, planta nostris regionibus familiaris, magnis extollitur landibus ab Antonio de Haen, qui multis observationibus probare contendit, usu hujus plantae calculosorum symptomata mitescere: "Ut cum praesente calculo sint adeo sani, & in functionibus suis praesertim ouropojetica adeo valentes, quam si prorsum liberi à calculo essent (d)." Hujus auctoris vestigia premens Botanicus noster, revera insignis, Josephus Quèr dissertationem lingua vernacula edidit de Uva ursi, quam in morbis renum & vesicae, praesertim calculosis, mirè commendat. Fateor, non satis mihi comperta est hujus plantae vis in dictis morbis tollendis, atque tirones moneo, ut ulterioribus observationibus de hac re certiores fiant. Interim pla-

(a) Heister. *Inst. Chirurg. part.* 2. *sec.* 5. *cap.* 140. *pag.* 802. *seq.*

(b) Heist. *Inst. Chirurg. part.* 2. *sec.* 5. *cap.* 143. §. *XL. pag.* 896.

(c) Vide Desuuvag. *Gen. & spec. morb. clas.* 9. §. *XXVII. num.* 13. *pag.* 200.

(d) Haen *Ratio medend. part.* 6. *cap.* 5. §. 1. *pag.* 124. *Vide etiam part.* 3. *cap.* 4. *pag.* 340. *seq.*

placet judicium Lieutaudi ita loquentis: »Uvam ursi summis laudibus extollit Cl. de Haen, qui inter artis proceres, haud infimum locum sibi vindicat; sed num induciae, »quibus inter hujusce remedii usu fruuntur aegri, haud »potius paregoricis & injecto in vesicam oleo lini referri »queant?” Solertionibus examinandum relinquimus (a). Neque dissimulandum arbitror, ab hujus plantae usu, ut ait Desauvages, vesicae mucum abradi, & dysuriam interdum recrudescere (b). Aliud remedii genus, nostris temporibus, celebratissimum ad calculos infringendos publici juris fecit in Anglia insignis foemina Joanna de Stephens, cui illius Regni Senatus pecuniae summam satis notabilem pro sui remedii publicatione dono dedit, postquam viginti censorum judicium, quibus examen curationum demandatum est, notum habuit. Cùm ex Anglia per totam fermè Europam medicamenti Stephensiani fama percrebuit, extemplo commotis animis, ut fieri solet, in varias Professores abiere sententias. In Gallia ipsum approbarunt Geofrojus primùm, deinde Morandus, quorum ille in medicina, & re pharmaceutica: hic in operibus chirurgicis (c) exercitatissimus. At in Germania non placuit hoc remedium Antonio de Haen, qui, ipsum ad lapides potius efformandos quàm tollendos disponere, multis probare contendit (d). Neque in Anglia Meadio placuisse videtur (e). Novissimè Lieutaudus, id remedium, etsi ad saxeos lapides solvendos non prodesse, ad molles & gipseos praestantissimum esse, accuratioribus experimentis confirmari, asserit: qua distinctione neglecta, perperam de hac re dissentire, vel gravissimos Medicos, censet (f). Jam verò remedium Stephensianum tria includit, nempè pillulas, pulverem, decoctum. Pillulis sapo ad uncias

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax. sec.* 4. *Lithiasis*, *pag.* 269.

(b) Sauvag. *Gener. & spec. morb. clas.* 9. §. *XXVII. n.* 13. *pag.* 200.

(c) *Memoires de le Academ. Royal des Sciences*, *anno* 1739. *pag.* 275. & *anno* 1740. *pag.* 177.

(d) Haen *Ratio medend. part.* 5. *cap.* 5. §. 6. *pag.* 332.

(e) Mead *Monit. & praecepta Medic. cap.* 10. *pag.* 95.

(f) Lieut. *Synop. univers. prax. sec.* 4. *Lithiasis*, *pag.* 259.

cias quatuor, & sufficiens mellis quantitas basim praebent. His postea miscentur in mortario marmoreo sub aequali dosi cochleae calcinatae, semina dauci silvestris, bardanae, fraxini, & oxyacanae ad nigredinem usta & calcinata. »Summè depraedicantur (inquit Lieutaudus) nec imme- »rito ad infarctum renum: dantur saeviente paroxismo ne- »phritico ad semidragmam singulis, vel alternis horis. Prae- »scribuntur ad dragmam unam vel alteram singulis diebus. »ad novam praecavendam invasionem, quod rarò fallit (a).» Pulvis conficitur ex putaminibus ovorum, & cochleis, seorsim calcinatis. Pro decocto paratur prius massa ex sapone ad uncias quatuor & dimidiam, cui additur mel & nasturtium ustum & ad nigredinem calcinatum: quo facto haec massa in aqua ad libras quinque coquitur cum foliis bardanae, petroselini, foeniculi, & floribus camaemelli. Tandem mel colaturae additur (b). Ter per diem exhibetur pulvis ad scrupulos duos ex vino superbibendo praedicti decocti cyathum. «Hoc est praeclarum lithontripticum (in- »quit Lieutaudus) quo, me teste, plures, doloribus attro- »cissimis confecti, & ad interitum ruentes, incolumes eva- »serunt; sed haud reticendum, impar fuisse illud reme- »dium solvendis calculis siliceis, alias rarioribus (c).» Utut sit, cavendum semper à calidis medicamentis, quae inflammationem augent, & lapides indurant. "Quare (rectè »inquit Lacuna noster) ab iis medicis non minus cavendum »est, quàm à morbo ipso, qui infestanti calculo renum ca- »lidissima propinant medicamenta, quibus praeterquam- »quod nihil praesidii afferunt, calculi occasionem adaugent, »inflammant viscera, ac renes denique & vesicam exulce- »rant (d)."

In diabete tollendo ea conferunt, quae in inflammatione renum & vesicae tradidimus. His addi possunt medicamina in hepatis inflammatione adducta, nam hypocondria, he-

(a) Lieuth. *Synop. univers. prax. part.* 2. *lib.* 1. *sec.* 2. *pag.* 702.

(b) *Memoires de le Academ. Royal des Sciences*, *anno* 1739. *pag.* 276.

(c) Lieuthaud. *loco proxim. citato*, *pag.* 702.

(d) Lacuna *Method. cognosc. & extirpandiq. vesi. carunc. pag.* 12.

hepar praesertim malè affectum, morbum hunc augere, celebrium auctorum observatione constat (a). Scire autem expedit, diabetem cum aestu viscerum perpetuò conjungi, non utcumque, sed humorum alibilium colliquatione comitato. Hinc duo sequuntur phoenomena. Primum: totum corpus avidè expetere humiditatem potus. Alterum: eam humiditatem cum liquata partium substantia per renes & vesicam expelli. Hinc marcor, febris lenta, tabes, hujus morbi consectaria esse solent. Hinc mirum non est, multò plus aqueae humiditatis excernere per urinas diabete affectos, quam ea quae per cibum & potum assumitur: pars enim ex humore corporis liquato, pars ex aëris ambientis humore à corpore atracto procedit, ut alibi monstravimus (b). Omni ergo cura incumbendum, ut acrimonia & calor viscerum temperetur, ita tamen, ut natura ex dissipatione languens roboretur. Id fiet, praeter jam dicta, usu continuo lactis asinini per menses integros absque alio alimento, si fieri possit; sin minus vitellis ovorum recentium, aut pauculo panis aeger reficiendus. Prodest, ubi aegrotantis vires & constitutio lac perferre non potest, serum saccharo aluminis Batimelli ad dragmam unam alteratum. Vulneraria, detergentia, roborantia hic locum habent. Aqua hordei saccharo rosato mixta, bis aut ter in die repetita, utilis est. Rhases Arabs, ad hunc morbum, in potu sumendos adducit trociscos, optimi quidem usus, sed qui apud rerum novarum amatores perperam eviluerunt (c). *Urinae incontinentia* in pueris nullo medico auxilio indiget, sola enim naturae vi, per aetates accrescente, tollitur, ut imprudentes admodum sint mulierculae, quae, puerulos, noctu inter dormiendum stragulas mingentes, minis & verberibus conficiunt. Id ipsum malum in senibus immedicabile est, mollities enim & laxitas nervorum in iis ex vitae imminutione pendet. Nihilominus animadvertendum, noxia esse in hoc malo

(a) Mead. *Monit. & praecep. med. cap. 9. sec. 2. pag.* 90. Lieut. *Synop. univers. prax. sec. 4. pag.* 270.

(b) *Vide Physic. nostr. experim. tract. 4. prop. 77. num. 294. pag.* 292.

(c) Rhas. *lib. 9. ad Almanz. cap.* 78. *pag.* 48.

lo quae refrigerant non modò interius, sed exterius. Sic piscator, Galeno referente, qui, ut pisces caperet, super lapidem diu sedit, adeo circa sedem & vesicam fuit infrigidatus, ut ipsi invito & excrementa, & urina effluerent (a). Idem accidisse debilibus, qui in frigida lavarunt, experimentis notum est (b). Adstringentia medicamina, tum interna, tum externa, quae à multis hic laudantur, commendare, non audeo, quia dum urina vi cohibetur, corpus inflat, & postea majori copia erumpit: Prodesse dicuntur virtute specifica pulmo haedi, leporis cerebellum, erici caro, cerebrum aquilae, lingua anseris, vesica porcina, singula quidem usta, & in potu exhibita. Sed fides sit penes auctores. »Inter anilia medicamina (inquit Lieutaudus) referri debet pulvis muris, aliaque consimilia ab insulsa plebe decantata, quae tamen nihil vetat experiri, si ab aegris obnixè efflagitentur: nemo enim nescit, quid valeat erga omnia remedia aegrotantium fides (c).

Dum ischuria seu urinae suppressio praesens est, sedulò inquirendum, an ob viarum occlusionem, vel ob renum & vesicae imbecillitatem advenerit. Si calculus, arenulae, sanguinis grummus, inflammatio, urinam cohibeant occludendo vias, curatio, superiùs pro his malis posita, instituenda est. Quod si ex partium imbecillitate, qua vis attrahendi & expellendi in iis deficit, urinae retentio procedat, videre expedit, num oppresio, dissipatio, aut corruptio substantiae ipsarum partium intercedat, ad has enim affectiones generales omnis imbecillitas reduci potest, ut agentes de spiritibus in Physiologia vidimus. De oppresione satis jam dictum in inflammatione, calculo, aliisque id genus incommodis, quae vires renum & vesicae opprimunt. Sed cùm ab his urina supprimitur, fermè repentè id contingit. Secùs accidit in dissipatione, ut senibus familiare est, tunc enim sensim minuitur urina ob partium impotentiam, donec, penitus deficiente virtute, omninò supprimatur. Ex corruptione

Ff

(a) Gal. *de Locis affec. lib.* 1. *cap.* 6. *circa finem.*

(b) Vide Nicol. Pis. *de Cogn. & cur. morb. lib.* 3. *cap.* 4. *pag.* 271.

(c) Lieuth. *Synop. univers. prax. sec.* 4. *pag.* 272.

ne cohibetur urina, quoties diathesis aliqua renes & vesicam vitiat, aut ex ulceribus harum partium, suppurationibus, aliisque hujusmodi incommodis, partium substantia corrumpitur, usque adeo ut sua officia peragere nequeant. Hujus suppressionis curatio ex correctione eorum, quae partes corrumpunt, deducenda est. Superest igitur, ut de ischuriae ex imbecillitate ortae curatione loquamur. Ergo interius vires partium urinam excernentium augendae per medicamenta roborantia & diuretica. Potio ex succo limonum, nitro, syrupo de quinque radicibus, aqua raphani, aut asparagi, ex usu esse consuevit. Spiritus nitri dulcis paucis guttulis olei therebentinae ex aqua parietariae utilis esse potest. Confert etiam expressio assellorum seu millepedum aqua graminis mixta. Nec incongruum est balsamum copaivae, succinum, aut ejus sal. Sed prae caeteris celebratur herba brasiliensis *pareira brava*, seu *butua* quae in substantia datur ex vino albo à granis quindecim ad semidragmam: ad duplum verò in infuso aquoso vel vinoso. Cavenda sunt diluentia & aquea humiditate corpus replentia. Sunt qui venae sectionem, & emeticum laudent in hoc casu, sed viribus infirmis haec aut prorsus omittenda, aut cautè administranda. Inter externa laudantur oleum lumbricorum, camaemelli, lauri, rutaceum. Laudatur etiam cataplasma è coepis coctis, & parietaria, aliaque hujusmodi passim apud Auctores obvia. Nec desunt, qui sinapismos tum pectini, tum lumbis apponendos, censent. Sed huic urinae retentioni nihil aequè prodest, ac catheterem immittere, qui forte unicum in senibus praesidium est. Nec desunt qui sub hoc casu, jam fermè desperato, apertionem vesicae commendant. Sed id remedii genus, ex se periculosissimum & crudele, partem debilem citius emori facit.

In stranguria seu urinae stillicidio ea agenda, quae pro renum & vesicae inflammatione praescripsimus, postulat enim haec affectio venae sectionem: postmodum diluentia, demulcentia, temperantia. Hinc juscula pulli herbis refrigerantibus alterata: lac, ejusque serum: infusa, aut decocta ex floribus malvae, radicibus altheae, nimpheae, fragariae: emulsiones ex seminibus frigidis: oleum amygdalarum dulcium:

cium: nitrum pauxillo camphorae mixtum, aliaque id genus multa, huic affectioni succurrunt. Enemata laxantia, refrigerantia, & roborantia, maximi sunt usus. Lac ipsum vitellis ovorum mixtum: decoctum capitis & intestinorum vervecis, additis floribus violarum, sambuci, papaveris, optima sunt. Sed incasum fient omnia, si aeger in hoc malo ab esu carnium magna ex parte non abstineat, seseque dietae refrigeranti & humectanti ex herbis, oleribus, & fructibus desumptae non committat.

APHORISMI.

I.

Si quis sanguinem aut pus mingat, renum aut vesicae exulcerationem significat (a).

II.

Quibus in urina crassa existente carunculae parvae, aut veluti pili una exeunt, his de renibus excernuntur (b).

III.

Si quis sanguinem mingat & grumos, & urinae stillicidium habeat, & dolor incidat ad imum ventrem & perinaeum partes circa vesicam laborant (c).

Cùm pus, sanguis, carunculae, aut pilorum instar, filamenta per urinam excernuntur, renes & vesicam aut ulcere, aut alio malo affectos esse, necesse est. Sed quando aegritudo vesicam, aut renes magis occupet, ut eò curatio dirigatur, optimè explicat Celsus his verbis: »At si sanguis, aut pus in urina est, vel vesica, vel renes exulcerati »sunt. Si haec crassa carunculas quasdam exiguas, aut quasi capillos habet, aut si bullat, aut malè olet, aut interdum quasi arenam, interdum quasi sanguinem trahit, dolent

 »au-

(a) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 75.
(b) Hipp. *ibid. sent.* 76.
(c) Hipp. *loco citato sent.* 80. *& lib.* 7. *Aphor. sent.* 39.

„autem coxae, quaeque inter hos superque pubem sunt, „& accedunt frequentes ructus, interdum vomitus biliosus, extremaeque partes frigescunt, urinae crebra cupiditas, sed magna difficultas est, & quod inde excretum est „aquae simile, vel rufum, vel pallidum est, paulum tamen in eo levamenti est, alvus verò cum multo spiritu (flatu) redditur, utique in renibus vitium est. At si paulatim destillat, vel sanguis per hanc editur, & in eo quaedam „cruenta concreta sunt, idque ipsum cum difficultate redditur, & circa pubem interiores partes dolent, in eadem vesica vitium est (a).„

IV.

Quibus in urina arenosa subsident, illis vesica calculo laborat (b).

Vesica interdum ex se ipsa calculum generat, ut fit in pueris, qui rarò, aut fermè umquam calculos ex renibus habent: interdum ex renibus èos accipit, ibique foventur & crescunt. Sed cùm in utroque casu sabula seu arenulae in urina subsidant, accuratè debet Medicus affectas partes ex symptomatibus dignoscere. Videndus utique Celsus, qui de his rebus pro more suo praeclarè disserit (c).

V.

Quibus in urina crassa existente furfuracea simul mingentur, iis vesica scabie laborat (d).

VI.

Si quis sanguinem & pus mingat & squamas, & odor gravis sit, vesicae exulcerationem significat (e).

Urinae sic vitiatae non modò renibus & vesica affectis, sed ex aliarum partium vitio interdum proveniunt, quod benè notent tirones, ne in praedictione & curatione fallantur.

(a) Cels. *de Medic. lib.* 2. *c.*7. *p.*0.
(b) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 79.
(c) Cels. *de Med. lib.* 2. *cap.* 7. *p.* 61. & *lib.* 7. *cap.* 26. *n.* 3. *pag.* 480.
(d) Hipp. *lib* 4. *Aphor. sent.* 77.
(e) Hipp. *loco citat. sent.* 81.

tur. Igitur quid tales urinae significent in aliis morbis, longè proponit Hippocrates in Prognosticis, nosque in ejus Illustrationibus declaravimus (a). Cùm vero & pus, & sanguis, & crassa materia ex renibus aequè ac vesica profluere possint, in ento animo debet Medicus ex symptomatibus, sed praesertim ex laesis actionibus, ubinam malum sedem suam maximè fixerit, inquirere. Scabies vesicae fit, cum humor ejus nativus salsus, acris, & pruriginosus redditur, raròque sine stranguria id fit. Sub eo casu refrigerantia & diluentia utilia sunt, sed perpetuò considerandum, vesicam, utpotè nervosam, nimium frigidis laedi. Decoctum viperarum, cornu cervi, rasurae eboris, taraxaci, fumariae, additis aequis partibus nitri & florum sulphuris, longo usu sumptum proficuum esse, credimus. Malus utique odor, non solum vesica sed renibus etiam exulceratis, praestò fit. Ergo cùm urina crassa alba foetet, lactique non admodum dissimilis pro sedimento habeat crassamentum viscidum & cohaerens, narium muco, aut ovo candido persimile, atque ita ponderosum, ut non nisi difficilè, cùm agitatum fuerit, ascendat, ulcus subesse, certò indicat; quod ex dolore, & reliquis symptomatibus, num renes, aut vesicam occupet, deducendum.

VII.

Quibus rectè valentibus hieme frigus est circa lumbos atque gravitas levi de causa, tum alvus subsistit infera, & supera in officio est convenienter: iis vel ischias, vel renum dolor, vel stranguria fortè contingit (b).

Lumborum nomine hic significantur partes, quae in ea regione continent, quae continentur, quae adjacent foris & intus, tum ea, quae à lumborum nervis ortum habent. Hinc vertebrae, medulla spinalis, renes, musculis lumborum foris & intus, vena & arteria lumbares, atque etiam emulgentes, mesenterium, &c sub eo nomine complectuntur. Ha-

(a) *Vide Illust. nostr. ad Hipp. Prog. sec.* 2. *text.*28.*& seq. & text.*37.*p.*156.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 25. *sent.* 1. *pag.* 365.

Harum partium dolores lumbos afficiunt, indeque fit, ut lumborum dolor vel peritissimos saepe fallat in affecta parte designanda (a). Ex mutua harum partium communicatione ob vicinitatem observamus, unius morbum in aliam transferri, ut colicos dolores in nephriticos, hos in lumbares & ischiadicos facilè mutari, videamus. Propter dicta in his malis agnoscendis maximè adlaborandum, magnorum enim morborum initia, tum acuta, tum chronica ex affectis lumbis incipere consueverunt. Igitur in universum tria sunt lumborum dolentium principia. Dolent interdum ob sanguinis copiam, ut verè dixerit Hippocrates, *dolorifica lumborum mala esse sanguiflua* (b). Ita afficiuntur melancholici, qui sanguinem per haemorroidas non fundunt: mulieres, quibus menstrua non ea copia, quae par est, procedunt: & quicumque multum sanguinem in venis alvi colligunt. Horum omnium dolores venae sectio, & diaeta tenuis ac refrigerans solvunt. Deinde dolent lumbi ob affectum mesenterium & intestina, quandoque etiam ex utero. Denique ex renibus, & musculis, & affectione spinalis medullae lumbi dolere solent. Ergo si in sanis lumbi frigent hieme ob fluxionem humoris ex capite per spinalem medullam, quae in ea regione subsistat, ita tamen ut nec diarrhoea, aut vomitus accedant, iis ischias, si destillatio ad coxam descendat: vel renum dolor, si in renibus, aut musculis vicinis subsistat: aut stranguria, si ortè vesicam occupet, supervenire solent. Si Medici in praxi accuratè observent quae circa aegros contingunt, haec omnia vera esse comperient.

VIII.

Quibus in urinis bullae superstant, renum affectiones significant, & longam fore invaletudinem (c).

IX.

Quibus autem pingue est & confertum quod supernatat, his affec-

(a) Vide Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 36. *pag.* 475.

(b) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 12. *sent.* 2. *pag.* 176.

(c) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 34.

fectiones nephriticas, & acutas significat (a).

X.

Quibus vero nephriticis existentibus praedicta signa accidunt, & dolores circa musculos spinales fiunt, abcessum expecta futurum extrorsum. Si verò dolores fiunt magis ad interna loca, abscessum magis introrsum fore expecta (b).

Bullae in urina fiunt ex humore crasso, spiritu flatulento igneo repleto, atque adeo si, exclusa urina, diu permanent (is enim est sententiae sensus) longum morbum renum ex inflammatione lenta ortum significant; non perpetuò quidem, etenim ex aliis partibus malè affectis urinam spumosam fieri posse, Hippoctates in Prognosticis monstravit. Ergo renum affectorum significatio in hoc aphorismo, sicut etiam in sequenti, eadem lege intelligenda, qua superius de urina furfuracea & squamosa loquuti sumus. Si ergo non bullae, sed pingue quid & confertum in urina supernatat, renes acuta inflammatione laborare, censendum, quod tum maximè significatur, cum collectio pinguedinis in urina neque guttatim, neque instar telae aranearum, ut ex morbis aliarum partium fieri solet, sed confestim & satis densè efformatur (c). Jam verò si pinguedo in urina subsidat ex renibus malè affectis, simulque dolores circa musculos lumbares in dorso fiant, abscessus timendus exterior, si externae partes: interior, si partes internae doleant. Ut id tirones agnoscant, tactu explorent partes circa lumbos & aegrum movere faciant, sic enim externas, aut internas partes dolere intelligent. Gorterus cùm similem casum in praxi observaverit, postquam Hippocratem tamquam divino ingenio praeditum laudat, ait: „De veritate hujus observationis minimè du„bitandum, sed potius mirandum, nostrum senem in ri„mandis phoenomenis, ut ex iis formaret praesagium, ne„minem habuisse parem (d). Cùm Hippocrates in hac sen„ten-

(a) Hipp. *loco cit. sent.* 35.
(b) Hipp. *loco cit. sent.* 36.
(c) Vide Galen. *com.* 7. *in Aphor. Hipp. sent.* 35.
(d) Gorter. *Medic. Hippoc. lib.* 7. *Aphor.* 36. *pag.* 476.

tentia tamquam basim praesagii de futuro abscessu *praedicta signa* ponat, quae ad anteriora referuntur, num de sola pinguedine, an etiam de bullis in urina apparentibus vera sit in praxi doctrina, dubius haereo, atque, ulterioribus observationibus id confirmari, desidero.

XI.

Sanguinis mictus, rarus quidem & sine febre ac dolore, nihil mali indicat, verùm lassitudinum sensus solvitur. Quod si saepius mictus reddatur, aut horum aliquid accesserit, periculum minatur. At praedicendum est, sive cum dolore, sive cum febre mictus reddatur, pus insuper per urinam effluxurum, atque eo pacto dolores tolli (a).

Haec sententia, quae in praxi vera est, nulla indiget explicatione, dummodo puris nomine non verum pus ex phlegmone natum, sed materiam puri similem, ut Hippocrati in more erat, intelligamus. Videre non pigeat quae alibi de hac Hippocratis doctrina diximus (b). Occasione mictus sanguinis monendum duxi, nihil magis in praxi familiare esse Medicis, nihilque perniciosius, quam statim ad adstringentia medicamenta confugere. Sanguinis fluxus, quicumque demùm is fuerit, si aegrum ex nimia copia exhauriat, metumque syncopis inducat, adstringentibus cohibendus; sed raró admodum id evenire, experientia edoctus affirmo, saepissimè enim natura per sanguinis excretiones copiosas magnos morbos tollere consuevit. Gorterus, de vomitu cruento adstringentibus tractato loquens, optimè monet, eam methodum non benè procedere, sed alia via curationem esse instituendam, ita ut ab omni adstringente & coagulante cavendum sit, quae sanguinem in grumos convertunt difficilè superandos. Monet interim, vinum rhenanum, dilutum succo citri, & laudano liquido parva quantitate, vomendi conatus compescere (c). Quod monitum ad sanguinis mictum transla-

---

(a) Hipp. *lib.* 2. *Praedict. text.* 34.
(b) *Vide Medic. veter. & nov. tract.* 1. *pag.* 21. *edit. Matrit. anno* 1758.

(c) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 7. *Aphor.* 37. *pag.* 477.

latum aegris commodum esse potest; si enim sanguinem mingentibus spiritus nitri dulcis, cum pulvere cancrorum, syrupo de althaea Fernelii, & aqua graminis, sub forma potionis praescribatur, auxilium inde sequendum verisimile est.

XII.

Recto intestino inflammato, & utero inflammato, & renibus suppuratis urinae stillicidium supervenit. Hepati autem inflammato singultus supervenit (a).

Ipsa partium vicinitas facit, ut affectis utero, & intestino recto, afficiatur etiam vesica. Ex doloribus colicis diuturnioribus translata materia in rectum intestinum: ex haemorrhoidum tumore & dolore, sanguine hoc intestinum replente & calefaciente: ex pituita per spinalem medullam à cerebro in podicem fluente (b), intestinum rectum saepè inflammatur. Huic malo dum accedit stranguria, nulla curatio pro hac est instituenda, sed intestinum rectum corrigendum, quo facto curabitur stranguria.

XIII.

Dysuriam seu urinae difficultatem venae sectio solvit: secandae verò internae (c).

XIV.

Stranguriam & dysuriam vini potus, & venae sectio solvit secandae verò internae (venae) (d).

Nec indiscriminatim, velim, tirones monitum in hac sententia contentum accipiant. Venae sectio in stranguria, ex interno poplite instituta, optimum auxilium esse solet, non quidem perpetuò, sed cum urinae stillicidium cum inflammatione vesicae, intestini recti, partiumque vicinarum conjungitur. In pueris, senibus, cachecticis, multisque crudi-

Gg ta-

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 58.
(b) Vide Hipp. *de Fistulis*, *sec.* 3. *text.* 1. & *sec.* 4. *text.* 1.
(c) Hipp. *lib.* 6. *Aphor. sent.* 36.
(d) Hipp. *lib.* 7. *Aphor. sent.* 48.

tatibus obnoxiis, etsi stranguriosi fiant, cautè admodum in vena secanda procedendum. Idem dictum esto de dysuria. Cùm verò affectiones istae ex imbecillitate proveniunt, seu cum ipsá conjunctae sunt, ut venae sectio noxia, ita vinum aqua dilutum utile esse potest, quod certè in supradictarum partium inflammatione perniciosum foret. Uno verbo, ubi in his malis convenit venae sectio, vinum noxium est, & contra.

XV.

Haud silentio praetermittendum, aliam nuperrimè inventam fuisse ischuriae causam haud infrequentem, nempe protuberantem carunculam in cervice vesicae sitam, quae ultra modum saepius tumens non solùm urinae fluxum sistit, sed etiam praepedit quominus fistula argentea in vesiam adigatur: qui obex ubi innotuit, facilè solerti manu superatur (a).

Lieutaudus, hujus sententiae auctor, Academiae Regiae Scientiarum Parisiensi obtulit curiosam dissertationem de structura vesicae, ibique inter alia, quae sibi visus est de novo comperiisse, carunculam circa collum vesicae invenit, quae ultra modum excrescens ischuriam inducere solet; eamque tam crudelis morbi causam tamquam hactenus ignoratam historiographus Academiae proponit (b). Laudamus quidem sapientium hominum labores eximios; sed haud reticendum, supra laudatum Diaz, Doctorem Medicum Complutensem, & Philippi II. Hispaniarum Regis Chirurgum, integrum edidisse librum de carunculis in uretra nascentibus, & urinae suppressionum causis. Ante aliquot annos de eodem argumento tractaverat noster Lacuna (c), vir ad naturalem scientiam excolendam natus. Id discriminis inter novum, ut dicitur inventum, & nostrorum antiquam doctrinam intercedit, quod Lieutaudus naturaliter eam carunculam circa vesicae collum reperiri ait, Diaz autem praeter naturam generari, ex ulceribus praesertim antece-den-

(a) Lieut. *Synop. univer. prax. sect.* 4. *pag.* 268.

(b) *Histoire de le Academ. Royal des Sciences, anno* 1753. *pag.* 105.

(c) Lacun. *Meth. cogn. extirp. excres. in ves. collo carunc. Romae an.* 1551. *in* 8.

dentibus statuit. De caetero, tam áccuratè Hispanus noster ischuriam ab his carunculis natam persequitur, ut nihil amplius desideres. Itaque cùm ex gonorrhaea virulenta, ulcerosa caro supercrescens in canale pudendi, & interdum circa vesicae collum generari soleat, unde urinae suppressio oritur, propterea curationem instituit Diaz per virgulas cereas caustico obductas, quibus in pudendum immissis, excrescens caro consumitur, quo facto, ulceris consolidationem omni ope mollitur, nisi enim id fiat, malum inde reversurum certo promittit. Sed paucis abhinc annis, curis Halleri, de novo prodiit Hieronymi Lapi dissertatio de curatione stranguriae, qua praedictam methodum rejiciens tamquam fastidii plenam & ad penitus sanandum omninò invalidam; aliam instituit, quae eò dirigitur, ut per medicamenta emollientia tum callus, tum ulcus subigantur. Prius igitur praescribit injectiones per syringam ex decocto malvae, violae, parietariae, altheae, mercurialis, &c. Deinde eodem modo olea lenissimo calore fluentia, ut amygdalarum dulcium, lini, olivarum, immittit. Quod si febris ex horrore superveniat cum capitis dolore, aliisque hujusmodi symptomatibus, nihil inde mali ominari ait, quin potius, ut conamina salubria naturae, ea omnia respicit (a). Utra tamen methodus praeferenda sit, in medio relinquimus. Id tantum censemus, in leviori malo, Lapii curationem: in graviori, nostri Diaz consilia solerti manu tractata, in usum adduci posse. Ex dictis corriges errorem Desauvages, qui, non dudum, ait, candellulas cereas in locum plumbearum suffectas esse à Daràn, Goulart, Andrè, &c. saeculo autem elapso à Hyeronymo Lapi Italo primùm usurpatas (b); cùm omninò certum sit, sub initium saeculi decimisexti usurpari coepisse, atque à nostro Diaz fermè per saeculum integrum, ante Gallos citatos, in usum adductas.

(a) *Vide Disput. Pathol. ab Hallero edit. tom.* 4. *disp.* 117. *pag.* 127. *seq.*

(b) Desauvag. *Gener. & spec. morb. clas.* 9. §. *XXVII. n.* 12. *pag.* 198.

XVI.

Sed omnium (remediorum) *instar erunt aquae acidae si haberi possint, & nihil earum usum vetat: quarum eximia vis in abluendis detergendisque renibus, & simul deturbandis calculis omnis generis, experimentis quotidianis confirmatur* (a).

Aquam insigniter calculosis proficere, & vino, cerevisiae, ac quibuscumque aliis potuum generibus praestantiorem esse in morbis renum & vesicae, omninò certum est. Laudant aliqui aquam calidam ad praecavendam calculi generationem, ut Trallianus, Baglivius, Hoffmanus (b), eamque singulis diebus manè, aut proximè ante cibum sumendam censent. Contra, alii aquae calidae usum diu continuatum corpus calefacere, laxare, viresque effoetas reddere, humores inflammare, vitiaque stomachi producere credunt (c). At aphorismus hic adductus loquitur de aquis mineralibus acidis, quales sunt in nostra Hispania in loco, vulgò *Puertollano*, quas in praedictis morbis maximo auxilio esse, multis probat Limonius noster in numquam satis laudato opere de fontibus medicatis Hispaniae (d). Id non praetermittendum, Doctorem Julianum Gutierrez de Toleto, medicum summorum Principum Ferdinandi & Elisabethae, sub finem saeculi decimiquinti, librum scripsisse de calculo renum lingua vernacula, in quo, praeter insignita monita practica, & eruditionem minimè spernendam, asserit, duos esse fontes in Baetica sibi notos, quorum aquae à calculi generatione mirificè praeservant. Eorum fontium alter est in Singilia (Antequera), alter in Julia Myrtili (Vaena) (e). Sed cir-

---

(a) Carol. Pis. *de Morb. à colluv. ser. sec.* 4. *cap.* 2. *observ.* 102. *pag.* 318.

(b) Alex. Trall. *lib.* 9. *cap.* 4. *pag.* 431. Bagliv. *Prax. Med. lib.* 1. *cap.* 9. §. *ult. pag.* 71. Hoffm. *Medic. ration. system. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 6. *pag.* 112.

(c) Cornel. Slingerland. *Dissert. de Noxis & abusu cibi & pot. frigidi*, §. 39. *pag.* 40. Vide Avicen. *lib.* 1. *fen.* 2. *doctr.* 2. *cap.* 16. *pag.* 38.

(d) Limon. *Espejo cristalino de las aguas*, *lib.* 1. *tract.* 3. *cap.* 2. *pag.* 171. & *cap.* 7. *pag.* 214.

(e) Julian Gutierrez de Toledo *de la Cura de la piedra, y dolor de hijada, part.* 3. *cap.* 6. *pag.* 30. *Vide de fonte Singiliae laud. Limon. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. *pag.* 104.

circa haec omnia monendi sunt tirones, ut continuo observationum usu, quae reipsa prosint aut noceant, attentè considerent.

XVII.

Qui saepe vomunt, & alvum lubricam habent, difficilius calculo corripiuntur (a).

Etsi Baglivius plura adducat non modò de calculo, sed de aliis etiam morbis, quae nimis praecipitanter dicta sunt, nec sufficienti observationum numero comprobata, tamen quod de vomitu ad calculi praeservationem tradit; aphorismi loco tenendum est: qui enim per intervalla debitis legibus vomunt, etsi alias proclives sint, renum & vesicae morbis liberantur: quod argumentum praeter celebriores Arabes longè discutit laudatus Julianus Gutierrez, qui, regulas ad salubriter vomendum in hoc casu, doctè & utiliter proponit (b).

CAPUT XVII.

De Morbis uteri.

MUlierum morbi plures sunt, & cognitu & curatu difficiles, frequentiores tamen, & tironibus scitu necessarii sunt menstrua vitiata, uteri inflammatio, & affectio histerica. Menstrua purgatio est: *Sanguinis ex utero singulis mensibus fluxus, ad speciei humanae conservationem media generatione institutus.* In Physiologia satis, ejus originem, periodos, fines, mutationesque impraegnationis, & partus tempore, adduximus (c). Solent menstrua circa decimumquartum annum frequenter incipere, & ad quadragesimum plus minusve extendi; ita tamen, ut quemadmodum naturae lege, ad decimumquartum annum indeque usque ad quadragesimum, sanguinem ex utero singulis mensibus fundere foemi-

(a) Bagliv. *prax. Med. lib.* 1. *cap.* 9. §. *ult. pag.* 72.

(b) Julian Gutierrez de Toledo *de la Cura de la piedra, y dolor de bijada, par.* 3. *cap.* 7. *pag.* 31.

(c) *Vide Physiolog. nostr. tract.* 6. *prop.* 38. *num.* 162. *pag.* 310. & *prop.* 39. *pag.* 315.

mina debet, ita eo transacto termino supprimi ex naturae instituto conveniat. Mutationes subinde graves sub his temporibus mulieres experiuntur, ut pluribus morbis, sint obnoxiae, quibus non facilè liberantur, nisi mutationi necessariò contingenti sese accommodent. Quemadmodùm puellae, dùm menstrua incipiunt non statim sed lentè per menses, imò & annos ad evacuationem completè perveniunt, sic cum per aetatem ea supprimitur, non subitò sed plurium mensium, interdum etiam aliquot annorum spatio deficit, ut videre liceat, quibusdam mensibus fluere sanguinem, aliis intercipi, usquequo menstrua proluvies prorsus extinguatur. Sunt foeminae, quibus, menstruis jam deficientibus, eorum loco purgatio humorum ex utero succedat. Caveant Medici ne medicamentorum, adstringentium praecipuè, farragine foeminas obruant, nihil enim aliud efficient, quam eas, sensim laedendo, conficere. Satius ergo est, ut naturae legibus sese adstringant, & incommoda, si qua inde levia insurgant, prudenter tolerent, atque naturae negotium committant; quod si gravia mala inde eveniant, venae sectionibus identidem repetitis, paucisque medicamentis temperantibus & utero prospicientibus, rem absolvant. Caeteras mulierum aegritudines, praeter mensium incommoda, inflammationem & affectionem histericam, videant tirones in duobus Hippocratis libris *de Morbis mulierum.* Nec piget nostrum adire Mercatum, & Herediam, qui mulierum morbos aptissimè, & prout practico usui convenit, persequuti sunt. Qui legere poterit Mauricii Cordaei, Medici Parisiensis, commentarios in primum Hippocratis librum *de Morbis mulierum*, laboris non poenitebit. Nec omittendum, sub uno volumine, & uno *Gynaeciorum* titulo, edita esse omnium fermè Graecorum, Arabum, Latinorum, quotquot de mulierum morbis usque ad finem saeculi decimisexti scripserunt, opuscula, ubi, ut multa sunt vana & incongrua, sic plurima repeжriuntur notatu dignissima & utilia, quae alibi frustra quaeras. Vitiantur menstrua quantitate, cùm scilicèt minimum aut parcè fluunt: qualitate, cùm ob acrimoniam, tenuitatem, spissitudinem, aliasque id genus praeternaturales affectiones, foeminas variis symptomatibus molestant. Huc pertinet menstrui

trui repetitio bis aut ter intra mensem, numquam enim hoc fit in benè valentibus, sed in his, quibus sanguis tenuis & serosus, constitutioque corporis laxa est, aut cum multus calor & acrimonia sanguinis, & uteri, naturam ante debitum tempus ad fluxum irritant. Affectio histerica, ut communi Medicorum sensu accipitur, est: *Multorum, diversorumque in universo corpore malorum congeries, saepe strangulato conjuncta, ex speciali determinato uteri vitio procedens.* Sydenhamius auctor est, hanc affectionem in foeminis eam ipsam esse, quam *affectionem hypocondriacam* in viris appellamus (a). Contra, Hoffmanus hos morbos, ut omninò distinctos, describit (b); ac licèt multam in symptomatum congerie similitudinem habere videantur, omnibus tamen accuratè, attentèque observatis, extra omne dubium est, affectiones esse diversas. Utut sit, certum omninò est, histericum malum, vitiataque menstrua ad symptomatum classem esse referenda, ita tamen, ut menstrua symptomata sint in excretis aut retentis, prout vitium in secretione vel suppressione eorum consistit; at affectio histerica omnia symptomatum genera sub se comprehendit. Cùm vero pars affecta sit uterus, & morbus horum malorum generator sit uteri inflammatio, non quaevis, sed determinatae variaeque naturae, propterea operae pretium duximus, uteri inflammationem prius, deinde, quae ad menstrua vitiata, & affectiones histericas spectant, explicare.

Uteri inflammatio interdum phlegmonosa est, saepe merè phlogistica, hoc est, calore partisque corruptione speciali, sine tumore ullo, comitata. Uti phlegmonosa inflammatio perpetuò est morbus acutus, sic phlogistica variare solet, ut modo acuta, modo chronica, & longa esse soleat. Quocumque autem modo inflammetur uterus, determinata & speciali inficitur corruptione, quae per phoenomena morbum comitantia deprehendi debet. Quemadmodum acuta uteri inflammatio praegnantes & enixas, sic lenta virgines maturasque mulieres frequentius adoritur. Neque nup-

(a) Sydenh. *Dissert. Epist. ad Guill. Cole, de Affec. hist. pag.* 140.

(b) Hoffm. *Medic. ration. system. de morb. spasm. part.* 3. *sec.* 1. *c.* 5. §. 5. *p.* 51.

nuptis omninò parcit, etsi hoc mali genere, non ita ut caeterae, molestentur.

Causae occasionales plethora, obstructio, & diathesis nullibi clarius elucent, quàm in uteri inflammatione. Sanguis tùm copia tum quantitate uterum replens huic morbo ansam dare solet. Repletur autem sanguine, quoties diaeta lautior, exercitii defectus, aut menstruorum suppressio ipsum in ea parte nimium colligunt. Atque notare expedit, menstrua suppressa interdum causam, saepe effectum inflammationis esse. Si ergo mulier firma & valens, sub ipso menstruorum tempore, in aquam frigidam repentè immergitur, aut animi pathemate vehementiori agitetur, illicò cessant menses, quorum suppressionem uteri inflammatio sequi consuevit. Quod si, ex aliis causis inflammetur uterus sine ulla mensium culpa, etsi non perpetuò, tamen saepissimè menstrua supprimuntur. Adde, uterum multo sanguine perfundi, tum quod vasa sanguinea ampla & satis magna habet, cum maximè, quia ex naturae instituto ad eam fertur sanguis magis, quam alias partes, pro usu generationis. Obstructio hanc partem prae caeteris occupare solet, est enim uterus receptaculum multarum impuritatum corporis, ibi enim undique confluunt humores, paratas namque habet vias natura ad expulsionem. Jam verò si humorum crassities, lentor, multitudo: aut structurae uteri vitium ex irritatione, convulsione, compressione, seu alio quovis modo factum, dictos humores detineat, ut veluti incarcerati subsistant, necesse est calefieri, corrumpi, inflammari, atque adeo verae inflammationi fomitem praestare. Inter ea verò, quae obstructionem in utero perniciosam creant, adnumerandum est semen muliebre, quod, seu copia, seu acrimonia vitiatum, eam partem obstruit, & ad aegrotandum disponit. Idem dicendum de genitura viri in utero detenta, ibique putrefacta. Diathesis omne vitium uteri ita comitari solet, ut nullum ferè sit hujus partis malum, quod speciali diathesi non significetur. Ab hac certè procedunt tam rara & stupenda phoenomena, quae in foeminis utero laborantibus frequenter visuntur. Hinc fit, ut variis diversisque modis mulieres ob eam partem affectam torqueantur. Semen retentum & uterum

rum obstruens dum à calore corrumpitur, mira adeò diathesi alteratur, ut stupendos in foeminis effectus producat, quos maximè, ob copiam & corruptionem geniturae, in coelibem vitam agentibus, & viduis facilè observare, licet. Inter causas efficientes, aër mirè uterum commovet. Passim videas ex temporum mutationbus, & vario aëris, coelique statu, foeminas ex uteri morbis vexari, ut benè & accuratè observanti frequenter obviae sint de histericis affectionibus, & menstruorum mutationibus sese conquerentes absque ulla causa manifesta, cùm aer, earum alterationum auctor, non ita ut res caeterae, in conspectum veniat. Diaeta ad uterum laedendum maximè confert. Cibi crudi, aut multi, nimia abstinentia, exercitatio immodica tum mentis tum corporis, labor, vigiliae, potus nimium frigidus, aut calidus, cibi denique naturam gravare apti, aliaque id genus multa, ut lacticinia, cupediae, &c. uterum multis modis offendunt. Sed nullo in casu in conspectum magis venit vis pathematum animi ad morbos inducendos, quam in uteri affectionibus, nam mulieres aliàs valentes & firmas, ex ira, timore, tristitia, spe, tremore subitò, videas citissimè maximis malis ex utero conflicttari. Causae istae efficientes aptae nataeque sunt ad varios distinctosque uteri morbos producendos, sed, his praesentibus, illud emergit malum, quod plethorae, obstructioni, diathesi magis accommodatum est, ùt ex causarum occasionalium praedominio efficientes causae hunc laedendi modum, potius quam alium, inducant. Ergo cum omnis inflammatio intemperies sit calida, plethora, obstructione. & certa diathesi conjuncta, ut vidimus in Pathologia, consequens est, efficientes causas superius memoratas hunc morbum inducere debere in mulieribus, ubi tres istae morborum occasiones cum calore & ardore in utero simul conjunguntur.

Uteri inflammatio, seu phlegmonosa, seu merè phlogistica cùm acuta est, praeter dolorem in infima ventris parte, & ad lumbos, calorem, aestum, tensionem, aliaque omnis inflammationis consectaria, totam alvum tensam tumidamque reddere solet. Mulier, seu praegnans, seu enixa (utrasque enim indiscriminatim hoc mali genus adoritur) lan-

guet, impatiens est, sibi mori videtur, febre vehementissima molestatur, neque sedere, neque surgere sine difficultate potest. Caput dolet, in anteriore potissimum parte usque ad radices oculorum: crura gravia sunt. Pulsus durus est, parvus, depressus. Anxietas urget: interdum dolor latera occupat, & ad claviculas extenditur, ut falsam pleuritidem mentiatur. Facies quibusdam rubet, aliis decolor & tristis. Sitis pauca: lingua leviter flavescens. Crescente morbo, his accedit nausea & vomendi desiderium, interdum singultus. Quibusdam alvus stricta cum aliqua in excernendo lotio impotentia: aliis fluida, varia, copiosa, foetens, summum virium languorem post se trahens. Jam verò si ad mala, accesus fiat, his ita constitutis magna accedit implaciditas, spirandi difficultas, mentis alienatio, convulsiones, animi deliquia, extremorum frigiditas, pulsus parvissimi, subita mors. Quod si morbo in statu constituto, uteri purgatio accedat cum conferentia & tolerantia aegrotantis, atque interea remittit febris, accedit alacritas, eaque omnia sudor calidus per universum corpus, aut crurum inflatio dolorifica consequitur, salus expectari potest. Id non omittendum, praegnantes hoc morbo correptas saepe abortum pati, indeque in summum vitae discrimen incidere. Morbus hic acutissimus est, rarò quatuordecimum diem superans, plurimasque foeminas in flore aetatis constitutas letho committens. Hujus saevissimi mali exempla tradit Hippocratis in uxore Philini, Epicratis, Dromeadi (a), aliaque benè multa in historiis epidemicis, nosque in ejus Illustrationibus, quae ad inflammatorios uteri morbos, ad usum practicum congruunt, pro virili monstravimus.

Inflammatio lenta, cum uterum occupat, mulieres non perpetuò lecto adstringit, sed interdum ad consueta munia peragenda exurgunt, quas tamen languor, aliaque incommoda molestant. Foeminas cujusvis conditionis, status, & aetatis adoritur, neque iisdem semper indiciis manifestatur. Modò dolent circa pectinem, & lumbos, modò sine dolore tran-

(a) Hipp. *lib.* 1. *Epid. sec.* 3. *aegrot.* 4. 5. & 11. *Vide Illustr. nostr. pag.* 188.

tranſigunt. At omnibus menſes turbantur, ſeu nimium, ſeu parcè fluentes. Caput interdum dolore, non rarò fluxionibus moleſtiſſimis, tentatur. Quibusdam ſpirandi difficultas, aliis convulſiones advenire ſolent. In univerſum, omnes quotquot hoc malo tentantur, ataxia ſpirituum laborant, indeque leviſſimis de causis agitantur, & in motus irregulares adiguntur. Solent praeterea contriſtari, inappetentia affici, rubore faciei identidem ſuffundi, vertigine, oriſque ventriculi moleſtia laborare. Deinde ad obeunda negotia pigrior foemina redditur, exolvitur, infirmatur, genua labant. Febris non adeſt perpetuò, ſed per longa menſium, aut annorum intervalla febribus moleſtantur erraticis, ſaepe ad intermittentium naturam accedentibus. Id mali genus, quod modò deſcribimus, per excellentiam à Medicis affectio *hyſterica* appellari ſolet, quamquam vi vocis omnes uteri morbi hyſterici poſſint nominari, *hyſtera* enim à Graecis dicitur, quod à Latinis *uterus*, *vulva* vocatur. Cùm verò affectio haec incrementa ſuſcipit, praeter jam dicta, plura alia ſymptomata creat, varia quidem pro idioſincraſiae & temperamentorum muliebrium varietate: nullaque fermè eſt corporis pars, quae hujus mali ſaevitia immunis ſervetur: non quod uterus huc illucque errabundè per corpus vagetur, ut crediderunt ex veteribus quidam Philoſophi & Medici, quorum errorem anatomi um aptè refutat Galenus (a), ſed ob ſummum uteri cum omnibus viſceribus conſenſum. Hinc ex affectione hyſterica videas, caro, convulſionibus, epilepſia, paſſim affligi. Patiuntur etiam ſpirandi difficultates, dorſi & coſtarum dolores acerbiſſimos, lypothimiam, interdum etiam ſyncopam. Nec rarum eſt, nauſea, eructationibus, ſuſpiriis, alvi tumefactionibus, moleſtari. Sunt quaedam mulieres in cachinnos, aliae in fletus ſeſe convertentes, omnes tamen vitam ducunt triſtem, nec firmam, nec valentem, ut quavis externa injuria facilè laedantur. At quibus menſtrua, utero inflammato, nimium fluunt, languidae ſunt, inertes, excarnes, decolores, cibos faſtidientes, in iram pronae, debiles. Contra,

Hh 2 cum

(a) Gal. *de Locis affect. lib. 6. cap.* 5.

cùm supprimuntur, si malum vergat in viscera, ventris, aliarumque partium doloribus conflictantur: partium internarum inflammationibus fiunt obnoxiae: quandoque per os, nares, aut haemorrhoidas sanguinem fundunt. Solet interdum hoc mali genus in habitum corporis tendere, quo vitio fiunt chlorosis, hoc est, pravus ex albo & viridi color, & leucophlegmatia, indeque facilis via ad hydropem paratur. Uteri inflammatio longa familiaris est virginibus, & foeminis aetate florentibus, eo praesertim tempore, quo menstrua aut fluere, aut intercipi debent. Vetulas id malum raro affligit; quod si in juventa molestet, consenescente jàm foemina, eam deserere solet. Nec periculo prorsus vacat, cùm vehemens fuerit, & principes corporis partes occupat, visum enim est aliquando, ex syncope, aut apoplexia subito periisse, ita tamen, ut aliquae prius ut mortuae jaceant, nec semper moriantur: aliquae, amissis omninò viribus, vivido faciei colore perfusae pereant. Cùm malum ad superiora conversum foeminas sensu motuque privat, dum ad se redeunt, suspiriis, fletibus, lacrymis, paroxismo liberantur. Neque ignorare oportet, hunc morbum certis periodis & temporum intervallis denuò recrudescere, atque à repetito saepius abortu, crudo partu, longa viduitate, & continentia, ob diathesim inde in utero nascentem, saepe procreari.

Uteri inflammatio acuta, eodem modo tractanda, ac caeterae partium internarum inflammationes. Venae sectio identidem repetita praecipuum est hujus mali auxilium, sed in praegnantibus, non ita copiosè sanguis extrahendus, ac in puerperis, foetus enim inde facilè labefactatur. Sicut in utero gerentibus cavendum à medicamentis uterum commoventibus, sanguinemque excitantibus, ne sequatur abortus, contra, in enixis omni opera incumbendum, ut lochia (ita graeco vocabulo appellantur & sanguis & quaevis alia uteri purgamenta post partum) fluant, appetit enim natura ea evacuatione purgari. Ergo aqua ex nitro, & syrupo capillorum veneris, borraginis, additis succino albo, & matre perlarum praeparatis, ex usu esse possunt. Purgatio prorsus fugienda, multoque magis emeticum, eaque solùm agenda

quae

quae temperando, diluendo, vulvamque roborando, naturam ad morbum vincendum adjuvant. Cucurbitulae ad femora, frictiones ad crura, magni usus esse consuevere. Hysterica medicamenta, quorum magna est seges in hodiernis pharmacopoeis, cautè admodum sunt praescribenda, magna enim ex parte inflammant, uruntque: atque in hoc malo memoria tenendum, calida medicamina perpetuò noxia, frigida non nisi cum grano salis prodesse, priora enim inflammationem augent, posteriora uterum, indeque totum corpus debilitant. Exterius linimenta ex oleo amygdalarum dulcium, lini, additis oleis camaemelli & lauri sub pauca dosi, ad infimum ventrem juxta pubem applicata, inflammationem temperant, uterumque roborant. At si dolor urget & ardor, emplastrum ex lacte, mica panis, & croco, quod nunc anodinum audit, eodem loco applicatum, utile esse potest. Quaecumque medicamenta ex myrrha, castoreo, assa foetida, galbano: aut ex spiritu cornu cervi succinati, salis ammoniaci: vel aqua melissae camphorata, aliaque id genus, in aliis uteri morbis fortè proficua, hic omninò fugienda. Id non omittendum, aquam frigidam, etiam nive refrigeratam sub tempestate calida, in uteri inflammatione rectè praescriptam, maximum esse praesidium. Jusculum pro tenui victu, ut in aliarum partium inflammationibus, est componendum, eique, si alvus nimium non fluat, tutò oleum amygdalarum dulcium sub modica quantitate immiscetur. Sunt qui hirudines sinui pudoris (uteri vaginam vocant) applicant. In gravissimo malo non omninò rejicimus, sed, quantum fieri potest, vitandum remedium, tedii plenum & indecorum.

In inflammatione uteri lenta locum habet venae sectio, quoties suppresa menstrua aut malum generant, aut factum augent. De caetero huic evacuationi non nimis insistendum. Aequè in inflammatione uteri acuta, ac lenta saphenam tundere expedit: nihil tamen obstat, quominus interdum magna utilitate vena brachii aperiatur, si enim hepar, pulmo, aliaque viscera in consensum adducta sunt, ex supernis partibus extractio sanguinis mirè levat. Purgatio nullum hic locum habet: at clysteres intestina laxantes, & uterum roborantes ex usu esse solent. Ergo decoctum capitis & intesti-

no-

norum vervecis, additis floribus sambuci, camaemelli, & oleo amygdalarum dulcium, pro clysteribus optimum est. Suadendae sunt foeminae, ut hujus mali curationem non suscipiant, neque anxiè expostulent, si enim uspiam alias, maximè hic medicina est, medicina non uti. Laudant plurimi castoreum, myrrham, ex iisque efformatas tincturas, itemque assam foetidam, spiritum cornu cervi succinatum, aliaque in nostra materia medica sigillatim proposita. Nec timent bezoardicum joviale, infidum & valens medicamentum, praescribere. Aliqui aquam melissae camphoratam multis laudibus extollunt, nihilque frequentius videas in libris & pharmacopoeis recentiorum, quam aquas, tincturas, balsama, aliaque id genus speciosa medicamina ad histericas affectiones. Ego haec omnia omninò damnare non ausim, etenim sub aliquo casu prudenter adhibita prodesse posse, non inficior; sed parùm aegras hoc morbo affectas juvare, aut solatia tantum fugacia praebere, experientia edoctus affirmo. Accurata diaetae observatio, animi tranquillitas, exercitatio modica, plus valent, quam omnes officinarum apparatus. Id non omittendum, hystericas foeminas ex odoratis rebus molestari, ex malè olentibus naribus applicatis benè se habere. Emplastrum ex galbano, aut oleo Mariae, ad formam & magnitudinem volae manus, umbilico appositum, aliquando prodesse vidimus. Quod si strangulatus, syncopa, apoplexia, carus, aut alia mala periculosa adveniant, per remedia iis affectionibus antea praescripta succurrendum. Mensium suppressio, inflammato utero accedens, probè agnoscenda, antequam remedia praescribantur, solent enim putidae meretriculae praegnantes sub larva suppressorum mensium Medicos fallere, ut venae sectionibus foetus flagitiosissimè perdant. Adlaborandum ergo, ut impraegnatio à simplici mensium suppressione distinguatur. Cùm menstrua ex uteri morbo non fluunt attentè considerandum, an plethora vigeat, an obstructio, & quaenam diathesis species uterum occupet. Vigente plethora audacter sanguis mittendus, quod parcè admodum est agendum in praedominio obstructionis. Quod si menses deficiant ob sanguinis defectum, ut accidit in mulieribus inedia sese macerantibus, aut quavis de causa contabescentibus, inutile fuerit,

rit, imo & noxium sanguinem minuere. Obstructio uteri tolerat venae sectionem, etsi eam moderatè exercendam suadeo. Si verò uteri vitium ex obstructione reliquum corpus in consensum trahat, ipsumque chlorosi, aut leucophlegmatia afficiat, abstinendum à venae sectione, nisi spirandi difficultas aegram oppresserit. Cùm diathesis uteri ea fuerit, quae aegrotantes in syncopem, & virium languorem adducat, cautè admodum, etiam suppressis menstruis, procedendum in venae sectione, ipseque auctor fuerim, ut hoc remedii genus, non nisi ut extremum, sub tali casu tentetur, si vires hoc modo fieri permittant: secùs verò prorsus vitandum. Purgatio in menstruis suppressis rarò admodum utilis esse consuevit. Quod si vitiosorum humorum corruptela alvus infestetur, clysteribus, & oleo amygdalarum dulcium identidem repetito, subducenda. Reliquum operis in curatione collimare debet in id, ut bona diaeta humectante aegra sese reficiat, eaque medicamina assumat (si fortè Medicus consultum ducit id malum medicamentis tractare) quae vias laxare, & aperire, uterum temperare, & pravam diathesim corrigere, apta sint. Cichoreum, taraxacum, nasturtium aquaticum, fumaria, becabunga, agrimonia: flores sambuci, papaveris rubri, violarum, buglosae: radicis graminis, altheae, apii, rubiae tinctorum, asparagorum turiones, uno verbo, aperientia temperata, optima sunt pro menstruis movendis auxilia, seu in decocto, infuso, aut syrupi forma, vel in jusculis, pro re nata, per plurimùm tempus utantur. Chalibs, seu, ut plures volunt, ferrum ipsum multis laudibus ab omnibus ferè extollitur; sed cùm ex se adstringendi vi potius, quam aperiendi polleat, his cautelis praescribendum. Primùm, corpore repleto sanguine, aut obstructione, ferrum noxium est. Secundò, si uterus nimium ferveat, aut reliqua viscera caleant, ab hoc medicamento fugiendum. Deinde, non est imperandum iis, quae exerceri non possunt, omnia enim metalla naturae sunt inimica, eamque stimulis exagitant, quae, si vincere non possit, fermè succumbit. Mirandum sanè, naturam, dum metallica corpora tamquam sibi minimè congruentia, quaeque umquam suae constitutioni adaptare possit, expellere nititur,

di-

diversis viis id agere, seu vi propria, seu viribus specificis cujusque metalli eam diversimodè afficientibus. Sic mercurius per os cum saliva, ferrum vomitu aut secessu, antimonium (quod semimetallum est) sudore ejicitur. Plumbum, aurum, argentum, aes, adeò immutari inepta sunt, ut in corpore magno naturae detrimento diu resistent. Chimici, ut haec obstacula tollerent, varias cum iis corporibus instituere mixturas omnibus notissimas, sed his nihil aliud effecerunt, quam metalla incrustare & speciosis formis induere, vires tamen ea corpora his laboribus non immutant, quinimò non raro damnosiora humano corpori sunt reddita. Ergo in foemina mediocris habitus, plethora obstructione & diathesi correctis, crocus martis, aut ferrum ipsum subtilissimè tritum, sub parva dosi, matutinis horis, exercitio corporis modico praescripto, menses excitare interdum visus est. In virginibus chlorosi infectis sal seu vitriolum martis in aqua communi coctum, prout in nostra materia medica describitur, & per aliquot dies propinatum, vomitum materiae chlorae, hoc est, ex viridi pallescentis, excitasse cum levamine, vidi. Aliud medicamentorum genus in usu est ad menses movendos, quod, ob vim fundendi sanguinem ex utero, emmenagogum vocant. Talia sunt aristolochia, artemisia, uterque dictamus, sed praesertim creticus, matricaria, brionia, angelica, bardana, imperatoria, sabina, anguilae hepar, castoreum, borax, mirrha, succinum, aselli, gummi ammoniacum, aliaque benè multa apud scriptores medicos passim obvia, ex quibus infinitae propemodum resultant in pharmacopoeis ad movendos menses pillularum, electuariorum, syruporum, trochiscorum, aquarum, tincturarum, spirituum, confectionum formulae. Sed Deus bone! quam multa hic vana & noxia latent. Nullum hactenus inventum est remedium vi directa menses movens sanguinemque fundens. Ergo cum praedicta medicamina non modò sanguinem, sed secundinas, foetum mortuum, aliquando expellere visa sunt, id orgasmum, turbasque excitando, calefaciendo, & irritando effecere, natura enim nimis commota eum effectum interdum produxit. Sed propter hunc effectum nimis violentum citata medicamenta ad

pro-

provocandos menses minimè propinanda, nisi quis velit ignem foco addere, inflammationem augere, & gravissima mala producere, atque quod caput est, menstrua rarò, & quidem fortuito, his excitabit. Ergo in casu extremo pro foetu mortuo & secundinis expellendis ea remedia tantum utenda censerem. Si menses nimium fluant, & tamen mulier ad consueta munera prorsus inepta non sit, solis analepticis, incrassantibus, leviter roborantibus, res est agenda. Juscula cancrorum, ranarum, carnis vitulinae, additis ebore & cornu cervi, & foliis vincaepervincae, saniculae, aliisque herbis vulnerariis, utilia sunt. Decoctum album Sydenhamii diu continuatum, lac caprinum, pulvere matris perlarum, cornu cervi, aut coralli immixto, si caetera consentiant, proficuum esse consuevit. Sub eo casu pro utero roborando prodest emplastrum confortativum Vigonis, & pro matrice lumbis appositum. Prodest etiam emplastrum ex siliquis arboris ceratoniae, vulgò *algarrobo*. Sed hae non nisi in casu urgentiae permittenda. Quod si sanguinis fluxus metum syncopis aut hydropis inducat, cortex peruvianus praescribendus. Sub eo casu electuarium peruvianum adstringens Fulleri optimum est. Trochisci de Karabe, spiritus vitrioli cum syrupo de rosis siccis, sub parva dosi, fluentem nimis sanguinem coercet. Adjuvat etiam, seu per se, seu praedictis medicamentis mixtum, electuarium diascordii Frascatorii, opio enim medicamentis adstringentibus & roborantibus juncto coalescit, qua ratione in his morbis caeteris narcoticis, quae non nisi nimium urgente malo exhibenda, praestantius esse, censeo. Sed notare expedit, sanguinis fluxus rarò admodum adstringentibus esse tractandos, neque haec medicamina, nisi in casu magnae urgentiae, locum habent, post eorum enim usum incluso sanguine in visceribus phlegmones uteri, scirri, ulcera, dolores, aliaque lethalia mala supervenisse, scimus.

APHORISMI.

I.

Si mulieri praegnanti eryſipelas in utero fiat, lethale (a).

II.

Mulierem in utero gerentem acuto aliquo morbo corripi, lethale(b).

Utero gerentes, dum quovis acuto morbo tentantur, in discrimine versantur morbo respondenti, ac periculum est abortus, quo fit, ut plerumque id malum lethale esse soleat. Nec intelligenda tantùm est sententia de morbis acutis cum febre conjunctis, sed de quibusvis aliis, ut apoplexia, epilepsia, &c. omnes enim in praegnantibus periculosissimi sunt. Vidi aliquoties foeminas instante jam partu, epilepticis motibus concuti, quae, foetu, secundinis, & purgamentis exclusis, ad se redeuntes, tum demum valetudinem recuperarunt, fortè quia nimia naturae conamina in motus convulsivos transiere; at si, his omnibus exclusis, febris acuta perseveret, aut de novo incipiat, raro admodum, nec nisi post magnos multosque labores, evadere aegra potest. Videndum etiam, an morbus acutus in praegnante ex uteri inflammatione, aut erysipelate, vel aliorum viscerum vitio ortum habeat, nam multo majus impendet periculum in primo, quam in secundo casu. Jàm verò cum inflammatio, aut erysipelas uterum occupans, aequè in praegnantibus ac enixis, nec raro etiam in aliis mulieribus, reperiri soleat, ex Gorteri observatione haec mala ita distinguenda: "Si foe- »mina in infimo ventre sentiat dolorem vehementem, ca- »lorem aestuantem, quae symptomata magis simul urgent »vaginam & pudenda, quam intestinum rectum & vesicam, »quamvis semper hae quoque partes consentiant, constabit »ex his vel erysipelas, vel inflammationem tentare uterum. »Sed si tunc simul per reliquum corpus habeatur febris re- »mit-

(a) Hipp. *lib.* 5. *Aph. sent.* 43. | (b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 30.

„mittens magis, quam continua, cum calore mordaci, magis „quam urente: si urina evacuata sit flammea, acris, pellucida, ad flavedinem vergens, ut plurimum sine sedimento & „sine signis coctionis: pulsus celer magis, quam durus: sanguis emissus si fluidus ferè maneat & rubellus nullam cuticulam formans, judicabimus, uterum erysipelate tentari. „Sed si febris continua ardens, urina rubra saepe cum incipientibus signis coctionis, pulsus durus & frequens simul „adsit, judicandum est, uterum inflammatione affectum „esse (a).„

III.

Recto intestino, aut utero inflammationem patiente urinae stillicidium supervenit: & renibus purulentis urinae advenit stillicidium: hepati autem inflammationem patienti singultus advenit (b).

Intestinum rectum, uterus, & vesica partes vicinae sunt, ut unius malum alteri necessariò communicetur. Intestinum rectum inflammatum stranguriam inducere, jam antea vidimus (c): at uterum inflammatione aut erysipelate affectum urinae stillicidium producere, observatione notum est. Videre est foeminas stranguriosas ex inflammato utero, & etiam vagina, inflammatione lenta ex gonorrhaea gallica orta, quod nobis monstrat, remedia ad uteri malum tollendum esse dirigenda.

IV.

Hystericae (uterinae) *duritates in alvo admodum dolorificae, crudeliter atque cito perniciosae* (d).

Si mala in aphorismo proposita febre acuta conjungantur, magnam uteri inflammationem, aut erysipelas significant, ex qua celeriter moriuntur. Sed videre est interdum foeminas, ob uterum pravè affectum, tota alvo intumescere & dolere sine febre acuta, quod inflammationis lentae in utero

 sig-

(a) Gorter. *Medic. Hippoc. lib.* 5. *Aphor.* 43. *pag.* 348.

(b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 58.

(c) *Vide supra, cap.* 19. *Aphor.* 12.

(d) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *sent.* 18. *pag.* 45.

signum esse solet. Semicupia, balneationes, fomenta ex anodinis medicamentis, proficua esse solent. De caetero, hujusmodi duritates cum dolore, convulsiones, hydropem, aut acutas, lethalesque inflammationes post se trahere consuevere. Id mali genus eo tempore potissimum foeminas affligit, quo menstrua naturae lege, aut vi morbi detinentur.

V.

Quibuscumque mulieribus, oborta febre, dolor mammarum incidit, inde nata sputi cruenti, non foeculenti, expurgatio molestiam omnem exolvit (a).

Haec sententia verissima est in foeminis, quarum menstrua suppressa sunt, potissimum ad quadragesimum annum, circa id tempus, quo, instituto naturae deficere solent, tunc enim recursus sanguinis fit ad thoracem ob consensum hujus partis cum utero, ibique consistens dolores cum febricula producere solet. Si sanguis ex ore per sputum, non foeculentus, hoc est, nec pure, nec pravis humoribus mixtus, sufficienti copia excernatur, morbus solvitur, quod, non semel in praxi me vidisse, memini. Medici sub eo casu ab adstringentibus abstineant, nec sanguinis sputationibus terreantur, alias enim sanguis internè detentus, ibique corruptus, aut empiema, aut phthisim generabit.

VI.

Mensibus copiosioribus prodeuntibus, morbi contingunt: non prodeuntibus, ab utero fiunt morbi (b).

Mulieres, etsi menstrua benè procedant, iisdem morbis conflictantur, ac viri, quorum fomes in visceribus, aut aliis partibus delitescit: at menstruis deficientibus morbi succedunt, quorum fomes in utero est. Sed notare oportet, menstruorum suppresionem modò causam, modò effectum seu symp-

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *sent.* 44.

(b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 57.

symptoma morborum esse. Febres acutae solent menses supprimere, atque interdum suppressio mensium acutas febres inducere solet. Videndae utique historiae epidemicae Hippocratis antea memoratae, ubi puerperae, lochiis ritè procedentibus, in acutissimos morbos inciderunt. Docemur hinc, magna cura procedendum in curatione morborum ex mensium suppressione.

VII.

Salutare est muliebria (menstrua) *non cohiberi, nam inde veniunt epilepsiae: quibusdam autem profluvia longa ventris, ut arbitror: nonnullis etiam haemorrhoïdes* (a).

Sicut foeminas statis temporibus, juxta naturae institutum, sanguinem fundere, salutare est, ita menstrua non procedere, plurima mala, mortemque ipsam accersere solet, nam praeter ea quae in aphorismo traduntur, alia saepè multa eaque gravissima patiuntur mulieres ex mensium suppressione. »Quibus foeminis (inquit Celsus) menstrua non »proveniunt, necesse est capitis acerbissimi dolores sint, vel »quaelibet alia pars morbo infestetur (b).» Si menstrua cohibeantur ad quadragesimum annum ex naturae instituto, turpe est ea velle provocare ad arcenda mala, quae inde veniunt; renuente enim natura irrita fiunt omnia: praestat sub eo casu, si morbi acuti non fuerint, sese tempori committere, & paucis medicamentis occurrentibus malis obviam ire. Virgines paulatim incipiunt sanguinem fundere, &, instar fructuum arborum, in dies maturescendo, magis purgantur, quod notare volui, ne Medici puellas, dum menstrua incipiunt, medicamentis torqueant, ut multum sanguinis evacuent. Si verò in his, postquam apparuerunt, de novo supprimantur, in chlorosim aliosque morbos facilè incidunt. Placet hic ex Hippocrate, speciminis loco, adducere malorum segetem inde provenientium. »Virgines, quibus nubendi tempus adest, ni virum experiantur, affectui isti (nem-

»pè

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 3. *tract.* 3. *sent.* 10. *pag.* 437.

(b) Cels. *de Medic. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 59.

» pè epilepsiae, terroribus, visionibus, tristitiae) magis fiunt » obnoxiae, unà cum mensium reversione, antea non valdè » hinc afflictae. Postea enim sanguis in utero confluit ve- » lut effluxurus: cum igitur osculum exitus minimè fuerit » apertum, copiosior autem sanguis cùm ob cibos, tum ob » corporis incrementum affluat, tum sanguis effluvium non » habent, prae copia ad cor & septum transversum resilit. » Cùm igitur haec repleta fuerint, cor obstupescit, deinde ex » stupore torpor, & ex torpore dementia invadit...Cum au- » tem hae partes repletae fuerint & horror cum febre irruit, » febres errabundas appellant. His autem ita se habentibus ob » acutam quidem inflammationem insanit: ob putredinem ve- » ro clamat: ob caliginem terretur & timet: ob oppressio- » nem verò circa cor strangulationem parat: ob sanguinis » autem vitium animus moerens & anxius malum contra- » hit... Redeunte autem ad mentem homine, mulieres cùm » multa alia, tum verò etiam pretiosissimas vestes muliebres. » Dianae consecrant, à Vatibus id jubentibus, deceptae (a). » Jam verò quovis modo menses retineantur, haemorrhagia; varices, haemorrhoides, defectum supplere possunt, quamvis ea perfugia, cum naturaliter instituta non sint, nec consueta, suspecta esse soleant (b). Omitto alias vias, quibus natura suppressum sanguinem in foeminis ejicere solet, ut interdum per oculos, umbilicum, gingivas, inguina, vomitum, tussim, aliasque partes, menstrua fluxisse dicantur, de qua re plures extant apud Auctores Medicos historiae, quas uno more in unum collegit Sennertus (c).

VIII.

Suffitus aromatum muliebria ducit. Saepius autem etiam ad alia utilis esset, nisi capitis gravitates induceret (d).

Notum est hystericas foeminas ataxia spirituum labo- ran-

(a) Hipp. *lib. de Morb. virgin. text.* 4. *seq.*

(b) *Mulieri, menstruis deficientibus, è naribus sanguinem fluere, bonum.* Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 33.

(c) Sennert. *Pract. lib.*4. *part.*2. *sec.*2. *cap.* 11. *pag.* 676.

(d) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 28.

rantes, odoratis ad nares applicatis offendi, graveolentibus verò levari. Sed utraque caput gravant, vaporosa enim substantia, quae ex illis exhalat, caput offendit, &, spiritus nimium agitando, turbat, quod non modò in mulieribus, sed in viris quibusdam contigisse vidi. Interius tamen assumpta aromatica, ut moschum, hystericas levasse vidi. Sic pillulas Solenandri apud Fullerum, ex pharmacopoea extemporanea in mulieribus languidis, affectione hysterica afflictis, utiles esse novi, etsi moscho componantur.

IX.

Quae cadunt in hystericas sine febre convulsiones, faciles (a)

Agentes de convulsione vidimus, familiare id malum esse histericis foeminis, quae, si absque febre sint, non multum periculi portendunt, cum uteri inflammatio sub eo casu acuta non sit, nec diathesis putrida nimium vigeat. In his convulsionibus oportet vias uteri laxare, praescripto oleo amygdalarum dulcium: praestat etiam frictiones crurum instituere, & uterum nimis commotum paucis guttulis laudani Sydenhamii, adjecto pulvere succini, mitigare; quae omnia eò tendunt, ut per infernas partes humoris corrupti vis exhauriatur.

X.

Mulieri ab uterina passione vexatae, aut difficulter parienti, sternutatio superveniens bonum (b).

XI.

Ut secundae excidant, sternutatorio indito, nares & os apprehendere oportet (c).

Singultui sternutamentum prodesse jam vidimus: ipsa etiam ratione hystericis foeminis utile esse, ex duplici capite deducitur: primùm, quia hysterica affectio, aut convulsiva est,

(a) Hipp. *in Coac. Duret. lib.* 2. *cap.* 14. *sent.* 3. *pag.* 208.

(b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 35.

(c) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 49.

est, aut convulsionem inducere apta. Deinde, quia sternutationibus vaporosa substantia mirè excernitur. Alibi nos docuimus, quibus in morbis sternutatio utilis, aut noxia sit (a). Quod ad difficilem partum, & secundinas retentas, adde & foetum mortuum, attinet, non ubique sternutamentum prodest, imò, & in pluribus casibus medicamenta pro sternutamento excitando applicare, noxium est, praesertim si partus difficultas ex vitio organico uteri, aut pravo foetus positu contingat. Ergo cum mater prae infirmitate parere non potest, foetusque iners sit, excitata sternutatio partum optimè promovet. Quibus medicamentis id efficiendum sit, ex materia medica innotescit.

XII.

Mulieri menses decolores, neque secundum eadem (tempus & modum) *semper prodeuntes, purgatione opus esse, significant* (b).

Mensium sanguis, si mulier valeat, est velut à victima: si vero flavescens, pallidus, nimio sero dilutus & decolor sit, pravus est. Itaque aliquod acrimoniae genus sanguinem occupat quod ipsum vitiat, atque Medicus solerti cura indagare debet, an acrimonia gallica, scorbutica, melancholica, arthritica, herpetica, &c. vigeat, eique per accommodata remedia occurrendum. Idem judicium esto, dum menses aut tempus antevertunt, aut nimium posponuntur, vel erratico modo procedunt. Sed qua purgatione hic opus est? Interdum, sed rarò, ea quae fit per alvum, dum scilicèt signa sunt corruptionis humorum in prima regione: saepe autem id purgationis genus instituendum, quod acrimonia subsistens expostulat, ut urinas movere blandis diureticis, exercitatione sudorem leviter provocare, aliquando pro purgatione sufficiat. »Non tamen praeciperem aliquo»ties ducere alvum (inquit Gorterus), majorem enim indu»ce-

(a) *Vide Illustrat. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 2. *text.* 49. *pag.* 176. *& seq.*

(b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 36.

„ceret debilitatem, sed postquam corpus à cacochimia est „liberatum, satius erit, corporis vires firmare roborantibus „(adde & medicamentis acrimoniam specialem corrigentibus) „ne nova generetur cacochimia, quae mensium ordinem tur- „bat, & pallidiorem producit sanguinem (a).„

XIII.

Si fluxui muliebri convulsio, & animi deliquium superveniat, malum (b).

Duobusmodis veritas hujus sententiae palam fit. Sunt foeminae, quae, quoties instat mensium fluxus, aut ipso jam incipiente, convulsionibus, & animi deliquio tentantur, quod indicat, debilem & morbosum esse uterum, spirituum ataxia laborare, & occultam aliquam acrimoniam & diathesim subesse. Sagax Medicus haec omnia inquirat, ut medellam accommodatam apponat. Alter modus est, cùm ob nimiam sanguinis evacuationem convulsio, aut animi deliquium sequuntur, quod fit in menstruis, partu, & abortu. Sub eo casu curandum maximè, ne adstringentia adhibeantur, praesertim validiora; nam etsi sanguinem nimis fluentem cohibeant saape post se trahunt damna immedicabilia. Satius ergo erit foeminam alimento sustinere, uterum succino & castoreo roborare, & confectione Gentilis, aut hyacinthorum, addito diascordio Frascatorii, impetum fluentis sanguinis refroenare. Neque omittendum, raro immodicum fluxum ex utero sine ejus inflammatione & debilitate fieri. Atque hinc, ex nimio concubitu sanguinem ex utero multum fluere, passim videmus, seu ob nimium calorem, seu ob seminis in utero putrescentis acrimoniam: quod mali genus, in conjugatis familiare, abstinentia & roboratione facilè solvitur.

XIV.

Mulieri menstrua si velis cobibere, cucurbitam quam maximam ad mammas appone (c).

(a) Gorter. *Medic. Hipp. lib.* 5. *sent.* 36. *pag.* 340.

(b) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 56.

(c) Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 50.

Non solùm ad mammas, sed in parte thoracis posteriore juxta scapulas, cucurbitae admotae sanguinem ex utero fluentem retrahunt, quod remedii genus, à veteribus eximiè commendatum (a), in desuetudinem abiisse, immeritò quidem, censeo. Ligaturae & frictiones, non quidem partium inferiorum (b), sed brachiorum, in avertendo sanguine ex utero, congruae sunt.

XV.

Si verò frequentius occurrendo effecta fuerit valetudo chronica, interpolatione praedictis utimur auxiliis & competentibus exercitiis & varia gestatione... Deinde peregrinari terra marique eas jubemus, uti etiam aquis calidis, &c. (c).

Inter remedia hystericis praestantissima tamquam impensè sanguinem spiritusque firmantia ponit Sydenhamius *equo vehi* (d). Ego autem observatione didici, nihil aequè hystericis, scorbuticis, atra bile afflictis, conferre, quam modicam exercitationem sub aëre rusticano. Quod aquas minerales attinet, non ita certum sunt praesidium, agitant enim multumque commovent, atque adeo debilibus, ataxia spirituum laborantibus, parùm firmis, raro prodesse vidimus. „Hoc autem (inquit Sydenhamius) prae caeteris inter bi-„bendum observandum: si aegritudo quaevis ad symptoma-„ta affectionis hystericae referenda accidat, hoc in casu per „diem unum alterumve aeger aquis absistat, donec sympto-„ma illud, transitum aquarum aliàs impediturum, penitùs „abeat.... Quod si ipsae aquae, humores ac spiritus exagi-„tando turbandoque, aditum sibimetipsis praecludant quo-„minus facilè transeant, videant illi quam importune agunt, „qui medicamenta purgativa per harum usum imperant se-„mel aut bis in septimana sumenda: vel, quod adhuc inep-„tius, ipsis aquis immiscenda praecipiant (e)."

(a) Vide Cels. *de Medic. lib. 2. cap. 11. p. 83. & lib. 4. cap. 20. pag. 234.*

(b) Vide Sennert. *Pract. lib. 4. part. 2. sec. 2. cap. 6. quaest. unic. pag. 673.*

(c) Moschion *de Affect. mulier. cap. 129. Ginaetiorum, pag. 14. & 25.*

(d) Sydenh. *Epist. de Affect. hyst. pag. 147.*

(e) Sydenh. *loco cit. pag. 146.*

XVI.

Mulier, quae sana erat & crassa, à catapocio concipiendi gratia accepto dolorem habebat ventris & tormen in intestino, & intumuit, spiritus autem sistebatur... & exanimata est quinquies, ut mortua esse videretur. Superfusae autem illi super corpus sunt aquae frigidae amphorae circiter triginta, & sanè vidəbatur hoc solum prodesse (a).

Plura hic ex Hippocrate monemur. Foeminis non concipientibus neque generantibus Medici non facilè praescribant medicamina, eas enim saepe perdent, atque optatum effectum vix umquam consequentur. Sed fortia & valentiora medicamenta praescribere, temerarium est, omnis enim curatio si non juvet, saltim non noceat. Adde, sterilitatem aeque in viris ac in foeminis subsistere, ut Hippocrates monuit in aphorismis (b), atque adeò cautissimè in eo negotio procedendum. Aquae frigidae perfusio aestatis tempore in foemina robusta affectiones histericas mirè corrigit; cautè tamen hoc remedio in debilibus, morboque confectis utendum. Sed id audacter tenendum, calida medicamenta in uteri affectionibus raró prodesse, saepe nocere. Cum Galenus passionem hystericam inter frigidos morbos adnumeraverit, inde factum suspicor, ut medicorum libri calidissimis medicamentis referti sint ad eam sanandam. Contra Vallesius: »Constat, inquit, non unicam esse rationem succurrendi »hystericis, neque indistinctè calorificis esse succurrendum »eis, ut vulgaris praxis fert (c).» Sydenhamius hac de re ita loquitur: »Seriò interim animadvertendum est, nonnullas »foeminas idiosincrasia quadam ab hystericis illis medica»mentis (quae plerisque hujus morbi symptomatibus leva»men afferunt & solatium) ita penitus abhorrere, ut non »solùm non juventur, sed etiam insigniter ab eorum usu »laedantur... Quae quidem idiosincrasia adeo insignis & »frequens est, quod, respectu ad eam non habito, egrae in

(a) Hipp. *lib.* 5. *Epid. text.* 40.
(b) Vide Hipp. *lib.* 5. *Aphor. sent.* 63.
(c) Valles *Com. in lib.* 5. *Epidem. Hipp. text.* 40. *pag.* 248.

» discrimen vitae conjici possint (a). » Solemne est quibusdam foeminis, ob nimium uteri partiumque vicinarum ardorem, fortè ex atra bile nascentem, pulsationes sat sensibiles & molestas arteriarum sentire circa umbilicum, & in dorso, quod mali genus eas moestas reddit, taedii plenas, & sine causa manifesta tabescentes, ut alibi notavimus (b). De hoc malo, sicut & de reliquis mulierum affectionibus ita accuratè tractavit Mercatus noster, ut diurna nocturnaque sit manu versandus. Postquam rebus frigidis tales foeminas tractandas sapienter consulit, ita demum concludit: » Unum tamen in hac » curatione praecavere oportet, ne vel nimiis exercitiis cor» pus plurimum incalescat, vel in furorem foemina agatur, » aut cruditatibus scatens in hypocondriacam melancholiam » per quam facilè degeneret: tandem utilius semper esse duxi, » paucis, & probo vitae instituto foeminam moderari, quam » grandi medicamentorum turba exhibita non solùm non » prodesse, verum in graviores & immedicabiles affectus cor» pus deferre (c). »

CAPUT XVIII.

De Affectionibus arthritico-rheumaticis.

ARthritis generale nomen est, quamvis articulorum affectionem morbosam significans. Rheuma quemcumque humoris fluxum ex una parte in aliam. Rheumatismus vocabulum novum est à recentioribus inventum ad significandum morbum, de quo apud vetustissimos Graecos altum est silentium, ipsi enim dolorem, quem nunc *rheumaticum* vocant, ad arthritidem referebant; & quidem meritò; nam articuli praeter ossium conjunctionem, ex nervis, tendinibus, membranis, musculis compaginantur, indeque fit, ut dolor eas partes occupans ad arthriticam affectionem, ubi praecipuus morbi fomes continetur, optimè reducatur. Vana ergo est, &

ad

(a) Sydenham. *Epist. de Affect. hyst. pag.* 146.

(b) *Vide Illustr. nostr. ad Hippoc. Progn. sec.* 1. *text.* 27. *pag.* 67. & *sec.* 2. *text.* 75. *pag.* 213.

(c) Mercat. *de Uter. morb. lib.* 2. *cap.* 7. *pag.* 577.

ad libitum excogitata diſtinctio arthritidis à rheumatiſmo, in eo conſiſtens, quod hic muſculos, illa articulos occupat. Inter poſteriores Graecos invaluit uſus, ſub arthritidis nomine comprehendere affectiones doloroſas articulorum. Eſt ergo arthritis: *Dolorifica articulorum, partiumque proximè adjacentium, affectio, ex ſpeciali inflammatione nata.* Symptoma & morbus in hac diffinitione comprehenduntur, etenim dolor ſymptoma eſt in actione depravata facultatis animalis non principis. Inflammatio ut ſaepe dictum eſt morbus intemperiei & organi. Pars affecta ſunt articuli, non modo prout oſſium conjunctionem, ſed etiam nervos, membranas, tendines, muſculos continent. Ut in qualibet inflammatione ſpeciale vitium & corruptionis forma eſt, ita maximè arthritica à caeteris mirabili modo diſtinguitur, cùm ad ſuppurationem ex ſe numquam tendat; at fortè ſi aliarum rerum interventu interdum, etſi rariſſimè, phlegmon articulorum ſuppuret, in graviſſimo vitae diſcrimine aegros eſſe cenſendum. Arthritis, praeter communes aliorum morborum differentias, proprias ſuſcipit, alia enim eſt ſtabilis: alia rheumatica. Stabilem voco (quoniam proprio nomine caret) eam arthritidem, quae fit ex inflammatione & corruptione humoris nativi articulorum. Madent perpetuò articuli humore proprio & peculiari ad pituitae naturam accedente, & non minus, ac humor iſte, certo modò inflammatur, atque corrumpitur, ut modò phlegmonem, modò phlogiſticum ardorem concipiat. Rheumatica arthritis ea eſt, quae fit ex fluxione humorum ad articulos, quod ſatis frequenter in praxi fieri videmus. Inſuper alia arthritis eſt univerſalis, alia particularis. Prima eſt, quae univerſos fermè corporis articulos occupat, ſeu quod morbus ab initio eos ſimul apprehendat, ſeu quod curſu morbi affectio ex uno articulo in alium migret, duobus enim his modis interdum id fieri, uſus docet. Particularis arthritis eſt, quae membrum aliquod determinatum occupat, variaque nomina inde ſortitur. Ita podagra eſt arthritis pedum: iſchias coxae: chiragra, & gonogra manuum, & genuum dolores arthriticos monſtrant. Dividitur etiam arthritis in acutam & chronicam. Acuta univerſalis, chronica particularis ple-

plerumque esse consuevit. Cedmata, de quibus mentionem facit Hippocrates, sunt diuturni articulorum dolores, uti Martianus, qui in hac re, sicut in pluribus aliis, Hippocratis mentem assequutus est, clarè demonstrat. Denique arthritis est primigenea, ea scilicèt qua articuli primò afficiuntur: symptomatica, cum aliis morbis supervenit: anomala, dum ex articulis in viscera transfertur, quae etsi propriè tunc arthritis non sit, hic tamen eam adducimus, quoniam mala ex ea translatione evenientia in visceribus, intento animo ad humorem arthriticum sunt reducenda. Hanc divisionem non spernendam tradit Musgravius, qui arthritidis symptomaticae, & anomalae phoenomena doctè, & ex naturae instituto persequutus est.

Plethora communis causa occasionalis est arthriticae affectionis, tum maximè cum suppressis sanguinis evacuationibus viscera & partes replentur: ea enim est viscerum cum articulis communio, ut morbi facilè inter se communicentur. Qui haemorrhagiam narium consuetam habent in pueritia, dein, si sanguis fluere desit, in varias incidere molestias, sed praesertim in articulis, ex vero notavit Celsus (a). Idem intellige de haemorrhoidibus, & mensibus suppressis. Obstructio, non ea modò quae in articulis, sed quae in visceribus fit, occasio est arthritici morbi. Diathesis omnium maximè occasionem praebet arthritidi, etsi enim plethora & obstructio concurrant, nisi diathesis accedat, non fiunt arthriticae affectiones, necesse enim est, ut articulorum partiumque adjacentium humor, seu subsistens, seu fluens, certo ac determinato modo corrumpatur, ut arthritis inde eveniat. Debilitas articulorum, certaque labes à principiis generationis suscepta, seu aetatum cursu, variis vitae modis, morborum laboribus, atque certis temporum constitutionibus acquisita, diathesim huic morbo concipiendo aptam facilè promovent. Inter causas efficientes aër maximè conducit ad hunc morbum producendum, ver enim, & autumnus arthritica mala aut gignit, aut exagitat (b). Mentio fit apud Athenaeum

(a) Cels. *de Medic. lib. 2. cap. 7. pag. 59.*

(b) Hipp. *lib. 3. Aphor. sent. 20. & lib. 6. sent. 55.*

naeum morbi arthritici populariter vagantis, qui speciali aëris vitio tribuendus videtur (a). Per siccitates etiam arthritides fieri, Hippocrates monuit (b). Diaetam ad morbos arthriticos producendos maximè conferre, nemo est qui nesciat. Abusus vini, veneris: nimia ciborum copia & ingurgitatio indeque nascentes cruditates: exercitia immodica: frigus improvidè sub aestuante corpore susceptum: somnus loco humido uliginoso, aliaque id genus multa, arthriticas affectiones nullo negotio procreant. Animi pathemata, iram praesertim & terrorem subitum, arthritica mala excitare & fovere, communi usu intelligimus.

Arthritis acuta & universalis his sese prodit phoenomenis. Rigor hominem prehendit, deinde febris satis vehemens, sequitur alicujus vel plurium articulorum dolor. Si unus tantum articulus doleat, simul intumescit & inflammatur, post alius subinde articulus idem patitur, ut successivè crescendo, omnes fermè corporis articulationes eo modo laedantur, ita tamen, ut si morbus ex pedibus incipiat, ad claviculas terminetur, & contra. Neque omittendum, dum arthritis haec per omnes fermè articulos succesivè decurrit, priorem relinquere, aliumque sibi succedentem invadere, donec omnes fermè pervadat articulos. Somnus interea non omninò deficit: quamquam febris sit acuta, sitis tamen pauca, aut nulla. AEger ad motum prorsus impotens, & ad ea, quae offeruntur, non malè se habet. Quatuordecim diebus hic morbus absolvitur, neque multum alit discriminis, si rectè tractetur. Sudor ab initiis plerumque accedens aegritudinem hanc prorsus tollit.

Coxa Latinis, Graecis *ischias*, ea ossa comprehendit, quae abdominis pelvim componunt, qua intestinum rectum & vesica continentur. Cùm hic ossa ilei, pectinis, ischii, & sacrum mutuis nexibus cohaereant, facilè arthriticis doloribus afficiuntur, pars praesertim postica, quae fluxiones ex spinali medulla facilè recipit. Ergo in hoc morbo dolor altius ad summum natem, interdum in magno ejus articulo defi-

gi-

(a) Vide Sennert. *tract. de Arthrit. cap. 2. pag. 943. & quaest. 5. pag. 959.*

(b) Hipp. *lib. 3. Aphor. sent. 16.*

gitur, inde in femur, suram, & extremum pedem sese extendit; ipsum verò crus modò calidum, modò frigidum est, atque interdum eas partes tumor cum calore & rubore prehendit. Non raro circa inguina dolor increscit, & urinae difficultatem lacessita vesica parit. Morbus hic modo ex se incipit, saepè post longum morbum, inclinata in coxam materia, gignitur. Vere atque aestate parùm: hieme & autumno multùm molestus. Sanè in hoc morbo dolores intolerabiles sunt, & ante quadragesimum diem raro solvuntur. Dum verò dolor lumbos coxamque deserens ad inferiores vertitur partes, sperare benè licet: sin contra ad superiora perveniat, rem difficilem esse testatur. Id mali genus scorbuticos, hypocondriorum morbis affectos, cachecticos, constitutionibus pluviosis invadere solet, bonis aegri rebus, si perita manu tractetur. Contra si res imperitè agatur, hydrops, claudicatio, atque in longissimum tempus morbi protractio supervenire solent.

Podagra autem pedes infestat, ingeritque tormentum vel maleolis, vel plantae, praecipuèque policis articulo. Igitur in his partibus tumor, rubor, calor, pulsansque dolor est, ad suppurationem minimè vergens. At pedes debiliores fiunt, & emacrescunt. Podagrici dolores, sicut ischias, reverti facilè consueverunt, atque vere & autumno potissimum agitantur. Si error non committitur, intra quadraginta dies paroxismus solvitur, qui dum proximè accedit, per aliquot dies hominem fatigat malum anxietate, inappetentia, febricula, aliisque id genus incommodis, quae podromi sunt venturae podagrae, ipsa autem jam praesente facilè evanescunt. Podagra homines infestat laxa corporis constitutione & habitu praeditos, sed simul ignea quadam vi pollentes, tum maximè cum crapulae, otio, veneri nimium indulgent, atque à parentibus labem contraxerint. Diuturnus est hic morbus & ferme insanabilis, utpote omnia remedia hactenus inventa respuit. Cumque divites & potentes homines plerumque invadat, inde omnium irrisor Lucianus occasionem arripuit, dialogum de hoc malo constituendi, quem inscribit *tragopodagram*, ubi vis & potestas hujus aegritudinis adeò extollitur, ut Principes & Reges ei subjici teneantur. Lectu digna est tragopodagra Lucia-

ciani, tum ob alia, cum maximè, ut pateat, ab ejus temporibus usque ad nostra saecula id malum sub eisdem phoenomenis procedere, & omni remediorum generi resistere. Arthritica affectio, praeter jam citatos, alios etiam articulos, imò & ferè omnes occupare potest. Sunt qui varia nomina pro variis articulis hoc morbo prehensis novissimè invenerunt (a), sed tamquam non necessaria omittimus, cùm curationis modus idem sit in omnibus. Id notare expedit, in pectore juxta costarum articulationes etiam arthritidem fieri, & quidem frequenter seu post alios morbos, seu sub aquilonia aëris constitutione, quod seriò advertendum, quia id parùm considerare Medicos video, dum dolores fictis morbis & causis tribuere solent.

Arthritidis acutae curatio, ut caeterarum inflammationum, simplex omninò esse debet. Venae sectio sub initiis instituenda, quae identidem repeti potest pro morbi vehementia, nec tamen multum sanguinis singulis vicibus extrahendum. Interea aqua simplex, cui nitrum purum immixtum sit, pro potu sumenda, atque oleum amygdalarum dulcium in jusculis propinandum. Exterius conferunt lintea aqua malvarum, sempervivi majoris, florum sambuci intincta. Possunt etiam potiones fieri ex absorbentibus & temperantibus, ut in aliis inflammationibus diximus. Fugienda omninò purgantia, & calida quaevis medicamenta. Sudor diaphoreticis non est solicitandus, nam praeterquamquod hoc medicamentorum genus sanguinem exagitat, neque aliter quam calefaciendo & irritando naturam ad violentos sudores provocat, id etiam incommodi habent, ut humores ad affectas partes nimio impetu ducant. Sudor ergo hic congruit, qui vi naturae, victo jam morbo, suscitatur. Syrupus vulgò *antirheumaticus*, ex ligno sancto, sassafras, radice chinae, smilacis asperae compositus, summè noxius est, humores enim inflammat & adurit, atque arthriticum morbum in ardentem febrem facilè mutat.

Ischiadicus dolor, utpote longus, alio modo tractandus. Ante omnia medicamentorum farrago fugienda, etsi aegri

 ve-

(a) Sennert. *Pract. de Arthrit. cap.* 5. *tom.* 4. *pag.* 940.

vehementia doloris afflicti ea postulent, satius enim est consolationibus animum revocare, quàm fictis medicaminum viribus homines imponere, aut praepostera remediorum applicatione malum ex se benignum, in malignum & fortè immedicabile convertere. Igitur si dolor nimium urget, aeger in semicupio collocandus, aut vena secta morbus leniendus. Confert etiam, urgente malo, emulsio ex amygdalis cum semine papaveris albi ad drachmam unam, aut ejus syrupo ad semiunciam. Ad narcotica medicamenta ex opio parata non, nisi in summo dolore deveniendum, atque sub eo casu parva dosi praescribenda. Ergo cum dolor non nimis urget, praescribendum sub initiis est oleum lini recentissimè extractum ad uncias duas, & identidem repetendum, donec alvus liberè fluat, aut saltim mollis reddatur. Post haec lac asininum matutinis horis sumendum per plures dies, aut ejus loco syrupus de mucilaginibus, vel de althaea Fernelii. His, aut similibus medicamentis adjuvandus est aeger, ut quadragesimum diem pertranseat, qui enim citius quàm morbi indoles exposcit ex continua medicamentorum applicatione sanari voluerunt, in deteriorem statum sunt conversi. Exterius multa pro hoc malo laudantur, ut longum nimis foret ea enumerare, sed magnam partem infida esse, observatione cognovimus. Emplastrum ischiadicum adducit Fullerus, quod magnis laudibus quidam extollunt, sed penes eos sit fides. Igitur quies, diaeta, malorum tolerantia, & temporis cursus, praecipua sunt hujus aegritudinis remedia. Haec ipsa, quae modò diximus de dolore ischiadico, de podagra intelligenda sunt, quam nemo mortalium hactenus sanavit, pluresque fuerunt ex malo alioquin tuto ob improvidam curationem letho commissi. Omnis ergo utriusque doloris curatio in praeservatione consistit, quam moderatissima diaeta, abstinentia vini & veneris, lactis asinini usu singulis annis ad aequinoctia, esu carnium quàm minimo, unicè consequi posse, & prudentum, & medicorum consiliis abundè constat.

APHO-

APHORISMI.

I.

Senibus arthritide fiunt, *&c.* (a),

Arthritidis nomine, ut jam vidimus, intellexit Hippocrates dolores artuum, qui fiunt in nervis, tendinibus, & membranis propè articulos subjacentibas, ut ejus sententiae de arthritide ad Neotericorum rheumatismum transferri debeant, nosque, ejus, omniumque veterum medicinae principium mentem sequentes, sub arthritidis nomine etiam vulgo nominatum rheumatismum intelligimus. Vidimus quidem atque accurata diligentia examinavimus quod Ballonius, Riverius, aliique Medici Galli primùm, deinde Hoffmanus & Sydenhamius de rheumatismo scripsere, nihilque effatu dignum proponunt, quo affectio haec à veterum arthritide distinguatur. Optandum enim esset, ut ex citatis auctoribus aliqui paulò attentis Hippocratis opera investigassent, ut inde intelligerent, hodiernum rheumatismum à veteri arthritide non magis quam ovum ab ovo distare. Quod dicitur, rheumatismum musculosas inter articulos occupare partes, satis non est ad eas affectiones distinguendas, cùm dolor non musculosam carnem, sed musculorum tendines, nervos, membranasque adjacentes occupare soleat, atque si res seriò examinetur; in femore (idem intellige de cruribus, brachiis, caeterisque artubus) circa ejus medium, ubi carnosa substantia visitur, sub ea proculdubio latent musculorum tendines inservientium motui ossi femoris, aut tibiae, in quibus residet dolor, qui affectio est partium nervosarum. Non igitur in iis diutius immoramur, quippe musculorum fabricam & connexum ritè callentibus notissima sunt. Quod ad Hippocratis textum attinet, non senes modò, sed & juvenes arthritidi proclives sunt, quoties articuli vehementius agitati calefiunt, aut ob suppresam aliquam eva-

 cua-

(a) Hipp. *lib.* 3. *Aphor. sent.* 31.

cuationem inflammantur. Hinc senes ob articulorum debilitatem arthritidi rheumaticae, hoc est, ex humorum fluxu nascenti, juvenes arthritidi primariae proniores sunt.

II.

In siccitatibus arthritides fiunt, *&c.* (a).

Raro fieri arthritides à frigiditate, communi observatione notum est, etsi enim à frigore improvidè suscepto (quod decepisse Galenum opinor morbum hunc inter frigidos numerantem) interdum nascatur, inflammationem inde sequi, ut in aliis morbis contingit, ob constipationem impeditamque transpirationem, planum est. Hinc Petrus Salius ischiadem à bile fieri verè monstravit (b). A siccitate etiam fieri, hoc est, à consumptione glutinosae humiditatis qua malefiunt articuli, tendines, & nervosae partes, idem auctor perspicuè patefacit (c). Sed in constitutionibus temporum siccis, arefactis partibus nervosis articulorum: in convalescentibus à morbis longis, consumpto nativo partium humido: in multum vehementerque exercitatis, dissipato partium nervosarum glutine arthritides fieri, quotidie videmus. Discimus hinc, id arthritidis genus non evacuationibus, ut vulgò fit, sed analepticis jusculis, humectantibus, balneationibus, aquae frigidae copiosa exhibitione, recta tamen methodo praescriptae, esse debellandum. »Ego (inquit Salius) ejus sum sen- »tentiae, ut in tanta articulorum exsiccatione omne evacua- »tionis genus noxium ac suspectum sit, dictante hoc ratione, »videlicet evacuationes omnes, & praecipuè validas non »tantùm pravas & non naturales, sed etiam naturales humi- »ditates disperdere (d).»

III.

Quibus febres longae, his tubercula ad articulos, aut dolores fiunt (e).

IV.

(a) Hipp. *lib.* 3. *Aphor. sent.* 16.
(b) Petr. Sal. *de Affect. particul. cap.* 16. *pag.* 287. *seq.*
(c) *Id. loco cit. c.* 17. *pag.* 296.
(d) Sal. *loco cisato pag.* 299.
(e) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 44.

IV.

Quibus tubercula ad articulos, aut dolores ex febribus longis fiunt, hi pluribus utuntur cibis (a).

Duo maximè notanda hic afferuntur. Primùm, post longas febres dolores fieri & tumores in articulis. Alterum, id frequenter contingere iis, qui plurimo utuntur cibo. Non modò post longas, sed ex acutis etiam febribus per modum crisis apparent dolores in artubus, qui saepe salutares, interdum noxii esse consuevere. Igitur Medicus, dum ex acutis febribus videt dolere femora, crura, brachia, aliasque partes corporis extremas, accuratè consideret, num tota morbi materia ad artus ejecta sit; si enim prorsus expulsa fuerit, etsi ipsi multum doleant, salus spectanda; sin minus, contra. „Plerumque fit (ex vero inquit Alpinus) ut hi, qui do„loribus (crurum, pedum, genuum, coxendicum, &c.) ju„dicantur, in recidivam recidant, quod neutiquam mate„ria illa ad crura, vel ad aliam quampiam ignobilem pro„trusa totam causam morbificam adimat; si vero illis co„piosae copulentur vacuationes, judicium totum perficietur: „oportet verò partes illas, si debeant ad febrem juvare, ve„hementer atque diu dolore (b). Discant hinc Medici, non statim ad eos doleres tollendos accedere, importuna enim medicamentorum farragine humorem noxium ex artubus ad interiora revocant summo aegrotantium discrimine. Si febres nimium longae fuerint, viresque validae, abscessus fiunt ad articulos criseos modo, dum continuae sint & constantes, aut erraticae; at si fuerint intermittentes, non tam abscessus quàm dolores circa articulos nascuntur. Vidi non semel, post tertianas, & quartanas, crurum, & brachiorum dolores fermè intolerabiles, quibus deficientibus febres iterum ingravescebant. Oportet ergo in iis casibus partes dolentes decocto emolliente fovere, & aegrum, ad sustinendum malum per aliquod tempus, inducere, sic enim fiet, ut febres

---

(a) Hipp. *lib.* 4. *Aphor. sent.* 45. *Vide etiam lib.* 7. *Aphor. sent.* 63. *&* 64.

(b) Alpin. *de Praesag. vit. & mort. aegrot. lib.* 2. *cap.* 19. *pag.* 140.

bres hujusmodi penitus eradicentur. Videnda quae attulimus hac de re in Illustrationibus ad Hippocratis Prognostica (a). Sed praetereundum hic minimè censemus, quasdam essè aegritudines longas, in quibus occulta febris nec pulsu cognita materiam morbosam ad articulos pellit, & artuum dolores creat. Viros hypocondriacos, scorbuticos, foeminas hystericas, virgines pallentes, homines studiis & lucubrationibus nimium deditos agnovi, qui reipsa febricitantes, explorato pulsu febre carere videbantur, sed, post vitam valetudinariam molestiis & aerumnis plenam, in articulares morbos, febre demùm conspicua erumpente, incidisse vidi. Optimè Ballonius inquit: » Alterum genus corporum ab ista » affectione corripi solitorum est eorum, qui jàm reapse aegro- » tant, maximè verò morbo longo, sed qui jam est desiturus, » aut falsa & praecipite crisi videtur solvi, cùm tamen su- » persit nec extinguatur . . . Potissimùm verò huic objecta » sunt morbo corpora illa, quae febribus synochis putribus » corripi solent... Nec enim manifesta febris est, sed con- » clusa quodammodo. . . Nescio autem quomodo à febre » immunes videantur, nec enim febrire videntur, saltem » febre quae sub sensum cadat. . . Quod autem ista corpo- » ra biliosa & melancholica febricitent suo modo suaque fe- » bre, id declarat quod perpetuò ferè doleant, & levi de » causa... Et etiam dum valent, pulsus celeriores & fre- » quentiores habent. . . Ut intelligamus, quosdam febre pre- » hendi manifesta & cognitu facili, alios occulta qui febrire » non videntur, quae non tam pulsu se prodant, quam acri- » monia caloris in totum corpus fussi, & tale genus homi- » num facilè in tabicas affectiones cadit (b), » Quod ad plurimos cibos attinet, ut in textu Hippocratis dicitur, nihil est quod hic immoremur, cum satis notum sit, ingluviem, crapulam, venerem, uti plurium morborum, ita arthriticarum affectionum, & fortè insanabilium esse fomitem. Videndus utique Seneca, qui hanc hominum intemperantiam acutè

(a) *Vide Illustr. nostr. ad Hipp. Progn. sec.* 4. *sent.* 23. *pag.* 254. *seq.*

(b) Ballon. *de Rheum. tom.* 4. *p.* 277. *& seq.*

tè & verè pluribus locis carpit.

V.

Ubi sentire coeperunt, sanguis mittendus est. Id enim inter initia statim factum, saepe annuam, nonnumquam perpetuam valetudinem bonam praestat (a).

Qui rheumatismum ab arthritide distinguunt hac lege tenentur, ut in arthritide parcè, in rheumatismo copiosè sanguis sit extrahendus, ea enim est, ut ipsi ajunt, hujus morbi conditio, ut ex multis venae sectionibus non modò aegri non laedantur, sed neque vires, ut in aliis affectionibus, imbecillae fiant (b). Sed falli hos homines, ex ficta distinctione arthritidis & rheumatismi, patet; ac licet sanguinis missionem in arthritide, ut plurimum, prodesse fateamur, tamen nimiam evacuationem contra naturae institutum esse, viresque ubivis labefactare, fidis observationibus edocemur. Melius Carolus Piso, qui optima de arthritide praecepta tradit, venae sectionem, affirmat, ad praecavenda haec mala, si non prorsus tollenda, multùm prodesse (c). Qui ergo arthriticis doloribus corripi solent, si uti modica venae sectione levantur, id remedii genus nimium exercent, in membrorum impotentiam, hydropem, aut tabem devenisse, animadvertimus.

VI.

Ego certè persuasissimus sum, à jugi & saepe iterata experientia edoctus, catharsim omnem, tam per lenientia, quam per fortiora medicamenta, qualia pro more articulis expurgandis destinantur, plurimùm nocere sive in paroxismo ad minuendam materiam peccantem, sive in fine ad dissipandas morbi reliquias, sive in perfecta intermissione & recta valetudine ut venturo paroxismo occurratur, purgatio in usum revocetur (d).

Pur-

(a) Cels. *de Medic. lib.* 4. *cap.* 24. *pag.* 237.

(b) Vide Ballon. *de Rheum. pag.* 275. *in Praefat.* Riverium *Prax. Medic. lib.* 6. *cap.* 3. *pag.* 420.

(c) Carol. Pis. *de Morb. à colluv. ser. sec.* 5. *cap.* 1, *pag.* 406.

(d) Sydenh. *Trat. de Podag. p.* 161.

Purgationem malam esse in rheumatismo, jam pridem monuit Ballonius (a), atque in arthriticis affectionibus purgationes laedere tum agitando, tum calefaciendo, tum denique irritando, experientia compertum est, ut mireris, Riverium, qui ex hepate calido rheumaticum morbum deducit, purgationem instituere, ad eum curandum; ex granis viginti mercurii secties sublimati cum granis decem scamonii, vel resinae jalapae (b). Fuit hic homo in sanguine mittendo, & purgando audacissimus, nullusque fermè morbus est, in quo utrumque remedium non praescribat, quod Hippocratis & celebriorum Medicorum doctrinae adversari, imò & ipsi naturae, à catharticis saepissimè abhorrenti, quivis intelligit. Caveant ergo tirones, ne hujusmodi medicamentum à Riverio praescriptum recipiant, quin potius Sydenhamii, veri naturae scrutatoris, vestigia premant. Idem quod de purgantibus inquit Sydenhamius, extendit ad sudores, quos in hoc malo medicamentis excitare velle, certo officere cernitur: unde aureum statuit monitum, Hippocratis verba: *Cocta non cruda sunt medicanda* (c), aeque in sudoribus provocandis, ac in alvo subducenda locum habere (d). Videant hinc, quàm longè à vero absint, qui in his doloribus syrupum, quem vocant antirheumaticum ex ligno guajaco, aliisque hujusmodi, audacter praescribunt, cùm nihil aliud efficiant, quam corpus calefacere, viscera inflammare, & aegros ad acutos morbos disponere: quod me nonnumquam vidisse memini.

VII.

Est & aliud symptoma non perinde crebrum, quod tamen aliquoties ipse vidi, metastasis scilicèt materiae peccantis in pulmonum lobos, &c. (e).

Arthritici morbi, cujuscumque demum conditionis illi fuerint, in alios morbos facillimè mutantur, quas mutatio-

(a) Ballon. *de Rheum. pag.* 178.

(b) River. *Prax. Medic. lib.* 16. *cap.* 3. *pag.* 420.

(c) Hipp. *lib.* 1. *Aphor. sent.* 22.

(d) Vide Sydenh. *Trat. de Podagr. pag.* 161. Vide etiam Carol. Pis. *de Morb. à colluv. ser. sec.* 5. *c.* 1. *pag.* 408.

(e) Sydenh. *de Podag. pag.* 168.

tiones fermè omnes persequutus est Musgravius in laudato opere de arthritide anomala. At licet cerebri, infimi ventris, omniumque viscerum aegritudines ex materiae arthriticae, decubitu in eas partes saepe eveniant, tamen familiarissimum est pulmones, intestina, & urinae vias occupare. Dum hanc mutationem Medici agnoscent (agnoscent autem facilè ex praegressis doloribus articulorum & artuum) lentè admodum procedant in exhibendis medicamentis, atque id intendant, ut natura humorem arthriticum ad proprium locum, articulos nempè, emittat; aut temporis cursu ipsum consummat; vel aliqua utili evacuatione è corpore ejiciat. Ergo imperata quiete, transpiratione servata, alimento parco & temperante res tempori & naturae committenda. Solet interdum arthriticus humor occupare pulmones, aliaque viscera, non metastasi & decubitu, sed quia, ob virium languorem, malum ex interioribus ad exteriora pelli non potest, atque ita podagricos mori vidimus, non quod podagra ascenderet (sic vulgus loquitur) sed quod ad pedes humor ob naturae imbecillitatem non flueret, quod in senibus, & morbo jam diu lacessitis contingere solet. Nec rarum est, ob humoris arthritici decubitum in interiora corporis fieri febres continuas, periodicas, erraticas, &c. quod probè in earum curatione notandum. Febres etiam tertianae in quibusdam temporum constitutionibus fiunt, quae non ab arthritide proveniunt, sed ipsae dolores arthriticos tamquam symptoma secum advehunt, atque cortice peruviano ritè praescripto citò fugantur. Quod enim Sydenhamius ait, corticem peruvianum diu usitatum rheumatismum inducere, ulteriori observatione indiget (b); cum enim febres intermittentes in quibus cortex sumitur, ex se ipsis dolores articulorum & artuum post se trahant, ut jam vidimus, vereor, ne vir magnus cortici tribuat, quod morbo ipsi fortè est tribuendum,

(b) Vide Sauvag. *Gener. & spec morb. clas.* 7. §. 3. *n.* 9. *pag.* 29. & *clas.* 7. §. 31. *pag.* 211.

(b) Sydenh. *Observ. Medic. sec.* 6. *cap.* 5. *pag.* 57.

VIII.

Therapeia radicalis & usquequaque perfecta, qua quis etiam à diathesi ad hunc morbum foret liberatus, adhuc in Democriti puteo latet atque in naturae sinu reconditur (a).

Jam pridem Lucianus in acuto & saepius laudando libello *tragopodagra* sub persona podagrae nullum esse ad eam vincendam remedium, confidenter pronuntiavit, quod nunc non Sydenhamii modò, sed & omnium qui verè sapiunt testimonio confirmatur: qui enim curationem podagrae promittunt, nebulones, & circunforanei esse solent. Ergo podagricis & arthriticis morbis subjecti, praesertim chronicis, in id animum intendere debent, ut veris & autumni repetitiones, his affectionibus familiares, caveant, quod vita temperata & sobria potius quàm remediis fiet; etsi enim diaetam lacteam quidam pro remedio podagrae attulerint, tamen ipsam malum supprimere, naturam debilitando, potius quam extinguere, cum Sydenhamio credimus (b).

(a) Sydenh. *tract. de Podag. pag.* 169. | (b) Sydenh. *tract. de Podag. pag.* 164.

FINIS.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum.

Epistola Catholica Beati Jacobi Apostoli, cap. 1. vers. 17.

Noticia de las Obras escritas y publicadas por el Doctor Don Andres Piquer, Médico de Cámara de S. M.

OBRAS FILOSOFICAS.

Filosofia Moral para la Juventud Española, con un Discurso sobre la aplicacion de la Filosofia á los asuntos de Religion: 2. *Tom. en* 4.° *Tercera impresion.*

Física Moderna, Racional y Experimental: 1. *Tom. en* 4.° *Segunda impresion.*

Lógica: 1. *Tom. en* 4.° *Tercera impresion.*

Discurso sobre el Sistema del Mecanismo: 1. *Tom. en* 4°.

OBRAS MEDICAS.

Praxis Médica: 2. *Tom. en* 4.° *Quarta impresion.*

Medicina Vetus & Nova: 1. *Tom. en* 4.° *Quinta impresion.*

Institutiones Medicae, seu Physiologia & Pathologia: 1. *Tom. en* 4.° *Tercera impresion.*

Tratado de Calenturas: 1. *Tom. en* 4.° *Quinta impresion.*

Las Obras de Hippócrates mas selectas, traducidas del Griego, é ilustradas: 3. *Tom. en* 4.° *Tercera impresion.*

OBRAS POSTUMAS.

Contienen la Vida de Don Andres Piquer.

Dictámen del Tribunal del Real Protomedicato sobre inoculacion de Viruelas.

Juicio de la obra intitulada: *Embriologia Sacra de Cangiamila.*

Dictámen del Tribunal del Real Protomedicato sobre un Plan de Estudios Médicos de la Universidad de Salamanca.

Dictámen de Don Andres leido en la Academia Médico Ma-

tri-

tritense, y presentado al Supremo Consejo de Castilla, como voto particular, sobre reforma de Estudios Médicos en España, y modo de mejorar la medicina en Madrid.

Una Oracion Latina, que leyó Don Andres en la Academia Médica sobre la Medicina Experimental.

Otra sobre restablecer y fomentar el estudio de los Autores de Medicina Españoles.

Otra sobre unir la Medicina antigua con la moderna.

Informe de la Academia Médica-Matritense al Supremo Consejo de Castilla sobre Censores de libros.

Discurso sobre la Medicina de los Arabes, leido por el mismo D. Andres en la Academia Médico-Matritense.

Se hallarán en casa de Don Antonio Baylo, calle de las Carretas.

